

როსტომ ჩხეიძე

სიმართლე
ბიოგრაფი სუბტექსტები

გიორგი სააკაძის პიროვნებისა და სამხედრო-პოლიტიკური მოღვაწეობის განსჯა-შეფასება კარგი სასინჯი ქვაა იმის გასარკვევად, თუ როგორი გვინდა იყოს საქართველოს ისტორია: სიცრუის საბურველშემოხვეული თუ ისეთი, როგორიც სინამდვილეში გახლდათ.

რედაქტორი
ივანე ამირხანაშვილი

ნახატი გარეკანზე
თამარ აბაქელიასი

ოპერატორი
თამარ ჩიხლაძე

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
თენგიზ რობიტაშვილი

ISBN 978-9941-0-4408-3

© როსტომ ჩხეიძე. 2012

გაკითხველისადმი

იყო დრო, როდესაც გიორგი სააკაძე ისტორიული ფიგურა გახლდათ და მისი პიროვნებაც და სამხედრო-პოლიტიკური მოღვაწეობის გზაც ამ თვალთახედვით განისჯებოდა. არადა განსჯას, დაკვირვებასა და სრულყოფილ გააზრებას უდავოდ საჭიროებდა მისი რთული ხასიათიც და მოქმედების გზაც, აღბეჭდილი დიდი, მძაფრი წინააღმდეგობებით, ისეთი შთაბეჭდილებაც რომ გრჩებოდა, ქართლის მოურავი შემთხვევით ორი პიროვნება ხომ არ იყოო?..

ამგვარ შთაბეჭდილებას ძალდაუტანებლად იწვევდა მისი უცნაური დაპირისპირება ყველასა და ყველაფერთან, მტერთან და მოყვარესთან, თვისტომთან და უცხოსთან... და კიდევ — საკუთარ თავთან.

საბოლოოდ კი მისი დრამატული ბიოგრაფიაც და ბედისწერაც ამ ლიტერატურულ ფორმულაშიც შეიძლება მოექცეს:

გიორგი სააკაძე გიორგი სააკაძის წინააღმდეგ.

ოღონდ ეს მაშინ, როდესაც ეს პიროვნება ისტორიის გადასახედიდან აღიქმება.

განა სხვა კიდევ რომელი გადასახედი არსებობს მისი ცხოვრების აღსაქმელად?!

მითოსის.

დიახაც, მითოსის, ოღონდ ეს საბჭოური მითოსია.

პირადად სტალინის მიერ შეთხზული.

ისტორიული გიორგი სააკაძის ბიოგრაფიას თავისდა მოსაწონრად რომ გადააკეთებდა საბჭოთა იმპერატორი, საჩოთირო ეპიზოდებიდან ზოგს ამოყრიდა, ზოგშიც შესაფერის ცვლილებებს შეიტანდა და... სულიერი ჭიდილით აღბეჭდილ ისტორიულ პიროვნებას ერთბაშად აქცევდა გმირად და იდეალად, და ისევე დანერგავდა მის კულტს, კინემატოგრაფის, ისტორიკოსთა და მწერალთა წყალობით, როგორც ბოლშევიკ რევოლუციონერთა და კომუნიზმის ღაჟღაჟა მწვერვალებისაკენ სხვა წინ გამძღოლებისას.

გიორგი სააკაძე საბჭოთა იდეოლოგიისა და რეჟიმის სამსახურში ჩადგებოდა.

ეს არ ყოფილა ერთი პიროვნების ბიოგრაფიის ან ერთი ეპოქის ფალსიფიცირება. უფრო სავალალო ის გახლდათ, რომ ყალბდებოდა ისტორიის საზრისი, მისი ხედვის კუთხე, ყალბდებოდა გმირობის რაობა, ყალბდებოდა ზნეობრივი საზომები, თავდაყირა დგებოდა სულიერი ფასეულობანი და სახელმწიფოებრივი აზროვნება.

საბჭოური პოლიტიკური რეჟიმის დასრულება და საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენა გვავალდებულებდა გიორგი სააკაძის კულტისაგან გათავისუფლებასაც, რათა საქართველოს ისტორია

გამოგვეხსნა ცრუხედვისაგან და — ამ პიროვნების მოქმედების გადაფასებასთან ერთად — გადაგვეფასებინა ბევრი რამ და ყველაფრისთვის შესაფერისი ადგილი მიგვეჩინა.

გმირისათვის — გმირის.

მოღალატისათვის — მოღალატის.

წინააღმდეგობრივი ფიგურისათვის — წინააღმდეგობრივი ფიგურის.

და იდეალი აღარ აგვრეოდა ცრუიდეალში.

სააკაძიანას ციკლი აირეკლავს იმ გზასაც, თუ როგორ გაუძნელდა საბჭოურ ისტორიოგრაფიასა და აზროვნებას გამითოსებული დიდი მოურავის კულტის დათმობა და როგორ ლამობდა მისი შელამაზებულ-შეკეთებული, მეტიც, სრულიად ფალსიფიცირებული სახის გადარჩენას.

საბჭოთა იდეოლოგია არაფრად აგდებდა, ის კი არა, ყოველთვის ცდილობდა ჭეშმარიტებათა მოსპობას, მაგრამ რაკილა ჩვენთვის ჭეშმარიტება მართლაც ძვირფასია, ამჯერადაც ის უნდა გავიძღოლოთ წინ იმ რთული ეპოქისა და იმ რთული პიროვნების სულში ჩასახედად.

ორშოლტიანი მათრახი

აქ... აქ ჩააგდეს ოსმალებმა გიორგი სააკაძე თავის მოკვეთის წინ.

ჰალების ციხე-სიმაგრის, აი, ამ დილეგში.

ამ საკნებში იყვნენ გამომწყვდეულნი: ერთ-ში — დიდი მოურავი, მეორეში კი — მისი ერთ-გული თანამებრძოლნი.

დილეგს ამჟამად გვერდით ჩასდევს რკინის ვიწრო კიბე, ცოტა საფრთხილო ჩასასვლელი და წინასწარვე ამიტომაც გამცნობენ, ქვემოთ ჩასვლა სულაც არ არის აუცილებელი, აქედან რაც ჩანს, კიბის თავიდან, იმის ნახვაც სრულ შთაბეჭდილებას შეგიქმნით დილეგის აღნაგობაზე. ტყვეებს აგერ იმ ხვრელიდან — დილეგის შუაში, ანუ საკმაოდ მაღლა, გამოჭრილ რკინის გისოსებიან, კაცის სიგანე ხვრელს დაგანახვებენ — ჩამოუშვებდნენ ხოლმე ჯაჭვებით და აქედან გაქცევა ყოვლად წარმოუდგენელი იყო.

— ნახეთ არა?... ძალიან კარგი, ახლა აქეთ წამოვრძანდით, აქ იმდენი ღირსშესანიშნაობაა, დილეგი რა მოსატანია... თქვენ სად... სად ჩადიხართ... ხომ გითხარით, ქვემოთ ისეთს ვერაფერს ნახავთ, რაც აქედან არ ჩანდეს...

მაგრამ ამ სიტყვებს გონება მხოლოდ მექანიკურად აღნუსხავდა, თორემ რა შეგვაჩერებდა:

კიბეზე სწრაფად ჩავდიოდით ორნი, სიფრთხილესაც არ დაგიდევდით, იქ, საკნის ფსკერზე უნდა დაგვედგა ფეხი, ხელით შევხებოდით შიშველსა და შემზარავ კედლებს, იქიდან ამოგვეწვდინა თვალი ვიწრო ხვრელისათვის — არა, აქედან ვინ გაიქცეოდა, მართლა განწირული იყავი.

საკნებს შორის რკინის ცხაური მოშლილია და მხოლოდ კედლების თავისებური აღნაგობა მიგახვედრებს, რომ დილეგი ერთიანი არ იქნებოდა.

მეტი სანახაობა არაფერია... თუმცა ვისთვის როგორ... დაგუბებული ნესტიანი ჰაერი ჯერ მხოლოდ მოგველამუნა და აქ ერთხანს უნდა დაეყოთ, რათა უფრო მძაფრად და რეალურად შევიგრძნოთ: სად აღმოვჩნდით.

რამდენი ვაება და სასოწარკვეთილი გოდება ახსოვს ამ კედლებს, რა აღარ დაუტევია მის ცივ შემზარაობას — რა რჯულისა და ეროვნებისანი არ მოხვედრილან აქ, რა წარჩინებისანი და გვარისანი, რა ძალაუფლებისა და პატივმოყვარეობისანი, დიდების მწვერვალიდან უფსკრულში რომ ჩანარცხებულან: მათი ლანდები რომ გამოვინვიოთ, ალბათ უკიდევანო ზღვის ტალღებით წამოიშლებიან, მაგრამ ამ უკიდევანობაში მაინც გამოვარჩევთ ერთ ტალღას, ლანდთა იმ წყებას, გიორგი სააკაძესა და მის მცირე რაზმს რომ გვახსენებს — მათ ტრაგიკულ აღსასრულს საქართველოდან ასე შორს, გადაკარგულში.

ვიდრე შერისხავდნენ, გიორგი სააკაძე ოსმალეთშიც ისევე აღზევებულიყო, როგორც ირანში, სულთანსაც ისევე თავდადებით ემსახურებოდა

და მის ძლიერებას განამტკიცებდა, როგორც შაჰის; და თავის ბრძოლებით აღვსილ ბიოგრაფიას — განფენილს ვეება არეალზე ხმლის დაუცხრომელი ქნევით — ვინ იცის, კიდეც რამდენ გამარჯვებას შემატებდა, ხუსროვ ფაშასთან რომ არ დაესმინათ — ლალატს იზრახავსო, იმას კი, შურისაგან ისედაც გაგუდულს, მარჯვე მიზეზი არ ეპოვნა გურჯი სარდლის ჩამოსაშორებლად.

როგორ შეიძლება უცხო იყოს ეს დილეგი ჩვენთვის, როგორ შეიძლება თვით მის შემზარაობაში არ შევიგრძნოთ ტკივილიანი სიახლოვე, რალაც მშობლიურის განცდა, თითქოს აქ პირველად კი არ ვეხებით კედლებს და პირველად კი არ ავყურებთ გისოსებიან ხვრელს, ეს ყოველივე ბევრჯერ გადაგვიტანია გაუნელებელი სიმძაფრით: იმდენჯერ, რამდენჯერაც ლევან გოთუას „უგზო ქარავანი“ გადაგვიშლია ან წამოგვაგონდება ხოლმე.

იქნებ „ქართლის ცხოვრების“ ის ცნობილი ეპიზოდიც საკმარისი ყოფილიყო, რათა გუმანით მიგვეკვლია, რა ვნებათაღელვაც ტრიალებდა სააკაძის რაზმელთა სულში, რა გულისჭიდილი ღრღნიდა თვითონ დიდ მოურავს, ანდა იმ საქციელის ტრაგიკული მშვენიერება შეგვეგრძნო: სააკაძის მხლებელს, გორგასალს, ოსმალთა იასაული რომ მოუქრთამავს და შემუდარებია, ჩემი სიკვდილმისჯილი შვილის სანაცვლოდ მე მომკვეთე თავი, შენ მაინც ანგარიშში არ დაგაკლდებო... და მამის თავგანწირვის წყალობით ბეჟანი გადარჩენილა და სამშობლოშიც დაბრუნებულა...

იქნებ... მაგრამ არა... გუმანით მიკვლევა ასეთი გამორჩეულად შთამბეჭდავი ვერ იქნებოდა, რაც მხატვრულ სიტყვაში გაცოცხლებულ წარსულს შეუძლია, ვერც სულის ფარული მოძრაობანი აღიბეჭდებოდა ასეთი სახიერებითა და სიზუსტით და ვერც ეს დამთრგუნველი გარემო გაგვიღვიძებდა ისეთ მშობლიურ მწუხარებას, რაც ქართული ბელეტრისტიკის ამ ერთ-ერთ შედეგს შთაუწერგია ჩვენთვის.

რა ნახეთ მანდ ამისთანა?!

ვნახეთ, ალბათ.

უგზო ქარავანის მეტაფორა ხელშესახებად წარმოსახავს სააკაძისა და მისი რაზმის ბედისწერას, რაც ტრაგიკულ აღსასრულს რომც არ გადაეჭრა, ისედაც მწარე და გაუსაძლისი გამხდარიყო. ამ ბედისწერას გადაეხვეწა ამსიშორეზე და უგზო-უკვლოდ დააქანებდა.

თუმც დიდი მოურავი ბედსაც არ ეპუებოდა, ზედ ეხლებოდა და მისი დამორჩილების იმედით სულდგმულობდა. დამორჩილების, აბა, მის წყალობას ხომ არ დაელოდებოდა, იქნებ აღარც სწყალობდა, მას კი სამაგიეროს გადახდის ჟინი არ აძლევდა მოსვენებას: ბაზალეთის მარცხი კვლავაც გულს უფატრავდა და ისე როგორ ჩასულიყო სამარეში, თეიმურაზ I-ის ჯავრი არ ამოეყარა.

დიდი მონდომებით ემზადებოდა და — როგორც მიხეილ სვანიძემ გაარკვია ისტორიულ ნარკვევში („გიორგი სააკაძე ოსმალეთში“) — ფარულ ქსელს ირანშიც ხლართავდა, შაჰის კარზე თავშეყრილ ქართველ დიდგვაროვანთა

საკმაოდ ძლიერ წრეს უკავშირდებოდა და საქართველოსკენ ლაშქრობისათვის აქეზებდა.

ის თავისას ცდილობდა, მაგრამ იქ თვითონ მის გარშემო მოქსოვეს ხლართები და განზრახული არ დასცალდა. როცა მიხვდა, აქ აღარ დამედგომებაო, გამოქცევა სცადა, მაგრამ გზები უკვე ყველგან შეკრული იყო და უგზო ქარავანს ბედისწერა მალე შედენიდა ჰალების დილეგში.

საქართველოს გაერთიანება არ დააცალესო — ასეა შეფასებული ეს მოვლენა ჩვენს თანამედროვე ისტორიოგრაფიაში, ისევე, როგორც დიდი მოურავის მთელი მოღვაწეობა: როგორც დაუცხრომელი მებრძოლისა საქართველოს გადასარჩენად და გასაერთიანებლად... თუმცა თვით ივანე ჯავახიშვილი არ ეთანხმებოდა ასეთ განსაზღვრებას; ოღონდ არ ეთანხმებოდა გუნებაში, თორემ ჩვენი დიდებული ისტორიკოსი დაბეჯითებით ვერც გამოთქვამდა ამ თვალსაზრისს: „ვერც კარგს ვიტყვი, ვერც ავსა“ — ასე აირიდებდა თავის ასპირანტებსაც (ვალერიან გაბაშვილის ცნობა) და მიზეზი ნათელია: კარგი არ ემეტებოდა, რადგან პირუთვნელად განსჯიდა გიორგი სააკაძის პიროვნებასა და მოღვაწეობას, ხოლო ავის თქმას ვინ დაანებებდა — დიდი მოურავი თვით სტალინს განედიდებინა და გმირად დაესახა, უშუალოდ და მონდომებით ჩარეულიყო მისი კულტის შექმნაში და საბჭოურმა იდეოლოგიამაც — ისტორიოგრაფიამ და ხელოვნებამ — ხალხის გონებაში მტკიცედ ჩაბეჭდა ეს კულტი, ისეთივე მონუმენ-

ტური და ხელშეუხებელი, როგორც რევოლუციისა და სამოქალაქო ომის გმირთა სახელები.

მერე რა, რომ სამი საუკუნე აშორებდათ დიდი მოურავის ცხოვრებას.

სტალინმა მის სახელში იდეალი ჰპოვა, სულიერი სიახლოვეც იგრძნო და გმირობის ნიმუშადაც ამიტომ დასახა: გლეხური წარმოშობის კაცის აღზევება და მეფის ხელისუფლების წინააღმდეგ თავგამეტებული ბრძოლა თავისი ცხოვრების გზას აგონებდა და ხიბლავდა; როგორც წინამორბედს, ისე შეჰყურებდა. გიორგი სააკაძის ფენომენი სხვა მხრივაც იყო მისთვის მიმზიდველი: თუ (ან რაღა თუ) სააკაძის სახელი გმირობის სიმბოლოდ დაკანონდებოდა, ეს იქნებოდა თვალსაჩინო და მეტყველი ნიმუში იმის მტკიცებისათვის, რომ უცხო და მტრული სახელმწიფოს კარზე აღზევება და მშობლიური ერის ინტერესების გაყიდვა შესაძლოა ყოფილიყო არა ღალატი და რენეგატობა, არამედ წინასწარ ჩაფიქრებული ფანდი, თვალისამხვევი და მარჯვე საშუალება სწორედ ქვეყნის გადასარჩენად. ამის მტკიცებას მეტი დამაჯერებლობისა და ხალხის ასაყოლიებლად თავისთავად უნდა მოჰყოლოდა ჩვენი დიადი იდეალის — საქართველოს გაერთიანების — დაკავშირება სააკაძის სახელთან, რაც მის სახეს შარავანდედით შემოსავდა.

დიდი მოურავის სახის ეს ნიშნები — გლეხური წარმოშობა, ბრძოლა მეფის ძალაუფლების წინააღმდეგ ხალხის საკეთილდღეოდ, მიზანსწრაფული მცდელობა საქართველოს გასაერთიან-

ნებლად — რაც საბოლოოდ დამკვიდრდა სტალინის ნებით, მისი გამოგონილი არა ყოფილა. იგი ეყრდნობოდა და იზიარებდა ხალხოსანი მწერლის ანტონ ფურცელაძის წიგნის — „ბრძოლა საქართველოს მოსასპობად და საქართველოს შესაერთებლად ანუ გიორგი სააკაძე და მისი დრო“ — ძირითად მტკიცებებსა და პათოსს, წიგნის, რაც ძალდაუტანებლად მიყრუვდებოდა და არც ფურცელაძისეულ მტკიცებებს მოჰყვებოდა აღიარება, რადგან ისტორიული სინამდვილე იმთავითვე სხვაგვარი ჩანდა.

ხალხოსანი მოღვაწის მხრიდან, ისევე, როგორც მოგვიანებით რევოლუციის მეზაირახტრის მხრიდან, გასაგებია აღტაცება მეფის მონინაალმდეგის პიროვნებით, რაც კიდევ უფრო დამჰვენდებოდა ამ პიროვნების დაბალი წარმოშობით — უნარჩინებულესი გვარისა რომ არ ყოფილა, ესეც ცხადი იყო და ამან უბიძგა ანტონ ფურცელაძეს, საგანგებოდ შეეთხზა სააკაძის გლეხური წარმოშობა, როგორც მარჯვე ხერხი ხალხოსნური პროპაგანდისათვის. საქართველოს გაერთიანებისათვის მისი ბრძოლა იქნებ საგანგებოდ არ გამოუგონია, მაგრამ რაკილა მეფის ხელისუფლებას გლეხური წარმოშობის კაცი უპირისპირდებოდა, მისთვის ყველაფერი გაემეტა და ასე სცადა გიორგი სააკაძის გაორებული სახის შელამაზება, მისი შებღალული რეპუტაციის აღდგენა.

მაგრამ დიდი მოურავის სახის შელამაზებისათვის ზრუნვა, გვინდა თუ არ გვინდა, იწვევს

სააკაძის პიროვნული სახისა და ისტორიული მოვლენების გადასხვაფერებას.

გიორგი სააკაძე გლეხური წარმოშობისა არა ყოფილა; და თუმც თავიდან არც ისე აღმატებული გახლდათ, როგორც სხვა დიდგვაროვანნი, მაგრამ იშვიათმა ენერგიამ და პატივმოყვარულმა ჟინმა მალე დააწინაურა და ქართლის მოურავად რომ მოეცლინათ და მძლავრი ფეოდალიც შეიქმნა, სხვა წარჩინებულთ და სამეფო კარს (ჯერ ლუარსაბ II-ს და მერე თეიმურაზ I-ს) ძალაუფლებისათვის დაუპირისპირდა, რათა ერთპიროვნული გამგებელი შექმნილიყო.

და როცა სძლიეს ერთხელაც, მეორედაც, არც საქართველოს მიმართ გველემაპებევით დაღერებული ირანისა და ოსმალეთის ქვეშევრდომობა უთაკილნია და არც მათი დახმარების გამოყენება თავისი მიზნებისათვის. ყოველთვის ნათელი იყო მისი მზვაობარი და გაორებული ბუნება და თუმც ფურცელაძემდე საკმაოდ ადრე იოსებ სააკაძეც გულმოდგინედ წმენდს დიდი მოურავის სახეს თავის პოემაში, მაგრამ ეს რას უშველის, როცა გიორგი სააკაძე არც XVII, არც XVIII და არც XIX საუკუნეებს ეროვნულ გმირად არ უღიარებიათ. არც ღვანლს უკარგავდნენ — მის ბიოგრაფიაში ნათელ წერტილებად აელვარებულ ტაშისკარის, მარტყოფისა და მარაბდის ბრძოლებს, მაგრამ ის მეორე, სავალალო მხარე მისი მოღვაწეობისა არ აძლევდათ საშუალებას დიდი მოურავის ცხოვრება სამაგალითოდ დაესახათ.

— თქვენ ამოსვლას აღარ აპირებთ?..

ვაპირებთ, აბა, აქ ვინც დარჩა, რა ხეირი ნახა.

აი, გრიგოლ რობაქიძისთვის კი სწორედ სამაგალითო გახლდათ. თუმცა ფურცელაძისაგან განსხვავებით ხალხოსნური იდეები სრულებით არ აწუხებდა, მაგრამ დიდი მოურავი მის გონებას სხვა მხრივ ალაგზნებდა: როგორც ძლიერი პიროვნება. ნიცშეს „ზეკაცის“ გავლენით (რაც ცოტა თავისებურად ესმოდა) გრიგოლ რობაქიძე აღიარებდა ძლიერი პიროვნების კულტს და გიორგი სააკაძის აჩრდილსაც ისევე უმზერდა, როგორც თემურლენგს, ლენინს, ჰიტლერს, მუსოლინის...

მართალია სააკაძე ამხელა გაქანებისა არა ყოფილა, მაგრამ მისი ბიოგრაფიაც უთუოდ გამოდგება ძლიერი პიროვნების ცხოვრების ნიმუშად: სხვაგვარად ასე თვალსაჩინოდ ვერ გამოირჩეოდა ირანისა და ოსმალეთის ამხელა იმპერიებში და არც ისაა შემთხვევითი, რომ შაჰ-აბასის შვიდი ყველაზე გამოჩენილი სარდალი სააკაძესთან კონფლიქტსა და ბრძოლას შეეწირა... და ამიტომ რა გასაკვირია, „გველის პერანგში“ მისი ლანდის გამოჩენას დითირამბები რომ ეძღვნება. ეს პასაჟი კამათის ხერხითაა დაწერილი: ერთი მოპაექრე განადიდებს და მეორე ამცირებს... ის ერთი ამტკიცებს, რომ: მან გაპყიდა საქართველო, სპარსელებს მიემხრო და მათი ჯარით მოადგა ჩვენს საზღვრებს, და თუ მერე თვითონ სპარსელები გაჟლიტა, ეს იმან გადააწყვეტინა, რომ შაჰ-აბასის შიკრიკი შეიპყრო, ვისაც საიდუმლო ბარათი მიჰქონდა ყორჩილა-ხანთან, ქართველებს რომ დაამარ-

ცხებთ, აღარც სააკაძე აცოცხლოთო; ხოლო მეორე ყველაფერზე პასუხს შეაგებებს: მას არ გაუყიდია საქართველო, ბოლოს და ბოლოს გარკვეული მიზეზით საქართველო იოანე ბერ-მაც მიატოვა და განა იგი მოღალატეა? დიდ მოურავს შემლილივით, გახელვებით უყვარდა თავისი ქვეყანა და თუ სპარსელებს მიემხრო, მხოლოდ იმიტომ, რომ გული მოეგო მათი, შემოეტყუებინა და მარცხი ეჭმია, და შიკრიკი რომც არ შეეპყრო, აჯანყება მაინც გადანყვეტილი ჰქონდა და მძევლად დატოვებული შვილის უეჭველ სიკვდილსაც იყო შეგუებული...

„გამცემია მაინც“, არა თმობს პირველი.

„გმირია ნამდვილი“, არ ეპუება მეორე.

თითქოს კამათის მეშვეობით ავიც და კარგიც პირუთვნელად და თანაბრად უნდა წარმოჩნდეს, მაგრამ საერთო პათოსი ისეთია, სიმბოლოც ისეა განზოგადებული (საქართველოს გაერთიანება სააკაძის გადატეხილი ხმლის გამთლიანებასთანაა გაიგივებული) და რეფრენიც ისეა შერჩეული („დამარცხდა სააკაძე?“ — წამდაუნუმ მეორდება, როგორც ქვეყნისთვის საბედისწერო მოვლენა), რომ ავი საქმენი იჩქმალება და დიდი მოურავი გმირად და იდეალად წარმოგვიდგება.

ვასილ ბარნოვმა სამნაწილიანი რომანი — „განგების გრკალში“ — მიუძღვნა და რომანტიკულად გაიაზრა გიორგი სააკაძის სახება: ქვეყნისთვის მოჭირნახულე გმირს შევყურებთ, მაგრამ იბზარება და იმღვრევა ეს თითქოსდა

მონუმენტური სული და თანდათან იკვეთება დიდი მოურავის შინაგანი გაორება.

მერე უკვე წარმოუდგენელი გახდება გიორგი სააკაძის ოდნავ ხინჯზე მინიშნებაც კი, მისი სახის ირგვლივ მჭიდროდ შემოიგარსა ხელოვნური შარავანდედი და ასეთ ვითარებაში მითუფრო დასაფასებელია „უგზო ქარავანის“ შექმნა. და არც ისაა მოულოდნელი, რომ 1946 წელს დაწერილი მოთხრობა 11 წელიწადს არ გამოქვეყნებულა.

დიდი მოურავის სახეს აქაც გადაკრავს რომანტიკული ხიბლი (ლევან გოთუა, ვასილ ბარნოვისა არ იყოს, თვითონ გახლდათ რომანტიკული ბუნების პიროვნება და ყველა ადამიანში სიკეთის მარცვლებს ეძებდა), რადგან წარმოგვიდგება მონანიე კაცად, ვისთვისაც სიცოცხლის მიწურულს ცხადი გამხდარა სამშობლოს წინაშე ჩადენილ ცოდვათა სიმძიმეც და თავისი ის დაბნეულობაც, რაც დალად დაჩნევია მის ბიოგრაფიას და უგზოობის ჩიხში მოუმწყდევია მისი სწრაფვანი.

„კაცად კაცმა ისე უნდა გავლო სავალი, ბოლოს არსად შეგრცხვეს, და თავიდან რომ მოგიხდეს დაწყება, ისევ ის გზა აირჩიო, ისევ ის!.. ჩემი გზა ინდოეთიდან სტამბოლამდე გადასერილა, მაგრამ ვაითუ მისი ნამჯა და ხვათი ერთ ქართულ კალოსაც არ ეყოს სალენად!.. მსხვერპლი შინაგანად წმინდა უნდა იყოს, თუ არა, ისე ათასი ხარ-კამეჩი იკვლება სასაკლაოზე! ერთხელ უკუდგა მოქნეულ ხმაღს — ათჯერ წაღმა მოქნეული ხმალი ველარ გამოაბრუნებს. მე მარჯვენა მიჭრიდა, გული კი გაბზარული მქო-

ნოა. რაღაც ვერ დავთმე, მომერია, ჩანს, დამძალა. ხმლის მარჯვედ ქნევა კი რა ბედენაა?!" — ბორგავს უდაბნოში ლტოლვილი სააკაძე და ამ დილეგში უფრო მძაფრი იქნებოდა ეს ბორგვა.

ნეტა მართლა თუ ინანიებდა? მართლა თუ შეძლებდა თვალი გაესწორებინა სინამდვილისათვის?

ყოველ შემთხვევაში, ლევან გოთუა თანაგრძნობით ექცევა თავის პერსონაჟს: და დიდი მოურავის არსებაში მომნანიე ხმის გაღვიძებით წარმოისახება სისხლითა და ხორციით აღვსილი პიროვნება და არა პირნმინდა ბოროტება: მარტოდენ რენეგატი. ასეთი თანაგრძნობა გამონვეულია არა რაიმე იდეოლოგიური ზეგავლენით, არამედ სააკაძის იმ სასახელო ბრძოლებით, ტაშისკარის, მარტყოფისა და მარაბდის სახელით რომ აღბეჭდილა ჩვენს ცნობიერებაში.

მაგრამ ეს ხელს არ უშლის, დაგვანახოს გიორგი სააკაძის რეალისტური და პირუთვნელი პორტრეტი, თვალწინ გადაგვიშალოს იმგვარი ყოფა და ცხოვრების გეზი, „უგზო ქარავანის“ გარდა სხვა მეტაფორაშიც რომ ჩანუღრულა: „ორშოლტიანი მათრახი“.

ეს მათრახი, განუყრელი გიორგი სააკაძისათვის და ერთნაირად გამმეტებელი მტრისაც და მოყვარისაც, მტვერში გდია მაღათიის გზაზე, როგორც წინასწარმეტყველური ნიშანი მისი პატრონის გარდუვალი დაღუპვის და, რაც მთავარია, სულიერი ჩიხისა.

— მანდ ვინ ხართ?..

ახლა სხვები მოსდგომიან კიბის თავს და ვერ გაუგიათ, რას დავბორიალობთ ამ ჩავარდნილ სიცარიელეში: ზემოდან აჩრდილები არა ჩანს და ვერც ბორგვის ხმა აღწევს, ამ უმტკიცეს კედლებს რომ აწყდება.

საგულისხმოა, რომ მოგვიანებით ლევან გოთუას ამ მოთხრობის ანალიზი მარჯვე საშუალება აღმოჩნდა აკაკი ბაქრაძისა (ჩართული პასაჟი წერილში „ტრაგიკული ოპტიმიზმი“) და თამაზ ნატროშვილისთვის („ყრმა სიმართლისა“) გიორგი სააკაძეზე მიუკერძოებელი სიტყვის სათქმელად. აკაკი ბაქრაძემ კიდევ ერთხელ განსაჯა მკაცრად სააკაძის სულიერი გაორება (კვლავ ჩართული მონაკვეთი წერილში „მკვახე შეძახილი“), ხოლო თამაზ ნატროშვილმა მიუძღვნა მხატვრულ-ისტორიული ნარკვევების ციკლი („ესე საქმე მოურავმა“, „ორი მოურავი“, „ბაზალეთი“, „მარაბდა“...), სადაც — დიდი მოურავის უდავო დამსახურებათა წარმოჩენასთან ერთად — გარკვეულია საიდუმლოებით მოცული ზოგიერთი მხარე და დაზუსტებულია არაერთი ისეთი გარემოება, რაც გაცილებით ღრმად გვახედებს იმ ისტორიული მოვლენების არსსა და თვითონ სააკაძის მიზნებში.

ამ ნარკვევებში აღდგენილი ისტორიული სურათები ის შეუვალი სიმართლეა, რაც საბოლოოდ გადააფასებს დადგენილ წარმოდგენას გიორგი სააკაძეზე.

განა ეროვნული გმირობა სულიერ მონოლითურობასა და გაუბზარაობას არ გულისხმობს?

კიდეც რომ ვირწმუნოთ, შაჰის საიდუმლო ბარათი რომც არ ჩაეგდო ხელში, დიდ მოურავს თავიდანვე ჰქონდა გადაწყვეტილი აჯანყების დროშის აფრიალებაო, ვერც მარტყოფი და ვერც სხვა ბრძოლები ისე ვერ გადანონის მის გახლეჩილ სულს, რომ გიორგი სააკაძე ეროვნულ გმირად ვაღიაროთ.

როცა ერს არა ჰყავს გმირი, არა ჰყავს იდეალი, ვისაც ნიმუშად დაისახავს, კიდეც გასაგებია, იოლად რომ აჰყვეს ცდუნებას და თავის რომელიმე გამორჩეულ შვილს მიუტევოს თუნდ მძიმე შეცოდებანი, მიჩქმალოს და მიაყრუოს და, სამაგიეროდ, უსაშველოდ გააზვიადოს მისი ღირსებანი, თუკი რამ სასიკეთო ჩაუდენია. და ამ ოცნების გმირს ეთაყვანოს.

მაგრამ ჩვენ რა გაგვჭირვებია ისეთი, რომ ეროვნული გმირები გამოვიგონოთ, მივჩქმალოთ სიავენი, გავაზვიადოთ ღირსებანი: განა ცოტა გვყავს ჭეშმარიტი ეროვნული გმირი, რომელთა სახესაც არავითარი, ერთიბენო შელამაზებაც არა სჭირდება, რომელთა წმინდა და თავგანწირული სულები არაფერს აუშლვრევია და ნუგეშისა და გაუტეხელობის იმედსაც მათ მოგონებაში ვპოვებთ.

განა ცოდონი არ არიან, რენეგატობის გზაზე შემდგარი კაცი გვერდით რომ დავუტოვოთ?

გიორგი სააკაძე ნამდვილად არის ტრაგიკული ფიგურა, მაგრამ ტრაგიკულობა გმირობას არ ნიშნავს.

იდეალური გმირისაგან დაუჯერებელი იქნებოდა, მაგრამ ახლა აღარც ის გვიკვირს, მონა-

მის — ლუარსაბ II-ის სისხლში გიორგი სააკაძის ხელიც რომ არის გასვრილი: შაჰის კარზე ის ხლართავდა ინტრიგების ქსელს ლუარსაბის გარშემო და აქეზებდა შაჰ-აბასს, ცოცხალი არ დაეტოვებინა ქართლის მეფე...

ჯერ ადრეა რევოლუციების ხანა — თვით ინგლისსა და საფრანგეთში მერე გამოდიან პოლიტიკურ ასპარეზზე კრომველი და რობესპიერი — და მეფობის ინსტიტუტის მოშლა ჩვენში სრულიად წარმოუდგენელია. ეს ვერც სააკაძეს წარმოუდგენია და ამიტომ გარეგნული იერაქიული წონასწორობის დასაცავად მოინდომა მარტყოფის ძლევამოსილი აჯანყების შედეგად ქართლ-კახეთის გაერთიანებული სამეფოს მეთაურად თეიმურაზ I (საგულისხმოა, რომ ამ წარკვევთაგან ერთ-ერთში გამომზეურებულია ისეთი ისტორიული ცნობები, რაც წარმოაჩენს თეიმურაზის აქამდე მიჩქმალულ როლს მარტყოფის აჯანყებაში). თვითონ მოიწვია და მის ერთგულებაზე ფიციც დასდო, მაგრამ ნათლად ჩანს დიდი მოურავის ფარული ზრახვები: თვითონ ყოფილიყო რეალური ხელისუფალი, ერთპიროვნული გამგებელი და თეიმურაზი მხოლოდ გარეგნულად აღჭურვილიყო სამეფო რეგალიებით. მაგრამ თეიმურაზ I შაჰ-აბასს არ დამორჩილებია და სააკაძეს როგორ დაუდგებოდა ყმად. და რაკილა დიდი მოურავის ოცნებანი ასეთ გადაულახავ დაბრკოლებას წააწყდა, ქართლში იმერეთიდან მოწვეული უფლისწულის — ალექსანდრეს — გამეფება გადანყვიტა:

ანუ კახეთის ხელიდან გამოცლას შეეგუა და მხოლოდ ქართლში გამგებლობას დაყაბულდა. ოსმალეთთან უკვე ჰქონდა გაბმული დიპლომატიური ძაფები და მათ საგანგებო სიგელით გიორგი სააკაძე ქართლის ბატონ-პატრონად ცნეს. და დიდმა მოურავმა ფულიც კი მოჭრა თავის სახელზე... მეფეთა ტოლად რომ მიაჩნდა თავი, ბაზალეთის ბრძოლის დანყებამდე ამიტომაც გაუგზავნა თეიმურაზს თავისი აღკაზმულობის ნიშნები, რაც რაინდული წესისამებრ ორთაბრძოლაში გამოწვევას გულისხმობდა...

ეს გახლდათ ერთი მიზეზი თეიმურაზ I-თან სისხლიანი და გარდუვალი შეჯახებისა, მაგრამ ბაზალეთის ომი მარტოდენ ამას არ მოჰყოლია. როგორც ყოველ სამოქალაქო ომში, აქაც პირადულთან ერთად გადამწყვეტი მიზეზი — როგორც გარკვეული აქვთ ჩვენს აღმოსავლეთმცოდნეებს (ვალერიან გაბაშვილი, მიხეილ სვანიძე) — ყოფილა განსხვავებული ორიენტაციები საგარეო პოლიტიკის კურსის არჩევაში: მარაბდის ბრძოლის მერე — რამაც დაასამარა შაჰ-აბასის ოცნება ქართლ-კახეთის დამონებისა — გიორგი სააკაძე ოსმალთა მხარდაჭერას ეძიებდა, თეიმურაზ I — ყიზილბაშთა.

ისტორია მეფის არჩევანს ამართლებს.

„განა საეჭვოა, რომ ფაქტიურად ფარ-ხმალ-დაყრილ შაჰთან მორიგება სჯობდა კვლავ ოსმალეთისგან დახმარების ძიებას?“ — წერს თამაზ ნატროშვილი და მიაჩნია, რომ სწორედ ირანთან დაზავება-მორიგება იყო მაშინდელი

პოლიტიკური ვითარების ფხიზელი შეფასება („...ბაზალეთმა სწორი და გონივრული გეზი მისცა ქართლის ბედს, სათავე დაუდო ირანთან პოლიტიკური ურთიერთობის იმ კომპრომისულ ფორმას, რომელმაც ლამის ერთი საუკუნე გასტანა და, მიუხედავად ზოგიერთი ხინჯისა, საგრძნობლად შეუწყო ხელი ქვეყნის ეკონომიკურ მოღონიერებასა და ქართული კულტურის თვალსაჩინო აღმავლობას“).

ამასთან: არამცთუ გაერთიანებულ საქართველოზე ოცნება და მიზანსწრაფული მცდელობა მის ხორცშესასხმელად, გიორგი სააკაძემ ძლივას შეკონწინებული ქართლ-კახეთის სამეფოს დაშლაც კი მოინდომა, რაკილა თეიმურაზი თავის მორჩილებაში ვერ მოიქცია. ეს პატარა ერთიანობაც — იმ დიდ მიზანთან შედარებით — პატივმოყვარულ წადილს უმსხვერპლა.

ამ ბუნების პიროვნება ბაზალეთის დამარცხებას როგორ შეეგუებოდა ან თავის მიზანს როგორ შეეღწეოდა და ახლა ოსმალეთიდან რომ ჩაეფიქრებინა ლაშქრობა, განაძნელი მისახვედრია, რომ საქართველოს გაერთიანება კი არა, ბაზალეთის შურისგება ედებოდა გუნებაში? და რაც აღმოსავლეთიდან შემოჭრით დააკლო აოხრება თავის ისედაც უბედურ ქვეყანას, ახლა დასავლეთიდან ლაშქრობით აზღვევინებდა.

ეს დაბეჯითებით ითქმის, თუკი ყოველივეს პირუთვნელად განვსჯით.

ღმერთმა იცის, რას განიცდიდა და ნანობდა ჰალეების დილეგში; თავისი სულის გაორებას

თუ თეიმურაზის დამხობა რომ არ დასცალდა, მაგრამ ჩვენ მაინც ვიფიქროთ, რომ თავისი განვლილი ცხოვრება უფრო აღუძრავდა მწარე ფიქრებს — ამით გამოვხატოთ პატივისცემა იმ ბრძოლებისადმი, რაც საქართველოსთვის გადაუხდია; და ლევან გოთუას კვალობაზე ჩვენც გვეგონოს, რომ ვიდრე მორის ხმაური შთანთქავდა ყოველივეს, გიორგი სააკაძის უკანასკნელი სიტყვები ეს, ან რაიმე ამგვარი იქნებოდა: „არც ხმალი ვარგა ორპირი, არც მათრახი ორშოლტიანი. დიდ სიბრძნეს ზოგი თავში გაიგებს, ზოგი ბოლოს...“

— ამოდით, თორემ სხვა ვერაფრის ნახვას ველარ მოასწრებთ!..

მოვასწრებთ, რატომ ვერა... არ გვეთმობა კი, აქ როდისღა მოვხვდებით... მაგრამ ამოვევებით ამ ვიწრო კიბესაც, დავივლით უშველებელ დარბაზებსაც და ტალანებსაც, ავყვებით კოშკებს, ავალთ მალლა, სულ მალლა და იქიდან გადავხედავთ მცხუნვარე მზით გათანგულ ალეპოს.

1992

ვინც არ არის კახაბერი

(ლია წერილი ჯანსუღ ღვინჯილიას)

ბატონო ჯანსუღ,

რამდენადაც ვიცნობ თქვენს პოლემიკურსა თუ ლიტერატურულ-პუბლიცისტურ წერილებს, ყოველთვის ცდილობთ მოერიდოთ შეურაცხმყოფელსა და უკადრის გამოთქმებს, სალანძღავი ეპითეტების დახვევა არ არის ნიშანდობლივი თქვენი სტილისათვის; გამოქვეყნებული გაქვთ არაერთი სადირექტივო სტატია, სადაც პოლემიკისა და კრიტიკის ეთიკის ნორმებია ჩამოყალიბებული... ეს ყოველივე თითქოს საწინდარი იყო იმისა, რომ წლების მანძილზე შეთვისებულ მანერას არასოდეს გადაუხვევდით, მაგრამ რადგანაც ამ შემთხვევაში ასეთი მკვეთრი გადახვევა ამჯობინეთ, ეტყობა, თქვენს ამ პოლემიკურ სტატიას („უმადურობის მეხსიერება“, საქართველო, 1992, 20 ნომბერი) გამორჩეულ მისიას აკისრებთ.

ამ სტატიაში, რომელიც ჩემი სამოგზაურო ნარკვევის („ორშოლტიანი მათრახი“, საქართველო, 1992, 28 ოქტომბერი) საპასუხოდ დაიწერა, თქვენ კიდევ ერთხელ ცდილობთ დაგვარწმუნოთ, რომ გიორგი სააკაძე განსაკუთრებუ-

ლი მოვლენაა საქართველოს ისტორიაში, როგორც ეროვნული ენერგიის სრული განსახიერება. ის კი არა, თქვენი უზომო სიყვარული მისტიკურ თაყვანებაში გადაიზრდება, რადგანაც მისი უკვდავი სულის მოვლინებას თურმე კვლავაც მოელით: „გიორგი სააკაძის პიროვნება... ყოველი ყოფნა-არყოფნის ჟამს დასჭირდება ქართველ ერს, რადგან ეს გიორგი სააკაძის ფენომენს ძალუძს ყოფნა-არყოფნის სიტუაციაში მარტყოფის გადახდა!“

როცა ასე ხარტ განმსჭვალული, რასაკვირველია, ვერ მოითმენდით ჩემს ნარკვევში გამოთქმულ მოსაზრებებს, რომ: გიორგი სააკაძე არ არის და არც შეიძლება იყოს ეროვნული გმირი, იგი ტრაგიკული, გაორებული პიროვნებაა ვისაც — უდავო დამსახურებებთან ერთად — არაერთი უმძიმესი ცოდვაც აქვს ჩადენილი თავისი ერის წინაშე, რადგან პირადი განდიდებისათვის არაფერს დარიდებია, თვით ყიზილბაშთა და ოსმალთა ძალის გამოყენებასაც.

ოლონდ თქვენი გულისწყრომა ისე გადაცდა კრიტიკული განსჯის, ლიტერატურული საუბრის ფარგლებს, რომ 30-50-იანი წლების ჟანდარმული კრიტიკის ნიმუშებს დაემგვანა.

ეს მაშინ მოითხოვდნენ განსხვავებული აზრის აღკვეთას ხალხის სახელით; და კიდევ აღწევდნენ მიზანს.

ტონი იმგვარივე შეგირჩევიათ:

„როსტომ ჩხეიძე არავის და არაფერს არ უწევს ანგარიშს. არც სხვათა მოსაზრებებს,

არც ისტორიულ ფაქტებსა და მოვლენებს, არც არგუმენტებს, არც დიდ მწერლებსა და მეცნიერებს, არც ხალხსა და არც ქვეყანას“.

ან კიდევ:

„როსტომ ჩხეიძე არც უფიქრდება, როგორ აყენებს შეურაცხყოფას ასე იოლად, ერთი ხელის აქნევით, თვით ქართველ ხალხს“.

ეს მაინც რამ დაგანერინათ!..

ამ უმძიმესი ბრალდების ფონზე ფერმკრთალდება ყველა ის შეურაცხყოფელი ეპითეტი, რაც ასე გულუხვად გამოიმეტეთ.

ნეტა როდის დაგროთ ნება ქართველმა ხალხმა, რომ მისი სახელით გელაპარაკათ?! რა მოტივით, ანდა რა დამსახურებისათვის?..

ასე თუ ისე, თქვენდა სამწუხაროდ, ხელისუფლება იმგვარად აღარ ერევა ლიტერატურულ ცხოვრებაში.

ინგლისსა და საფრანგეთში დღემდე გრძელდება პოლემიკა კრომველისა და რობესპიერის (ვინც გაცილებით დიდი ფიგურები იყვნენ, ვიდრე სააკაძეა) ირგვლივ. პოლემიკა ცხარეც არის, უშელავათოც და, თუმცა ვერა და ვერ შეთანხმებულან მათი მოღვაწეობის შეფასებაში, არცერთ მხარეს აზრად არ მოსდის, ხალხის სახელით დასდოს ბრალი მოპირისპირეს. მათთვის უცნობია საბჭოური კრიტიკის ეს და სხვა მეთოდები.

ჩემს სამოგზაურო ნარკვევში, რომლის დაწერის იდეაც ჰალეების დილეგის დათვალიერებისას გამიჩნდა, მეცნიერული თვალსაზრისით, სიახლე

არაფერია, ისევე, როგორც თქვენს მონოგრაფიაში „გიორგი სააკაძის პიროვნება“, რომელსაც ასეთ დიდ მნიშვნელობას ანიჭებთ, სინამდვილეში კი წარმოადგენს ორიოდ ადრეული ნაშრომის ვრცელ პუბლიცისტურ კომენტარებს, ერთგვარად ბელეტრიზებულს, რადგან აშკარად გასდევს მითოსურ-ალეგორიული ფონი.

ისე ახსენებთ მეცნიერულ დასაბუთებასა და მეცნიერული მეთოდის დაცვას, თითქოს ცხოვრება სამეცნიერო ძიებებში გაგეტარებინოთ. პუბლიცისტიკა და მეცნიერება სრულიად სხვადასხვა დარგებია და ერთმანეთში ნულა აურევთ.

თქვენი გიორგი სააკაძე ალეგორიული, აბსტრაქტული სახეა, დაშორებული რეალურ ისტორიულ პიროვნებას: ასეა მონოგრაფიაშიც და ასეა ამ საპოლემიკო წერილშიც. ამიტომ ბუნებრივია, რომ თქვენს მიერ წარმოსახული სურათი არ შეიძლება პირუთვნელი იყოს. და ასეთ დროს არალიტერატურულ ხერხთა მთელს არსენალს თუ არ მიმართავდით, წარმოუდგენელია გიორგი სააკაძის დაცვის ილუზია შეგექმნათ.

თუმც ილუზიების გაფანტვა მაინცდამაინც საძნელო არასოდეს ყოფილა.

თქვენ აქეთ მომანერთ ილუზიის შექმნას და, „მკითხველთა ერთ ნაწილს“, ვისაც შესაძლოა „მოსჩვენებოდა“, რომ ვიცი სააკაძის სახელთან დაკავშირებული ამბები და მოვლენები, დაბეჯითებით არწმუნებთ: „სინამდვილეში, აშკარაა, მან არ იცის XVII საუკუნის საქართველოს ისტორია“.

ადრე, როცა ერთმა მოპაექრემ თქვენი მისამართით შენიშნა ამოსავალი მცდარი აქვსო, განაწყენდით: ვისი ამოსავალია მცდარი და ვისი სწორი, ეს მკითხველმა უნდა განსაჯოს ურთიერთსაპირისპირო მოსაზრებათა შეჯერებისას, მოკამათეებს ამის თქმის უფლება არა გვაქვს, რადგან ამით პოლემიკის წმიდათანმიდა კანონი ირღვევაო.

თუ ეს წმიდათანმიდა კანონი ამ შემთხვევაში აღარ მოგაგონდათ, ნეტა ის მაინც გაგხსენებოდეთ, რომ სააკაძის ბიოგრაფია — ქრონიკების მიხედვით — არამცთუ მთელს XVII საუკუნეს არ გადაწვდება, არამედ მისი ერთი მცირე ნაწილია — 1609-1629, და აქედანაც უმეტესი წლები ირანსა და ოსმალეთში გაატარა. ამიტომ იქნებ ჯობდა ეს ფრაზა ამგვარად შეგესწორებინათ: „*მან არ იცის 1609-12, 14-16, 19-22 და 25 წლების საქართველოს ისტორია*“. მაშინ ჩემი არცოდნის ფარგლებიც საგრძნობლად შეიკვეცებოდა და თქვენც ასე ძალიან აღარ შესცოდავდით იმ წმიდათანმიდა კანონს.

ასეა თუ ისე, ფრაზის ამგვარი რედაქციაც არ უნდა მისპობდეს კასაციის უფლებას.

რაკილა საბჭოური კრიტიკა არ იწყნარებდა გარკვეულ პიროვნებათა მიმართ განსხვავებულ აზრს, მის გაჩენას ერთადერთი მოტივი ხსნიდა: პირადი მტრობით.

ამ ხერხს თქვენც იმეორებთ და ამტკიცებთ, თითქოს ჩემი ნარკვევი გიორგი სააკაძის პირადი მტრების შთამომავალთა განწყობილებას გა-

მოხატავდეს, აგრეთვე, იმ მწერლებისას, ვინც მეტ-ნაკლებად ეხმიანება ამ განწყობილებას.

რა ყოფილან ეს პირადი მტრები, არც სიცოცხლეში მოასვენეს და შთამომავალთაც გენეტიკურად ისეთი სიძულვილი შთაუწერეს, საუკუნეებმაც ვერ დააცხრო ეს გახელება... ნეტა სხვებს მაინც არ ითრევდნენ სიძულვილის ამ ნაკადში... ისე კი საინტერესოა, თუკი ყველაფერი ცხადია (შავით თეთრზე წერიად — როგორც თქვენ გვარწმუნებთ) და დიდი მოურავის ბიოგრაფიაში არაფერია დასაძრახი და სამარცხვინო, რანაირად ახერხებენ, რომ სახელი გაუტეხონ კაცს, ვინც თურმე ეროვნული ენერგიის სრულ განსხეულებას წარმოადგენს?!

ნეტა ქეთევან წამებულს არა ჰყავდა პირადი მტრები? ან ბიძინა ჩოლოყაშვილს, ან შალვა და ელიზბარ ერისთავებს, ან ცხრა ძმა ხერხეულიძეს?.. ნეტა მათ მტრებს თუ დარჩათ შთამომავლები და, რას უცდიან, დღეს მაინც გაასწორონ ოთხი საუკუნის წინანდელი (!) ანგარიშები.

დიდი მოურავის პირადი მტრების შთამომავალთაგან მხოლოდ ზოგადად ახსენებთ XVIII საუკუნის ბაგრატიონთა დინასტიის ზოგიერთ წარმომადგენელს და სახელდებით იხსენებთ ივანე ჯავახიშვილს, რომლის ხსენებაც ძალიან არ გაძლევდათ ხელს (აკი წიგნში გაკვრითაც არსად შეგინიშნავთ, რომ ჩვენს დიდებულ ისტორიკოსს არ უყვარდა გიორგი სააკაძე), მაგრამ იძულებული შეიქენით, რადგანაც ჩემს ნარკვევში საგანგებოდ გავიხსენე ის ვითარება,

რომ ივანე ჯავახიშვილს სტალინურმა რეჟიმმა (როცა საბოლოოდ დამკვიდრდა სააკაძის კულტი) არ დაანება პირუთვნელად წარმოესახა დიდი მოურავის შეულამაზებელი პორტრეტი, გამოემზეურებინა მისი სამხედრო მოღვაწეობის მეორე — სავალალო — მხარე.

თქვენ წერთ, „...იქნებოდა კი დიდი მეცნიერი მართალი, თუკი მხოლოდ ავს ილაპარაკებდა...“ ივანე ჯავახიშვილი მხოლოდ ავს რატომ ილაპარაკებდა, როგორც პირუთვნელი მკვლევარი, ყოველმხრივ გამოიძიებდა სააკაძის ცხოვრებისეულ მოვლენებს და არც დამსახურებას დაუკარგავდა და არც უმძიმეს ცოდვებს მიაყრუებდა.

ვალერიან გაბაშვილის (იმჟამად ივანე ჯავახიშვილის ასპირანტის და შემდგომ გამოჩენილი ისტორიკოსის) ის ცნობა, ჩვენს დიდებულ მკვლევარს პირადი საუბრის დროსაც კი თავი რომ აურიდებია სააკაძის შეფასებისაგან, „ვერც კარგს ვიტყვი, ვერც ავსაო“, ნათლად მეტყველებს, რაოდენ სახიფათო იყო ხელისუფლების მიერ გმირად შერაცხულ კაცზე სანინაალმდეგო აზრის გამოთქმა, იმ ხელისუფლებისა, ვინც განზრახ ჩქმალავდა ჩვენს ნამდვილ გმირებს და გვიყალბებდა ისტორიას, რათა ამ სიცრუის დამკვიდრებითაც ჩაეკლა ეროვნული სული.

ვალერიან გაბაშვილის ის ცნობა დავიმოწმე მისი მოგონებიდან („მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია“, 1976, №3, გვ. 165). თუ შეიძლება, თქვენც მიუთითეთ, საიდან იმონებთ სიტყვებს,

თითქოს ივანე ჯავახიშვილს იონა ვაკელისა და კოლაუ ნადირაძისთვის ეთქვას, „თუ სააკაძე არა, ახლა ჩვენ ამ სუფრასთან არ ვისხდებოდით, სადღაც ფერეიდანში დავიბადებოდით, ან სულაც არ გავჩნდებოდით ამ ქვეყანაზე“.

თქვენ თვითონვე რომ გჯეროდეთ, მაშინ იმ ვარაუდებს ხომ აღარ განავითარებდით, თითქოს დიდი მეცნიერი იმან შებორკა, რომ პირდაპირი შთამომავალი იყო ქაიხოსრო ჯავახიშვილისა, ვინც თავის დროზე უმტრო გიორგი სააკაძეს („პაპის პაპის ძვლების ამოყრა დაჭირდებოდა საფლავიდან და იქნებ ამიტომ შეჩერდა ივანე ჯავახიშვილი...“).

თქვენვე გრძნობთ, როგორ შეურაცხყოფთ დიდ მკვლევარს და რაღაც ბოდიშისმაგვარს თხზავთ... მაგრამ ეს ვერ შევლის. ასე უდიერად ჩვენს დიდებულ მეცნიერს, ვინც ყოველ თავის სიტყვასა თუ საქციელს საქვეყნო ინტერესებით ზომავდა და არა პირადით, 30-იან წლებში ეპყრობოდნენ. მას არამცთუ ეს გამოგონილი მიზეზი (სამი საუკუნის წინათ ორი ფეოდალი ერთმანეთში ვერ მორიგდა), ვერაფერი გადაახვევინებდა სიმართლიდან. მაშინ ივანე ჯავახიშვილი კი აღარ იქნებოდა, არამედ... გიორგი სააკაძე — გამოწყობილი მეცნიერის მანტიაში.

თქვენ დაუსრულებლად იმეორებთ, თითქოს: არავინ არაფრად ჩავაგდე, არავის არ ვცნობ ჩემი თავისა და იმ მწერლების გარდა, რომელთა შეხედულებანიც ხელს მაძლევს, უპატივცემულოდ მოვეპყარი სააკაძის თაყვანის-

მცემელ მკვლევარებსა და მწერლებს, დიდ მო-
ურავს დავნამე და არგუმენტებით არ დავამტ-
კიცე...

მე ხომ გამოკვლევა არ დამინერია. სამოგზა-
ურო ნარკვევის ჟანრული თავისებურება არ
მოითხოვს ლიტერატურის მიმოხილვას, კვლე-
ვის ისტორიის შეხსენებას, არგუმენტების დახ-
ვაებას... არც ვიყავი მოვალე და ზედმეტიც იყო,
ათასჯერ გადაღეჭილი ცნობები თუ თვალსაზ-
რისები კიდევ ერთხელ დეტალურად განმეხი-
ლა. მოვიხმე მხოლოდ ზოგიერთი ის შეხედუ-
ლება თუ დაკვირვება, რაც სრული სიახლეა, ან-
და მაინცდამაინც არ ტრიალებდა ლიტერატუ-
რულ ან სამეცნიერო მიმოქცევაში. უმთავრე-
სად ვეყრდნობოდი **თამაზ ნატროშვილის** ის-
ტორიულ ნარკვევებს. ყოველმხრივი დასაბუ-
თებანი და მტკიცებანი იქაა, მე მხოლოდ გამო-
ვიყენე რამდენიმე დასკვნა და ცნობა... ასე რომ,
ჩემს მიმართ გამოთქმული თქვენი გულისწყ-
რომა („*რატომ არ ვიკვლევთ ფრთხილად, რა-
ტომ ასე ზერელედ, ასე იოლად, ასე დაუფიქ-
რებლად წამოვიძახებთ აუგს, წამოვკრავთ
ხელს, მივაფუჩეჩებთ, ან წავუყრუებთ...*“) **თა-
მაზ ნატროშვილს** უფრო ეხება, თუმცა სრული-
ად უსამართლოდ: ვინც მისი ნარკვევების ამ
ციკლს იცნობს, შეუძლებელია არ დამეთანხ-
მოს, რომ სწორედ იდეალური სიფრთხილითაა
გამოძიებული და წარმოსახული დიდი მოურა-
ვის მოღვაწეობის არსი. არ არის დავინწყებული
გიორგი სააკაძის არცერთი ღირსება და დამ-

სახურება, უშურველადაა გამეტებული ქების ეპითეტები, მაგრამ — საბჭოური სააკადეოლოგიისაგან განსხვავებით — დაუფარავადაა გამჟღავნებული მისი მანკიერი თვისებანიც და ავკაცობანიც. და ეს შესაძლებელი გახდა იმიტომ, რომ უმკაცრესი ცენზურა მოიხსნა და აღარ იკრძალებოდა პირუთვნელი განსჯა.

ამ ცნობათა სანდოობის უარყოფა, ამ დასკვნების დარღვევა რომ შესაძლებელი იყოს, სწორედ ამას მოიმოქმედებდით, თქვენ კი გვერდი აუარეთ და ისეთ რეალიებზე გადაიტანეთ მსჯელობა, რაც სადავო არავის გაუხდია.

„ყველაფრისთვის არ გამიცია პასუხი. ცოდვაა გაზეთი“, — რომ წერთ, ვითომ მართლა გაზეთი შეიბრალებთ? თუ ასე გეცოდებოდათ, ათასჯერ გადაღეჭილი ცნობების ათასმეერთედ მოხმობაზე შეგეკავებინათ თავი.

თუმც არ გამტყუნებთ: სხვაგვარად გიორგი სააკაძის დაცვის ილუზიას ვერ შექმნიდით.

არაერთგზის რომ იმონმებთ იმ ქართველსა და უცხოელ ისტორიკოსებს, ვისაც საქებარი სიტყვა უთქვამთ სააკაძეზე, განა ვინმემ უარყო, რომ დიდი მოურავი იყო საუკეთესო მთავარსარდალი, უშიშარი, ძალგულოვანი მებრძოლი, მტკიცე ნებისყოფის, ძლიერი პიროვნება, თვით ირანსა და ოსმალეთში რომ მოახერხა აღზევება?! ჩემს ნარკვევს ამიტომაც გასდევს დიდი გულისტკივილი, რომ ასეთი ღირსებების პიროვნება, ვინც სასახელო ბრძოლები გადაიხადა საქართველოსთვისაც, მხოლოდ ტრაგი-

კულ ფიგურად რჩება და ვერ ამალლდა ეროვნულ გმირობამდე.

ნარკვევში საკამათოდ არ მიქცევია თავისთავად ძლიერ საექვო გარემოება მარტყოფის აჯანყების დანყებისა: სააკაძემ ხელთ რომ იგდო შაჰ-აბასის საიდუმლო ბარათი, რომელიც მის მოკვლას ავალებდა ყარჩილა-ხანს, ამიტომ სხვა რა დარჩენოდა ყიზილბაშთა ლაშქარში მყოფს — თავის გადასარჩენად აჯანყების დროშა უნდა აეფრიალებინა; არაფერი მითევამს მის აქტიურ მონაწილეობაზეც ყიზილბაშთა მიერ ქართლ-კახეთის აოხრებაში 1614-16 წლებში...

მთავარი სადავო სხვა მქონდა:

რა ამოძრავებდა გიორგი სააკაძეს თავისი მღელვარე და დაუცხრომელი ცხოვრების გზაზე — საქართველოს გაერთიანების იდეა, როგორც გაბატონებული აზრი გვარწმუნებს, თუ პატივმოყვარეობის, განდიდების, შურისგების უინი?

ქრისტიანულ რწმენას რომ უღალატა, რისთვის უღალატა, ყიზილბაშებს ორჯერ რომ შემოუძღვა საქართველოში, რისთვის შემოუძღვა, მეფის ხელისუფლებას თავგამეტებით რომ ებრძოდა, რისთვის ებრძოდა, ბაზალეთის ძმათამკვლელ ომში თურქები რომ დაიხმარა, რისთვის დაიხმარა, ოსმალეთიდან საქართველოში ლაშქრობა რომ განეზრახა, რისთვის განეზრახა? — საქართველოს მთლიანობის აღსადგენად თუ ძალაუფლების ხელში ჩასაგდებად?

თუმც ეს ყოველივე უაღრესად მძიმე შთაბეჭდილებას ტოვებს და ძნელი გასამართლებელია, მაგრამ შეწყნარებით იმ შემთხვევაში შეიძლება შეწყნარება, თუკი სხვა არავითარი გამოსავალი არა ჩანდა და ქვეყნის გადარჩენა მისგან ასეთი ცოდვების ჩადენას მოითხოვდა.

ნარკვევში გამოვთქვი მკვეთრი შეხედულება, რომ: გიორგი სააკაძეს არ ამოძრავებდა საქართველოს გაერთიანების იდეა და მეფისა და დიდებულთა წინააღმდეგ ბრძოლა იყო მხოლოდდამხოლოდ კანონიერი ხელისუფლების უზურპაციის მცდელობა. კიდევ უარესი: ძლივას შეკონწინებული ქართლ-კახეთის სამეფოს დაშლაც კი მოინდომა, რაკილა თეიმურაზ I თავის მორჩილებაში ვერ მოიქცია. ეს პატარა ერთიანობაც — იმ დიდ მიზანთან შედარებით — პატივმოყვარულ წადილს უმსხვერპლა.

ესაა ჩემი ნარკვევის ბირთვი და, წესით და კანონით, პასუხი — თუკი ეს შესაძლებელია — ამაზე უნდა გაგეცათ: სათანადო საბუთების მოშველიებით დაგემტკიცებინათ, რომ სააკაძე საქართველოს გაერთიანებას ისახავდა და ბაზალეთში მისი გამარჯვება ამის მომასწავებელი იქნებოდა.

თქვენ კი ძალიან იოლად აფუჩეჩებთ ამ გადამწყვეტ ვითარებას: „საქართველოს სამი სამეფოს გაერთიანებას ისახავდა მიზნად ბაზალეთი. ცნობებით არის ეს დადასტურებული“. ეს არის და ეს თქვენი არგუმენტირებული დასაბუთება, რომ: თურმე რომელიღაც ცნობებით

ყოფილა დადასტურებული ამ იდეის არსებობა... თითქოს მოვალე არ იყავით, დაგეზუსტებინათ, რა ცნობებს გულისხმობთ.

ხომ ასე უდავო ჭეშმარიტებასავით იმეორებთ ამ აზრს, მაგრამ იქვე უნებლიედ წაგცდებათ: „თუნდაც ასე არ იყოს...“ თუკი გჯერათ იმ ცნობებისა, ასე რატომ არ უნდა იყოს, ხოლო თუკი თვითონვე არ გჯერათ, ნეტა ვის თვალის ახვევას ცდილობთ?

არადა, ნამდვილად არ არის ასე.

არ არსებობს არავითარი ცნობა და არც მოვლენათა განვითარება ადასტურებს, თითქოს გიორგი სააკაძე საქართველოს გაერთიანებას ესწრაფოდა.

ეს პირწმინდა გამონაგონია და შეთხზა ანტონ ფურცელაძემ ხალხოსნური ინტერესებით, ხოლო მას მერე, რაც სტალინმა ფარზე აზიდა ეს გამონაგონი, ბუნებრივია, საბჭოურმა სააკაძეოლოგიამ დეკლარაციულად, ყოველგვარი დასაბუთების გარეშე დასაბა ურყევ ჭეშმარიტებად. ანკი საბუთები საიდან მოეტანათ?! საერთოდაც, საბჭოური ისტორიოგრაფია სააკაძის ფენომენის შეფასებისას არ გასცილებია ანტონ ფურცელაძის დებულებებსა და თვალსაზრისებს, ოღონდ ველარ გაიმეორა ფურცელაძის წიგნის ერთადერთი ღირსება — მიუხედავად უაღრესი ტენდენციურობისა, ის ენობრივად მაინც კარგი ქართულითაა დაწერილი.

ხოლო რაც მართლა დასტურდება საბუთებითაც და მოვლენათა განვითარებითაც, ესაა:

მარტყოფის აჯანყების შედეგად გაერთიანებული ქართლ-კახეთის ტახტზე თეიმურაზ I რომ ეკურთხა მეფედ, გიორგი სააკაძემ მისგან ფარულად გააბა დიპლომატიური ურთიერთობა ოსმალეთთან და მათგან მიიღო საგანგებო რაყამი, რომელიც მას ქართლის გამგებლად ცნობდა.

უფლება რომ განემტკიცებინა, ჩაიდინა უპრეცედენტო რამ: ფულიც მოჭრა თავის სახელზე, თითქოს მეფე ყოფილიყოს.

ასე მოამზადა ამბოხება მეფის კანონიერი ხელისუფლების წინააღმდეგ და დაიწყო დაშლა გაერთიანებული ქართლ-კახეთის სამეფოსი ოსმალთა მხარდაჭერით.

განა ჯერ მარტო ამის მერე შეიძლება მტკიცება, თითქოს სააკაძე საქართველოს გაერთიანებას ესწრაფოდა?.. არამცთუ ეს იდეა არ ამოძრავებს, სწორედ პირიქით: მისი ხელით დატრიალდება საბედისწერო მოვლენები.

რადგანაც დარწმუნებული იყო, რომ ქართლი მას, როგორც უზურპატორს, გამგებლად არ იგუებდა, გარკვეული შენიღბვისათვის გადაწყვიტა იმერეთიდან უფლისწულის ჩამოყვანა და მისი გამეფება — გარეგნულად ალექსანდრე იქნებოდა გამგებელი, რეალურად სააკაძე (როგორც ერთდროს ლუარსაბ II ჰყავდა ხელში ჩაგდებული)... თვითონ რომ მიიჩნევდა თავს ქართლის სრულუფლებიან ბატონ-პატრონად, ამიტომაც გამოიწვია ორთაბრძოლაში თეიმურაზ I — თითქოს ტოლ-სწორნი ყოფილიყვნენ.

ასე ჩაითრია იმერლები ძმათაშორის ომში.

ისედაც დაქსაქსული სამეფოები ერთმანეთს გადაჰკიდა და დაუპირისპირა და თურმე ეს ყოფილა საქართველოს გაერთიანებისათვის ბრძოლა.

ასე რომ, ამო გარჯაა, თითქოს სააკაძე ქვეყნის პროგრესულ ძალებს მოთავეობდა — განსხვავებით კრომველისა და რობესპიერისაგან, იგი არავითარ იდეას არ ეფარებოდა (ჯერ ამოფარება რა არის!) და გაშიშვლებულ უზურპატორად წარმოგვიდგება.

რაკილა გადაფასდა ლუმპენპროლეტარული და საბჭოური წარმოდგენები მეფობის ინსტიტუტზე, მისი ძალადობით დამხობა პროგრესად აღარ მიიჩნევა.

სწორია მხოლოდ მეფობის ის შეფასება, რაც კონსტანტინე გამსახურდიამ ასე ჩამოაყალიბა: „გადაუჭარბებლად ითქმის: საქართველოს თვით უნიათო მეფეებიც, ყოველ საუკუნეში უფრო მართებულ საქმეს აკეთებდნენ, ვიდრე უჭკვიანესი და გაიძვერა, მსტოვარი ფეოდალები. ასე რომ, თეიმურაზი და ლუარსაბი იყვნენ ამ ფაქტების ფონზე ნამდვილი ნაციონალური გმირები და არა კონდოტიერი სააკაძე“. რაოდენ საგულისხმოა, რომ ამ შეხედულების თვალსაჩინო ნიმუშად სწორედ თეიმურაზ-ლუარსაბისა და სააკაძის მოღვაწეობაა შეპირისპირებული.

ისიც ნიშანდობლივია, რომ როგორც უახლესმა ისტორიულმა ძიებებმა გაარკვია, სა-

ქართველოს იმჟამინდელი ყოფისთვის არაფრისდიდებით არ იყო გამართლებული ოსმალური ორიენტაცია, რა გზასაც დაადგა სააკაძე. ეს შეხედულება საგანგებოდ დავიმონმე ნარკვევში, მაგრამ თქვენ — გასაგებ მიზეზთა გამო — ამასაც ისევე აუარეთ გვერდი ღუმილით, როგორც სააკაძის დაუოკებელ სწრაფვას ძალაუფლებისაკენ.

სააკაძე პატივმოყვარედ რომ მოვიხსენიე, ისეთი გაოცებული აღშფოთებით კითხულობთ: „საიდან!“ — თითქოს კანონიერი ხელისუფლების უზურპაცია კეთილშობილებისა და თავმდაბლობის გამოხატულება ყოფილიყოს ოდესმე. თურმე არც მეფისთვის თავის გატოლებაა პატივმოყვარეობა, არც ქვეყნის საგარეო კურსის განსაზღვრის მცდელობა, არც ფულის მოჭრა საკუთარ სახელზე...

„ვისაც მინდა დავიმონმე, ვისაც მინდა — არა, ვისაც მინდა წარმოვაჩენ, ვისაც მინდა — არა, რასაც მინდა მივაფუჩეჩებ, რასაც მინდა გამოვაბრწყინებ!..“ — მართალია, ამ სიტყვებს სულ სხვა მიზნით წერთ, მაგრამ ისე კარგად მიესადაგება თქვენი წიგნისა და ამ სტატიის პათოსს, უკეთესი შეფასების პოვნა სახელდახელოდ ძნელია.

წიგნში ესეც არსად გიხსენებიათ, მინიშნებითაც კი, რომ ლუარსაბ II-ის მკვლელობაში გიორგი სააკაძეს ედებოდა ბრალი. მისი ნაქეზებით დაღვარა შაჰ-აბასმა სისხლი მეფისა, ვინც ქართულმა ეკლესიამ და ერმა წმინდა მონამედ

შერაცხა. ხოლო მონამის სისხლში გარევა ისეთი მძიმე ბრალდებაა, რანაირად შეიძლებოდა სააკაძისადმი მიძღვნილ წიგნში ამაზე არაფერი თქმულიყო?! ანდა ისე ბუნდოვნად და იოლად განგესაჯათ, როგორც ამ სტატიაში იქცევით: „გიორგი სააკაძეს კი არ აქვს ლუარსაბ მეფის სისხლში ხელი გასვრილი, ლუარსაბ მეფემ გატეხა ფიცი, გაშორდა სააკაძის დას, დაარღვია კანონი ნმინდა სახარებისა... მოსაკვდინებლად მიუგდო სააკაძე შეთქმულ დიდგვაროვნებს და რა დიდი მოურავის ბრალია, თუკი მან შესძლო, თავი დაეღწია. მეფე ლუარსაბს ხომ ჰქონდა უკვე მის სისხლში ხელი გასვრილი? ეს რატომ გვავიწყდება, რატომ არის ჩვენთვის უფრო მნიშვნელოვანი განწყობილება, ვიდრე ჭეშმარიტება?“

ამ მსჯელობის მიხედვით, თქვენს მიერ დადგენილი ჭეშმარიტება ისაა, რომ ლუარსაბ II თურმე მოსაკლავი ყოფილა. თქვენ, როგორც პუბლიცისტი, სანქციას აძლევთ მის მკვლელობას. ეს პროლეტკულტელ პუბლიცისტებს ეიოლებოდათ მეფეებისათვის განაჩენის გამოტანა, მაგრამ ნუთუ დღესაც იგივე უნდა გრძელდებოდეს?

ვისაც სისხლი არ დაუღვრია, მას სწამებთ — მეფე ლუარსაბს ხომ ჰქონდა უკვე მის სისხლში ხელი გასვრილიო, ხოლო ვინც მართლა დაიდო ეს ცოდვა გინდათ როგორმე ჩამორეცხოთ — გიორგი სააკაძეს კი არ აქვს ლუარსაბ მეფის სისხლში ხელი გასვრილიო...

ნამდვილად აქვს, ჩემო ბატონო ჯანსუღ, ამას განწყობილება კი არა, ჭეშმარიტება ღალადებს. მაშინ ეს არ დაფარულა („ქვეყანამ იცის, შენ იყავ მისის სისხლისა მღვრელია“ — მიმართავს თეიმურაზი სააკაძეს იოსებ ტფილელის პოემაში), ჩვენს დროში კი თამაზ ნატროშვილმა მეცნიერული ძიებით გაარკვია სააკაძის ბრალეულობა. თუკი თქვენ მის მტკიცებას არ იზიარებთ, საპირისპირო საბუთები უნდა მოიტანოთ, ასე სასხვათაშორისოდ კი არ უნდა მოიცილოთ თავიდან ეს ტრაგიკული და საქართველოს ისტორიაში დაუვინყარი ეპიზოდი.

განა შეიძლება მკვლელი და მოკლული — მითუმეტეს, წმინდანად შერაცხული — ერთნაირად ძვირფასი იყოს ხალხისათვის? არც არის, თუ ძალადობით არ მოახვიეს თავზე.

ასე გადაწყვიტეს მეფე ლუარსაბის ბედი გიორგი სააკაძემ და შაჰ-აბასმა — როგორი ალიანსია!

ლუარსაბ II-ის მოწამებრივი აღსასრულის მიზეზი ის იყო, რომ შაჰ-აბასმა ვერ გადაიბირა და ვერ გააყიდვინა ეროვნული ინტერესები.

თუკი ლუარსაბი შაჰს დაემორჩილებოდა, სააკაძის ინტრიგები ველარაფერს დააკლებდა, ის კი არა, ერთად გამოუძღვებოდნენ ყიზილბაშთა ლაშქარს საქართველოსკენ.

განა ძნელი მისახვედრია, თუ რა შხამს აწვევებდა გიორგი სააკაძე შაჰს, ლუარსაბის სისხლის დასაღვრელად რომ აქეზებდა?! ალბათ არწმუნებდა, ვიდრე ლუარსაბი ცოცხალია, ქართლს ვერ დაიპყრობო.

ნურავინ იუარებს: იქნებ ეს არ უთქვამსო.
აბა, სხვა რა მოტივით წააქეზებდა?!

დიდი მოურავის ამ ყოვლად მდაბალ საქციელს რომ ამართლებთ, იმას მაინც რატომ არ ითვალისწინებთ, რომ მეფის მოკვლა ქართლისთვის — და მთელი ჩვენი ქვეყნისთვის — ლახვარის ჩაცემას უდრიდა მორალურადაც და კიდევ უფრო ართულებდა ისედაც არეულ ყოფას, აღვივებდა ახალ შფოთსა და მძაფრ წინააღმდეგობებს, რადგან უმემკვიდრეოდ გადაგებული მეფის ტახტი ცარიელი ხომ ვერ დარჩებოდა.

მაგრამ სააკაძისთვის ქვეყნის ინტერესები ამ შემთხვევაშიც არაფერს ნიშნავდა, მთავარია პირადი წყენა არ შეერჩინა. თანაც გზა გაინმინდა ტახტისაკენ.

თუ ასე არ არის, მაშ რატომ წააქეზა შაჰ-აბასი?

„ამ შემთხვევაშიც“ იმიტომ ითქვა, რომ მტრის სამსახურში ჩამდგარ კაცს ერთგულების დასამტკიცებლად, პირველ ყოვლისა, თავისი ქვეყნის ინტერესების გაყიდვა მოეთხოვება. ეს გარდუვალი კანონზომიერებაა და ამაოდ გვიმტკიცებენ მედროვენი, თითქოს ადამიანს შეეძლოს მტრის სამსახურშიც იდგეს და ფარულად თავისი ქვეყნისთვისაც იღვანოს. რაც შეუძლებელია, შეუძლებელია... ის კი მომხდარა, რომ მოგვიანებით გულწრფელად მოუნანიებიათ თავიანთი ცოდვები და მტრის სამსახურს თავდაღწეულნი მართლაც გარჯილან სამშობლოს საჭირნახულოდ, მაგრამ ვიდრე მტერს ემ-

სახურები, შენც ულმოვლად უნდა არბიო და აჩანაგო შენი ქვეყანა... ყიზილბაშზე საშიში და დაუნდობელი ყოველთვის გაყიზილბაშებული ქართველი ყოფილა.

ამ კანონზომიერების მიხედვით ყოვლად ამაოა შელამაზდეს გიორგი სააკაძის თორმეტწლიანი ერთგული სამსახურიც შაჰის კარზე. მემკვიდრეობა მხოლოდ ადასტურებენ ამ კანონზომიერებას. ამიტომ მკვიდრეთა ცნობების ტენდენციურ განსჯას არავითარი ფასი არ გააჩნია ისტორიოგრაფიისათვის.

არაქელ დავრიუცი რომც არ გვაუწყებდეს, ყოველ მარჯვე ჟამს თუ როგორ ესაუბრება შაჰი მოურავს და იგებს მისგან ყველაფერს, რისი შეტყობაც სწადია საქართველოზე ლაშქრობის სამზადისისათვის, ისედაც საფიქრებელია, რომ უთუოდ ასე იქნებოდა.

ამასვე ირწმუნებიან ვახუშტი ბატონიშვილი და ბერი ეგნატაშვილი — შაჰს სააკაძე აზრახებდა სალაშქროდო, მაგრამ მათ ამ თუ სხვა ცნობებს ერთი ხელის აქნევით აბიაბრუებთ, სააკაძის მოწინააღმდეგე პოლიტიკური დასის ზეგავლენას განიცდიდნენო. მართალია, ამის მტკიცებისათვის არავითარი საფუძველი არ გააჩნიათ, გარდა მიზანდასახული მცდელობისა — სასურველი რეალობად გაასაღოთ, მაგრამ თუნდ ეს ვინმეს კიდევ დააჯეროთ, არაქელ დავრიუციც დიდი მოურავის მტერთა ბანაკში ხომ არ იმყოფებოდა, იგი ხომ გარეშე კაცია, ვისზეც ქართლის ტახტის ირგვლივ ატეხი-

ლი ვნებათაღელვა არა ვრცელდებოდა. დავრი-
უეცის „ისტორიის“ ქართული თარგმანის შესა-
ვალში კარლო კუცია აღნიშნავს ამ მატრიანისე-
ულ ცნობათა უეჭველ სანდოობას და დაბეჯი-
თებით ირწმუნება, რომ მას საქართველოს შე-
სახებ მასალის სიუხვის, ისტორიული მოვლენე-
ბის ობიექტური გაშუქებისა და ქრონოლოგიის
სიზუსტის თვალსაზრისით ვერ შეედრება XVII-
XVIII საუკუნეთა ვერცერთი სხვა სომხური სა-
ისტორიო თხზულება. თვითონ კარლო კუცია
სანდო მკვლევარადაა აღიარებული სამეცნიერ-
ო წრეებში, ოღონდ ის აღარ დამიზუსტებია,
სააკაძის პირად მტერთა შთამომავლებს ეკუთ-
ვნის თუ არა.

რითია დაუჯერებელი დავრიუეცის ის ცნო-
ბაც, რომ სააკაძემ ურჩია შაჰს, ლუარსაბ მე-
ფის და ითხოვე საცოლედ და შემდეგ დედაც
გამოითხოვე ასულის მიზეზით. თუ ჩამოვლენ
ისპაანს, მათი საშუალებით გაადვილდება ლუ-
არსაბის მოტყუება და დაღუპვა, ხოლო თუ არ
დაგმორჩილდებიან, ეს იქნება მათ წინააღმდეგ
გალაშქრების საბაბიო...

ანდა ეს: ზამთარში ლაშქრობას რომ ურჩევ-
და, ტყეში ხეების ფოთლები ჩამოცვენილი იქ-
ნება და მოლაშქრეებს გაუადვილდებათ ცხენე-
ბით სიარული და ქართველთა ქვეყანაში შესვ-
ლა, თანაც, ქართველები, რომლებიც სიმაგრე-
ებს, გამოქვაბულებსა და მიუვალ ადგილებს
შეეხიზნებიან, ვეღარ გაუძლებენ სიცივის სიმ-
კაცრეს, თოვლის სიუხვეს, შიმშილის სისასტი-

კესა და საჭირო ნივთების უქონლობას და იძულებულნი შეიქნებიან ბინებს დაუბრუნდნენ და მოთარეშეთა ხელში ჩაცვივდნენო. საგულისხმოა, რომ დავრიუეცის ეს ცნობა ზუსტად იმეორებს ბერი ეგნატაშვილის უწყებას, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს ამ გადმოცემის სანდობას (მატიანეთა ეს შეხვედრა თქვენთვის უცნობი დარჩა).

დაუჯერებელი არა ჩანს არც ეს ცნობა, თეიმურაზისა და ლუარსაბის მიერ ჩაკეტილი ვინრო ხეობის გავლა ყიზილბაშებმა სააკაძის აქტიური ჩარევით რომ მოახერხეს (ამასვე იმეორებს ჟან შარდენი. ამ შეხვედრის აღნიშვნა არ გამოგრჩენიათ)...

სომეხი მემამტიანე არავითარ მიკერძოებას რომ არ იჩენს სააკაძის მიმართ, იმითაც თვალსაჩინოა, რომ გულუხვად იმეტებს საქებურ ეპითეტებს („მოურავად დანიშნული ეს კაცი იყო ბრძენი სიტყვით, ძლიერი გონებით, გამოცდილი თავის საქმეში და აგრეთვე წარმოსადეგი, ძლიერი მამაკაცი, დიდი მებრძოლი და უძლეველი მეომარი“) და ამ პასაჟს ასე აბოლოებს: „მისი გმირობა შემდეგაც მრავალ ადგილას იქნება მოხსენიებული და მის შესახებ ჭეშმარიტებას შეიტყობ“. ამგვარი თვითრწმენა — სავსებით გაზიარებული მკვლევართა მიერ — მოწმობს, რომ იგი საგულდაგულოდ გამოძიებულსა და შეჯერებულ ცნობებს ეყრდნობოდა. მის მათიანეშიც ძალაუწებურად ამიტომ იკვეთება დიდი მოურავის გაორებული სახე, ისევე,

როგორც ბერი ეგნატაშვილის, ვახუშტი ბატონიშვილისა თუ პლატონ იოსელიანის ქართულ ქრონიკებში.

რაც რეალობაა, არც წარსულში დაფარულა და ვერც დღეს დაიმალება.

ამ რეალობას თქვენც კი ვერ წაუხველით და, მიუხედავად ნემსის ყუნწში გაძრომისა, მატინეთა ცნობების ერთი წყება (რაც ხელს არ გაძლევდათ) სააკაძის მტრების გავლენისათვის გადაგებრალებინათ, — უმთავრესი ვერაფრის დიდებით ვერ უარყავით: გიორგი სააკაძე ქართლ-კახეთის ამოხრებელ ყიზილბაშთა ლაშქარშია.

მონოგრაფიაში ცდილობთ მისი საქციელი შეარბილოთ, რალაც გამართლებისმაგვარი მოუძებნოთ: შაჰ-აბასი ისედაც აპირებდა ქართლ-კახეთის დალაშქერას, თორემ ეს გეგმები რომ არ ჰქონოდა, სააკაძე როგორ აიყოლიებდაო; მართებულ რჩევებს იმიტომ აძლევდა, შაჰს თავისი ერთგული ჰგონებოდაო; ლაშქრობისას მხოლოდ უმნიშვნელო როლი შეასრულაო...

თქვენვე გრძნობთ ამ აზრების მეტისმეტ სიმყიფეს, რისი გაბათილებაც სახელდახელოდაც არავის გაუძნელდება (რასაკვირველია, შაჰს ასეთი განზრახვა რომ არ ჰქონოდა, ვერავინ აიყოლიებდა, მაგრამ სააკაძის ბრალი ის არის, რომ ხელი შეუწყო ქართლ-კახეთის აოხრებაში; უსწოროს რომ ვერაფერს ურჩევდა და სხვაზე მეტი მონდომება უნდა გამოეჩინა, რათა ეჭვი არავის გასჩენოდა, სწორედ ეს არის რენე-

გატის ბედის კანონზომიერება; ან უმნიშვნელო როლი რანაირად ითამაშა — ყიზილბაშებისათვის რჩევა-დარიგებანი არ მოუკლია და, ვინ იცის, კიდევ რას სჩადიოდა შაჰის დავალებათა პირნათლად შესრულებისათვის, რა მიხვედრა უნდა, რომ კარტოფილის სათლელად თუ წყლის მზიდავად არ ეყოლებოდათ ლაშქარში) და გავრცობილ მსჯელობებს იმ აღიარებით ამთავრებთ, რომ:

„უნდა ვივარაუდოთ, რომ გიორგი სააკაძემ მართლაც შესთავაზა შაჰ-აბასს ქართლისა და კახეთის დაპყრობა. ალბათ, უფრო ქართლისა, რამდენადაც მას წინააღმდეგობა სწორედ ქართლის მეფესთან ჰქონდა. პოლიტიკა მოითხოვდა ასე“.

კიდევ —

„...სააკაძის თხოვნა და შაჰის განზრახვა მხოლოდ გარეგნულად ემთხვევა ერთმანეთს. ქართლში შაჰ აბასის ჯარი უნდა შემოვიდეს, მაგრამ სააკაძის აზრით, ლუარსაბისა და პოლიტიკური მტრების გასადევნად, შაჰის მიზანი ქართლ-კახეთის აყრაა... სააკაძეს შაჰი ქართლში ძალთა გადასაჯგუფებლად, მოქიშპე დიდგვაროვნებისა და ლუარსაბ II-ის დასამარცხებლად სჭირდებოდა. მაგრამ იყო კი ეს ნაბიჯი მძიმე შეცდომა? უნდა ეცადა თუ არა მსგავსი რამ მოურავს? ცხადია, უნდა ეცადა“.

და კიდევ —

„...სააკაძის გეგმა — შაჰის ძალებით სასურველი მეფის დასმა...“

თქვენთვის ეს გადამწყვეტი საბუთებია, რაც ეჭვშეუვალად ამართლებს სააკაძის დგომას შაჰის გვერდით ყიზილბაშთა ლაშქარში.

თურმე სააკაძეს ჰგონებია, შაჰ-აბასი ჩემი პირადი მტრების გასანადგურებლად შემოენყო ქართლ-კახეთსო, და მოულოდნელი აღმოჩენილა მისთვის ის სისასტიკე და გაუგონარი უბედურება, რაც ყიზილბაშებმა დაატრიალეს.

ისე წერო, შაჰს ქართლის დაპყრობას პირდებოდა და არა კახეთისა და იმას თუ კახეთის აყრა განეზრახა, საიდან უნდა სცოდნოდაო, თითქოს ქართლი გასამეტებელი იყოს!..

როცა შენი სამშობლოს მტრებს შემოუძღვე-ბი, ის რომ განურჩევლად დაერევა ყველასა და ყველაფერს, განა ძნელი გასათვალისწინებელია?

კაცი ან გონებასუსტი უნდა იყოს, ანდა შურისგებისაგან დაბრმავებული, ეს რომ ვერ წარმოიდგინოს.

განა გიორგი სააკაძემ არ იცოდა, რომ მისი გეგმა — მეფის დამხობა და მოქიშპე დიდებულთა დათრგუნვა — უსისხლოდ ვერ განხორციელდებოდა? ტურისტებს ხომ არ მოუძლოდა გიდად.

„შაჰის ძალებით სასურველი მეფის დასმას“
როგორ იოლად ამბობთ.

ეს ლუმპენპროლეტარები და ბოლშევიკები იგდებდნენ საცინლად მეფის სახელს და მათთვის არ წარმოადგენდა არაფერს მეფის გადაგდება-გადმოგდება, თორემ მეფობა ღვთისგა-

ნაა კურთხეული, ლუარსაბიც ღვთით განაგებდა სამფლობელოს, კანონიერი ხელისუფალი იყო, ქვეყნის აოხრების გარეშეც რომ ჩამოედოთ ტახტიდან, ესეც გაუგონარი ცოდვა იქნებოდა ღვთისა და ერის წინაშე, ეროვნული სიმინდის მკრეხელური ხელყოფა.

თურმე რაკილა სააკაძეს არ მოსწონს, მისი იმედები „ვერ გაამართლა“, არც უნდა იმეფოს.

თუმც ლუარსაბ II-ის ძალაუფლება ქვეყნის მხოლოდ ერთ კუთხეში ვრცელდებოდა, მაგრამ ქართლის მეფის ტიტული სიმბოლურად ყოველთვის გულისხმობდა საქართველოს გაერთიანების იდეას, ქართლის მეფე სიმბოლურად მთელი საქართველოს მეთაურს განასახიერებდა და მის წინააღმდეგ ბრძოლა სხვას არაფერს ნიშნავდა, თუ არა ჩაკვლას ეროვნული გაერთიანების იდეისა.

თქვენ კი მეფის განადგურების ირგვლივ ისე მშვიდად და გულგრილად მსჯელობთ, თითქოს სააკაძე ყიზილბაშთა ლაშქარს კი არ შემოძლოლოდეს, ცეკას ინსტრუქტორი ჩასულიყოს რაიკომის მდივნის შესაცვლელად: აუნწვენ ბიუროს წევრები ხელს და უცებ მოგვარდება ყველაფერი... და თითქოს ეს უსჯულოება ყიზილბაშთა შემოსევას არ მოჰყოლოდეს:

„იქ ყოფნის დღეებში სპარსელთა ნამოქმედარს ვერც პირი იტყვის და ვერც ენა აღწერს. გონებით მოისაზრე და გაიგებ თუ რამდენი უტეხი ქრისტიანი მახვილით დააშავეს, დაჭრეს და დახოცეს, უდანაშაულონი ტყვედ წაასხეს

და შეურაცხევებს, ქონება და სიმდიდრე მიიტაცებს, ნაგებობანი ცეცხლს მისცეს და დაანგრის, ეკლესიები დააქციეს, საკურთხეველები და წმინდა ჯვრის გამოსახულებანი დაამხეს. დატყვევებულნი თავისთან ჰყავდათ ბანაკში და სხვადასხვა სატანჯველით აწამებდნენ: სიცივითა და სიშიშვლით, შიმშილით და წყურვილით და სხვა მრავალი ხერხით“ (არაქელ დავრიუეცი. იგი ამ შემთხვევაშიც იმავებს გვაუწყებს, რასაც ქართული ქრონიკები, ასე რომ, განზრახ გადაჭარბებული — ვითომდა სააკაძის ცოდვების დასამძიმებლად — არაფერია).

ამ ფონზე ცინიზმად და ერის აბუჩად აგდებად აღიქმება თქვენი სიტყვები:

„უნდა ეცადა თუ არა მსგავსი რამ (ლუარსაბისა და პოლიტიკური მტრების განდევნა-განადგურება) მოურავს? ცხადია, უნდა ეცადა“. და კიდევ: „პოლიტიკა მოითხოვდა ასე“.

თქვენ, როგორც პუბლიცისტი, ამჯერად საინქციას აძლევთ ყიზილბაშთა ამ სისხლიან ექსპედიციას.

ეს როგორ დაგემართათ, ჩემო ბატონო ჯანსუღ!.. რამ წაგაქეზათ საამისოდ... ასეთ კერპად როგორ დაისახეთ სააკაძე, რომ აღარ განსჯით, აღარაფერს უკვირდებით, რას წერთ!..

თუმცა, აბა, რა უნდა გელონათ: გიორგი სააკაძის უმძიმეს ცოდვათა ჩამორეცხის ილუზია სხვაგვარად როგორ უნდა შეგექმნათ!..

მკაცრმა სინამდვილემ ეს ილუზიები რომ გააცამტვერა, ცრუშარავანდედის მიღმა მკაფიოდ

ვხედავთ პიროვნებას, ვინც — მძვინვარე შურის-
გებით დაბრმავებულმა — სამშობლო განირა.

თავის დროზე კორიოლანოსიც ასე შეუძლ-
ვა მტერს მშობლიურ ქალაქში, რათა შური ეძია
განდევნისათვის. ამიტომ გრიგოლ აბაშიძემ
ერთ ლექსში მართებულად შეადარა გიორგი
სააკაძე კორიოლანოსს. თქვენ ასეთი გაიგივე-
ბა ძალიან ითაკილეთ, მაგრამ რასაც სინამდვი-
ლე თვითონვე მეტყველად ღალადებს, საბურ-
ველში აღარასოდეს გაეხვევა — სააკაძის
კულტს პარტიული დიქტატი აღარ მფარვე-
ლობს და ვილა დაიცავს. სხვათა შორის, კორი-
ოლანოსს ისეთი რბევა-აოხრება არ დაუტეხია
თავს მშობლიური ქალაქისათვის, რაც სააკა-
ძის შემოსვლას მოჰყვა ქართლ-კახეთში და ძა-
ლაუნებურად წამოატივტივებს მკაცრსა და
ტკივილიან სტრიქონებს:

წყევლა და კრულვა მათ გზას შავგზიანს,
ვინც სამშობლოზე მახვილგანვდილმა
მამულს მტრის ურდო შემოასია
და საქართველოს სისხლი აწვიმა.

ძვირად დაგვიჯდა ვისი გაცნობაც,
ვინც დედის საფლავს ხნავდა სახვნელით...
ჯანდაბას მათი დიდი კაცობაც,
ჯანდაბას მათი დიდი სახელიც!

თავისი თვალით შეჰყურებს გიორგი სააკა-
ძე სამშობლოს აოხრებას: ხოცვა-ჟლეტასა და

იმ გრანდიოზულ აყრა-გადასახლებას, რომლის მსგავსიც საქართველოს ისტორიას არ ახსოვდა; და თუკი მანამდე ვერ წარმოედგინა (ყოვლად დაუჯერებელი კია), რა ამბები დატრიალებოდა და ბრმად მიელტვოდა მეფის დამხობას, ახლა მაინც რატომ არ გამოფხიზლდა და არ შეეცადა ქართლ-კახეთის გადარჩენის გზის გამონახვას?!

ნიგნში გაუთავებლად იმეორებთ გაბატონებულ შეხედულებას: სააკაძეს შაჰთან ამ თორმეტი წლის მანძილზე დაძაბული, ფარული დიპლომატიური ბრძოლა ჰქონდა და თავს ერთგულად იმიტომ აჩვენებდა, გადამწყვეტი დარტყმა მიეყენებინაო. იმასაც იმეორებთ: ვალდებული იყო თავი გადაერჩინა და ხელსაყრელ ჟამს დალოდებოდაო...

როდისლა? ვინ დაუდგა თავდებად, რომ ან რომელიმე ბრძოლაში არ დაიღუპებოდა, ანდა ათი წლის შემდეგ შაჰის საიდუმლო ბარათს ჩაიგდებდა ხელში და იძულებული შეიქნებოდა მართლა თავის გადასარჩენად მოეწყო ამბოხება ყიზილბაშთა წინააღმდეგ.

1625 წლის გაზაფხულზე უკვე მეორე მძვინვარე ლაშქრობაში მონაწილეობდა და მთელი კახეთი — კიდევ ერთხელ დაცლილი სისხლისაგან — ისე გადმოიარა ყიზილბაშების მხარდამხარ, აჯანყება არ მოუწყვია. თუ ამბოხების განზრახვა ჰქონდა და ფარულად კიდევ ემზადებოდა, მანამდე აეფრიალებინა დროშა, ვიდრე ლოჭინის ხეობაში იმ ბარათს მოიგდებდა ხელთ.

ახლა კარგად დაფაცურდა! შაჰის მზვერავთა მეთვალყურეობის ქვეშ ყოველთვის იქნებოდა, მაგრამ რასაც მანამდე ვერ ახერხებდა, ახლა ხომ მოახერხებდა — თეიმურაზთან საიდუმლო მოლაპარაკების გაბმას... გვიმტკიცებთ: შაჰმა სააკაძის მოკვდინება იმიტომ მოინდომა, რომ მიწვდა ხმა აჯანყების მზადების შესახებო. ვარაუდად მაინც გამოგეთქვათ, თორემ ასეთი დარწმუნებული კილო („განა ბევრი ფიცი-მტკიცი უნდა იმის გარკვევას...“) უხერხულად გაისმის. რანაირად შეიძლება დაბეჯითებით იცოდეთ, ამხელა სახელმწიფოს თვითმპყრობელმა რა და რატომ გადაწყვიტა. არადა, ვარაუდს უფრო სხვა მიზეზთან მივყავართ: შაჰ-აბასმა ყოველნაირად გამოიყენა, გამონურა გიორგი სააკაძე და ახლა თავიდან იცილებს — ესეც რენეგატის ბედის კანონზომიერებაა.

ნურც ის დაგვაზინყდება: ეს უკვე მეორე ლაშქრობაა.

ეროვნული გმირები მსგავს ვითარებაში სხვაგვარად იქცევიან.

შალვა ახალციხელმა 1226 წელს გულში ჩაიკლა ის უზომო წყენა და ტკივილი, რაც ივანე ათაბაგმა მიაყენა — გარნისის ბრძოლაში მოულოდნელად რომ მიატოვა შალვა და მისი მხედრობა და ხვარაზმელებს ჩაუგდო ხელთ. მან არ ისარგებლა ჯალალედინის მხარდაჭერით, რადგან ათაბაგისათვის (ათაბაგისათვის და არა მეფისთვის!) სამაგიეროს გადასახდელად მტრის ჯარის შემოყვანა აღმოსავლეთ საქართველოს

შეინირავდა. არც იმას დალოდებია, ჯალალედინის ლაშქარი თბილისს როდის მიაღგებოდა: წინასწარვე, ვიდრე ხვარაზმელები საქართველოს საზღვრებისაკენ დაიძვროდნენ, შეუთვალა ქართველობას ჯალალედინის ზუსტი მარშრუტი და ის მიდამოებიც განუსაზღვრა, სადაც უნდა ჩასაფრებოდნენ მტერს. მართალია, ფარული მოლაპარაკება გამჟღავნდა და საბედისწეროდ დასრულდა შალვა ახალციხელისათვის, მაგრამ იგი პირნათელი დგას ერისა და ისტორიის წინაშე.

პირნათელი დგას ბაგრატ V-ც, თემურ-ლენგის ხელში ჩავარდნილი (XVI საუკუნის დამლევია): ისიც მტარვალის მხედრობას წინამძღოლობდა საქართველოსკენ, მაგრამ ვიდრე საზღვრებს მოადგებოდნენ, მანამდე შეუთვალა თავის ძეს, რომ ქართული ლაშქარი დათქმულ ადგილას ჩასაფრებოდა მომხვდურთ. განა ბაგრატს არ ეყოლებოდა პირადი მტრები? განა ვინმეს ჯავრი არ ექნებოდა? მაგრამ ვერ დაათრო შურისძიების ჟინმა და მონღოლებს არ დააქცევინა ქართლ-კახეთი.

ერის ინტერესები წამიერადაც არ გაუყიდათ: ვერც მონღოლთა თუ ხვარაზმელთა კარზე აღზევებამ მოხიბლათ და ვერც მოსალოდნელი სიკვდილის შიშმა შეაკრთოთ.

ეს არის მამულიშვილობა, ეს არის სულიერი გაუზზარაობა, თორემ ასეთივე საიდუმლო ბარათი — ლენინის მიერ, ვთქვათ, კიროვთან, გაგზავნილი — სერგო ორჯონიკიძეს რომ ეგ-

დო ხელთ 1921 წლის თებერვალში, და ამოე-
კითხა, უეჭველი სიკვდილი მელისო, განა ის კი
არ შეაბრუნებდა ბრძოლის ჩარხს თბილისის
მისადგომებთან, იმ ბრძოლისას, რომლის წა-
მონწყებისთვისაც ასე მონდომებით აქეზებდა
(ანუ: აზრახებდა) პროლეტარიატის ბელადს?
ალბათ მაშინვე გააბამდა კავშირს თბილისის
დამცველებთან და ისეთ დღეს დააწევდა მე-
თერთმეტე არმიას, სულ კუდიტ ქვას ასროლი-
ნებდა. ამას ნამდვილად შეძლებდა — არც სამ-
ხედრო გამოცდილება აკლდა, არც რისკი და
გაბედულება, არც ორგანიზატორული უნარი,
არც შურისგების ჟინი... ამ საქციელის ჩადენით
(თუმც პირადი მოტივით ნაკარნახევით) ორ-
ჯონიკიძე ცოტა უკეთეს კაცად შერჩებოდა
ჩვენს ისტორიას, ვიდრე დღეს წარმოგვიდგება,
მაგრამ ეროვნულ გმირად ვერ იქცეოდა — მის
უმიძიმეს ცოდვებს ეს ეპიზოდი ვერ გადაწონი-
და... და მეტად უხერხული გამოჩნდებოდა იმის
მტკიცება, ერის ინტერესები არაერთგზის იმი-
ტომ გაყიდა, ილია ჭავჭავაძის მკვლელობაშიც
იმიტომ მონაწილეობდა, რომ გარკვეულ დრომ-
დე რუსეთის იმპერიისათვის თვალი აეხვიაო.

პირადი მოტივით ხელმძღვანელობდა და-
უდ-ხან უნდილაძეც, თეიმურაზთან ერთად
აჯანყება რომ წამოიწყო 1632 წელს ირანის წი-
ნაალმდეგ და ბრძოლის შემდგომი გაშლისთვი-
საც ენერგიულად იღვწოდა. მართალია, ისტო-
რიამ არ დაუკარგა ეს წვლილი, მაგრამ დაუდ-
ხანი ეროვნულ გმირად არ ქცეულა.

არც სააკაძისათვის დაუკარგავს არავის, რაც სასახელო ჩაუდენია, და მარტყოფის აჯანყებაც დიდად დაუფასდა. ის კი არა, მიუხედავად აშკარა საეჭვო გარემოებებისა, რაკილა ყიზილ-ბაშთა ეს ლაშქრობა ასეთნაირად შემოტრიალდა, შემწყნარებლურად ამიტომაც გაიაზრებენ დიდი მოურავის ცხოვრების ამ ეპიზოდს და მეც ამიტომ აღარ ჩავეძიე ჩემს ნარკვევში. არც ის გამომრჩენია, თუ რამ სამხედრო ღვაწლი დასდო ჩვენს ქვეყანას — ეგ არის, ვრცლად არ გამიშლია მსჯელობა, რადგან ეს ყოველივე ისედაც კარგად არის ცნობილი. აუხსნელია, რატომ მაბრალეობთ, თითქოს არ გამეხსენებინოს გიორგი სააკაძის ბიოგრაფიის ეს რეალიები. ნუ მაფიქრებინებთ, რომ ჩემი ნარკვევი ალაგ-ალაგ ჩაიკითხეთ. მისი ცხოვრების ეს მხარე — დამსახურებანი საქართველოს წინაშე — რომ არ არსებობდეს, მაშინ იგი ტრაგიკული ფიგურა კი აღარ იქნებოდა, არამედ ყოვლად ზნედაცემული მოღალატე.

მისი ცხოვრების ეს ორივე მხარე რეალობაა და გაორებულ პიროვნებადაც ამიტომ წარმოგვიდგება.

ეროვნული გმირი არ შეიძლება გაორებული იყოს. ეროვნული გმირის სული არასოდეს იზარება. იგი მონოლითური და მთლიანია. მის ქცევასა და მოქმედებაში ყველაფერი ნათელია, ყველაფერი სინამდით სუნთქავს და არაფერია საჩხრეკი და განსასჯელი. გმრობა ზნეობრივი მოვლენაა და არაფრისდიდებით არ შეიძლება რაიმეთი იყოს შებღალული.

„ვის შეიძლება შერცხვეს გიორგი სააკაძის გვერდით თავისი სახელის ხსენებისა? ცოტნე დადიანს? ბერ თევდორეს? ლუარსაბ II? ქეთევან წამებულს? დიდება მათ სახელს, მაგრამ თავიანთი ზნეობრივი გმირობით რა გააკეთეს მათ ტაშისკარზე, მარტყოფზე, მარაბდაზე, ქსანზე დიდი?“ — გაოცებული აღშფოთებით კითხულობთ ჩემი სიტყვების პასუხად: განა ცოდონი არ არიან ჩვენი ჭეშმარიტი ეროვნული გმირები, ეს რენეგატობის გზაზე შემდგარი კაცი გვერდით რომ დავუტოვოთ-მეთქი.

ნეტა ამ ჩამოთვლისას ლუარსაბ II-ის სახელი მაინც არ წაგცდენოდათ: მოურავის უშუალო მსხვერპლის.

ნუთუ მართლა ვერ გრძნობთ, რომ ეს სრულიად დაშორებული განზომილებანია და ეს თავდადებული გმირნი სააკაძისაგან სწორედ მონოლითურობით, სულის გაუზზარაობით განსხვავდებიან?! მათ საქართველოს ინტერესების საზიანო უნებლიეთაც არაფერი ჩაუდენიათ. ისინი არიან სიმბოლური ნიმუშნი იმისა, რომ სამშობლოს უნდა შეენირო, სამშობლო კი არ უნდა შეინირო.

ოსმალეთში გადახვეწილ სააკაძეს რომ დასცლოდა, კიდეც ერთხელ შესცოდავდა თავის ქვეყანას — კიდეც ერთხელ მოადგებოდა დამპყრობლის ჯარით, კიდეც ერთხელ არ გაუნევდა ანგარიშს, რომ ოსმალები მის პირად მტრებს სხვებისგან სრულებითაც არ გამოარჩევდნენ, მოსპობდნენ და მოაოხრებდნენ, სადამდეც ხე-

ლი მიუწევდებოდათ. ნარკვევში ეს აზრი რომ გამოვთქვი — „...ბაზალეთის მარცხი კვლავაც გულს უფატრავდა და ისე როგორ ჩასულიყო სამარეში, თეიმურაზ I-ის ჯავრი არ ამოეყარა?“ — თქვენ ესეც დეკლარაციულად უარყავით: „არ არის სწორი!“ — რატომ ვითომ? მიხეილ სვანიძის ისტორიოგრაფიული ძიებების მიხედვით, სააკაძეს ფართომასშტაბიანი ლაშქრობა განეზრახა საქართველოსკენ და ირანშიც კი გაუბამს ქსელი შაჰის კარზე აღზევებულ ქართველ რენეგატთა დასთან. და, აბა, სხვა რა მიზანი ჰქონდა: საქართველოს გაერთიანება რომ არასოდეს უფიქრია, მისი წინანდელი მოქმედებებით თვალნათლივ ჩანს. შურისმაძიებელი რომ იყო და მეფესაც არ დაინდობდა, აღარც ეს არის დაფარული. მეფის დასამხოვად უცხო ძალის გამოყენებასაც რომ არ ერიდებოდა, ესეც აშკარაა და თვითონ თეიმურაზმაც იწვინა საკუთარ თავზე.

ვიდრე ძალ-ღონე შესწევდა, სააკაძე არაფერს ნანობდა, ოღონდაც შურისგების მრისხანე ჟინი დაეცხრო... ლევან გოთუა მაინც თანაგრძნობითაა განმსჭვალული ამ ტრაგიკული და უბედური კაცისადმი და, სურდა ერწმუნა, ჰალების დილეგში გარდუვალი სიკვდილის პირისპირ მზირველი უთუოდ მოინანიებდაო. რატომღაც მომანერთ, თითქოს ლევან გოთუას ვსაყვედურობდე, რომანტიკული ელფერი რატომ შეუნარჩუნა დიდი მოურავის აღსასრულსმეთქი, და მეეჭვებოდეს, სააკაძე სიკვდილის

წინ რამეს თუ მოინანებდა. ვითომ მართლა ესაა? — „...ჩვენ მაინც ვიფიქროთ, რომ თავისი განვლილი ცხოვრება აღუძრავდა მწარე ფიქრებს — ამით გამოვხატოთ პატივისცემა იმ ბრძოლებისადმი, რაც საქართველოსთვის გადაუხდია; და ლევან გოთუას კვალობაზე ჩვენც გვეგონოს...“ არ ყოფილა ასე. უფრო მეტიც: ეს ფრაზა უშუალოდ რომც არ მეწეროს, ნარკვევის მწუხარე ფონი და ინტონაცია იმის დასტურია, რომ „უგზო ქარავანის“ განწყობილებებში ვტრიალებ და ჰალების დილეგში ტკივილიანი განცდით გამოვიხმობ გიორგი სააკაძის ლანდს.

თქვენი მხრივ კი, არამცთუ საყვედურს არ დააჯერეთ, უდიერად წამოჰკარით ხელი ლევან გოთუას სახელს. ლევან გოთუას ხელის წამოკვრა არ დაჰკლებია, არც გვემა-ტანჯვა საბჭოური რეჟიმის დამცველთაგან, მაგრამ ზნეობრივი გმირის გზა ბოლომდე პირნათლად განვლო. ამ სულიერი სიმაღლის კაცმა თვითვე ზედმიწევნით უწყოდა, რა საზომებით განესაჯა ისტორიული მოვლენები თუ პიროვნებანი. ამიტომ უხერხულად გაისმის თქვენი რჩევა-დარიგებანი, თუ რა გადასახედიდან სჯობდა ლევან გოთუას მოვლენები დაენახა.

თუნდ არაფერს ვიტყვი, რომ ასეთი მოთხოვნები მწერლის მიმართ მხოლოდ საბჭოური კრიტიკისთვისაა ნიშანდობლივი. თავისთავადაც აუხსნელია, რატომ ანიჭებთ ასე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ბაზალეთის ომის იმ ეპიზოდს, სააკაძემ თეიმურაზს ლახტი რომ

გადაჰკრა ბეჭზე, დაჭრა, მაგრამ არ განუგმი-
რავს. თქვენ გგონიათ დაინდო? ბარემ არ დაინ-
დობდა და ფარული შემთხვევა რომ მისცემო-
და, ლუარსაბივით მასაც საიქიოს გაგზავნიდა,
მაგრამ მეფის ასე ახდელ მკვლელობას არავინ
შეარჩენდა: მომხრეებსაც დაკარგავდა და
მთელს საგვარეულოსაც გაუჟღეჭდნენ. ზნე-
ობრივი თვალსაზრისით აქ საგულისხმო არა-
ფერი მომხდარა, ეგაა, სააკაძე თავის თავს გა-
უფრთხილდა, ასე რომ, ეს ეპიზოდი „გადასახე-
დად“ ვერ განზოგადდება.

აქ რომ შეჩერებულიყავით, კიდევ რა უშავ-
და. ან ეს რომ დაწერეთ — „სწორედ რომ მიამი-
ტობაა იმის აღნიშვნა, თითქოს ნასყიდაშვილ-
მა (გიორგი სააკაძის ყმამ მოთხრობის მიხედ-
ვით) გაშიშვლებული ხმალი კი არ იქნია ბაზა-
ლეთში, არამედ ქარქაშიანად იგერიებდა მომხ-
ვდურთ, რათა ძმათა სისხლში ხელი არ გასვრო-
და!.. ვინ გაიგონა გახურებულ ბრძოლაში კაცი
ქარქაშიდან ხმაღს არ იღებდეს და ქარქაშით
იგერიებდეს მოღერებულ სატევარს“ — ნეტა
მერე მაინც მოგეთოკათ ნერვები... აქ უბრა-
ლოდ აგიხსნიდით, რომ მხატვრულ გააზრებებს
ასეთნაირად არ განიხილავენ. კრიტიკოსობაზე
თავს დებთ, ბატონო ჯანსუღ, და ეს როგორ
დაგემართათ, რომ რეალური და ირეალური ერ-
თმანეთში აურიეთ. განა ძნელი შესამჩნევია,
რომ გორგასალი არ არის პირწმინდად რეა-
ლისტური ხასიათი? იგი რომანტიკული სახეა,
მწერლის იდეალის გამოხატულება და არაფ-

რისდიდებით არ შეიძლება ძალდატანებით გავ-
ძარცვოთ ამ ხიბლისაგან. თუ თქვენებურად
აღვიქვამთ, ანუ რომანტიკულ სახეს ვულგარუ-
ლი კრიტიკის ხერხებით განვსჯით, აკაკის ჰა-
ჯი-უსუბიც ვერ მოახდენს სასურველ შთაბეჭ-
დილებას: ვინ გაიგონა კაცი თავს იკლავდეს,
ჩემმა გაზრდილმა ცოდვა რად ჩაიდინაო...
ვერც ვაჟას მინდია: ვინ გაიგონა კაცი ხეს არა
ჭრიდეს, ცხოველს არა კლავდეს... ამ ორიოდე
ნიმუშითაც თქვენთვის ყველაფერი ნათელი შე-
იქნებოდა, ყოველ შემთხვევაში, ამ „დაკვირვე-
ბის“ გაღრმავებას მოერიდებოდით და მსჯე-
ლობაში სრულიად მოულოდნელად არ შემოი-
ტანდით დავით აღმაშენებლის სახელს, თანაც
როგორ ბრალდებად: „თქვენ უნებურად დავით
აღმაშენებელს აყენებთ შეურაცხყოფას“. ცოტა
ქვემოთ კიდევ ერთხელ იმეორებით: „რატომ ვა-
ყენებთ მას (დავით აღმაშენებელს) შეურაცხ-
ყოფას?“ — ნუგეშად იმასლა გვიტოვებთ ლე-
ვან გოთუას და მე, რომ ეს საძრახისი საქციე-
ლი უნებლიედ ჩაგვიდენია და არა განზრახ. სა-
ბუთად ის მოგაქვთ, რომ ერწუხის ბრძოლაში
დავით აღმაშენებელს ქართველებთან მოუხდა
შეტაკება და ირონიულად დასძენთ: „გადაეყ-
რება დავით აღმაშენებელი ბრძოლის ველზე
თურქებს, გააშიშვლებს ხმალს და ჩეხავს და ჩე-
ხავს და ივსებს უბეს უკუჩამდინარე სისხლით,
გადაეყრება კახელებს და ჩააგებს ხმალს ქარ-
ქაშში და ქარქაშით იგერიებს ნასყიდაშვილის
მსგავსად თანამოძმეებს!!?“

რკინის ლოგიკაა!.. ჯერ რანაირად განმარტეთ მოთხრობის გმირის რომანტიკული სახე, მერე კი ისე ამოგლიჯეთ „უცხო ქარავანიდან“ და მიაკერეთ რეალურ ისტორიულ ბრძოლას, თანაც, სულ სხვა ეპოქას, თითქოს ჩალით დახურულ გარემოში მოქმედებდით.

ასეთი სასაცილო ცილისწამება ლევან გოთუას მიმართ — სხვა რომ აღარაფერი ვთქვა — დაუვინყარ კურიოზად შერჩება ჩვენს პუბლიცისტიკას.

აქ უცნაური ისიცაა, მსჯელობაში გართულს აღარ გაგახსენდათ, რომ მოთხრობის ეს პასაჟი საერთოდ არ მიხსენებია ჩემს ნარკვევში!.. კიდევ ვიმეორებ: საერთოდ არ მიხსენებია... სამაგიეროდ, განხილული და მოწონებული აქვთ აკაკი ბაქრაძესა და თამაზ ნატროშვილს, ასე რომ, „დავით აღმაშენებლის უნებლიე შეურაცხყოფელთა“ ეპითეტიც მათ ერგებათ თქვენგან.

ფსიქოლოგიურად გასაგებია თქვენს მიერ დიდი მეფის ლანდის გამოხმობა. თქვენ საქართველოს ისტორიაში საგანგებოდ გამოარჩიეთ ეს ორი პიროვნება: დავით აღმაშენებელი და გიორგი სააკაძე, როგორც ეროვნული ენერგიის სიმბოლური სახეები და განსაკუთრებული ღვაწლის დამდებნი ჩვენი ქვეყნის გადასარჩენად. ამიტომ ვინც სააკაძეს არ ეთაყვანება, თქვენს თვალში აღმაშენებლის ღირსების შემბლაღავია.

არადა, სწორედ ეს არის დავით აღმაშენებლის სახელის შეურაცხყოფა, როცა გვერდით

უყენებთ კაცს, ვინც სინამდვილეში გაცილებით ახლოს დგას სერგო ორჯონიკიძესთან...

„რა ვქნა, ჩემთვის ვაჟა-ფშაველა, აკაკი წერეთელი, ილია ჭავჭავაძე, გრიგოლ რობაქიძე უფრო დიდი ავტორიტეტია, ვიდრე სხვა მწერლები“, — წერთ და ირწმუნებით, რომ მათ ელვარე სტრიქონებთან და მეტაფორებთან გაჭირდება ლევან გოთუას სახელით ჭიდილი.

გრიგოლ რობაქიძის თაყვანების მიზეზი გიორგი სააკაძისადმი ახსნილი მაქვს ჩემს ნარკვევში — „ნიცშეს „ზეკაცის“ გავლენით (რაც ცოტა თავისებურად ესმოდა) გრიგოლ რობაქიძე აღიარებდა ძლიერი პიროვნების კულტს და გიორგი სააკაძის აჩრდილსაც ისევე უმზერდა, როგორც თემურ-ლენგს, ლენინს, ჰიტლერს, მუსოლინის...“ — და თუკი ასეთი ახსნა დამაჯერებელი არ გეჩვენებათ, უკეთეს განმარტებას თქვენგან დაველოდები... რობაქიძემ ლენინს რომ უძღვნა დითირამბები „გველის პერანგსა“ და გამოსათხოვარ სტატიკაში, სააკაძისადმი არც გაუმეტებია, მაგრამ ეს ხომ არ ნიშნავს, რომ ლენინის კულტი აღვადგინოთ! ან თემურ-ლენგი თუ სხვანი გავაფეტიშოთ!..

ვითომ ილიაც ასევე ეთაყვანებოდა სააკაძეს? ვითომ გაუბზარავ პიროვნებად წარმოედგინა? — „...იყო რა უხვად შემკული ყოვლისა სამამაცო და საგმირო ღირსებითა, დღეს აქამომდე არც ავად არის ჩვენს მიერ დაფასებული და არც კარგადა... მისი ავკარგიანობით აღსავსე განსაცდელიანი ცხოვრება და საოცარნი მო-

ქმედებანი, მისნი ავად და კარგადაც აღსახსნელნი დიდნი საქმენი, — ჯერ შიგნეულად გამოძიებულნი არ არიან და ელიან პირუთვნელს განმკითხველსა“. როგორც ვხედავთ, ილია სააკაძის გაორებულ მოღვაწეობას არ ფარავს (ავად და კარგადაც აღსახსნელს), გულდაჯერებით იმას აღიარებს, რაც რეალობაა — რომ „მისი მოუსვენარი და მღელვარებისაგან დაუმცხრალი ცხოვრება ერთი დიდი ტრაგედიაა“, მაგრამ ეროვნულ გმირად არ გამოუცხადებია: გმირის ცხოვრებაში არამცთუ ის არ შეიძლება, ავი და კეთილი მოქმედებანი ენაცვლებოდეს ერთმანეთს, არამედ იქ ყოველივე ნათელი უნდა იყოს და გამოსაძიებელი არაფერი უნდა დარჩეს. ილიას სიტყვები კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმასაც, რომ სამი საუკუნის მანძილზე გიორგი სააკაძის პიროვნების ირგვლივ არ დადგენილა ერთიანი აზრი და არც ილიამდე შეურაცხავს იგი ვინმეს ეროვნულ გმირად.

განა ილია ლუარსაბ მეფეზეც ეჭვობდა, იყო თუ არა წმინდანი და წამებულიო? ის, რაც იმთავითვე მართებულად დაკანონდა, გადასასინჯი არც არასოდეს გამხდარა და ერი და ბერი ლუარსაბის ღვაწლის შეფასებისას ერთსულოვანი იყო.

მართალია, ილია ჭავჭავაძის შეხედულებამ ვერ გაგიმართლათ, მაგრამ იმედად გრჩებათ აკაკი წერეთლის ავტორიტეტი, მითუმეტეს, წიგნში იმასაც აღნიშნავთ, აკაკი აღფრთოვანებული იყო სააკაძის მოღვაწეობითო.

„ვინ იყვნენ ეს მოღალატეები? ქართველისა-
ვე შვილები, და მერე რა შვილები?! რომელთაც
დიდი ღვანლი მიუძღოდათ ქვეყნის წინაშე და
ადრე სამშობლოსათვის თავდადებული ყოფი-
ლან. — გავიხსენოთ თუნდ გიორგი სააკაძე...
შაჰ-აბაზი მხოლოდ იარაღათ უნდოდა ეხმარა,
მაგრამ მოტყუვდა ანგარიშში და თითონვე გა-
დააწყდა თავის ხერხს. მის სამშობლო ქვეყანას
თათრებმა მუსრი გაავლეს!.. იკბინა ნეკზე, მაგ-
რამ გვიანლა იყო!..“

რა აღფრთოვანებული ჩანს! ან იქნებ ამ
სიტყვებს უთვლით სააკაძის თაყვანისცემად:
„გასაოცარ საქმეებს ჩადიოდა, მაგრამ ველარ
გაასწორა ერთხელ გაუკუღმართებული გზა!
უკეთესმა მამულიშვილმა დაიღუპა თავი და
დაღუპა ქვეყანა... კეთილმა განძრახვამ და იმ-
დენმა ღვანლმა ამოთ ჩაუარა! დღეს ითვალის-
წინებ ამ უბედურ გმირს და აღარ იცი, რა ქმნა:
დალოცო, თუ დანყევლო? აკურთხო, თუ შეაჩ-
ვენო? თაყვანი სცე, თუ ზურგი უჩვენო?“

თქვენი მტკიცებით: გიორგი სააკაძემ იმპე-
რია დაამხო.

აკაკი წერეთლის მოწმობით: საქართველო
დაუღუპავს.

ასე თავდაჯერებით რომ იმოწმებდით აკა-
კის, ნუთუ მის წერილში „შავი ფიქრები“ არც
ჩაგიხედავთ? უფრო მკაცრად და პირდაპირ
როგორღა უნდა ეთქვა: მოღალატე უნოდა,
ქვეყნის დამღუპველიც, თუ რამ ღვანლი ჩაედი-
ნა, ამოდ ჩავლილად შეუფასა... ან იქნებ ის

გგონიათ, რომ ილიასა და აკაკის დღეს აღარავინ კითხულობს და იოლად გენდობიან?.. აშკარად გამოჩნდა, რომ ლევან გოთუას არაფერი ჰქონია „საჭიდაო“ ილიასა და აკაკის შეხედულებებთან და სააკაძის შეფასებისასაც მათ ტრადიციას მიჰყვება, აი, თქვენ კი მართლა გაგიჭირდებათ მათთან ანტონოვსკაიასა და ჩორნის სახელებით ჭიდილი...

მაგრამ კიდევ ჩავყვეთ აკაკის მსჯელობას, სადაც იგი სააკაძის მოღალატურ საქციელს „ყიზილბაშური მედიდურობით“ (შური, ჯიბრი, ბრაზი) ხსნის და მიიჩნევს, ქრისტიანული მიმტევებლობა რომ გამოეჩინა, მოთმინებით აეტანა უსამართლო დევნა, თავიც დაედო და ცოლ-შვილიც გაენირა, უკეთესი იქნებოდაო: „ქვეყანას არა დაუშავდებოდა-რა, თვითონაც პირადათ სამაგალითო იქნებოდა ჩამომავლობისათვის და ნმიდათა თანა შერიცხული. მაგრამ ეს ვერ მოახერხა და წაიწყმიდა სახსენებელი!..“

თქვენი ნებართვით ამ ბოლო გამოთქმას კიდევ ერთხელ გავიმეორებ: „წაიწყმიდა სახსენებელი!“

ეს ფრაზა — და საერთოდ, აკაკისეული შეფასება — ისტორიის განაჩენად ჟღერს.

აღბათ აკაკიზე მაინც ველარ იტყვით, ქართველი ხალხი შეურაცხყო, ანდა ასეთი „მონამ-ლული აზრები“ უცოდინარობის ბრალია, მან არ იცის XVII საუკუნის საქართველოს ისტორიო. არადა, მე უშუალოდ ამ შეფასებას ვეყრდნობოდი, როცა დავწერე: „მაგრამ ის მეორე, სავალალო მხარე მისი მოღვაწეობისა არ აძ-

ლევდათ საშუალებას დიდი მოურავის ცხოვრება სამაგალითოდ დაესახათ“.

თქვენ ამ მოსაზრების უარსაყოფად არჩილ მეფის „გაბაასებიდან“ მოიხმეთ ის სტრიქონები, სადაც დიდად არიან შექებულინი გიორგი სააკაძე და ზურაბ არაგვის-ერისთავი, მარტყოფის აჯანყების გულისთვის ერთს შვილის განირვა რომ მოუხდა და მეორეს — ცოლისა. კი მაგრამ, მე ხომ იმას არ ვამტკიცებ, თითქოს სააკაძეს ქვეყნისთვის სასიკეთო გმირული საქციელი არაფერი ჩაედინოს... ხოლო არჩილის სიტყვები მისი ცხოვრების ერთ ეპიზოდს ეხება, ასევე კიდევ რამდენიმე ეპიზოდი შეიძლება შეფასდეს, მაგრამ არაფრისდიდებით — მთელი ცხოვრება, საამისოდ არჩილის სიტყვები არ განზოგადდება. ასე რომ იყოს, მაშ ზურაბ ერისთავის ცხოვრებაც სამაგალითო ყოფილა: პოემის ამ სტროფში სააკაძე და არაგვის ერისთავი ხომ ერთმანეთთანაა გათანაბრებული. ზურაბიც არის მარაბდისა და მარტყოფის გმირი; ხოლო, სააკაძისაგან განსხვავებით, ხალხურ პოეზიაშიც სახიერად შემორჩა მისი ტრაგიკული ბედი და არც მტრის ლაშქარს შემოძლოლია საქართველოში. მაგრამ მისი მხედრული მოღვაწეობა მაინც არ არის ეროვნული გმირის ცხოვრების გზა: სვიმონ მეფის სისხლში ხელის გასვრა და მთის თავისუფალი თემების დამორჩილების წადილი (რაც ანტისახელმწიფოებრივ პოლიტიკას წარმოადგენდა) ისეთი ცოდვებია, რასაც ვერაფერი გამოისყიდის.

არ განზოგადდება არც ვაჟა-ფშაველას ის ლექსი, რომელზეც დიდ იმედებს ამყარებთ, საპოლემიკო წერილშიც მთლიანად იმონმებთ და წიგნშიც მთელს გვერდებს უძღვნით მის განხილვას, მაგრამ ლექსი „გიორგი სააკაძის სურათზე“ გაცილებით უფრო პროფესიულ ანალიზს მოითხოვს. სააკაძის სახელი აქ ალეგორიულ ხერხადაა გამოყენებული და ისტორიული სურათის აღდგენაზე მეტად თანადროული მოღვაწის ბედია დატირებული: ილიასიც, სხვებისაც, საკუთარიც... „თუ ვერ ვიგუებთ, ვერ შევიფარებთ, კარგი შვილები რადგვებადება“ ანდა „ცრემლები მალრჩობს, ველარას ვამბობ, კარგის დაღუპვა რად გვენატრება...“ — თვალწინ აღმართული სინამდვილის განცდაა, და თუკი ამ განცდამ სააკაძის ლანდი გამოიხმო, ეს სრულებითაც არ ნიშნავს მთელი მისი ცხოვრების გზის მოწონებას.

„უსამართლო დევნაო“, აკაკისაც ხომ ასევე მიაჩნდა, მაგრამ სააკაძის მოღვაწეობაზე რა აზრისაც იყო, აგერ თვალნათლივ გამოჩნდა. ამ გარემოებას ილიაც საგანგებოდ აღნიშნავდა, მაგრამ ამის გამო დიდი მოურავისათვის ავი საქმენი არ ჩამოურეცხავს. ერთს, თუნდ რამდენიმე ეპიზოდს ისეთი სასწაულმოქმედი ძალა არ გააჩნია, ერის წინაშე ჩადენილი უმძიმესი ცოდვები გადაწონოს.

ბოლოსდაბოლოს, გამორჩეულ პიროვნებათა ხვედრი ოდითგანვე ეს ყოფილა: ათვალწუნება, დევნა, შევიწროება, და გმირიც ის არის,

ვინც ღირსეულად გამოაღწევს უმძიმეს ლაბირინთებს. განა ილია ჭავჭავაძემ ნაკლები დევნა გამოიწვია თავისი მოღვაწეობით? მისი დევნა უღმობლობის გარდა ხანგრძლივიც გამოდგა: მთელი ცხოვრება ჯვარზე იყო გაკრული, მთელი ცხოვრება დამიზნებული თოფის ქვეშ იდგა და თვით მაშინაც, როცა უშმაგესი ვნებები უკიდურესობამდე გამწვავდა, არ შემდრკალა და მონამებრივ სიკვდილს შეეგება. რუსეთში კი არ გაქცეულა, რათა იქიდან ჯარს გამოძლოდა და რისხვად დატყდომოდა საქართველოს. მერე ბევრიც ემტკიცებინათ, ჯარი ქვეყნის ასაოხრებლად კი არა, პირადი მტრების ასალაგმად შემოიყვანაო, განა კვლავაც ეროვნულ გმირად შერჩებოდა ხალხის ხსოვნას?

ხალხის ხსოვნას გიორგი სააკაძე გმირად რომ შერჩენოდა, მასზე სიცოცხლეშივე შეიქმნებოდა დიდებული პოეტური ნიმუშები: ამის არავითარი კვალი არა ჩანს, რამდენიმე სუსტი ლექსი შეითხზა ფურცელაძის წიგნის გავლენით, ხოლო საბჭოურ ეპოქაში დაკვეთით „შეიქმნა“ ლექსების ციკლი... ცდილობთ დაგვარწმუნოთ, რომ „დიდი მოურავი“ მას ქართველმა ხალხმა სიცოცხლეშივე უწოდა, და იოსებ სააკაძემ მხოლოდ არსებული ზედწოდება აიღო თავისი პოემისათვის, მაგრამ საიდან ჩანს, თითქოს ხალხმა უწოდა სააკაძეს „დიდი“? ქართულ და უცხოურ წყაროებში იგი ყველგან მოხსენიებულია როგორც „მოურავი“. იოსებ სააკაძის პანეგირიკული პოემა ამ მხრივ განკერძოებულად

დგას, ამიტომ ეს ეპითეტი მოგვარე პოეტის გამოწვევად წარმოგვიდგება და არა „არსებულ ზედწოდებად“... მოგვიანებით ანტონ ფურცელაძემ ააღორძინა ეს სიტყვათშეთანხმება და მერე ხომ საბოლოოდ დამკვიდრდა, როგორც კლიშე. მეც გაქვავებულ გამოთქმად ვიყენებ: ამით პატივისცემას არა, მაგრამ თანაგრძნობას გამოვხატავ სააკაძის უკულმართი ბედისადმი...

ხალხს რატომ მიაწერთ თქვენს სურვილებს? საბჭოური ეპოქის საქართველოში აგიტაციით ჩანერგილი სააკაძის კულტს მე-17, მე-18 და მე-19 საუკუნის ქართველებზე რატომ ავრცელებთ, იმ ქართველებზე, რომელთა რწმენითაც გიორგი სააკაძემ სახსენებელი წაიწყმიდა? ეს საყოველთაო აღქმა სააკაძის ფენომენისა კვლავაც თვალნათლივ დაბრუნდება, რადგან ხალხის ცნობიერება საბოლოოდ თავისუფლდება საბჭოური აზროვნებისაგან.

ნულარც ხელისუფლების იმედი გექნებათ. ის ამხელა კერპებს გამოეთხოვა — მარქსს, ენგელსს, ლენინს; და მითუფრო არ გაუჭირდება ამ მომცროს კერპთან გამოთხოვება.

გიორგი სააკაძის ძეგლების დადგმაც საბჭოური პროპაგანდის ნაწილი იყო, მაგრამ თუმცა კერპი ჩვენს თვალწინ იმსხვრევა, მერაბ ბერძენიშვილის მიერ შექმნილი ძეგლი, როგორც ხელოვნების შესანიშნავი ნიმუში, არაფრისდიდებით არ არის გასამეტებელი. ეს ქანდაკება, ბუნებრივია, თქვენც მოგწონთ, მაგრამ ზადი მაინც უპოვეთ — პროპორციებია დარღვეული, მოქან-

დაკეს ყურადღება გადააქვს თავისი გმირის ძლიერ ფიზიკურ ენერგიაზე, მთავარსარდლის შუმართებაზე და თავი ოდნავ პატარააო. თქვენ მაინც რამხელა გაგეხარდებოდათ!.. სადაც სამართალია, მოქანდაკეს ცოტა უკეთ მაინც ეცოდინება, რა როგორ სჯობს ძეგლისთვის, მაგრამ ფსიქოლოგიურად ადვილი გასაგებია თქვენი წყრომის მიზეზი — ყველას ნააჭარბოთ სააკაძის სიყვარულში. ალბათ მოურავის თავის სასურველი პარამეტრებიც დაზუსტებული გექნებათ და თქვენს წარმოსახვაში უფრო სრულყოფილ ქანდაკებას შეჰყურებთ.

გიორგი სააკაძეს ყოველთვის ეყოლება საქართველოში თავისი მაქებრები — არა მხოლოდ მედროვენი და რენეგატები, არამედ ისინიც, ვისაც ხიბლავთ ძლიერი პიროვნება. მათთვის დიდი მოურავი მაგალითად დარჩება... მართალია მისი მღელვარე და ტრაგიკული ცხოვრება მუდამაც აღძრავს მწერალთა თუ მკვლევართა ინტერესს, მაგრამ გიორგი სააკაძის კულტი ველარასოდეს მოიკიდებს ფეხს ქართულ ცნობიერებაში: ის, რაც საბჭოური იდეოლოგიის ნაწილი იყო, მასვე გადაჰყვება... მეხოტბენი ამ რეალობას უნდა შეეგუოთ და როცა დითირამბებს აღავლენთ, მის სახელს საქართველოსთან მაინც ნულა გააიგივებთ.

დავითები მარად და სხვა და სხვა

1993

პერპეტი და პერპეტუისაჲსური

(მეორე წერილი ჯანსუღ ღვინჯილიას)

ბატონო ჯანსუღ,

თქვენს მეორე პოლემიკურ სტატიაში „ათას-
ჯერ გადაღებული ცნობების“ სათქმელი“ („სა-
ქართველო“, 1993, №14,15), ყველაზე მოულოდ-
ნელი მაინც ეს ფრაზაა: „სტალინის დროინდე-
ლი ანუ „საბჭოური“ მეთოდოლოგიის თავდაყი-
რა დაყენება ჩემი წიგნი სწორედ თავისი მი-
ზანდასახულებით“.

თუკი თქვენი „გიორგი სააკაძის პიროვნება“
მართლა ასეთია, როგორც გვარწმუნებთ, თქვე-
ნი ღვაწლი განუზომელი ყოფილა არა მხოლოდ
ქართული, არამედ საკაცობრიო კულტურის წი-
ნაშე.

თანაც რა დროს შეგიბედიათ, სულაც თავ-
დაყირა დაგიყენებიათ საბჭოური იდეოლოგიის
მეთოდები: კომუნიტური რეჟიმის მტკიცე ზე-
ობის ხანაში, როცა პროტესტანტებს მძიმე რე-
პრესიები ატყდებოდათ თავს.

მაინც როგორ დააყენეთ თავდაყირა ეს მე-
თოდოლოგია?

აღბათ სრულიად საპირისპირო შეხედულე-
ბანი გამოთქვით იმისა, რა აზრსაც კომუნის-

ტური პარტია ნერგავდა საქართველოს წარსულსა და ისტორიულ პიროვნებებზე და, კერძოდ, გიორგი სააკაძეზე.

რამდენადაც პარტიის მიზანი ყოველთვის იყო ჩვენი წარსულის გაყალბება, ისტორიული მოვლენების ახსნა კლასობრივი ბრძოლის თვალთახედვით, ეროვნულ გმირთა და წმიდა მოწამეთა სახელების მიჩქმალვა და ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიის, როგორც ქართული სახელმწიფოებრიობისა და დამოუკიდებლობის სიმბოლოს, დისკრედიტირება, ხელისუფლებისათვის მეტად ხელსაყრელი გახლდათ გიორგი სააკაძის კულტის დამკვიდრებაც: გაორებული კაცის მორალი ზუსტად ესადაგებოდა კომუნისტური პარტიის ზნეობრივ მრწამსს, ახალ წარმოდგენას იდეალურ ადამიანზე, ქრისტიანული ეთიკური იდეალის საპირისპიროს — სიმართლის ნაცვლად სიცრუე, ღირსების ნაცვლად უღირსობა.

ასეთი იყო პარტიის ოფიციალური კურსი და მოთხოვნა, ამიტომ განსხვავებული აზრი იდეენებოდა და სწორედ იმ ხანებში, როცა თქვენი წიგნი შეიქმნა, ცენზურამ ჩაშალა ანაწყობი ჟურნალ „ცისკარში“ დასაბეჭდად გათვალისწინებული აკაკი ბაქრაძის ვრცელი წერილისა „მკვახე შეძახილი“, რადგან იგი სულ ორიოდე გვერდზე ხელისუფლებისაგან განსხვავებულად აფასებდა გიორგი სააკაძის პიროვნებასა და მოღვაწეობას და, არამცთუ იდეალად არ სახავდა, მიიჩნევდა რენეგატად, უზურპატორად, ამიერ საქართველოს ამაოხრებლად. დაახლოე-

ბით ამავე მიზეზით „ცისკრის“ ფურცლებზე ვერ გამოქვეყნდა თამაზ ნატროშვილის ისტორიული ნარკვევიც „ორი მოურავი“.

მაშ თქვენს თხზულებასაც ვერ უნდა ეხილა დღის სინათლე, და თუკი სასწაულით დაუსხლტებოდა ცენზურის მარწუხებს, თქვენთვის მკაცრად უნდა მოეთხოვათ პასუხი საბჭოური მეთოდოლოგიის ამოყირავებისათვის.

სინამდვილეში კი კარიც ფართოდ გაგიხსნეს და დიდადაც დაგიმადლეს.

ასეთი რა დაემართა ხელისუფლებასა და ცენზურას, რომ მაინცდამაინც ამჯერად ვერ გაერკვნენ, რა მიზანი გამოძრავებდათ და, მონინაალმდეგედ კი არა, თავიანთ ერთგულ პროპაგანდისტად მიგიჩნიეს?!

თქვენ კიდევ ერთხელ შეასხით ხოტბა კაცს, ვისაც საბჭოთა წყობილების ხანაშიც ისედაც არ მოკლებია ხოტბა-დიდება: გაამართლეთ მისი გაორებული ზნეობა, რენეგატობა, უზურპატორობა, კლასობრივ თეორიაზე დაყრდნობით შეურაცხყავით ქართველი მეფეები. **ლუარსაბ მეორე**, ვინც ქართულმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა, წარმოსახეთ უმადურ და უნიათო პიროვნებად, ხოლო ეკლესიისა და ეროვნული მოძრაობის მიერ ათვალწუნებული გიორგი **საკაძე** კიდევ ერთხელ დასახეთ იდეალად.

პარტიის მოთხოვნები მუხლობრივად შეგისრულებიათ და ეგაა.

აკი საბჭოური მეთოდოლოგია დავაყენე თავდაყირაო?! საბჭოური მეთოდოლოგია კი

არა, თავდაყირა დააყენეთ ზნეობრივი პრინციპები და საქართველოს ისტორიის პირუთვნელი გააზრება.

ასევეა თქვენს ამ პოლემიკურ წერილებშიც. სხვაგვარად შეუძლებელიცაა: ნომენკლატურული გმირის დაცვას მეთოდებიც საბჭოური შეეფერება. ამიტომ ამაოდ ვამხილე თქვენი წინა სტატიის ჟანდარმული პათოსი, რადგან კვლავ ხალხისა და ქვეყნის სახელით მრისხანებით (თუმცა არაფრისდიდებით არ განმარტავთ, საამისოდ რა დამსახურება მიგიძღვით), კვლავ არ ერიდებით შეურაცხმყოფელ (ზოგიერთ შემთხვევაში უხამს) გამოთქმებსა და ცილისწამებებს ჩემსა თუ ყველას მიმართ, ვინც სააკაძეს ღვანღს არ უკარგავს, ოღონდ ეროვნულ გმირად და იდეალად არ აღიარებს, არ ერიდებით არანაირ სიცრუეს, გაყალბებას და ყოვლად დაუსაბუთებელ მსჯელობას, არც ერთი და იმავეს დაუსრულებელი განმეორება გწყინდებათ და არც ლოზუნგური და ცრუთეატრალური შეძახილები.

არაფრის გაგონება არ გსურთ, გარდა თქვენი კერპის განდიდებისა.

თქვენ გცალიათ, რომ ერთი და იგივე გადმოწეროთ თქვენი პროპაგანდისტული წიგნიდან, რომელშიც — გასაგებ მიზეზთა გამო — ვერსად წავანყდებით ვერცერთ ახალ დებულებას, რაიმე ახალ ცნობას, ახალ წყაროს, ციტატებიც კი ყველა გაცვეთილია...

გიორგი სააკაძის პიროვნებასა და მოღვაწეობის რაობაზე საკმარისად ვისაუბრე ჩემს

სამოგზაურო ნარკვევსა და პოლემიკურ სტა-
ტიაში და მკითხველი თვითონვე განსჯის, რამ-
დენად სამართლიანი და საბუთიანია ჩემი
მსჯელობა.

თქვენეული კამათის ხერხების ნათელსაყო-
ფად კი აქ მხოლოდ ორიოდ მაგალითით შემო-
ვიფარგლები.

მსაყვედურობთ, რომ ქართლ-კახეთის გაერ-
თიანებას „პატარა ერთიანობას“ ვუნოდებ და
თითქოს ამას განზრახ ჩავდივარ, პასუხსაც
მთხოვთ: „აბა, გავიხსენოთ, რამდენი ხნის განმავ-
ლობაში იყო ცალ-ცალკე სამეფოდ ქართლი და
კახეთი 1925 წლამდე? ვინ, რომელმა მეფემ შეძ-
ლო მათი გაერთიანება, მოხერხდა იგი 1625 წელს,
სააკაძის წყალობით და მისივე ნებითვე! პატარა
მნიშვნელობა აქვს ვითომ ამ ერთიანობას?“

ასე ამოგლეჯილად თუ განვიხილავთ, ეს გა-
მოთქმა იქნებ მართლაც იწვევდეს ამგვარ შე-
ნიშვნას, მაგრამ ის ხომ გარკვეული მსჯელო-
ბის ელემენტია და კონტექსტის გაუთვალისწი-
ნებლად მისი მართებული განსჯა არ მოხერხ-
დება.

მართალია გიორგი სააკაძემ მნიშვნელოვა-
ნი ღვაწლი დასდო ქართლ-კახეთის გაერთიანე-
ბას, მაგრამ არანაკლები იღვანა მის დასაშლე-
ლადაც და ყოველმხრივ მომზადებული სამხედ-
რო გადატრიალება წარმატებით რომ განეხორ-
ციელებინა, ქართლის სამეფო ტახტის უზურ-
პაციას მოახდენდა. ეს ვითარება თავისთავად
აუფასურებს ყოვლად უსაფუძვლო, დეკლარა-

ციულ განცხადებას, თითქოს გიორგი სააკაძე საქართველოს გაერთიანებას ესწრაფოდა (ანტონ ფურცელაძე, საბჭოური სააკაძეოლოგიის წარმომადგენლები) და ამიტომ ვთქვი, რომ: არამცთუ გაერთიანებულ საქართველოზე ოცნება, სააკაძემ ქართლ-კახეთის ეს პატარა ერთიანობაც — იმ დიდ მიზანთან შედარებით — თავის პატივმოყვარულ წადილს უმსხვერპლა.

ამ კონტექსტში ვითომ მართლა დამცირებულია ქართლ-კახეთის გაერთიანების მნიშვნელობა?

ეს მოვლენა ხომ მართლა პატარაა იმ დიდ მიზანთან — საქართველოს გაერთიანებასთან შედარებით! მიზანთან, რომელიც სააკაძეს არ გააჩნდა; და რაკილა ამაზე დასაბუთებული პასუხი არ მოგეპოვებათ, ცდილობთ ცრუდეკლარაცია სიმართლედ გაასაღოთ, ჩემი მსჯელობის მთავარი აზრი მიჩქმალთ და ტენდენციურად ამოგლეჯილ გამოთქმაზე დაყრდნობით აქეთ მომედავოთ.

გიორგი სააკაძის თაყვანისმცემელთა შორის მოიხსენიებდით ილია ჭავჭავაძესა და აკაკი წერეთელსაც, ჩემი სამოგზაურო ნარკვევის გასაქარწყლებლადაც მათი ავტორიტეტი მოიშველიეთ. არადა, რადგანაც სააკაძეზე ჩემი შეხედულება, პირველ ყოვლისა, მათი ნაწერების მიხედვით ჩამოყალიბდა (და არა გვაროვნული ქიშპის გამო, რასაც თქვენ მომანერთ ყავლგასული კლასობრივი თეორიის მომარჯვებით), არ გამჭირვებია თქვენი ამ ფანდის მხი-

ლება: სინამდვილეში ხომ ისინი სააკაძეს ეროვნულ გმირად არ აღიარებენ. ილია გაორებულ პიროვნებად მიიჩნევს, ხოლო აკაკი უფრო მკაცრია და უწოდებს: „მოღალატეს“, „ქვეყნის დამღუპველს“, „გაუკუღმართებულ გზაზე მავალს“, „სახსენებელწაწყმედილს“.

ამის მიუხედავად, ვითომც აქ არაფერი, ისე მიპირისპირებთ ამ სახელებს თქვენი სტატიის ერთ ნაწილში!..

დიდება შენდა, ღმერთო!

მაგრამ თქვენც კი შეატყვეთ, რომ ძველებური აღარ გაგივიდოდათ და სტატიის მეორე ნაწილში ახლა უკვე მათი შეხედულების გაუფასურება სცადეთ:

„...იყო კი გამოკვლეული სააკაძის ისტორია ძირფესვიანად ილიასა და აკაკის დროს?“

მოწყალებას იჩენთ, რა ექნათ, მათი არასაკმარისი ცოდნა მთლად მათი ბრალი არ იყო. თითქოს ილიასა და აკაკის ვინმეს დახმარება სჭირდებოდათ ისტორიული მოვლენებისა და პიროვნებების გასააზრებლად. და კიდევ: განა მათ დროს არ ცხოვრობდა ანტონ ფურცელაძე, ვისი წიგნის მთავარი დებულებებიც ეჭვშეუვალ არგუმენტებადაა აღიარებული საბჭოური სააკაძეოლოგიისა და თქვენს მიერაც? თუკი იმან მიაკვლია ჭეშმარიტებას, ამათ რატომ ვერ მიაკვლიეს?..

რადგანაც აკაკი უფრო მკაცრია სააკაძის მიმართ, თქვენგან მეტ გულისწყრომას იმსახურებს და გვიმტკიცებთ, რომ აკაკი: „დაბნეულია“.

მაშ რა ეგონა, შერჩებოდა სააკაძეზე „მოლა-
ლათისა“ და „ქვეყნის დამღუპველის“ თქმა?..

თქვენთვის იოლია მკრეხელობაც და ცილის-
ნამებაც, ოღონდ კერპი წმინდოთ და ხეხოთ:

ამიერ საქართველო თურმე ასაოხრებელი
იყო (სააკაძის პოლიტიკა მოითხოვდა ასე), ლუ-
არსაბ ნამებული — მოსაკლავი. თეიმურაზ
პირველი უმადურია. ვახუშტი ბაგრატიონი —
გვაროვნული ქიშპითა და სიძულვილით შეპყ-
რობილი. ბერი ეგნატაშვილი სააკაძის მოწინა-
აღმდეგე პოლიტიკური დასის ზეგავლენის ქვე-
შაა და მიკერძოებულია. ილია ჭავჭავაძე და
აკაკი წერეთელი საკმარისად არ იცნობენ საა-
კაძის ცხოვრებას. აკაკი თან დაბნეულიცაა.
ივანე ჯავახიშვილიც გვაროვნული ქიშპისა და
სიძულვილის მორევს ჩაუთრევია. დღემდე ამ
მორევში არიან ბარათაშვილების, ციციშვი-
ლების, ვაჩნაძეების შთამომავალნიც. კონს-
ტანტინე გამსახურდია XVII საუკუნის პირველი
მეოთხედის დიდგვაროვანთა — სააკაძის აშკა-
რა მტრების — პოზიციიდან აღიქვამს დიდი მო-
ურავის პიროვნებას. ლევან გოთუას ვერ გაურ-
კვევია, რომელი გადასახედიდან სჯობს ისტო-
რიული მოვლენების გააზრება...

სულ არ ფიქრობთ, როცა წერთ?!

ასე როგორ განირეთ ყველა და ყველაფერი
თქვენი პროპაგანდისტული წიგნის გადასარჩე-
ნად.

აქამდე გიორგი სააკაძის ცხოვრებას გვისა-
ხავდით ნიმუშად.

ახლა თქვენი ბიოგრაფიაც დაგვისახეთ.

სჯობდა ამას მაინც მორიდებოდით, ან ასეთი რიხისაგან შეგეკავებინათ თავი.

არ ვაპირებდი თქვენს პიროვნებაზე რაიმეს თქმას, ისევე, როგორც თავის დროზე თქვენს წიგნზე. მაშინაც თქვენ მაიძულეთ და გამომიწვიეთ და ამჯერადაც თქვენ მიწვევთ.

მხოლოდ ზოგიერთ — მეტისმეტად თვალში-საცემ — გარემოებას გავიხსენებ.

შესაფერის უამს თქვენც გადაადგდეთ კომუნისტური პარტიის მანდატი და კონგრესს მიაშურეთ, მაგრამ როცა არჩევნებში „მრგვალმა მაგიდამ“ გაიმარჯვა, ინანეთ და თქვენი ის ნაბიჯი იმით ახსენით: „*ჯანმრთელობა იმის საშუალებას არ მძლევდა, დღედაღამ გარეთ ყოფილიყავი და შემესწავლა ეროვნული მოძრაობის სამზარეულო*“. წესით პოლიტიკურ მრწამსს უნდა მიეყვანეთ ან აქ, ან იქ, და არა „სამზარეულოს“ ოხშივარის იმედად ყოფილიყავით, რათა დროზე გეკრათ სუნი, გამარჯვება ვის დარჩებოდა.

მარტო სინანული არ კმაროდა, ამიტომ თქვენ მალევე გამოეცალეთ კონგრესს, ხოლო იმხანად, როცა ეს პოლიტიკური ორგანიზაცია ხელისუფლების მძლავრ შეტევას განიცდიდა და, შეიძლება ითქვას, ფორმულადღა არსებობდა, კიდევ ჩაწიხლეთ გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ ფურცლებზე გამოქვეყნებულ ინტერვიუში (1991 წლის 19 ივლისი): უნოდეთ არაჯანსაღი ოპოზიცია, რომელიც ვერ შეიცა-

ნით საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლად, რადგან ერთი პიროვნების სიძულვილით იყო შეპყრობილი... და იმავე ინტერვიუში იმ პიროვნებას, საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტს, დითირამბები აღუვლინეთ:

„პირადად მე ძალზე ნიშანდობლივ და ბედნიერ შემთხვევად მიმაჩნია ის ფაქტი, რომ საქართველოს რესპუბლიკის პირველ პრეზიდენტს ბატონ ზვიად გამსახურდიას აქვს ღრმა და მრავალმხრივ საინტერესო მოსაზრებები საქართველოს მისიაზე. და რაც კიდევ უფრო ბევრისმეტყველია, ფიქრი ამ საგანზე მან დაიწყო არა ხელისუფლების სათავეში მოსვლის შემდგომ... არამედ ბავშვობიდანვე. ნაფიქრი ხშირად გადაჰქონდა ქალაქში და უზიარებდა თავის ერს... და აი, ორსაუკუნოვანი ვაკუუმის შემდგომ სახელმწიფოს სტრუქტურაში თავისი დიდი ძალისხმევით მოვიდა კაცი, რომელმაც სახელმწიფოს პოლიტიკას საფუძვლად დაუდო ეროვნული მისია. დამსახურება მას სხვაც ბევრი აქვს. მთელი ეს ბრძოლის გზა, ეს საუკუნოვანი კომუნისტური დიქტატურის დამხობა, ეროვნული დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის თავგანწირული მეცადინეობა ყველა თავისი კონკრეტული შედეგით დიდი დამსახურებაა, რომელსაც ემატება ეროვნული მისიით აღჭურვა“.

სხვათა შორის, ბ-ნი ზვიად გამსახურდია, ვის მიმართაც არ იშურებდით არანაირ აღმატებულ ეპითეტს, ასეთი აზრისაა გიორგი სააკაძეზე:

„როდესაც სააკაძის კულტზე ვსაუბრობთ, ნუ დაგვაყინებთ მისი გამომწვევი სოციალური და პოლიტიკური მიზეზები, რომლებიც ისტორიის საერთო ფალსიფიკაციას უდევს საფუძვლად, რაც ემსახურება სავსებით შეგნებულ მიზანს ჩვენში ეროვნული პარამნეზიის გამონევისას. თუ გსურს ერი ან ადამიანი გახრწნა და გადაავარო, მას არა მხოლოდ უნდა დაავინყო წარსული, არამედ უნდა გაუყალობო კიდეც იგი. თავისი ჭეშმარიტი გმირები ბოროტმოქმედებად და უნიათო კაცუნებად უნდა დაუსახო, მედროვენი და მოღალატენი კი — გმირებად“ („წერილები, ესსეები“, 1991, გვ. 563).

მაშინ კარგად გაუტვრინდით ამ სიტყვებს!..

თუმცა განვაგრძოთ:

საკმარისი აღმოჩნდა პრეზიდენტის დამხობა და გაძევება კონგრესის აქტიური (თუ გადამწყვეტი არა) მონაწილეობით, რომ ახლა სახელმწიფოს საბჭოს მეთაურის ედუარდ შევარდნაძის წინაშე დაღვრილიყავით დითირამბებად...

„...ქვეყანას ბატონ ედუარდ შევარდნაძის სახით ჰყავს თანამედროვეობის დიდი პოლიტიკური მოღვაწე, ვისმა მასშტაბურმა საქმეებმა საქართველოში და საქართველოს საზღვრებს გარეთ, დიდად შეუწყო ხელი ქართველი ერის ბრძოლას თავისუფლებისათვის“. ან: „...მხოლოდ უნიკალური პოლიტიკური და დიპლომატიური თვისებების ადამიანს შეეძლო გაეტარებინა ასეთი ბრძნული, სწორი, ერთადერთი და პროგრესული პოლიტიკა იმპერიის რღვევისა

— დაემყარებინა „უმაღლეს დონეზე“ სასურველი კონტაქტი რუსეთისა და სხვა პროგრესულ ძალებს შორის და საერთო ძალისხმევით დაენყო „ბოროტების იმპერიის“ დაშლა. იგი დიდი ხანია ეხმარება თავის ხალხს. რაღა პოლიტიკოსი იქნება, თუ ყველაფერი ცხადად განგვიმართა, როდის ეხმარება და რით ეხმარება. ეს არც მომავალში ითქმება ერთბაშად. მაგრამ ჩვენ შეგვიძლია თვალი დავხუჭოთ და „ვერ შევნიშნოთ“ ის გრანდიოზული შენევნა, რაც მიიღო მისმა სამშობლომ „საქართველოს საზღვრებს გარეთ“ დიდი პოლიტიკოსის მოღვაწეობით?“

თქვენ თუ გენდოთ მკითხველი, რანაირად შეიძლება გაიგოს, ვის გაუთავისუფლებია საქართველო, ვის დაურღვევია საუკუნოვანი კომუნისტური დიქტატურა, ეს ბოროტების იმპერია, ვის გზას უნდა მიჰყვებოდეს ხალხი.

დამაფიქრებელი ისიცაა, რომ თქვენი ეს წერილი გამოქვეყნდა „საქართველოს რესპუბლიკის“ 1992 წლის 7 მარტის ნომერში. ამჟერადაც დროულად დაგიჭერიათ თადარიგი, რადგან სწორედ ამ დღეს სალამოხანს ჩამოფრინდა თბილისში ბ-ნი ედუარდ შევარდნაძე. ჩამოსვლა მაინც გეცლიათ!

თუმცა რას მოიცდით, ისე კარგად შეგითვისებიათ ცხოვრების ის „სიბრძნე“, რაც კვაჭი კვაჭანტირაძის სატირულ სახეშიც განზოგადდა: „კვაჭი დარის გამოცვლას დროზე აულებდა ალლოს და ახალ ტანისაომსა და კანს უმაღვე გადიცვამდა, საბრძოლველ იარაღს შეიცვლი-

და, თავის ძალებს შესაფერისად გადააჯგუფებდა, ჩამავალ მზეს მიაფურთხებდა, ამომავალს მიესალმებოდა, დავრდომილს ჩასწიხლავდა და წამომდგარს თამამად დაუდგებოდა გვერდით“.

ასეთია თქვენი პოლიტიკური ფიზიონომია და აზროვნების სისტემა!

თქვენ კი უნდა გიყვარდეთ და იდეალად წარმოგედგინოთ გიორგი სააკაძე!.. და კიდევ: ვინც ვერ გარკვეულა, რა მოხდა აგერ ჩვენს თვალწინ, რანაირად შეიძლება ერკვეოდეს, რა ხდებოდა ოთხი საუკუნის წინათ.

დავშთები კვალად და სხვა და სხვა

1993

ლია წერილი იბაზეთ „საქართველოს“ რედაქტორს ნოდარ გრიბალაშვილს

ბატონო ნოდარ,

ჩემი აზრითაც სავსებით მართებულად მოიქეცით, როცა შეწყვეტეთ თქვენდამი რწმუნებულ გაზეთ „საქართველოს“ ფურცლებზე გამართული პოლემიკა გიორგი სააკაძის პიროვნებისა და კულტის ირგვლივ: ჩემსა და ჯანსუღ ღვინჯილიას შორის.

სხვაგვარად ეს პოლემიკა არ დამთავრდებოდა: ჯანსუღ ღვინჯილიას სახელით ცნობილი მედროვე-პუბლიცისტი სააკაძის ხოტბას ამჯერადაც ისევე უკავშირებდა თავის კარიერისტულ წარმატებას, როგორც 80-იანი წლების დასაწყისში. ეტყობა, დარწმუნებულია, რომ საქართველოს საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში არაფერი შეცვლილა და ისტორიის ფალსიფიცირება და ხალხის სულიერი გადაგვარების მცდელობა ამჯერადაც ისევე დაუფასდებოდა, როგორც მაშინ.

თავისი ფიქრებისა და ოცნებებისა თვითონ იცის... ამის აღნიშვნა მხოლოდ იმიტომ დამჭირდა, რომ ეს პოლემიკა, რომელიც თვითონ წამოიწყო ხალხისა და ქვეყნის სახელით (რა-

ტომ ღმერთი არ გაიცინებს!), ვერ დაემგვანებოდა წრფელსა და ისტორიული ჭეშმარიტების გარკვევის სურვილით ანთებულ კამათს.

წესით აქ საკამათო არც არაფერია.

საბჭოურ ეპოქამდე გიორგი სააკაძეზე საქართველოში არსებობდა ერთადერთი აზრი: მისი ავკაცობანი ჩრდილავდა მისივე მამულიშვილურ საქმეებს და ამიტომ სააკაძე წარმოდგებოდა მოღალატედ, ქვეყნის დამაქცევრად, სახსენებელწაწყმედილად.

ეს აზრი კიდევ ერთხელ დაადასტურა აკაკი წერეთელმა.

საბჭოურმა ეპოქამ, როგორც სჩვეოდა, ამ შემთხვევაშიც გააყალბა ისტორიული სინამდვილე და რენეგატი ეროვნულ გმირად გამოაცხადა.

გიორგი სააკაძე და სერგო ორჯონიკიძე ერთნაირი დიდებით ჩაენერნენ საბჭოურ აზროვნებასა და ნომენკლატურაში. ერთნაირი ძალმოსილებით დამკვიდრდა მათი კულტიც.

ჩემი სამოგზაურო ნარკვევი, რომელიც შთამაგონა ჰალეხის ციხე-კოშკისა და დილეგის მონახულებამ და რომელიც პოლემიკის საბაზად იქცა, მიმართული იყო ამ კულტის, საერთოდ საბჭოური აზროვნების შეზღუდულობისა და სიყალბის წინააღმდეგ.

და, აი, კულტსაც და საბჭოურ აზროვნებასაც ადვოკატად მოევლინა ცნობილი პუბლიცისტი: გამობრძმედილი სოციალისტური რეალიზმის მსახურებაში და აღჭურვილი შესაფერისი ხერხების არსენალით.

თუმც მას ვერაფერი შეევასმინე და ეს არც იყო მოსალოდნელი: არგუმენტების საპასუხოდ სიყალბეს, სიცრუეს და საბჭოური კლიშე-ფორმულების დაუსრულებელ განმეორებას წავანყდი, მაგრამ პოლემიკას იმიტომ ავყევი, რომ ამასობაში სრულად წარმოჩნდა დიდი მოურავის სამხედრო მოღვაწეობის მეორე, სავალალო მხარე: ამიერ საქართველოს აოხრება, ძმათამკვლელი ომის მოწყობა და სამეფო ტახტის უზურპაციის მცდელობა, წმიდა მონამედ შერაცხული მეფის მკვლელობაში მონაწილეობა, მეორე მეფისა და ეროვნული გმირის წინააღმდეგ ბრძოლა... საქართველოს მტრების — ირანისა და ოსმალეთის — ერთგული სამსახური...

საბჭოურმა აზროვნებამ ყველაზე მეტად მეფეების წინააღმდეგ ამბოხი დაუფასა გიორგი სააკაძეს: ბოლშევიკური გონება უკეთესს რას მოიფიქრებდა. არადა, ჯერ მარტო ეს: სამეფო ტახტის უზურპაციის მცდელობა, დაპირისპირება გვირგვინოსნებთან — სხვა სიავეკაციანი რომც არ ჩაედინა — უკვე გულისხმობს ქართველი ერის წინააღმდეგ გამოსვლას.

მეფისა და ერის გაიგივება უდავო ჭეშმარიტებაა და უამრავი მონმიდან თუნდ აკაკი წერეთელი გავიხსენოთ: „მაშინ მეფის ერთგულება ნიშნავდა ხალხის ერთგულებას“.

ჩვენი პუბლიცისტისთვის ეს შეხედულება ყოვლად მიუღებელია და თავისი სულიერ-ზნეობრივი კულტურიდან გამომდინარე მსჯავრსაც იოლად გამოუტანს: აკაკი დაბნეულიაო;

მაგრამ თქვენ ხომ მაინც შეგიძლიათ მიუკერძოებლად განსაჯოთ ყოველი საბუთი, ყოველი მსჯელობა და დასკვნა და შესაფერისადაც შეაფასოთ.

მაგრამ რატომღაც ასე მოიქეცით და პოლემიკა რომ შეწყვიტეთ, ასეთი მინანური დაურთეთ: „სამწუხაროდ პოლემიკამ... პიროვნული კინკლაობის ხასიათი მიიღო. როგორც ჩვენში ხშირად ხდება ხოლმე, კარგად დანყებული საქმე ცუდად დამთავრდა, ანუ საზოგადო სატკივარზე ფიქრმა ერთობ იცვალა გეზი...“

არ ვიცი, რაა მიზეზი ასეთი კომენტარის დართვისა: შეფასება გაგიძნელდათ თუ რაიმეს მოერიდეთ. ყოველ შემთხვევაში, ჩემთვის შეურაცხმყოფელია, რომ სრულიად უსამართლოდ ერთ სიბრტყეზე ათავსებთ ჩემსა და კალმით მოვაჭრის წერილებს და ერთნაირად გვადანაშაულებთ, საზოგადო სატკივარზე ფიქრმა ერთობ რომ იცვალა გეზი.

მისი ეს მესამე სტატია „გათიშულობის წინააღმდეგ“ („საქართველო“, 1993, 2 ივლისი) ვითომდა პასუხია ჩემი წერილისა „კერპები და კერპთმსახურები“ („საქართველო“, 1993, 18 ივნისი), მაგრამ, როგორც წინა სტატიებში, ჯანსუღ ღვინჯილია ამჯერადაც თავს არიდებს არგუმენტირებულ მსჯელობას, გვერდს უვლის სააკაძის ავკაცობებს, ილანძლება, ცილისწამებას ცილისწამებაზე ახვავებს და ათასგვარ მაღაყსაც გადადის, რათა როგორმე შელამაზებულად წარმოაჩინოს თავისი საბჭოურ-პროპა-

განდისტული, ლიტერატურულ-მეცნიერული თვალსაზრისით კი სრულიად უმნიშვნელო, წიგნი „გიორგი სააკაძის პიროვნება“, აგრეთვე, თავისი ბიოგრაფია, რაც თვითონ ძალიან ესახელება, მაგრამ სინამდვილეში სულ სხვაგვარ განცდებს იწვევს.

ნუთუ გულს არ გირევთ ეს ყოველივე?

ნუთუ დაუსრულებელი ცრუთეატრალური შეძახილებიც არ გჭრით ყურს? — „ამ ოთხი საუკუნის განმავლობაში გიორგი სააკაძეს, ამ გიგანტს, იმდენი ტალღა მიემსხვრა, ძნელია როსტომ ჩხეიძემ დააკლოს რამე“.

ეს რა იოლი ყოფილა პოლემიკა: არგუმენტების საპასუხოდ ლოზუნგს გადმოისვრი და მერე შეგიძლია სხვა მედროვეულ ფიქრებში ჩაიძირო!.. სხვათა შორის სერგო ორჯონიკიძეც გიგანტი ეგონათ, მაგრამ ყველა შევიქენით მოწმე, თუ როგორ აათროკიალეს მისი ძეგლი...

ნუთუ ის მაინც არ გეუხერხულებათ, რომ გაზეთი „საქართველო“ ბაგრატიონების, ჩვენს ისტორიაში სხვა გამოჩენილი გვარების, აგრეთვე, ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, ივანე ჯავახიშვილის, კონსტანტინე გამსახურდიას, ლევან გოთუას სალანძღავ ტრიბუნად გადააქცევიან ამ კალმით მოვაჭრეს?

ამ ჩვენს პუბლიცისტს ადრეც შევნიშნე: სულ არ ფიქრობ, როცა წერ-მეთქი; მაგრამ თქვენ რაღა გემართებათ: რას ბეჭდავთ, არა ფიქრობთ?!

ნუთუ მოვალე არ იყავით, ამჯერად მაინც მოგეთხოვათ თუნდ ერთი მოსაზრების დასაბუ-

თება: პასუხის ილუზიის შექმნის მიზნით მოხმობილი სიყალბეებისა და ფუჭსიტყვაობის ნაცვლად მართლა დაესაბუთებინა რალაც.

და თუკი ის ვერ შებედეო, უკანვე დაგებრუნებინათ ლიტერატურული ხულიგნობის ეს ნიმუში, და ვერც პირუთვნელი შენიშვნების დართვა გაბედეო, ასეთი მინანერისაგან მაინც შეგეკავებინათ თავი.

პოლემიკა უბრალოდ შეგენწყვიტათ და მორჩა.

იძულებული გამხადეთ, მე თვითონ დავურთო ზოგიერთი შენიშვნა.

ჯანსუღ ღვინჯილია ასე რომ გადასცილდა კადნიერების ყოველგვარ ზღვარს, გასაკვირი არ არის: თვალნათლივ გამოაშკარავდა მისი მედროვეობა... ხოლო მალაყები და მკითხველისათვის თვალში ნაცრის შეყრის მცდელობა რას უშველის, იმასაც ვნახავთ!..

თქვენ პიროვნული კინკლაობა ახსენეთ.

სხვა შემთხვევაში — ვთქვათ, კამათი მხატვრულ-ესთეტიკური პრობლემატიკის ირგვლივ რომ ყოფილიყო გაშლილი — მართლაც ზედმეტი იქნებოდა ოპონენტის პოლიტიკური ფიზიონომიის წარმოჩენა. დაე ეტრაბახა, რამდენიც მოესურვებოდა. შესაძლოა კაცი დიდად ვერ დაიკვებნიდეს ზნეობრიობით, მაგრამ სხვაზე უკეთ ერკვეოდეს ლიტერატურაში. ხოლო რადგანაც კამათი იმის გარშემო ტრიალებდა, თუ ვინ შეიძლება იყოს ეროვნული გმირი, და ასეთ დროს გადამწყვეტი სწორედ ზნეობრივი თვალთახედვაა (და რაკილა თვითონვე მიწვევდა), და-

ლაუნებურად გადავავლე თვალი ჯანსუღ ღვინჯილიას ცხოვრების მხოლოდ უახლოეს წლებს. განა მკითხველისათვის საინტერესო არ იქნებოდა, თუ რა მორალის, რა პოლიტიკური ფიზიონომიის პიროვნება ცდილობს დაიცვას გიორგი სააკაძის კულტი?

ამისთვის მხოლოდ სარკეში ჩავახედე: წინ მისივე წერილებიდან ამოკრეფილი ციტატები დავულაგე.

ვალს აქეთ მადებს: თითქოს უსაფუძვლოდ დამენამებინოს ცილი და უკიდურესი შეურაცხყოფა მიმეყენებინოს.

ჩემი რა ბრალია: თვითონ ულოკავდა მუხლკალთას ჯერ ზვიად გამსახურდიას (მისი პრეზიდენტობის ჟამს) და მერე ედუარდ შევარდნაძეს (სახელმწიფო გადატრიალებისთანავე), ერთნაირი სიტყვებით ასხამდა ხოტბას ორივეს და მე ბუნებრივად გამიჩნდა კითხვა, ვინც ჯანსუღ ღვინჯილიას ენდობოდა, რანაირად შეიძლება გაეგო, თუ ვის გაუთავისუფლებია საქართველო, ვის დაურღვევია კომუნისტური დიქტატურა და ვის გზას უნდა გაჰყოლოდა ხალხი.

მედროვეებს ამაზე თავიანთი ზნეობის შესაფერისი პასუხი მოეძევათ: მაშინ ისე იყო საჭირო, ახლა ასეა საჭირო!..

ხოლო რაკილა წარსულის შეხსენება არ სიამოვნებთ და გამონაკლისი არც ჯანსუღ ღვინჯილიაა, გამწარებულმა (წყალში ეყრებოდა ახალი ხელისუფლების წინაშე ლიქნა) ჩემთვის ჩირქის მოცხება სცადა: დამასმინაო.

ეს აზრები კერძო საუბრისას კი არ გამოუთქვამს, ან უბის წიგნაკის ჩანაწერები კი არ გამოვუმზეურე, გაზეთებში გამოაქვეყნა: მათგან ერთის ტირაჟი 150 ათასამდე იყო, მეორისა — ნახევარ მილიონზე მეტი... ხოლო ციტატების დამონმება, ჩემო ბატონო ნოდარ, კლასიკური ხერხია და უამისოდ საერთოდ შეწყდებოდა კრიტიკულ-პუბლიცისტური ჟანრების განვითარება.

დასმენა, თავისი სრულყოფილი სახით, ისაა, რაც ჩემს წინა წერილშიც აღვნიშნე, მაგრამ სახელი არ დამირქმევია: კონგრესის დახურული ოთახის საუბრები ამ ჩვენმა პუბლიცისტმა გარეთ რომ გამოარბენინა და გაზეთიდან ამცნო საქართველოს რესპუბლიკის პრეზიდენტს: კონგრესი, უპირველეს ყოვლისა, ერთ პიროვნებას ებრძვის და ეს პიროვნება თქვენ ბრძანდებით, ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერიო. ის გარემოება, რომ პრეზიდენტი სხვა დამსმენებისაგანაც მშვენივრად იქნებოდა ინფორმირებული, რა ხდებოდა კონგრესში, სულაც არ ამცირებს ჯანსუღ ღვინჯილიას მორალურ პასუხისმგებლობას.

ახლა გვიმტკიცებებს, რომ როცა კონგრესი და „მრგვალი მაგიდა“ ერთმანეთს ებრძოდა და ორივე მხარე ქვეყნის გათიშულობას აღრმავებდა, თვითონ ამ გათიშულობას უპირისპირდებოდა: „გათიშულ ქვეყანას როგორ ვიგუებდი და გათიშულ მხარეთაგან რომელიმეს როგორ გავყვებოდი. როგორც ვწერდი, ქართველი ხალხი, ჩემი ღრმა რწმენით, არ უნდა გაჰყოლო-

და გათიშულ მხარეებს, რადგან ეს ნიშნავდა სამოქალაქო ომში გახვევას“.

ამ ჩვენი მედროვის ნდობა როგორ შეიძლება. ახლა ასეა საჭირო თქმა, მაგრამ მაშინ როგორ იყო საჭირო? — „ბატონი ზვიად გამსახურდია და ეროვნული პარლამენტი (ანუ იგივე მრგვალი მაგიდა — რ.ჩ.) ავირჩიეთ ჩვენი ნებით. გამოიხატა ხალხის ნება. მისი ხელმძღვანელობით ჩვენ ვებრძვით იმპერიას. ეს ბრძოლაა ჩვენი უმთავრესი მიზანი. ჩვენი ძალებიც უნდა განლაგდეს ამ მიზნის გარშემო. ამ მიზანს კი ემსახურება ბატონი ზვიად გამსახურდია ეროვნულ პარლამენტთან ერთად“ (იხ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1991, 19 ივლისი).

ახლა გახდა ხომ ზვიად გამსახურდია გათიშულობის გამღრმავებელი!.. მაშინ რარიგ ომახიანად მოუწოდებდა ეს ჩვენი პუბლიცისტი: პრეზიდენტის გარშემო განვლაგდეთო!.. და ამ ფონზე მითუფრო საზარლად ჟღერდა მისი ის სიტყვებიც: კონგრესი ვერ შევიცანი ჯანსაღ ოპოზიციად, ის არ არის საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის მეზრძოლი პოლიტიკური ორგანიზმიო...

აშკარაა ამ ნათქვამის მიზანი: ჯანსუღ ღვინჯილია, როგორც პუბლიცისტი, სანქციას აძლევდა, თავის ხმას უერთებდა კონგრესის განადგურების მოთხოვნას... მან არამართო დაასმინა კონგრესი, არამედ დაუნანებლად გაყიდა კიდეც, რათა თავისი იქ ყოფნის კვალიც ჩაეფარცხა და ხელისუფლების ნდობაც მოეპოვებინა.

დღევანდელი გარდასახედიდან კი, ანუ როგორც თვითონ უყვარს თქმა, დღევანდელი პოლიტიკური ცხოვრების „სამზარეულოდან“ უკვე ისეთნაირად აფასებს იმ მოვლენებს, რომ მაშინდელ ხელისუფლებას გაცილებით მძიმე მორალურ პასუხისმგებლობას აკისრებს: „პოზიცია კი არ ცნობდა კამათის გზით მეორე მხარეს, საერთოდ უარყოფდა! უკუაგდებდა! მოიკვეთდა! ანადგურებდა! ამ წესიდან გამომდინარე, ოპოზიციაც უარყოფდა საერთოდ! უკუაგდებდა! მოიკვეთდა! ანადგურებდა!“ („საქართველოს რესპუბლიკა“, 1993, 29 ივნისი).

აუჰ, აუჰ, რა ყოფილა ეს მრგვალი მაგიდის ხელისუფლება! ეს რა შემზარავი სურათი წარმოგვისახა ამ ჩვენმა პუბლიცისტმა!.. აკი იმპერიას ებრძოდა და ქართველი ხალხი მხოლოდ მის გარშემო უნდა განლაგებულიყო, ხოლო კონგრესი სულაც არ ესწრაფოდა საქართველოს დამოუკიდებლობას და ამიტომაც გასანადგურებელი იყო!

თუმცა რა: მაშინ ისე იყო საჭირო, ახლა ასეა საჭირო!

განსაკუთრებული კი არაფერი მომხდარა: როგორც კონგრესი გაყიდა, მერე ისევე გაყიდა ზვიად გამსახურდიაც და, ადრე თუ გვიან, ისევე გაყიდის ედუარდ შევარდნაძესაც.

მისი კადნიერება იქამდე მივიდა, რომ ამავე სტატიიში აბუჩად აიგდო ეროვნული მოძრაობა და ქართველი ერი: „რამდენიმე ეპიზოდის გარდა მთელს ამ ჩოჩქოლში ეროვნული მოძრაობა

ძნელად რასმე დაერქმევა. ეს იყო სოციალური მოძრაობა. და, ვაი, იმ ერს, სოციალურ მოძრაობას ეროვნულ მოძრაობას რომ უწოდებს"... და ამას ამბობს კაცი, ვინც ორი-სამი წლის წინანდელ პუბლიცისტურ წერილებში სიტყვის თავზე „ეროვნულ მოძრაობას“ გაიძახოდა: მაშინ ისე იყო საჭირო, ახლა ასეა საჭირო... მართლა ვაი ერს ასეთი პუბლიცისტების ხელში.

ეს ჩვენი პუბლიცისტი თავსაც გვაბრალეbs: 1985-89 წლებში სიკვდილს რომ ვებრძოდი, ყოველი მხრიდან მესეოდნენ მაფიის მიერ ნაქეზებული ოპონენტებიო. ხომ არ იცით, რა „მაფიასა“ და „ყოველი მხრიდან მისევას“ გულისხმობს? იმ წლებში მასზე მხოლოდ ერთი კრიტიკული წერილი მაგონდება, ისიც მის მიერვე გამოწვეული; და ეს რა „მაფიაა“, ან ერთი წერილი ასად რატომ მოეჩვენა, გაუგებარია. რაც შეეხება მის ავადმყოფობას: ავად უამრავი ადამიანია, მაგრამ მასავით კანადაში კი არ უმკურნალიათ, ჩვენს გასაცოდავებულ საავადმყოფოებში ეწამებიან...

ამ ზნეობის პიროვნებანი ასეთ უაზრობებსაც თამამად აფრქვევენ: „ათასი სიცოცხლე რომ აჩუქოს ღმერთმა როსტომ ჩხეიძეს, ერთსაც ვერ გალევს ისე კეთილსინდისიერად და პატიოსნად, როგორც განვლო ჯანსუღ ღვინჯილიამ თავისი ცხოვრება დღემდე. ამაში დარწმუნებული ბრძანდებოდეს“.

„სასახელო“ ცხოვრება განვლო, რაც მართალია, მართალია!..

მე კი არამცთუ ათას, ასი ათას ნაჩუქარ სიცოცხლესაც უყოყმანოდ გავიღებდი და ჩემს საკუთარსაც დაუნანებლად დავუსართავდი, ოღონდ ერთი მნიშვნელოვანი არ მომეცხოს ამ მედროვეების ცხოვრებისა.

მიგულეთ კვლავაც თქვენს მეგობრად

1993

ზღუდე გოროტაჰის წინაშე

ქეთევან დედოფალი შირაზის სასახლეში გამოამწყვდია თუ არა, ორიოდ თვეში კიდევ დაძრა შაჰ-აბასმა ლაშქარი საქართველოსკენ.

ეს იყო მეორე დიდი ლაშქრობა და რა განზრახვაც ათი წლის წინათ გაუმტყუნდა — კახელთა გრანდიოზული აყრა-გადასახლება ირანში — ახლა უეჭველად უნდა შეესხა ხორცი.

კიდევ დიდხანს მოუხდა ლოდინი, კიდევ დიდხანს ინახა გულში ჩაგუბებული რისხვა. ოსმალეთთან ჭიდილმა ჩამოაშორა დროებით ქართლ-კახეთის მოსპობაზე ფიქრს; და თუმცხელს ისევ ურევდა ჩვენი უბედური კუთხეების ცხოვრებაში, მაგრამ მხოლოდ ამას ხომ არ დაყაბულდებოდა.

მაშინდელი მარცხის მიზეზები ყოველმხრივ აწონ-დაწონა და თადარიგიც ისეთი დაიჭირა, ქართველობას ვერც მოეგერიებინა ყიზილბაშთა შემოსევა და ველარც წინააღმდეგობის მოძრაობა გაღვივებულიყო ისეთი ძალით, ამბოხება ძლევამოსილი გამარჯვებით დასრულებულიყო.

ამჯერად ყიზილბაშებს გაცილებით გამოცდილი და ძალგულოვანი მხედართმთავარი მოუძლოდათ, ვიდრე კონსტანტინე-მირზა იყო: გიორგი სააკაძე.

მაგრამ, ეტყობა, ეს არა კმაროდა.

შაჰ-აბასის განზრახვა მაინც სასწორზე იქნებოდა შეგდებული.

გამარჯვების შეჭველობისათვის კიდევ ერთი უმნიშვნელოვანესი ნაბიჯი უნდა გადადგმულიყო წინასწარ: ქეთევან დედოფალი კახეთში არ უნდა ყოფილიყო, თორემ მისი იქ თავისუფლად მოქმედება რასაც მოუტანდა ყიზილბაშებს, უკვე ევნვნიათ საკუთარ ტყავზე.

რასაკვირველია, ისტორიულ ამბებზე მსჯელობისას სრულიად ზედმეტია ჩაძიება, რა მოხდებოდა, მოვლენები სხვაგვარად რომ წარმართულიყო. როგორც მოხდა, მოხდა, და განსჯითაც ეს უნდა განვსაჯოთ. ასე რომ, თითქოს არც აქ უნდა ჩამოგვეგდო სიტყვა, თუ რას მოიტანდა ქვეყნისათვის სასიკეთოს ქეთევან დედოფლის კახეთში ყოფნა და არა შირაზის ტყვეობაში, მაგრამ ეს კერძო შემთხვევა იმ მხრივაა საგულისხმო, რომ ცხადად აჩენს შაჰ-აბასის შეხედულებას ქეთევან დედოფალზე, როგორც გადამწყვეტ ძალაზე მისი გრანდიოზული განზრახვის ჩასაფუშად.

შაჰი არ შემცდარა და არც შეიძლება შემცდარიყო — პოლიტიკოსის იშვიათი ალლო და მსტოვართა და ქართველ რენეგატთა ცნობები ერთს ჩააგონებდა: თუკი წარმატებული ლაშქრობა განებრახა, ქეთევანს კახეთში არ უნდა გაესწრო.

ამიტომაც მოუჭრეს გზა შაჰისაგან გამობრუნებულ ქართველ დედოფალს და შირაზში მიუჩინეს იძულებითი სამყოფელი.

ქეთევანი მძევალი არა ყოფილა, იგი ელჩად ეახლა ირანის მბრძანებელს (ევროპელ მისიონერთა ამ სანდო ცნობის აღნიშვნა არასოდეს არ უნდა გამოგვრჩეს, თორემ ისტორიული სურათიც გაბუნდოვანდება და ველარც წამებული დედოფლის ეროვნულ ღვანლს წარმოვისახავთ სრულყოფილად) და მისი შეპყრობა ყოველგვარი კანონ-სამართლის აბუჩად აგდებას ნიშნავდა, მაგრამ ან კანონი სად არის და ან სამართალი, როცა მრისხანე შაჰის ოცნებაში უკვე გადწყვეტილია პატარა ქვეყნის ბედი.

ათი წლის წინათ ვინ იფიქრებდა, თუ რამხელა ეროვნული და პოლიტიკური მოღვაწე ჰყავდა კახეთს დედოფლად. მისი გონიერება და მტკიცე ნებისყოფა იმთავითვე ცნობილი გახლდათ მტრისთვისაც და მოყვრისთვისაც, მაგრამ განმათავისუფლებელ მოძრაობას ის თუ უმეთაურებდა, ეს ალბათ არ იქნებოდა იოლი გასათვალისწინებელი.

უაღრესად კრიზისულ ვითარებაში, როცა კახეთი უწინამძღოლოდ დარჩა და მამისა და ძმისმკვლელ კონსტანტინე-მირზას ჩაუვარდა საბატონოდ, მოულოდნელად ამობრწყინდა ქეთევანის ვარსკვლავი ეროვნული ენერგიის შემკრებად და დაცემული იმედოვნების აღმადგენლად. იგი, როგორც ჭეშმარიტი პოლიტიკოსი, შურისგების მათრობელა განცდას არ აჰყოლია: ირან-ოსმალეთის ომმა გაუხსნა გზა სამოქმედოდ და ახლა კი ყველაფერი უკვე ქართველ მხედართა შემართებასა და ძალგულოვნებას უნდა გადაეწყვიტა.

ამიტომაც ჩნდება „გმირთა ვარამში“ ქეთევანის წმინდა მანდილი შთამბეჭდავ სიმბოლოდ, ღვთიური მადლის იმ გამოსხივებად, რასაც უნდა შემოეტრიალებინა ბედისწერა.

„კახეთმა განიცადა დიდი ზნეობრივი მარცხი... ახლა ერთი მხრივ დაკნინება და გაქსუებაა, მეორე მხრივ დუღილი, შინაგან ეროვნულ ძალთა ძაბვა და შემჭიდროება... ზნეობრივი აღორძინება! რომელი მოერევა რომელს! ახლა გამოჩნდება — ვართ თუ არა ჩვენ ღირსი ჩვენი სამშობლოისა და ჩვენი წინაპრებისა! ღირსეულებო — ხელი ხმალს! აი ჩვენი ძახილი უპირველესი! მანდილი ქეთევანისა! აი ჩვენი თავგანწირვა!“

ლევან გოთუას ოდნავადაც არ გაუზვიადებია ქეთევანის პიროვნება და სახელმწიფოებრივი ღვაწლი. ისტორიული ქრონიკების შესწავლამ და ეპოქის სულის შეცნობამ მის თვალწინ თავისთავად აღმართა დედოფლის მონუმენტური ფიგურა, რომელსაც შთამბეჭდავი მხატვრული გააზრებაღა უნდოდა.

ჯერ საკმაო ხანია დარჩენილი მის მოწამებრივ აღსასრულამდე, მაგრამ კახეთის დედოფალი უკვე ეროვნული გმირია, ურომლისოდაც 1605 წლის ამბოხება როგორ წარიმართებოდა, არავინ უწყის, თუკი საერთოდ მოხერხდებოდა წინააღმდეგობის მოძრაობის გაშლა.

ქეთევანისა და კონსტანტინე-მირზას შეჯახება გულისხმობდა გაცილებით ღრმა ჭიდილს ქეთევანსა და შაჰ-აბასს შორის, რადგან

მარიონეტ-ხელისუფალს არცერთი ნაბიჯი არ გადაუდგამს თავისი გამზრდელის უშუალო მითითებების გარეშე.

იმუამად კახეთში მყოფი რუსი ელჩების ქრონიკას შემოუნახავს კონსტანტინეს მძიმე განცდები მკვლელობის წინაღამეს. თურმე თვალი არ მოუხუჭავს, ცრემლად იღვრებოდა და მხლებლისათვის გაუმხელია, „არ ვიცი, როგორ მოვიქცე, მამას თუ მოვკლავ, ღმერთი სასტიკად დამსჯის. და თუ არ მოვკლავ, შაჰი გამომა-სალმებს წუთისოფელსო“;

ამ მოთქმამ ლევან გოთუა უმცროსი ბატონიშვილის სულის ღრმა კუნჭულში ჩაახედა. აქ მართლაც ხელშესახებადაა გამოკვეთილი რენეგატთა განცდების ფარული ნაკადი. იმ ღრმა კუნჭულში ყველას მეტ-ნაკლებად აქვს შემორჩენილი თავისი ქვეყნისა და ხალხის სიყვარული, მაგრამ ეს ოდნავადაც არაფერს ცვლის: ვის სამსახურშიც ჩამდგარან, მათი ნება უნდა აღასრულონ, ეს ნება კი უპირველესად სამშობლოს გაყიდვას მოითხოვს მათგან... ამიტომ გვირგვინოსანი მეფის გამეტება აქაც სამშობლოს გამეტებას გულისხმობს.

„ჩემი მიზეზით ჩემივე გამძევლებული უბედური ძეო“, მწარედ ამოიკვნესებს მეფე ალექსანდრე „გმირთა ვარამში“, რაზეც დავით ჯანდიერი დარწმუნებით მიუგებს: „იგი მძევალი აღარ არის! მე ეჭვი მაქვს, რომ იგი უკვე მოღალატეა... ღამის ზღუქუნით თავისი მშობელი და სამშობლო გასწირა და უკვე გამოიტირა!“

შაჰის იდუმალ ხელს ეპყრა ყველა სადავე, მაგრამ ამ სადავეებს სულ მალე დაუნყვეტს ქეთევან დედოფალი.

და როცა „გმირთა ვარამის“ პერსონაჟი შაჰ-აბასი კახთა დედოფალს ეტყვის — „ორჯერ მკაცრად შემეყარე და ორივეჯერ შენ დაგრჩა ლელო... არც ვფარავ — ჩემი სურვილის ნინა-აღმდეგ დაგრჩა... ერთსაც გეტყვი და მშვიდობით წადით... ერიდუ ჩემთან მესამე შეყრას — ყველაფერს ერთად გაზღვევინებ! მე არც ისეთი კაცი ვარ — განვიზრახო და ვერ შევასრულო!“ — თუმც ეს სიტყვები არ არის დამონმებული არცერთ მატთანში და მწერლის მხატვრული ფანტაზიის ნაყოფია, თამაზ ნატროშვილის ზუსტი შეფასებით, ეს ის ფანტაზიაა, რომელიც ეყრდნობა ისტორიულ სიანმდვილეს და, საბედნიერო შემთხვევებში, მისგანვე გამომდინარე მხატვრული სინამდვილე უფრო მაღლა დგება, უფრო მეტ დამაჯერებლობას იძენს და უფრო დიდ შთაბეჭდილებასაც ახდენს.

თვითონ თამაზ ნატროშვილის მხატვრული-ისტორიულ ნარკვევებში („ერთი სტროფის გამოცანა“, „ქეთევან დედოფლის წყაროები“, „ათასი ელვის ნათელი“, „სინანული და სინამდვილე“, „უდრეკ იყო დედოფალი“) სახიერადაა გამოკვეთილი ქეთევან დედოფლის ეროვნულ-პოლიტიკური მოღვაწეობა და ამ მოღვაწეობის სრულყოფილად წარმოსახვას ის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს, რომ დედოფლის მონამებრივმა აღსასრულმა, მისმა ამ განსაცვიფ-

რებელმა ზნეობრივმა გმირობამ შთამომავალთა შეგნებაში გარკვეულად გადაფარა მისი მღელვარე ცხოვრების გზა — აღსავსე ქვეყნისათვის თავდადებული გარჯით.

ქეთევან დედოფლის ხსენება უპირველესად მის გაუგონარ წამებას .რომ ამოატივტივებს ჩვენს ცნობიერებაში, რა გასაკვირია: ტრაგიკული აღსასრული შარავანდედადაც შემოევლო მის სახებას და საქართველოსთან მისი სიმბოლური გაიგივების მთავარმიზეზიც ეს გახდა; მაგრამ მისი ეროვნული მოღვაწეობის გაუთვალისწინებლად თვით ამ ტრაგედიასაც ვერ გავიაზრებდით სრულქმნილად და დედოფალი უფრო ზვარაკად წარმოგვიდგებოდა, ვიდრე ეროვნულ გმირად.

მაგრამ ქეთევან დედოფალი ზვარაკი არა ყოფილა და მისი სიკვდილით დასჯა არ გამოუწვევია შაჰის განრისხებას თეიმურაზ I-ის მიმართ. მაშინ წამება ასეთი უღმობელი არ იქნებოდა, პიეტრო დელა ვალეს რომ ათქმევინა იმავე ხანებში: ეს იყო უდიდესი სისასტიკე, რაც შაჰ-აბასს ჩაუდენიაო. ეს იმ შაჰ-აბასს, ვინც ერთ-ერთ ყველაზე უღმობელ და სისხლიან პიროვნებად შემორჩა კაცობრიობის ისტორიას.

ორჯერ მკაცრად შემეყარე და ორივეჯერ შენ დაგრჩა ლელო, მაგრამ ერიდე ჩემთან მესამე შეყრას, ყველაფერს ერთად გაზღვევინებ, მე არც ისეთი კაცი ვარ, განვიზრახო და ვერ შევასრულო: ეს მუქარა თუ სინამდვილეში არ თქმულა, გულში უთუოდ ღრმად ექნებოდა აღ-

ბეჭდილი შაჰს, ოლონდ არც ქეთევანი ყოფილა ისეთი ქალი, ვინმეს ან რაიმეს შეეშინებინა.

ასე წარბშეუხრელად ამიტომაც დაიტეხა ეს სასჯელი: თვითონვე გამოიწვია, რადგან შირაზის ტყვეობიდანაც კვლავ განმათავისუფლებელ ბრძოლებს შთააგონებდა იდეურად. იგი მხოლოდ სიმტკიცის განსახიერებად არ ეგულებოდა მეფესა და ქართველობას: უშუალოდ იყო ჩარეული კახეთის მართვა-გამგებლობაში საიდუმლო ბარათთა და ერთგულ მსტოვართა მეოხებით.

საამისო დოკუმენტური ცნობა შემოგვინახა ქეთევანთან დაახლოებული პორტუგალიელი მისიონერის ამბროზიო დუშ ანჟუშის ქრონიკამ: შაჰ-აბასს ეჭვი ეპარებოდა, დედოფალი თავის ძეს, თეიმურაზს, წერილებით ამცნობს ყოველივეს, რაც ირანში ხდებაო; და ქეთევანის სიკვდილით დასჯის ერთი მოტივი ესეც ყოფილა (იხ. რობერტ გულბენკიანი, „ნამდვილი ცნობები საქართველოს დედოფლის ქეთევანის მოწამებრივი სიკვდილის შესახებ“, „მეცნიერება“, 1987 წ.).

ამ ცნობამ ხელშესახებად დაადასტურა ის ვარაუდი, ისტორიული სინამდვილის შეცნობამ რომ მიაგნებინა ოთარ ჩხეიძეს და კიდევ გამოხატა ტრაგედიაში „ქეთევან“: დედოფალი დაშიფრულ ბარათებს გზავნის შირაზიდან და ეს გახდება მისი მოწამებრივი აღსასრულის უშუალო საბაბიც და მიზეზიც.

თეიმურაზი თავგანწირული იბრძოდა ყიზილბაშთა განსადევნად და დედახთან საიუმ-

ლო მიმოწერა სულიერადაც ამხნევებდა და ბრძოლების წარმართვასა და დიპლომატიურ ხლართებში გარკვევასაც უადვილებდა.

ახლოვდებოდა ის ჟამი: ყველაფერს ერთად გაზღვევინებო.

1605-1624 წლების საქართველო-ირანის ურთიერთობას მკაფიოდ გასდევს ქეთევან დედოფლისა და შაჰ-აბასის ხან აშკარა და ხანაც შეფარული დაპირისპირება: აჯანყება და შაჰის ბოროტი განზრახვის ჩაფუშვა, სამეფოს მართვის ანტიციზილბაშური კურსი, თეიმურაზისათვის ქრისტიანული რჯულის შენარჩუნება. ეს აშკარად რაც ჩანდა, ხოლო შირაზის ტყვეობიდანაც ქვეყნის იდეური ხელმძღვანელობა და შაჰის ბოროტი განზრახვის კიდევ ერთხელ ჩაფუშვაც როგორ დარჩებოდა გაუქმლავნებელი.

ეტყობა, ქეთევან დედოფლის გამოკეცვა არა კმაროდა, რათა კახეთი დედანულიანად აეყარა და ირანის მიწაზე მიეჩინა სამუდამო საცხოვრებელი.

იქნებ სასტიკ წამებას მაინც შეერყია დედოფლის სული.

განგებასა და ბედისწერას ისე განერიგებინა, რომ ეს შეჯახება უკვე გადამწყვეტი უნდა გამომდგარიყო და, ირანის მბრძანებლის გასაოცრად, კვლავ დედოფალს დარჩენოდა ლელო.

როცა შაჰს მოახსენეს ქეთევან დედოფლის სულიერი სიმტკიცის თაობაზე, გამაჰმადიანებას ულმობელი წამებით სიკვდილი ამჯობინაო, ბრაზით აღვისილი შაჰი მიუბრუნდა იქვე მდგარ

გიორგი სააკაძეს ამ სიტყვებით: „დიალ, ის ქალბატონი დაიღუპა თავისი სარწმუნოებისათვის, შენსავით კი არ მოქცეულაო“; და სილა გაუნწავს მისთვის (ამბროზიო დუშ ანჟუში).

შეუძლებელია ჭეშმარიტებად არ ვაღიაროთ ის აზრი, რომ ქეთევანის მონამებრივი აღსასრული თავისებურ პრელუდიად აჟღერდა გმირული 1625 წლისა, რომელმაც საბოლოოდ დაასამარა შაჰ-აბასის განზრახვა; მარტყოფსა და მარაბდას მართლაც შირაზში წამებული დედოფლის მხნეობაც შთააგონებდა.

ანამა და მარცხი იწვნია.

არ ეწამებინა და ტყვეობაში ჰყოლოდა: მაინც მარცხი იყო მოსალოდნელი.

მხოლოდ ერთხელ და ისიც დროებით მოახერხა ქეთევან დედოფლის გამოთიშვა კახეთის მმართველობიდან და ეს კიდეც სავალალოდ დაეტყო ჩვენს უბედურ მხარეს.

ყიზილბაშთა 1615-17 წლების შემოსევისას შირაზში ახლადგამოკეტილმა დედოფალმა ვერ მოასწრო ფარული ძაფების გაბმა, მისთვის ჩვეული იდეური ზეგავლენა რომ მოეხდინა კახეთის დამცველებზე.

ამიტომაც აღმოჩნდა განწირული თავდაცვითი ბრძოლები.

თეიმურაზ I მაშინ ჯერ არ იყო ის ძალა, ვინც წარმატებით გაუმკლავდებოდა გიორგი სააკაძეს.

ხოლო ეს ვისაც შეეძლო, იგი იძულებით გააშორეს აქაურობას.

თეიმურაზი საშველს რომ ეძიებდა, უპირველესად ლუარსაბ ქართლის მეფეს სთხოვა დახმარება: ვისი ჯავრიც სჭირდა დიდ მოურავს და შურისმაძიებლად მოუძლოდა ყიზილბაშთა ლაშქარს. „რადგან მოყუარენიცა ვართ და სჯობს ქუეყნისათვის, ამ საქმეზე გავერთდეთ, — გვამცნობს ბერი ეგნატაშვილის მატიანე, — რამეთუ შენცა უნცი შააბაზ ყაენი საქართველოსათვის ავი არის, და მოურავიც ხომ მტერი არის შენი, და იმას მოჰყავს ყაენი და უნდათ ქუეყნის ნახდენა, გავერთდეთ“.

რისხვად მოიგრაგნებოდა ყიზილბაშთა ლაშქარი და ეს იმედიც — მუკუზანის ვინრო ხეობის ჩაკეტივისა და გამაგრების მცდელობა — შედარებით იოლად დაუმსხვრიეს ქართლ-კახეთის მხედრობას:

„აქ ქართლის მეფე ლუარსაბმა და კახეთის მეფე თეიმურაზმა კახეთისაკენ ტყე-ტყე მიმავალი ერთადერთი გზა ჩახერგეს. ომისათვის ქართველ მეფეთა მზადებამ შეაშინა შაჰ-აბასი; შეძრწმუნებულმა შაჰმა გიორგი სააკაძეს მიმართა. მამაცი და თადარიგიანი სარდალი დაემხო შაჰის წინაშე და მოახსენა: მეფეო, კისრად ვიღებ სამ დღეში თქვენს აქედან გაყვანასო... გიორგი სააკაძემ გვერდი აუარა ჩახერგილ გზას და შაჰის მთელი ქვეითი ჯარი ტყეთა და მთათა გავლით გაიყვანა კახეთში და სილნალთან გაჩნდა. მოურავის ასეთი მოულოდნელი მოქმედებით შეშინებულმა ქართველმა ჯარმა მიატოვა ჩახერგილი გზა...“ — პლატონ

იოსელიანის ამ ცნობას ადასტურებს არაქელ დავრიუეცის ისტორიული ქრონიკაც და იმეორებს ჟან შარდენიც; და საერთოდ: ამ ცნობათა სანდოობის უპირველესი მოწმე ისტორიული რეალობაა, მოვლენათა ლოგიკაა...

ხოლო დაზაფრული ქართველთა ლაშქარი გამორბოდა და მძვინვარე შაჰს ხელში უტოვებდა კახეთს. წინამურთან თეიმურაზის გამარჯვებას ბედისწერის შემობრუნება აღარ შეეძლო და კიდევ იმერეთს შეაფარა თავი კახთა მეფემ. და როგორი იმედებითა და ბრძოლის ჟინითაც უნდა ესულდგმულა, იმჟამად არაფრით არ შეეძლო აღეკვეთა მოსახლეობის გრანდიოზული აყრა-გადასახლება მისი სამეფოდან. ეს ყოველივე იქ გადაწყდა, ოტებული მისი მხედრობა თავის გადარჩენაზელა რომ ფიქრობდა: გამორბოდნენ სასონარკვეთილნი და, მათ შორის, 1605 წლის აჯანყების გმირებიც. ასეთი რა დაემართათ: ათ წელიწადში ასე რა დაბერდნენ და დაძაბუნდნენ... ასე რამ ჩაუწყვიტა ძარღვი მათ შემართებას...

ნათელია: რამაც...

ხელისგულზეა გადაშლილი 1605-24 წლები!

და მეტად სახიერია ქეთევან დედოფლის პიროვნება, როგორც მთელი ამ ეპოპეის გმირისა!..

ეკლესიამ წმიდანად რომ შერაცხა, უპირველესად ეროვნულ-პოლიტიკური ღვაწლი დაუფასა, თორემ მართლმადიდებლურ-კლერიკალური წრეების თვალში ქეთევანის მიერ მართლმადიდებლური რჯულის დაგდება და კათო-

ლიკობის აღიარება ორთოდოქსიიდან აშკარა გადახვევას ნიშნავდა: და ქრისტიანული მოძღვრების დასაცავად მის თავგანწირვას ჩრდილი ადგებოდა.

მაგრამ კათოლიკობა ქეთევან დედოფალმა მხოლოდდამხოლოდ საქართველოს ინტერესებით აღიარა: პოლიტიკური მოსაზრებით (რაკილა ევროპის ქვეყნებთან დიპლომატიური დაფების გაღრმავებაზე ფიქრობდა და სამშობლოს შველას იქიდან მოელოდა) და არა სარწმუნოებრივი. ხოლო რადგანაც ქართული ეკლესია უმთავრესად ეროვნული თვალთახედვით განსჯიდა მოვლენებს, ამიტომაცაა ბუნებრივი ქეთევანის შერაცხვა წმიდანად. არამცთუ კათოლიკობა, ჩვენმა ეკლესიამ თვით მაჰმადიანობის აღიარება შეუწდო შალვა ახალციხელს: როგორც ეროვნულ გმირს; და რჯულისათვის წამებულთა შორის მიუჩინა ადგილი.

მსჯელობის გეზს ნუ გადავუხვევთ.

შაჰ-აბასის ნებამ არ შეახვედრა ერთმანეთს ისტორიის სცენაზე ქეთევან დედოფალი და გიორგი სააკაძე, თორემ ალბათ მოურავიც თავისი უბედური წინამორბედის კონსტანტინე-მირზას ხვედრს გაიზიარებდა. ასე რომ მომხდარიყო და აქ შემწყდარიყო სააკაძის კარიერა, შემდგომში აღარავის ექნებოდა ცრულეგენდების შეთხზვისა და ისტორიის ფალსიფიკაციის საშუალება.

და თუნდ ქართველ მხედრობას ქეთევანის უშუალო წინამძღოლობითაც ვერ აერიდებინა

მარცხი, იმდენს მაინც შეძლებდნენ, რომ ის
გრანდიოზული აყრა არ დაენებებინათ. თუ არა,
შაჰ-აბასმა ჩვენზე უკეთ არ იცოდა, რა როგორ
უჯობდა, და სად ერჩივნა ქეთევანის ყოფნა?..
ღირსეულ მეტოქედ თვითონვე აღიარა კახთა
დედოფალი; და განა სავსებით მართებულად
არ განჭვრიტა, ვინ აღმართულიყო ზღუდედ მი-
სი ბოროტი განზრახვის წინაშე?!

1993

გული

ლამის ლეგენდა გეგონოს:

კოცონზე იფერფლება პოეტის ცხედარი, მაგრამ გულს ცეცხლი არ ეკარება.

იქნებ მართლაც ლეგენდაა, ღრმა და მშვენიერი მეტაფორით გამოხატული ჭეშმარიტება, რომ: შეუძლებელია ჩაინაცროს პოეტის გული, შეუძლებელია ჩაინაცროს პოეტის გულიდან გამოჟურული სილამაზე.

ზუსტი მიგნება კია, რომ მაინცდამაინც შელი და ბაირონი აურჩევიათ ამ ლეგენდის პერსონაჟებად, ორი ისეთი სახელი, სიმბოლურად პოეზიას რომ გულისხმობენ.

შელის გული გადაურჩა დანვას... ბაირონმა კი ფერფლიდან ამოიტაცა.

ნეტა ლეგენდაც ბაირონმა შეთხზა?..

თუ თავისთავად იშვა იდუმალეებაში?..

იქნებ ლეგენდა არცაა?! განა შეუძლებელია, რომ შელის გულს ცეცხლი მართლა ვერ მიკარებოდა? შელი იყო, ვილაც ხომ არა: და როგორ შეიძლება არ ირწმუნო...

ლამის ესეც ლეგენდა გეგონოს:

უცხოეთში აღესრულა კაცი და მისი ცხედრის გაკვეთისას გაოგნებულნი აღმოაჩენენ, რომ: გული გამქრალა, დაფერფლილა.

იქნებ მართლაც ლეგენდაა, ღრმა მეტაფორით გამოხატული ჭეშმარიტება, რომ: შეუძლებელია არ ჩაინაცროს ემიგრანტის გული, შეუძლებელია, მწარე ხვედრმა სწორედ გულს არ დააჩნიოს ასეთი მძიმე კვალი.

ნეტა ეს უჩვეულო სურათი ნიკო ლორთქიფანიძემ შეთხზა თუ მართლა დარჩა გულის მაგივრად ფერფლი და დედის გოდებას — „სადაა შენი კარგი გული, ამდენის ვაით და უით რომ ჩაგიდგი საგულეში?“ — კედლიდან მართლა პატარა რუქამ გასცა პასუხი:

— მე დავაჭკნე!

და სურათიც მართლა გახმაურდა მაგიდაზე:

— მე დავწვი!

მერე რა, რომ სიტყვები არავის გაუგონია.

განა შეუძლებელია, რომ ემიგრანტის გული მართლა დაფერფლილიყო?..

ლამის ესეც ლეგენდა გეგონოს:

გიორგი სააკაძეც უცხოეთში აღესრულა, ოღონდ მისი ცხედრის გაკვეთისას გულს რომ ამოუღებენ, ადამიანის გულისაგან განსხვავებული მოყვანილობისა შერჩებათ ხელთ: რადგან ორმაგია, „შეტყუპებული“.

იქნებ მართლაც ლეგენდაა, ღრმა მეტაფორით გამოხატული ჭეშმარიტება, რომ: შეუძლებელია გაორებული არ იყოს რენეგატის გული, შეუძლებელია ორგულობას მარტოდენ ზნეობრივ მოვლენად მივიჩნივდეთ.

ზუსტი მიგნება კია, რომ მაინცდამაინც გიორგი სააკაძე აურჩევიათ პერსონაჟად ამ ლე-

გენდისა, რაც დონ კრისტეფორო დე კასტელიმ შემოგვინახა: კაცი, ვინც არ იცოდა, თუ რა იყო ერთგულება.

ნეტა ეს ლეგენდა ვინლა შეთხზა, რომელმა უცნობმა რაფსოდმა?

იქნებ ლეგენდა არცაა?! განა შეუძლებელია, რომ მოურავის გული მართლა გაორმაგებულიყო? არავინ და არაფერი გაუნირავი რომ არ დარჩა, განა ეს უკვალოდ ჩაუვლიდა? შენს ქვეყანას რომ ააოხრებინებ მტრის ლაშქარს ბრმა სიძულვილით შეპყრობილი, გული მაინც არ გადაგიგვარდება? თუკი გულს ცეცხლი არ ეკარება, თუკი უცხოობაში იფერფლება, მისი გაორება ხომ კიდევ უფრო მოსალოდნელია...

ეს ყოველივე მართლაა მომხდარი და ამიტომაც არის მოჩვენებითი ამ ეპიზოდთა ლეგენდურობა:

პოეტის გულის...

ემიგრანტის გულის...

რენეგატის გულის...

1993

ჯანდაბას მათი დიდი სახელი!

(ღია წერილი ლევან სანიკიძეს)

ბატონო ლევან,

გაზეთ „შანსის“ წლევანდელი თებერვლის ნომერში გამოქვეყნდა თქვენი დიალოგი ანონიმ კორესპონდენტთან თუ თქვენივე მეორე მეს-სთან სათაურით „ეს არის ეროვნული თვითმკვლელობა!“

ანონიმი კორესპონდენტი თუ თქვენი მეორე მე გაოცებას გამოთქვამს: „ამ ბოლო ხანს კვლავ ატყდა ხმაური გიორგი სააკაძის გარშემო; თქვენ კი სდუმხართ და არ ეხმაურებით ამ ახალ „სააკაძურ ხმაურს“. რაშია საქმე და რას მივანეროთ ეს?“ – და ამ შეკითხვით ირკვევა, რომ ეს დიალოგი გამოუწვევია 1993 წელს გაზეთ „საქართველოს“ ფურცლებზე გაშლილ პოლემიკას ჯანსუღ ღვინჯილიასა და ჩემს შორის.

თქვენ, როგორც შემფასებელი, ლაკონიურად აჯამებთ ჩვენს „ხმაურს“ – „ერთს აუჩემებია, რომ სააკაძე უმნიკვლოზე უმნიკვლო ფრთოსან ანგელოზად და ნმინდანად წარმოადგინოს, მეორეს კი – ოდენ და ოდენ მოღალატედ, სამშობლოს გამცემად, გარენრად და

ლეთისპირისაგან გადაეარდნილად სააკაძის შეფასებაში ორივე ძალიან ცდება“.

ასეთი „აჩემებანი“ მართლაც გაუმართლებელი იქნებოდა ისეთი რთული, წინააღმდეგობრივი პიროვნების მიმართ, როგორც გიორგი სააკაძეა, მაგრამ ხელახლა რომ ვავლებ თვალს პოლემიკის მასალებს, დაბეჯითებით უნდა მოგახსენოთ, რომ არც ბ-ნი ჯანსულის თვალშია სააკაძე უმნიცვლოზე უმნიცვლო ფრთოსანი ანგელოზი და წმინდანი და არც ჩემს თვალში „ოდენ და ოდენ“ მოღალატე და სამშობლოს გამცემი (რაც შეეხება „გარენარსა“ და „ლეთისპირისაგან გადაეარდნილს“, ჩემს წერილებში ამგვარი გამოთქმები არ მოიპოვება და საიდან იმონმებთ, ძნელი სათქმელია).

ასე რომ, თქვენს მიერ თითქოსდა შუალედური გზის გამოძებნა რადიკალურ მოსაზრებებს შორის, რათა საბოლოო ჭეშმარიტება დაადგინოთ, მაინცდამაინც ვერ შეეფერება სიმართლეს. საერთოდაც, თქვენი მოწვევა „ხმაურის“ განმსჯელად მთლად მარჯვე არჩევანი ვერ არის, რადგანაც თქვენც ზუსტად ისეთივე აპოლოგეტური წიგნის ავტორი ბრძანდებით გიორგი სააკაძეზე, როგორც ჯანსუღ ღვინჯილიაა, და შეუძლებელია მიუკერძოებლობა გამოგეჩინათ.

ასეც არის.

„ძალიან ცდებაო“, ამბობთ ბ-ნ ჯანსუღზე და სინამდვილეში კი იმავეს ამტკიცებთ, რასაც იგი.

„ძალიან ცდებო“, ამბობთ ჩემზეც და აქ მართლაც ცდილობთ გააბათილოთ ზოგიერთი ის საბუთი, რისი გაქარწყლებაც შედარებით იოლი მოგჩვენებიათ, იმავდროულად კი გვიმტკიცებთ, რომ გიორგი სააკაძე აქილევსური გმირია – სწორუპოვარი გმირობით და მასთან აკვნითვე თანდაყოლილი მომაკვდინებელი „ქუსლოვანებით“; და რომ ქართველი კაცის ტიპი სწორედ სააკაძეა.

სააკაძის აქილევსობას წიგნშიც ირწმუნებოდით და მაშინაც მიკვირდა ასეთი გაიგივება; ოღონდ რაკილა ამჯერადაც დაბეჯითებით იმეორებთ – „გიორგიც აქილევსივით, პიროვნულ წყენინებათა საპასუხოდ გაეცლება თანამოძმეთა და თანამემამულეთა საომარ ასპარეზს, ხოლო როცა „გული მოუბრუნდება“, ან გონს მოეგება და სამამულიშვილო ბრძოლას დაუბრუნდება, აი, მაშინ ნახეთ ნამდვილი აქილევსური გმირობანი“ – როგორ არ გამოვხატო ჩემი გაცემა: სად სააკაძე და სად აქილევსი! რამ მოგაფიქრათ მათი დაკავშირება ერთმანეთთან!

სააკაძესა და აქილევსს შორის საერთოს ძიება მხოლოდ მაშინ იქნებოდა შესაძლებელი, განაწყენებული აქილევსი ტროელებს რომ დაკავშირებოდა, წაექეზებინა, გამოძლოლოდა და ულმოვლად დარეოდა ბერძენ მოლაშქრეებს, მთავარსარდალი აგამემნონი კი ჰექტორის ხელში ჩაეგდო და მისი ხელით ეძია შური.

ამ შემზარავი საქციელის ნაცვლად აქილევსი გაბუსხული ზის კარავში და ბრძოლაში მო-

ნაწილეობაზე უარს აცხადებს. ესაა და ეს. და თანაც წამიერად: იგი ხომ მალევე ჩაება შეტაკებაში.

„აქილევსის ქუსლს“ რომ ახსენებთ წამდაუნუმ, ეს „ქუსლი“ ხომ სინამდვილეში ფიზიკური სისუსტის სიმბოლოა და არა ზნეობრივი ნაკლოვანებისა, ასე რომ, მისი ხსენება სააკაძის-ნაირ პიროვნებასთან დაკავშირებით სრულიად გაუმართლებელია.

მიუხედავად დაბეჯითებული მტკიცებებისა, თქვენც გრძნობთ ასეთი გაიგივების სრულ შეუსაბამობას და მონდომებით ცდილობთ სააკაძის საქციელის შერბილებასა და ისტორიული სინამდვილის მიჩქმალვას: მოურავი პიროვნულ წყენინებათა საპასუხოდ გაეცლება თანამოძმეებსო.

მაშ გაეცლება, არა?

და სხვა არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის?

1614 წელს ყიზილბაშთა ერთ-ერთ ყველაზე სისხლიანსა და სასტიკ სამხედრო ექსპედიციაში რომ მონაწილეობდა და სწორედ მისი მეომრული სიმამაცისა და გამოცდილების მეოხებით გარღვიეს ყიზილბაშებმა ლუარსაბ მეორისა და თეიმურაზ პირველის მიერ საიმედოდ გამაგრებული ჯებირები, ამას უწოდებთ გაცლას?

ის ცოდვის კალო, რაც იმ ექსპედიციას მოჰყვა, გიორგი სააკაძემ რომ თავი ისახელა და ერთგულება დაუმტკიცა შაჰ-აბასს, განა გულისმომკვლელი სიმართლით არ არის აღწერილი ქართულსა და უცხოურ საისტორიო თხზულებებში?

შაჰ-აბასს რომ აზრახებდა ქართლ-კახეთის დასამორჩილებლად და წვრილად ამცნობდა ყოველგვარ ვითარებასა და მოსალოდნელობას, როგორც მისი პირველი მრჩეველი საქართველოს საქმეებში, ამას უწოდებთ გაცლას?

იქნებ ის არის გაცლა, მთელი კახეთი მისი რჩევით და გეგმით რომ აჰყარა შაჰმა?

მანამ რომ არ მოისვენა, სანამ შაჰ-აბასს ლუარსაბ მეორე არ დაახრჩობინა მშვილდის საბლით, ამას უწოდებთ გაცლას?

იმ სისხლიანი ექსპედიციის თაობაზე დუმილს ამჯობინებთ, სამაგიეროდ ისეთი დაბეჯითებით უარყოფთ სააკაძის გარეგან ლუარსაბ მეფის სისხლში – „ასეთი უღირსი „ბეზლობის“ დასაბრალებლად არავითარი, ოდნავ სანდო წყაროც საერთოდ ბუნებაშიც არ არსებობს“ – ლამის ეჭვი შემეპარა, ნებით თუ უნებლიეთ ჩემი ან ვინმეს გამონაგონი ხომ არ არის-მეთქი.

მაშ ბუნებაში არ არსებობს, არა?

ნეტა რატომ მიგაჩნიათ არარსებულად ფარსადან გორგიჯანიძის თხზულება: „მოურავმან დრო დაიცადა და ყაენს ასრე მოახსენა: სინამდისინ მეფე ლუარსაბ ცოცხალიაო, საქართველო არ დაწყნარდებისო. კაცი გაუძახეს, მეფე ლუარსაბ ციხეში დაარჩევს“.

ან პიეტრო დელა ვალეს „ინფორმაცია საქართველოს შესახებ“ როდის აქეთ გაქრა, ზუსტად ამასვე რომ იმეორებს: შაჰს ჩაგონებული ჰქონდა მოურავისაგან, რომ ლუარსაბის ქვეყანა არ იქნებოდა მის მფლობელობაში წყნა-

რად და მოუსვენებლად, სანამ თვითონ ლუარსაბი ცოცხალი იყო.

ან იქნებ ანტონ კათალიკოსის ცნობაა არარსებული: სააკაძე „არა დასცხრებოდა შაჰ-აბასის მიმართ შესმენითა ლუარსაბისათა და ყოვლითურთ მეცადინობდა მოკვლასა მისსა“. საბოლოოდ მეფის ბედი ამ ბეზლობამ გადაწყვიტა: ხომ ხედავ, კახელებმა იმერეთიდან გადმოიყვანეს თეიმურაზი და შენი ნების საწინააღმდეგოდ კახეთში ისევ მეფობს, და ლუარსაბს თუ არ მოკლავ, ქართველები შესაძლოა ზღვიდან მოადგნენ და „მოიპარონ ადვილად ლუარსაბ ციხით“.

თვით იოსებ ტფილელის (სააკაძის) პანეგირიკულ პოემაში „დიდმოურავიანი“ არ არის დაფარული მოურავის ბრალეულობა და ამიტომაც ადებენ ხელს მეფის მკვლელობაში: „ქვეყანამ იცის, შენ იყავ მისის სისხლისა მღვრელია“.

ქვეყანამ იცისო!

იქნებ ეს წყარო ტყუის, ანდა სულაც ის ქვეყანა: სააკაძის თანამედროვე საქართველო!

ხომ ხედავთ, ბატონო ლევან, იოსებ ტფილელიც თქვენსავით სააკაძის მეხოტბეა, მაგრამ თავს უფლებას არ აძლევს მიჩქმალოს მისი ერთ-ერთი ავკაცობა. ის, რაც საბჭოურ ეპოქაში ჩვეულებრივზე ჩვეულებრივი ამბავი გახდებოდა, ძველ დროში მაინც უძნელდებოდათ, შინაგანი ხმა არ ანებებდათ.

სხვათა შორის, ეს შინაგანი ხმა იყო, ზაქარია ჭიჭინაძესაც რომ შეაცვლევინა აზრი სააკაძეზე ჩვენი საუკუნის დასაწყისში. როგორც

ჩანს, უფრო მოწონებით უყურებდა მოურავს და შესაფერისი თხზულებაც ჩაეფიქრებინა მასზე; და იმჟამად რომში მყოფ მიხეილ თამარაშვილს ბარათი გაუგზავნა: იქნებ სააკაძის სურათიც მიშოვნო და მისიონერთა ცნობებიც მომიკრიბო და მომანოდო.

ქართველ პატრს საგანგებოდ შეუსწავლია და შეუგროვებია XVII საუკუნის მისიონერთა ცნობები და ზაქარიასთვის მოუწერია: ამ ცნობების მიხედვით სააკაძე უფრო მოღალატეა, თავის დიდების მოყვარე და სხვა ასეთნი, ვიდრე საქართველოს ერთგულიო. შაჰ-აბასიც მან მოიყვანა და მთელი კახეთიც მისი რჩევით და გეგმით აჰყარა ყაენმაო.

იმ წყაროების გამოგზავნასაც დაპირებია, მაგრამ ბედმა აღარ აცალა და ჭიჭინაძე წუხს: ყოველივე დაშთა ჩვენთვის დაკარგულიო. არც იმას მალავს, გული რომ დაწყვიტა სააკაძის ნამდვილი სახის ხილვამ, მაგრამ არც უფიქრია სიმართლის მიჩქმალვა. მითუმეტეს, კახელები რომ მოურავის რჩევითა და გეგმით არიან აყრილები და ფერეიდანში გადასახლებულნი, თამარაშვილის დალუპვის შემდეგ ერთადერთმა ზაქარია ჭიჭინაძემ იცის საქართველოში. გულს დააკლდა, მაგრამ მაინც დაწერა და დაგვიტოვა. და თუმცა დღემდე კაციშვილს აღარ გაუმეორებია ეს შემზარავი სიმართლე, განა როდემდე დარჩებოდა მიყრუებული!

კვლავ პირველსავე სიტყვას მივუბრუნდეთ — ლუარსაბ მეფის მკვლელობის გარემოებებს:

არ ვიცი, თქვენთვის უცნობი დარჩა ეს თხზულებანი და ცნობები თუ თვალის არიდება გირჩევნიათ, ყოველ შემთხვევაში „ოდნავ სანდო წყაროც საერთოდ ბუნებაშიც არ არსებობსო“, ამის თქმას მაინც მორიდებოდით.

ვითომ რატომ არ უნდა იყოს სანდო ეს საისტორიო წყაროები, მითუმეტეს, მას შემდეგ, რაც თამაზ ნატროშვილმა საგანგებოდ შეისწავლა ეს ცნობები და დაადასტურა მათი უტყუარობა.

არც ამ ნარკვევზე — „ორი მოურავი“ — გსმენიათ რაიმე?

ის შეგიძლიათ ნახოთ ამ ავტორის წიგნში „წელი ერთი და ათასი“.

მართალია, ირწმუნებოდით, „ბუნებაშიც არ არსებობსო“, მაგრამ დროული თადარიგიც დაგიჭერიათ, ვაითუ სანდო წყაროები დამიწყონ წინო, და მათ გაბიაბრუებას ცდილობთ: „თუ ლუარსაბ მეფის სიკვდილი გიორგი სააკაძის ბრალი ყოფილა, მაშინ ლუარსაბიც წმიდა მონამე აღარ ყოფილა! მაშ როგორ: აკი ლუარსაბიც, ქეთევანიც და ყველა, ყველა წმინდანი, წმინდანებიც სწორედ იმიტომ არიან, რომ თავისი ნებითი სიმტკიცითა და სიდიადით განირჩეს სიცოცხლე ქრისტესათვის და საქართველოსათვის და არა ვილაცის გარეთა დასმენით, შესმენით, „აგიტაციით“, თუ „ზენოლით“. ის ქრისტიანი, ვინც ქრისტიანობას არ უარყოფდა და მაჰმადიანად არ მოინათლებოდა, მას უეჭველი სიკვდილი ელოდა; ეს ირანის დიდი ხელმ-

ნიფის და სახელმწიფოს „საარსებო პრინციპი“ იყო და არა ვილაციის ყურში ნაჩურჩულევი...”

ეს სადაური ლოგიკაა! ვითომ ბეზლობა და ნაქეზება რატომ გამოორიცხავს, რომ ადამიანმა თავისი სიმტკიცითა და სიდიადით განიროს სიცოცხლე რწმენისა და სამშობლოსათვის. სააკაძეს ის კი არა ბრალდება, რომ უიმისოდ ლუარსაბის სიცოცხლეს არავინ შეეხებოდა, არამედ ის, რომ დააჩქარა მეფის სიკვდილი. შაჰს ლუარსაბი გამომწყვდეული ჰყავს და ეს ჯერჯერობით საკმარისად მიაჩნია, მაგრამ როცა სააკაძე, ეს სანდო ექსპერტი საქართველოს საქმეებში, დაბეჯითებით ჩააგონებს, სანამ ლუარსაბი ცოცხალია, საქართველო არ დანყნარდება, აგერ თეიმურაზი იმერეთიდან კახეთში გადმოვიდა, რაც მოასწავებს, რომ ლუარსაბსაც გაიტაცებენო, სწორედ ამით დააჩქარა მოვლენები.

შემთხვევითი არ არის, რომ საქართველოზე ლაშქრობას სისხლიან პრელუდიად უძღვის ჯერ ლუარსაბისა და შემდეგ ქეთევანის წამება.

მათი გამაჰმადიანება ლახვარს ჩასცემდა ჩვენი უბედური ქვეყნის ბრძოლას თავისუფლებისათვის.

ამ ლახვარის ჩაცემას ააცილა საქართველო როგორც ლუარსაბის, ისე ქეთევანის თავგანწირვამ.

ასე რომ, სააკაძის გარევა მეფის სისხლში ოდნავადაც არ აკნინებს მეფის მოწამებრივ ღვაწლს და როგორ შეიძლება ითქვას: მაშინ ლუარსაბი წმინდა მოწამე აღარ ყოფილაო.

ნეტა ეს მაინც გეკმარათ, ბატონო ლევან, და მტკიცებას აღარ მოჰყოლოდით: ყველა ამ უბედურების სათავე თვითონ ყოფილა მეფე ლუარსაბიო, და მეფესა და სააკაძეს შორის მომხდარ უთანხმოებაში ბრალი, ლუარსაბისათვის არ დაგედოთ.

თქვენი მსჯელობის პათოსი ამართლებს სააკაძის შურისმაძიებლობას „მტრობის დამწყებისა და ინიციატორის“ ლუარსაბ მეორის მიმართ, მოურავს ნათლავთ კლასობრივი დაპირისპირების მსხვერპლად და მოიარებით, მაგრამ ეჭვქვეშ აყენებთ მეფის ზნეობრივ სიდიადეს: „წმინდანი წმინდანად, მაგრამ ისტორიის სინამდვილეს სად გავექცევით — ისტორიაზე მალლა მხოლოდ ღმერთი დგას“.

ისტორიული სინამდვილე კი თურმე ისაა, რომ ეკლესიისა და ერის მიერ წმინდანად შერაცხული ლუარსაბ მეორე დამნაშავე ყოფილა, ხოლო გიორგი სააკაძე — ეროვნული გმირი.

როდემდე შეიძლება გაგრძელდეს ყალბი გმირების შეჩერება ხალხისათვის!

როდის მოელება ბოლო საბჭოური საზომებით განსჯას პიროვნების ცხოვრებისა!

ლუარსაბის წმინდანობა და გმირობა არავის გადაუფასებია საბჭოურ ეპოქამდე, როცა გიორგი სააკაძის სახელის აღზევება მოინდომეს, როგორც მეფის წინააღმდეგ მებრძოლი და ორმაგი მორალის პიროვნებისა.

საკაძის ისტორიული პორტრეტის შელამაზება-შეკეთება ძალაუვნებურად მოითხოვდა მასთან დაპირისპირებულ პიროვნებათა სახეების

გაყალბებას და ლუარსაბი სწორედ ან გაკოტრებული კლასობრივი თეორიის მსხვერპლი შეიქნა.

დღესდღეობით ახალი ეპოქის ყოველგვარ უბედურებათა სათავედ გამოცხადებულია მეფეთა წინააღმდეგ ამბოხება და მათთვის სიკვდილის განაჩენის გამოტანა. ინგლისსა და საფრანგეთში მეფეებს რომ თავი მოჰკვეთეს, ამით ზნეობას მოჰკვეთეს თავი.

ლუარსაბის სისხლში გარევაც ზნეობის შებღალვაა, ზნეობის დახრჩობა მშვილდის საბლით, რაც სავსებით მოსალოდნელი იყო ორმაგი მორალის პიროვნებისაგან.

როგორ შეიძლება მეფისა და ძალაუფლებისაკენ მიმსწრაფი ფეოდალის (ვისაც სწყურია მეფეს ამოფარებულმა მართოს ქვეყანა) შეჯახებისას დამნაშავე მეფე იყოს, სიმბოლო ერისა და თავისუფლებისა.

ლუარსაბმა თავისი ცხოვრებითა და აღსასრულით დაამტკიცა ვინც იყო.

გიორგი სააკაძემაც დაამტკიცა: აოხრებანი აღარ აკმარა თავის უბედურ ქვეყანას და გაერთიანებული ქართლ-კახეთის დაშლა და მეფის — ეს უკვე თეიმურაზ პირველის — კანონიერი ხელისუფლების დამხობა სცადა.

აქილევსს რომ ადარებთ, ან ის როდის იყო, აქილევსი კანონიერი ხელისუფლების დამხობასა და ბერძნების ერთმანეთზე გადაკიდებას რომ ცდილობდა?

ჩვენს ერსა და ეკლესიას არასოდეს შეშლია წმინდანის არჩევა და თქვენც გინდათ დაგვა-

ჯეროთ, რომ ამ ერთხელ — ლუარსაბ მეფის
შერაცხვისას — შეცდნენ?

ჩემს ერთ სტატიაში გამოთქმულ რიტორი-
კულ შეკითხვას — თუ სმენია ვინმეს, წმინდა
მონაზიმის მკვლელობის მონაწილე ოდესმე ან
სადმე ეროვნულ მოღვაწედ შერაცხოთ-მეთქი
— ირონიულად „ნოვატორულ ბრალდებას“
უწოდებთ, მაგრამ აუხსნელია, რა არის აქ საი-
რონიო: თუ გსმენიათ თქვენ ან სხვას ამისთანა
შემთხვევა, ჩვენც გაგვაგებინეთ, თორემ ლუ-
არსაბ მეორის მკვლელობის ნამდვილ გარემო-
ებათა მიჩქმალვა რომ ველარ მოხერხდება, რას
იზამთ, უნდა დამეთანხმოთ.

ისტორიაზე მაღლა მხოლოდ ღმერთი დგასო...

მერე და, ღმერთს ხომ ვერ მოვატყუებთ!

მართალია, ასე თავგამოდებით იცავთ მოუ-
რავს, მაგრამ ისე აშკარაა ყველაფერი, რომ
თქვენც კი წაგცდებათ უნებლიეთ, რომ გიორ-
გი სააკაძე იყო: „...ძალიან პატივმოყვარე (ახ-
ლა რომ „ეგოისტსა“ და „კარიერისტს“ ვუწო-
დებთ)... და უაღრესად შურისმგებელი, არაშემ-
წყნარებელი და არამიმტევებელი“.

მე სხვას კი არაფერს ვამბობ.

მის სამხედრო დამსახურებებს როდი უარვ-
ყოფ, უბრალოდ, იძულებული ვარ ვამტკიცო
მართლაც ანბანური ჭეშმარიტება, რომ ამ თვი-
სებების პიროვნება — ვინც ორმაგი მორალის
გარეშე ვერ მიაღწევდა სანადელს — თავისი
რთული და კოლორიტული ხასიათის მიუხედა-
ვად შეუძლებელია იყოს ეროვნული გმირი, ის

ფნეობრივი ნიმუში, ორიენტირად რომ უნდა გვე-
გულებოდეს.

მართლა გმირები, მართლა მოღვაწენი და
წამებულნი მრავალნი გვყავს და ისევ რატომ
უნდა ვებლაუჭებოდეთ ამ კონდოტიერსა და
თავისი ქვეყნის წინააღმდეგ გამოლაშქრებულ
სააკაძეს, ვერა და ვერ ამიხსნია, უბედურებად
ისიც გვეყოფა, რომ თბილისის გულში აღმარ-
თულა მისი ძეგლი, როგორც ნიმუში ჩვენი ის-
ტორიის ფალსიფიკაციისა.

მიუხედავად მიზანსწრაფული ცდისა და შე-
ლამაზება-მოვარაყებისა, ერთგან იძულებული
ხდებით აღიაროთ, რომ სააკაძე ეროვნული გმი-
რი არ არის: „მთავარი გმირის გაქცევა — გინდა
იყავ სააკაძე, გინდა ვახტანგ მეექვსე, გინდა
ჟორდანია, გინდა გამსახურდია — სრულქმ-
ნილ ეროვნულ გმრობას ვერ გაზიარებს“.

არადა, ეროვნული გმრობა სრულქმნილებას
ნიშნავს, არასრულქმნილი გმირი არ არსებობს.
თანაც თქვენ რომ აქ სახელებს ჩამოთვლით,
ისინი სხვადასხვა განზომილებაში იმყოფებიან
და მათი ერთ მწკრივში მოქცევა გაუგებარია.

როცა ამტკიცებთ: „...ჩვეულებრივი ქართუ-
ლი ხასიათის ტიპიურობაში კლასიკური მაგა-
ლითი სწორედ გიორგი სააკაძე გახლავთო“,
ვახუშტი ბატონიშვილის სიტყვებს იმონმებთ,
როგორც ზოგადქართული დახასიათების ფრა-
გმენტს: „სახელისა მადიებელნი ესრეთ, რამე-
თუ თვისთა სახელთათვის არა რიდებენ არცა
მეფესა, არცა ქვეყანასა თვისსა“.

ვითომ ეს სიტყვები გაამართლებს სააკაძის „ძალიან პატივმოყვარე“ ბუნებას, და მის ტიპურ ქართველობას ადასტურებს?

ვახუშტი ბატონიშვილი წარმოსახავს დაცემული ქვეყნის შვილთა მორალს, როცა ყოველივე ყირაზე დგას და მოსწრებაზეა, ვინ განირავს მეფესა და სამშობლოს, ვინ უფრო სარფიანად გაყიდის, რადგანაც მართლა არაფრად უღირთ არც ერთი და არც მეორე თავიანთი განდიდების გზაზე. ასეთი ქვეყნის გმირი უდავოდ არის სააკაძე, სხვაზე უფრო ძლიერი, სხვაზე უფრო გამბედავი და მიზანსწრაფული, მაგრამ ნუ მივიჩნევთ ამგვარ ქვეყანას იდეალად და ნურც მის გმირებს — მედროვეებს, ორ სკამზე მჯდომარეთ — გავაიდებალეთ.

ამ აზრით, გიორგი სააკაძე „ქართული ხასიათის ტიპიურობაში კლასიკური მაგალითი“ კი არ არის, არამედ ეროვნული ხასიათის მანკიერი მხარის გამომხატველი უფრო, ვიდრე სიქველეთა და ღირსებათა.

აქ შეიძლება დამემთავრებინა, მაგრამ როგორ არ გამოვთქვა გაოცება თქვენს დიალოგში აკაკი წერეთლის მსჯელობის ისეთნაირი მონტაჟით გადმოტანის გამო, რომ ადამიანი, ვინც სააკაძეს უწოდებდა: მოღალატეს, ქვეყნის დამლუპველს, თავისივე ღვანლის გამაუფასურებელსა და სახსენებელწამედელს ყიზილბაშური მედიდურობის გამო, — მის აპოლოგეტად გამოგყავთ! სწორედ ასეთი ხერხით ისე ამოგლეჯდნენ და ამოგლეჯენ ხოლმე ციტატებს,

ვთქვით, ილია ჭავჭავაძის ნაწერებიდან, რომ უბირ მკითხველს თვითმპყრობელობის აპოლოგეტად მოაჩვენებენ.

მაგრამ განა ამით ისტორიული სინამდვილე იცვლება?

და კიდევ, ჩემო ბატონო ლევან, ასეთი ენერგიული მწერალი, ამდენი წიგნის ავტორი, სააკაძეზე იმ ერთ წიგნს როგორ ვერ შეელიეთ.

მისი დრო გავიდა. დროს კი ველარაფერი შემოაბრუნებს.

დავშთები მარად და სხვა

და სხვა

P.S. როგორც ამ ბოლო დროს გახდა ჩემთვის ცნობილი, მოძიებულია ახალი უცხოური მასალები, რაც კიდევ ერთხელ ადასტურებს და დამატებითი შტრიხებითაც ავსებს გიორგი სააკაძის მოღალატურ საქმიანობას თავისი ქვეყნის წინააღმდეგ.

1996

ვინც დედის საფლავს ხნავდა სახვანელით

(მეორე წერილი ლევან სანიკიძეს)

ბატონო ლევან,

თქვენი საპასუხო სტატიის „სააკაძის... „ნაძეგლართან“?!“ დასაწყისში გაოცებას გამოთქვამთ ჩემს მიმართ: ასე როგორ გაგიმძლავრდა გიორგი სააკაძის სიძულვილის ენერგემა, რომ არ იქნა და არ დაცხრა მისი თქვენეული გმობა-ძაგება, არც იმას ინდობთ, ვისაც სააკაძის რაიმე საქებარი სიტყვა დაცდება და მეც, სააკაძის ქებაში „ცოდვილს“, უკვე გადმომწვდა თქვენი წერილიო („საქართველოს რესპუბლიკა“, 1996, 15 ივნისი).

ვითომ მართლა ასეა? ვითომ სააკაძის ქებას არავის ვპატიობ და თქვენც იმიტომ „გადმოგწვდათ“ ჩემი წერილი, რომ ამ პიროვნების საქებარი სიტყვა დაგცდათ?

ასე რომ იყოს, თავის დროზევე ხომ „არ დავინდობდი“ — გაზეთ „შანსში“ დაბეჭდილი ავტოინტერვიუ რა სათქმელია — თქვენს გაცილებით ადრე გამოქვეყნებულ მონოგრაფია-აპოლოგიას!

განა კრინტი დამიძრავს მასზე?

ან რა სიძულვილის ენერგემას ახსენებთ.

არავითარი სიძულვილი არ გამაჩნია გიორგი სააკაძის მიმართ (ბავშვობაში ძალიანაც მიყვარდა), უბრალოდ, ვცადე პირუთვნელად შემეფასებინა მისი პიროვნება, ღირსებებთან ერთად მზის სინათლეზე ამომეტანა მისი ნაკლოვანებანი და ავკაცობანიც, ის, რაც ისტორიკოსებსაც გევალებოდათ, მაგრამ... ეტყობა, დიდია საბჭოური ინერციის ძალა.

ჩემი პირველი სტატია დიდ მოურავზე შთამაგონა ჰალების დილეგის მონახულებამ, გიორგი სააკაძის თავის მოკვეთის ადგილისა და უტყვი მონმის. სააკაძის აღსასრულის გახსენებამ მეხსიერებაში წამოატივტივა მისი ათასგვარი მღელვარებით აღსავსე ცხოვრების გზა. და მე გამოვხატე მწარე გულისტკივილი, რომ კაცი, ვისაც შეეძლო ეროვნული გმირი ყოფილიყო, სამწუხაროდ, ამ სახელით ვერ დარჩა ჭეშმარიტ ისტორიაში.

ჩემი რა ბრალია, რომ სააკაძის მეხოტბეები არ მეშვებით და არა და არ დაცხრა ჩემი გმობა-ძაგება, და არც ცილისწამებანი დამკლებია.

თქვენი ავტოინტერვიუ მაინცდამაინც არ სცოდავდა ამ მხრივ, მაგრამ როცა ლუარსაბ მეფის მკვლელობაში გიორგი სააკაძის გარეგანს ასე დაბეჯითებით უარყოფთ — „...ასეთი უღირსი „ბეზლობის“... დასაბრალებლად არავითარი, ოდნავ სანდო წყაროც საერთოდ ბუნებაში არ არსებობს“ — განა ამით არჩევანის წინაშე არ დამაყენეთ: ან თავი მემართლებინა და ან საერთოდ ხელი ამელო წერაზე?

ეს ხომ კრიტიკული შენიშვნა აღარ არის. ესაა მძიმე ბრალდება, თითქოს მე ყოვლად უსაბუთოდ ვწამებ ცილს გიორგი სააკაძეს შაჰ-აბასის ნაქეზებაში წმინდა მოწამედ აღიარებული მეფის მოსაკლავად.

განა ბრალდება არ არის? იქნებ ახლა მაინც დაუფიქრდეთ, ბატონო ლევან... მითუმეტეს, ისტორიკოსი გქვიათ და, შესაძლოა, ადვილადაც დაეჯერებინა თქვენთვის საქმეში ჩაუხედავ მკითხველს.

მერედა, თუ დაგიჯერებდათ, სიმართლეს შეიტყობდა?

არა, ჩემო ბატონო, უსაბუთოდ ერთ სტრიქონსაც არა ვწერ, მითუფრო, ასეთ მწვავე და ტრაგიკულ მოვლენაზე მსჯელობისას „ბუნებაში არარსებულ წყაროებს“ როგორ დავეყრდნობოდი. მე ხელთ მქონდა ფარსადან გორგიჯანიძის, იოსებ ტფილელის (სააკაძის), ანტონ კათალიკოსისა და პიეტრო დელა ვალეს ცნობები, რაც მოურავის ბრალეულობას ირწმუნებოდა. ეს საისტორიო წყაროები თქვენთვისაც, წესით, ცნობილი უნდა ყოფილიყო, მონოგრაფიას რომ წერდით, ყველაფერი არ შეისწავლეთ? თუ იცოდით და განზრახ აფუჩეჩებდით, ეს კიდევ უარესი.

ასე „გადავრჩი“ კალმის გადატეხვასა და წერაზე ხელის აღებას, მაგრამ ეს ცნობები რომ ჩამოგინერეთ („ლიტერატურული საქართველო“, 1996, 7 ივნისი), მერე მაინც რატომ არ ჩათვალეთ თავი მოვალედ, გელიარებინათ თქვენი ცთომილება?

ვითომც არაფერი. საპასუხო წერილში კრინტსაც არა ძრავთ არც ამ წყაროების ირგვლივ, არც სხვა სამხილებზე გიორგი სააკაძის ავკაცობათა შესახებ; და პუბლიცისტური პათოსით სცადეთ ფონს გასვლა.

არ იქნა და არ დაცხრა სააკაძის თქვენეული გმობა-ძაგებაო...

ასე თქმის მორალური უფლება თქვენ თუ სხვას მაშინ გექნებოდათ, მეც რომ პუბლიცისტურ სტილში ვწერდე გიორგი სააკაძეზე და, ნაცვლად მემადიანეთა ცნობების მოხმობისა, დამამცირებელ ეპითეტებს ვახვავებდე.

საისტორიო წყაროთა დამოწმება, ჩვენს თანამედროვე ისტორიკოსთაგან მიჩქმალულ თუ გაყალბებულად მოხმობილი ცნობების სრულად და პირუთვნელად შემოტანა სამეცნიერო მიმოქცევაში რატომ უნდა ჩამეთვალოს გმობა-ძაგებად... ვილაცამ ხომ უნდა დაუგდოს ყური წყაროთა ღალატს!..

ჩვენმა ისტორიკოსებმა კი ახლა მაინც გაიგონ, რომ გარდა საბჭოურ ყაიდაზე შეთხზულ-შელამაზებული ბიოგრაფიისა, გიორგი სააკაძეს აქვს ნამდვილი ბიოგრაფიაც და სწორედ ის ნამდვილი ცხოვრების გზაა განსასჯელი და შესაფასებელი.

„ხალხისაგან „დიდ მოურავად“ ცად ამალღებული და ერთი როსტომ ჩხეიძისაგან „მინასთან გასწორებული“ გმირიო“ — თქვენი სტილისათვის ნიშანდობლივ ამ პათეტიკურ ფრაზას ის ნაკლი აქვს, რომ ისევეა დაშორებული

სიმართლეს, როგორც „ცად ამალლება“ და „მინასთან გასწორება“ ერთმანეთს.

ხალხმა კი არ აამალლა ცად დიდი მოურავი, არამედ საბჭოურმა იდეოლოგიამ და პროპაგანდამ.

რაც შეეხება ჩემს „ერთადერთობას“, სჯობს აქაც კვლავ ჩემთვის ჩვეული ხერხით — ქართული და უცხოური ისტორიული წყაროების დამონშებით — გაგეპასუხოთ, თანაც ისე, რომ ყოველგვარი ანალიზისაგან თავი შევიკავო და განზე გავდგე.

ქვეთავეების სათაურებად გრიგოლ აბაშიძის ლექსის („მამელუკების გახსენება ეგვიპტეში“) სტრიქონებს გამოვიყენებ, ლექსისა, რომლითაც არის შთაგონებული ჩემი ამ ორი სტატიის სათაური. ამ ლექსის ორი ყველაზე მძაფრი, ექსპრესიული და განზოგადებული სტროფი „სააკაძის ციკლის“ ერთ წერილშიც დავიმონმე და ამიტომ ჩავთვალე ზედმეტად მისი ხელახალი განმეორება, ცალკეულ სტრიქონთა გახსენებაზე კი თავი ვერ შევიკავე. ესაა მართლაც ქრესტომათიული პოეტური ნიმუში და სათაური წინწკლებში აღარ ჩამისვამს, მეგონა, ისედაც მიხვდებოდით თქვენც და მკითხველიც, მაგრამ, როგორც გაირკვა, თქვენთვის ეს ლექსი უცნობი დარჩენილა. სასაყვედუროდ კი არ ვამბობ. რაკილა იმ წერილის სათაურის გამო („ჯანდაბას მათი დიდი სახელი“) პასუხი მომთხოვეთ, მოვალე ვიყავი, განმემარტა.

მაშ ასე:

ყური დავუგდოთ ისტორიულ მატრიანეთა ცნობებს თუნდ ამ ერთი ეპიზოდის ირგვლივ: ყიზილბაშთა 1614 წლის ლაშქრობა საქართველოში.

აღვადგინოთ ისტორიული ვითარება:

გიორგი სააკაძე სეფიანთა ირანშია გაქცეული ლუარსაბ მეფესთან უთანხმოების შემდეგ. ამ კონფლიქტში, ჩემი ღრმა რწმენით, შეუძლებელია დამნაშავე ყოფილიყო ლუარსაბი, რადგანაც მეფისა და გაბუდაყებული ფეოდალის დაპირისპირებისას ყოველთვის ფეოდალი ტყუის და არა მეფე — სიმბოლო ქვეყნის სიმტკიცისა და გადარჩენისა. მაგრამ იქნებ მე ვცდები... ამიტომ, მოდი, არ აგიხირდებით. წარმოვიდგინოთ, რომ მოურავს ყოვლად უსამართლოდ დასდეს ბრალი, განდევნეს ქართლიდან და იძულებული გახადეს თავი შეეფარებინა შაჰ-აბასისათვის.

მაინც როგორ იქცევა გიორგი სააკაძე შაჰ-აბასის სამეფო კარზე?

1. და თვით ირჩია ყიზილბაშობა

ბერი ეგნატაშვილი: „...და თვით წარვიდა (მოურავი) შააბაზ ყაენთანა. და რა ნახა შააბაზ, განიხარა დიდად, მრავალი ნიჭი და საბოძვარი უბოძა... მაშინ მოურავი დაჰპირდა ქართლის დაჭერასა და კახეთისასა, და თვითონაც უნდოდა შააბაზს, და დართო ნება შააბაზ წამოსვლისა“.

ვახუშტი ბაგრატიონი: „...და თვით მივიდნენ (მოურავი და ნუგზარ ერისთავი) წინაშე შაჰაბაზისა. მან პატივით შეიწყნარნა და ანიჭნა ბოძნი დიდნი და მიერითგან აზრახებდა ყვენსა მოურავი დაპყრობად ქართლისად. არამედ მას ვინაითგან გულად ედვა დაპყრობა და გამაჰმადიანება ქართლისა, გამოუტევა ნუგზარ ნიჭითა და მოურავი დაიპყრა მუნ ჟამადმდე“.

არაქელ დავრიჟეცი (სომეხი მემკვიდრე): „ყოველ მარჯვე ჟამს შაჰი ესაუბრებოდა (მოურავს) და იგებდა მისგან ქართველთა ქვეყნისა და ქართველი ხალხის მდგომარეობას, ქვეყნის სიმტკიცეს, მეფეთა და დიდებულთა სიბრძნეს, ხალხის სიმრავლეს, ლაშქრის სიმხნევესა და ყველაფერს, რისი შეტყობაც მას სურდა... (ისფაჰანში) ის (შაჰი) და მოურავი განუწყვეტლივ ფიქრობდნენ და გეგმებს აწყობდნენ ქართველთა ქვეყნის დამორჩილებაზე და მათი სამეფოს მოსპობაზე“.

არქანჯელო ლამბერტი (იტალიელი მისიონერი): „(ირანში ჩასვლის შემდეგ) სააკაძე სათავეში ჩაუდგა იმ აჯანყებას, რომელსაც დიდებულთა ერთი ჯგუფი აწყობდა თეიმურაზის წინააღმდეგ. მოურავი გამეფების სიხარბით უფრო იყო ნაქეზებული, ვიდრე შურისძიებით იმ შეურაცხყოფის გამო, რომელიც ერთდროს თეიმურაზმა მიაყენა მას...“

მას (სააკაძეს) თეიმურაზ მეფისადმი სამაგიეროს მიზღვა ამოქმედებდა. რამდენადაც შაჰმა სიამოვნებით დაუგდო ყური მოურავს და მოუწონა გეგმა, რომ ერთად დაესაჯათ თეიმურა-

ზი და ლუარსაბი, იმდენად არ მოეწონა მოურავის თხოვნა, რომ თვითონ მოურავი ყოფილიყო საქართველოში გაგზავნილი ჯარების სარდლად.

მიუხედავად რა ვერაგი შაჰ-აბასი მოურავის ჩანაფიქრს, რომელსაც სურდა თავისი მიზნებისათვის გამოეყენებინა სპარსეთის ლაშქარი, მან გიორგის არაფერი აგრძნობინა, რამდენიმე ტკბილი სიტყვა უთხრა და სარდლობაზე იმედი მისცა: „ყოველთვის შენს რჩევას მოვუსმენ, ამიტომ ჯარის გამგებლობას მაშინ ჩაგაბარებ, როცა საქართველოში შეხველ, ხოლო სპარსეთში ლაშქრის მსვლელობისას უფრო სწორი იქნებოდა, თუ მას სარდლად ამ ქვეყნის კაცი ეყოლებოდა, თუ არა, სპარსელები განანყენდებიან თავიანთ ქვეყანაში უცხოელის სარდლობის გამო“.

ბართოლომეო ფერო (იტალიელი ისტორიკოსი): „მოურავი მრავალ მომხრესთან ერთად... მოწინებით ეახლა შაჰს. რადგანაც იცოდა იმ სიძულვილის თაობაზე, რაც შაჰს ჰქონდა თეიმურაზის მიმართ, აცნობა მას საქართველოს მდგომარეობა და აქეზებდა იარაღი აეღო შურისსაძიებლად. მოურავს სხვა მოტივი არ გააჩნდა თეიმურაზის წინააღმდეგ აჯანყების მოსაწყობად, გარდა თავისი პატივმოყვარე ბუნებით გამოწვეული მისწრაფებისა, ხელთ ეგდო საქართველოს მეფის გვირგვინი, და ისიც იცოდა, რომ ამას ვერ მიაღწევდა გადატრიალებისა და მძლავრი დახმარების გარეშე. პირველ ყოვლისა, ამიტომაც თხოვა შაჰს, რომ დაპატრონებოდა სხვის სამეფოს.“

„ბატონო ჩემო“, უთხრა მას ამ მეამბოხემ, „სწორედ დროა, რომ თქვენმა უდიდებულესობამ შური იძიოს უმადურ თეიმურაზზე. საქართველოს, თავისი ადგილმდებარეობით რომ მიუდგომელია, ჰყავს კანონიერი მეფე, ვინც დაკარგა თავისი ქვეშევრდომების სიყვარული, აღარ მოეპოვება ძალები თავის დასაცავად, არც ვინმესგან მხარდაჭერას ელის. თავისი ტირანიით დაკარგა ქვეშევრდომთა კეთილგანწყობა, რის გამოც ყველანი ელოდებიან თქვენი უდიდებულესობის მძლავრ ძალებს ტირანის გასაძევებლად. თქვენს კარზე უკვე დიდი ჯგუფია დიდებულთა, რომელთაც შეიძლება დაეყრდნოთ, და მე, მთელი ჩემი მომხრეებითა და ძალებით, პირველი ვიქნები თქვენს სამსახურად. გარწმუნებთ, რომ გავიმარჯვებთ. მორჩილად უნდა შეგვედროთ, რომ მიბოძოთ თქვენი ლაშქრის მთავარსარდლობა ამ საქმის განხორციელებისას, რადგანაც მრავლად მყავს მომხრეები და სახელიც მაქვს საქართველოში. ყველანი ხელს მოჰკიდებენ იარაღს თეიმურაზის წინააღმდეგ და ამ შემთხვევაში გაიოლდება დაპყრობა“.

ნასროლა ფალსაფი (ჩვენი თანამედროვე ირანელი ისტორიკოსი): „...შაჰ-აბასი 1022 წლის 2 რამაზანს (ჰიჯრით) ისპაჰანიდან გამოვიდა და არდებილის გზით ყარაბაღში ჩავიდა, და იქიდან საქართველოზე გაილაშქრა. ამ ლაშქრობაში მას, გარდა მეფური სიყვარულისა კახეთის ამირას თეიმურაზ ხანის ცოლის (ხორეშანის) მიმართ და მოურავად ცნობილი გიორგი სააკაძის —

(ქართველი სარდალი, რომელმაც ირანს შეაფარა თავი) — ნაქეზებისა, სხვა მიზეზიც ჰქონდა“.

2. ვინც სამშობლოზე მახვილგანვდილმა მამულს მტრის ურდო შემოასია

ბერი ეგნატაშვილი: „პირველ თურმე ერჩივა მოურავს შააბაზ ყაენისათვის ესრეთ, ვითარმედ: „ქართლში ზამთარ მიდიო, ხიზანი მთაში ვერ შევარ და, რასაც გინდა იქო, და თუმცა მთაში შევიდენო, თოვლი და სიცივე ამოსწყუეტსო“.

ვახუშტი ბაგრატიონი: „არამედ ამისა შემდგომად განჯას უგრძნეულად შაჰაბაზ ნასლვად კახეთს, რამეთუ ეახლა მოურავი და ეუნყა ყეენისათვის: შესლვა ქართლს უმჯობეს არს ზამთარს, ვინაითგან ვერ წარვლენ ხიზანნი მათათა შინა და ხელთ იგდებ ყოველთა“.

არაქელ დავრიუეცი: „შაჰმა ჰკითხა მოურავს: „აი, უკვე განვლო დიდმა დრომ, როდისღა ნაგვიყვან საქართველოში?“ მოურავმა უპასუხა: „ცოტა კიდევ მოითმინე და, რადგანაც ჯერ დრო არაა, როცა დადგება დრო, მე თითონ გაგახსენებ იქ წასვლას“. მოურავი იმიტომ ამბობდა ჯერ დრო არ არისო, რომ ზაფხული გასულიყო, ზამთარი დამდგარიყო, ტყეში ხეებს ფოთლები გასცვენოდა, რომ სპარსელთა ჯარს გაადვილებოდა ცხენებით სიარული და შესვლა ქართველთა ქვეყანაში. და კიდევ იმიტომ, რომ ქართველები, რომლებიც გახიზნული, გამაგრებული და დამა-

ლულნი იყვნენ სიმაგრეებში, გამოქვაბულებსა და ქვეყნის მიუვალ ადგილებში, სიცივის სიმკაცრისა და ზამთრის თოვლის სიუხვისაგან, შიმშილის სისასტიკისა და საჭირო ნივთების უქონლობის გამო, ველარ შესძლებოდათ სიცივის ატანა და სიმაგრეებში დარჩენა და ჩამოსულიყვნენ თავიანთ ბინებში, ცხენების სავალ ადგილებში, სადაც ადვილი იქნებოდა სპარსელთა მძარცველი და მოთარეშე ჯარისათვის ცხენებით სიარული და მათგან ნადავლის მიტაცება.

შემდეგში მომხდარი ამბები მისი წინასწარ ნაფიქრევის თანახმად აღსრულდა“.

3. და საქართველოს სისხლი აწვიმა

ბერი ეგნატაშვილი: „და ესმინა შააბაზს სიტყვა მოურავისა და მოვიდა თუესა იანვარსა ხუთსა, ქრისტეს აქათ ჩ ქედ, და აღილო ციხე თორღისა შააბაზ და გამოილო ყოველივე საგანძური კახეთისა და შემუსრა ხელითა თვისისა წმიდა გიორგი ალავერდისა, და შემუსრნა პატიოსანნი ხატნი და ჯუარნი, და შემოსძარცუნა პატიოსანნი თვალნი და მარგალიტი, მისცა მეძავთა, ცოლსა და ხარჭათა მისთა, და ყო სამკაულად მათდა. და შეაგინნა წმიდანი ეკლესიანი კახეთისანი, და წარმოემართა ქართლსა ზედა.

მაშინ ინებეს ქართველთა ომი, მაგრამ ველარა გააწყუეს რა და ვერცა დაუდგენ სიმრავლისაგან ჯართასა“.

არაქელ დავრიუეცი: „მოურავის რჩევით მოიცადეს დეკემბრის თვემდე, დიდ დღესასწაულამდე. როდესაც დადგა ზამთარი, სიცხეები გაძლიერდა და მოსულმა თოვლმა დაფარა მთის მწვერვალები და გასაქცევი გზები. სიმაგრეებში მყოფი ხალხი სიცხისგან შენუხდა და ბინებში და სოფლებში ჩამოვიდა, ხეებს ფოთლები გასცვივდა და ყველა ადგილი ხელისგულივით გამოჩნდა.

მაშინ მოურავმა უთხრა შაჰს: „აი, ახლა გავემართოთ ქართველთა ქვეყნისაკენ, რადგან დადგა ჟამი“. წამოვიდნენ ქალაქ განძაკიდან და მიაღწიეს კახეთის საზღვრებს, რომელიც არის თეიმურაზის ქვეყანა. კახეთის გზა ხეობებში გადიოდა. იმ გზით უნდა გაევლოთ და შემდეგ კახეთში შესულიყვნენ. გზა ვიწრო, ტალახიანი და ძნელად სავლელი იყო, ხეობის ორივე მხარეს მაღალი და კლდიანი მთები იყო აზიდული ბუჩქნარითა და ხშირი ტყით დაფარული, რომელშიც ვერც კაცი გაივლიდა და ვერც ცხენი. ლუარსაბი და თეიმურაზი მივიდნენ დიდძალი ჯარით, დაიჭირეს ხეობაში შემავალი გზა და ქვისგან და ხისგან ააგეს მტკიცე სიმაგრე...

სპარსელთა ჯარი ღია ადგილზე, ხეობის პირდაპირ იყო დაბანაკებული. როდესაც მათ დაინახეს, რომ ქართველებმა დაიკავეს გზის გასასვლელი, გამოუვალ მდგომარეობაში ჩავარდნენ და საგონებელს მიეცნენ. შაჰმა კვლავ მოუხმო მოურავს და სიკვდილით დაემუქრა მას, მაგრამ თითონ მოურავიც საგონებელში იყო ჩავარდნილი. ორი დღის შემდეგ მოურავმა უთხრა შაჰს:

„ეგონებ ვიპოვე სხვა გზა, მაგრამ აქედან ორი დღის სავალ სიშორეზეა. გარდა ამისა, საჭიროა ცულით, წერაქვითა და ბარებით მომუშავე კაცები, რომ ტყე გაკაფონ, ოღრო-ჩოღრო ადგილები გაასწორონ და გააადვილონ სიარული“.

როდესაც შაჰმა ეს სიტყვები მოისმინა, დიდად გაიხარა და უბრძანა თავის მეომრებს აეღოთ ცულები, ბარები და სხვა ხელსაწყოები, წასულიყვნენ იმ ადგილას და გზა გაეხსნათ. ისინი წავიდნენ, გაკაფეს ტყე, გაასწორეს უსწორმასწორო ადგილები, გახსნეს გზა, შემდეგ დაბრუნდნენ და შაჰს მოახსენეს, რომ მისი ბრძანება შესრულდა.

შაჰმა უბრძანა... სპარსელი მეომარ-მოლაშქრენი თავისი საომარი იარაღითა და ცხენებით ფარულად და მალულად აყრილიყვნენ, წასულიყვნენ და ახლადგაჭრილი გზით შეჭრილიყვნენ კახეთის ქვეყანაში. სპარსელთა მებრძოლი ლაშქარი მაშინვე აიყარა, წავიდა და ახლადგახსნილი გზით შეიჭრა თეიმურაზის ქვეყანაში, თავს დაესხა დაბეზსა და სოფლებს და დაიწყო ქართველების შეუბრალებელი ხოცვა-ჟლეტა...

(თეიმურაზმა და ლუარსაბმა ეს რომ შეიტყვეს) გაოცდნენ და თავზარდაცემულებმა ვერაფერი ველარ მოიმოქმედეს... თითოეული მათგანი ცხენზე ამხედრებული გამალებული სიჩქარით ილტვოდა, რომ სპარსელებს ხელში არ ჩავარდნოდა...

სპარსელთა ჯარმა, რომელიც მეორე მხრიდან მივიდა და შეიჭრა თეიმურაზის ქვეყანაში,

შემოუარა ხეობის შესასვლელს, რომელიც შეკრეს ქართველებმა, დაარღვია კედელი და გახსნა ფართე და განიერი გზა, რომლითაც დაიძრა სპარსელთა ლაშქარი, შევიდა თეიმურაზის ქვეყანაში და იქ დაბანაკდა. იქვე დარჩნენ ორმოცდაათი დღე და შემდეგ წავიდნენ იმ ქვეყნიდან.

იქ ყოფნის დღეებში სპარსელთა ნამოქმედარს ვერც პირი იტყვის და ვერც ენა აღწერს. გონებით მოისაზრე და გაიგებ თუ რამდენი უტეხი ქრისტიანი მახვილით დააშავეს, დაჭრეს ან დახოცეს, უდანაშაულონი ტყვედ წაასხეს და შეურაცხყვეს, ქონება და სიმდიდრე მიიტაცეს, ნაგებობანი ცეცხლს მისცეს და დაანგრის, ეკლესიები დააქციეს, საკურთხეველები და წმინდა ჯვრის გამოსახულებანი დაამხეს. დატყვევებულნი თავისთან ჰყავდათ ბანაკში და სხვადასხვა სატანჯველით აწამებდნენ: სიცივითა და სიშიშვლით, შიმშილით და წყურვილით და სხვა მრავალი ხერხით.

როდესაც შაჰ-აბასი კახეთში შევიდა და დაინახა, რომ თეიმურაზი და ლუარსაბი გაქცეულიყვნენ და ქვეყანა და მოსახლეობა მის ხელთ დარჩა, მაშინ ბოროტ ზრახვებში დაბრძენებულმა შაჰ-აბასმა ქვეყნის ამოხრებელი ახალი ხერხი მოიგონა (ხალხის ცრუ და თვალთმაქცური მოტყუება, ვითომდა მშვიდობიანობის ჩამოგდება სურდა, მერე კი მათი გამაჰმადიანება ან გაჟლეტა)... არ დარჩენილა სიმაგრე, რომ არ აეღოთ; ან ადგილი, რომ არ აეოხრებინათ; სრულიად იავარყვეს და წაბილწეს ყველაფრით სავსე, მდიდარი და ხალხმრავალი კახეთისა და გრემის ქვეყანა...

მოურავსაც უბრძანა შაჰმა, რომ მასაც გაეგზავნა თავისი მსახურები ქვეყნის ყოველ ადგილას, რომ მათ ამნაირადვე ელაპარაკათ და დაერწმუნებინათ ქვეყნის მოსახლეობა. ასევე ამოა და ცრუ დაპირებით ატყუებდა შაჰი მოურავსაც, როდესაც ეუბნებოდა — მოვა თუ არ მოვა ლუარსაბი, შენ გიბოძებ ქართლის მბრძანებლობასო. მოურავის მსახურნიც ასევე არწმუნებდნენ ქართლის მოსახლეობას.

ასეთი ცრუ და თვალთმაქცური სიტყვებით მოატყუეს მთელი მოსახლეობა. ბრძოლით და მუქარით კი არა, სიყვარულით და დაყვავებით დაარწმუნეს მთელი მოსახლეობა, გამოიყვანეს სიმაგრეებიდან და სოფლებში დაასახლეს (ხელთ რომ იგდეს, ადვილად აიძულებდნენ, შაჰსევანებად ჩანერილიყვნენ ანდა სიკვდილს შეგუებოდნენ)“.

* * *

არაქელ დავრიუეცი ვრცლად გვიამბობს იმასაც, რომ საქართველოზე გამოლაშქრების საბაბი გიორგი სააკაძემ ურჩია შაჰ-აბასს: მეფე ლუარსაბს და ჰყავს ქალწული და ის ითხოვე ცოლად, მერე მიზეზი გექნება დედაც მოიწვიო შენთან და თვითონ ლუარსაბიც და ასე იგდებ ხელთ. ხოლო თუ ცოლად არ გამოგაყოლეს, მარჯვე საბაბი გეძლევა ქართლის სამეფოს დალაშქრისათ.

ლუარსაბი მიწერ-მონერის შემდეგ მაინც საბოლოო უარს განუცხადებს შაჰს და მაშინ იყო,

ყიზილბაშები რომ დაიძრნენ საქართველოსკენ, ოღონდ გიორგი სააკაძე ჯერ დაყოვნებას რომ ურჩევდათ: დაზამთრებას დაუცადეთო.

მერე რაც დამართეს აღმოსავლეთ საქართველოს, გულისმომკვლელი სიმართლით გვაუწყებენ საისტორიო წყაროები. „ვერც პირი იტყვის და ვერც ენა აღწერს“.

ამას კაცი ჩაიდენდა? — არამცთუ ეროვნული გმირი. განა ეს ყოველივე მართლა დედის საფლავის ხვნას არ ნიშნავს? ჯერ მარტო ეს, და სხვა ავკაცობანიც რომ ადევს კისრად!

მეფე ლუარსაბზე თუ გამწყრაღია, სამშობლომ რა დაუშავა, კახელებს რა ბრალი მიუძღვით მის წინაშე?

ტაშისკარი, მარტყოფი, მარაბდა, ქსანი — ეს ბრწყინვალე ნიშანსვეტები — უთუოდ შველის გიორგი სააკაძეს, რომ მხოლოდ მოღალატედ და სამშობლოს დამამხოვლად არ შერჩეს ისტორიას და მისმა გახსენებამ ღირსება-დამსახურებანიც მოგვაგონოს, მაგრამ ძლიერ შებლაღულული ბიოგრაფია იდეალად და ეროვნული გმირის ცხოვრების გამოხატულებად ვერ ივარგებს და მე რა ვქნა, რა ვუშველო.

ჩემო ბატონო ლევან, სააკაძის ეს მოქმედება, რაც აქ მთლიანად საისტორიო წყაროებით გადმოვეცი, თქვენ აქილევსის საქციელს გაუიგივეთ იმ მოტივით: გიორგიც აქილევსივით პიროვნულ წყენინებათა საპასუხოდ გაეცლება თანამოდმეთა და თანამემამულეთა საომარ ასპარეზსო. ეს უთუოდ უბირი მკითხველის იმედად სცა-

დეთ 1614 წლის სისხლიანი ექსპედიციის მიყრუება და სამშობლოზე გამოლაშქრებული კაცის „გათეთრება“, ვითომ გიორგი სააკაძე საომარ ასპარეზს გაეცალა და ეგ იყო და ეგ, სხვა არავითარი დანაშაული არ ჩაუდენია, აქილევსივით.

მაგრამ აქილევსს მართლა არ ჩაუდენია სხვა დანაშაული, მისი განაწყენება არ გადაზრდილა თავისიანების ხოცვა-ჟლეტაში. და როცა ეს უტყუარი ჭეშმარიტება შეგახსენეთ, თავისმართლება იმით მოინდომეთ, თითქოს მე აქილევსისა და სააკაძის შედარება იმიტომ დაგინუნეთ, რომ „დეტალურ-პედანტურ დამთხვევებს“ მოვითხოვდე.

რატომ წერთ ისეთ რაიმეს, რაც არც თქვენ გჯერათ და ვერც სხვას ვერავის დააჯერებთ. ორი პიროვნების შედარებისას არავის არასდროს მოუთხოვია „დეტალურ-პედანტური დამთხვევები“. მაგრამ ერთი, ერთადერთი ბიოგრაფიული ეპიზოდი ხომ მაინც უნდა ჰგავდეს, ისე, როგორც, ვთქვათ, სააკაძის და კორიოლანოსისა, ვინც ასევე გაილაშქრა და დაარბია მშობლიური ქალაქი.

ასე რომ, მხოლოდ ერთს მოვითხოვ: ნურც თქვენ და ნურც სხვას ნულარ აერევა ერთმანეთში საომარი ასპარეზიდან გაცლა და საკუთარი ქვეყნის უმოწყალო რბევა-გაჩანაგება.

აქილევსს ასეთი განზრახვა ფიქრადაც არ გაუელვებდა, პატიოსანი კაცი იყო და იმიტომ.

თქვენ კი პატიოსანი კაცი... სერგო ორჯონიკიძე გგონიათ!

ეს გამაოგნებელი აზრი თქვენს ერთ პუბლიცისტურ წერილში („ლიტერატურული საქართველო“, 1996, 19 ივლისი) ამოვიკითხე... ვაი ჩვენი ბრალი!.. იქვე სამართლიანად უწოდებთ „ქართული მინა-წყლის გამცემლობის კლასიკოსს“, „ქართული პატრიოტიზმისა და ნაციონალიზმის დაუძინებელ მტერს“, „რუსული შოვინიზმის სამსახურში სისხლხორცეულად მდგარ კონდოტიერს“. მერედა, ასეთი კაცის პატიოსნება! ერის ჯალათისა და სამშობლოს გამყიდველის პატიოსნება!

ისე, სადაც **ორჯონიკიძე** პატიოსანი კაცია, იქ **სააკაძეც** იყოს ეროვნული გმირი.

არაფრით არ გინდათ სიმართლეს თვალი გაუხსნოროთ, თორემ შინაგანად თქვენც გრძნობთ ამ ორი პიროვნების სულიერ სიახლოვეს (არა იგივეობას, ცხადია) და როცა პათეტიკური აღტკინებით იცავთ დიდი მოურავის ძეგლის არსებობას ჩვენს დედაქალაქში და მგმობთ, „ისტორიის ფალსიფიკაციის ნიმუში“ რომ ვუწოდებ, უნებლიეთ წაგცდებათ: **ლენინისა და ორჯონიკიძის** ძეგლთა დამხობის გამოცდილებით, იმედია, **სააკაძის** ძეგლსაც ჩამოაგდებენო.

ირონია ვერ ფარავს ამ ძეგლთა შინაგან კავშირს, მათ საბჭოურ-პროპაგანდისტულ დანიშნულებას.

ირონიას არც მაშინ იშურებთ, როცა დაჟინებით იმეორებთ და მამუნათებთ, თითქოს უმართებულოდ გისაყვედურეთ **აკაკი წერეთლის** სიტყვების თვითნებური მონტაჟი, რის შედეგადაც **აკაკის** სრულიად საპირისპირო შეხედულება მიაწერეთ.

თუ ასე არ არის, მთლიანად დავიმონმებ თქვენს მიერ „მარჯვე“ კუპიურებით მოტანილ ციტატას სტატიიდან „შავი ფიქრები“:

„შაჰ-აბაზი მხოლოდ იარაღათ უნდოდა ეხ-მარა, მაგრამ მოტყუვდა ანგარიშში და თვითონვე გადააწყდა თავის ხერხს. მის სამშობლოს ქვეყანას თათრებმა მუსრი გაავლეს!.. იკბინა ნეკზე, მაგრამ გვიანლა იყო!.. გადადვა თავი ქვეყნისათვის, მამობრივი გრძნობაც კი დაიხშო, შვილი მსხვერპლად დასდვა!.. გასაოცარ საქმეებს ჩადიოდა, მაგრამ ველარ გაასწორა ერთხელვე გაუკუღმართებული გზა! უკეთესმა მამულიშვილმა დაიღუპა თავი და დაღუპა ქვეყანა... კეთილმა განზრახვამ და იმდენმა ღვაწლმა ამაოთ ჩაუარა!“

ეს თუ ქებას ნიშნავს, მაშინ მეც მაქებარი ვყოფილვარ გიორგი სააკაძისა, რადგანაც ზუსტად ასევე ვაფასებ მის პიროვნებას.

ვიმეორებ: ეს მხოლოდ ის ციტატაა, რომელიც „ოსტატურად“ გათიშეთ და გადააკეთეთ მრავალწერტილის გამოყენებით, თორემ ეს სტატია ხომ იმ იდეაზეა აგებული, რომ ყიზილბაშური მედიდურობის გამო ადრე სამშობლოსათვის თავდადებული შვილებიც მოღალატეები ხდებოდნენ, და განზოგადებულ ნიმუშად გახსენებულია გიორგი სააკაძე, მისი მოღვაწეობის ასეთი საბოლოო განაჩენით:

„...ქრისტიანი გრძნობა: „ყოველთა მიტევება“ რომ შერჩენოდა... უკეთესი იქნებოდა: ქვეყანას არა დაუშავდებოდა-რა, თვითონაც პირა-

დად სამაგალითო იქნებოდა ჩამომავლობისათვის და წმინდანთა თანა შერიცხული, მაგრამ ეს ვერ მოახერხა და წაიწყმიდა სახსენებელი!..“

თქვენგან განსხვავებით, ჩემი მრავალწერტილი აზრს არა ცვლის.

ასევე ძალდატანებით აცხადებთ ივანე ჯავახიშვილსაც სააკაძის მეხოტბედ. ხომ ცნობილია (ვალერიან გაბაშვილის მეოხებით) მისი სიტყვები: მოურავზე ვერც კარგს ვიტყვი, ვერც ავსაო, — და მიზეზიც ნათელია: სტალინის მიერ ფარზე აზიდულ და განდიდებულ კაცზე „ავი“ (რა აზრისაც არის) რანაირად შეიძლება თქვას, „კარგს“ კი ვერ იკადრებს, საბჭოურ იდეოლოგიას მსახურად ვერ დაუდგება.

რაც შეეხება ილია ჭავჭავაძისა და ვაჟა-ფშაველას დამონმებას თქვენს მიერ, მათი სიტყვების მიუკერძოებელი ანალიზი უკვე მაქვს ჩემს „სააკაძიანას ციკლში“ და აქ აღარ გავიმეორებ იმიტომ, რომ მათი კომენტირება, ასე თუ ისე, შეიძლება კამათს იწვევდეს. მაგრამ აკაკი წერეთლისა და ივანე ჯავახიშვილის დამონმება ნამეტანია. ან ჩემი მოგერიდოთ, ან მკითხველის, ან ამ დიდი სახელებისა.

დავშთები კვალად
და სხვა და სხვა

ეპილოგის მაგიერ

ლევან სანიკიძის სტატიაში გვხვდება ერთი საჩოთირო ადგილიც, სადაც აბუჩად ამგდები ტონით და შეურაცხმყოფელი ეპითეტებით არის მოხსენიებული ვახტანგ ჭელიძე და მისი „ქართლის ცხოვრების ქრონიკები“. ღვანლმოსილი პიროვნებისა და მისი ერთ-ერთი თვალსაჩინო თხზულების ასეთნაირი ხსენება თავისთავადაც უკადრისია, მაგრამ აქ საოცარი ისაა, რომ ვახტანგ ჭელიძე არაფერ შუაში არ არის სააკაძეზე პოლემიკისას. მას არსად და არასოდეს გამოუთქვამს დიდი მოურავის შეფასება.

ეჭვი მიჩნდება, რომ ლევან სანიკიძე რაღაც პირად ანგარიშს ასწორებს და აქ დრო იხელთა.

მაგრამ ასეთი ქმედებისათვის ავტორზე მეტად რედაქციას მოეკითხება, ის არის მოვალე აირიდოს ამგვარი უხერხულობანი, თუკი მართლა რედაქციაა და არა უპატრონოდ დადგმული საფოსტო ყუთი.

ამ გახსენებაზე —

„საქართველოს რესპუბლიკას“ თუ ჰყავდა შესაფერისი რედაქტორი, ვისაც ასეთი რამ უნებლიეთ დაემართა და არა უუნარობითა ან უღირსობით?

ვაი, რომ არავითარი უნებლიე შეცდომა არ მოსვლია გურამ გოგიაშვილს, ვისი სილუეტის შტრიხებსაც ამჯერად არ მოვხაზავ და მხოლოდ ერთს ვიტყვი: როცა იგრძნო, რომ წყალი აემღვრა, ჩემს წინააღმდეგ წამოწყებული კამპანიით სცადა თავის გადარჩენა, ვერაფრით ვერ გამოერკვა, რომ ძველი დრო აღარ არის და სააკაძის დაცვა არ დაუფასდებოდა.

ხომ გახსოვთ „არსენას ლექსიდან“: „ფარსადანს ასე ეგონა, ჩინს მომცემენ, ტემლაკებსაო“.

ლექსი შემდეგ ასე გრძელდება: „იმტელი მამა უცხონდა, რამტელიც იმას მისცესა, ერთი ოთხიოდ პანლური ამოჰკრეს და გააგდესაო“...

ჩვენს სინამდვილეშიც ასევე განმეორდა: გურამ გოგიაშვილმაც ფარსადანის სავალალო ხვედრი გაიზიარა.

ლევან სანიკიძის წერილის გარდა სვიმონ გამსახურდიას სტატიის დაბეჭდვალა მოასწრო („საქართველოს რესპუბლიკა“, 1996, 29 ივნისი) შთამბეჭდავი სათაურით: „ზოგი რამ გიორგი სააკაძის შესახებ უმადურ შთამომავალთა საპასუხოდ“.

თვითონ ეს მაღლიერი შთამომავალი მაღალ რეგისტრში იწყებს თავის გამოსვლას: „თითქო ქვეყანა მიწყნარდა, სახელმწიფოებრიობის შენების სიმპტომები შეიმჩნა, თუმც ჯერხნობით პრობლემაც ბევრი რჩება, სულიერი ტკივილებიც მოსაშუშებელია, ქართველ ახალგაზრდობას წინაპართა მაგალითებით ეროვნული შეგნების და ზნეობის ამაღლება ესაჭიროება, თა-

ნადროული ქართული იდეოლოგიაც ჩამოსაყალიბებელია“.

ყოველივე ამას კი თურმე ხელს უშლის ჩემი შეხედულება გიორგი სააკაძეზე.

არ გაინტერესებთ, ვინ არის ეს ავტორი, ასე რომ დაჰკანკალებს ჩვენი ახალგაზრდობის ბედსა და მომავალს, ეროვნული შეგნებისა და ზნეობის ამალგებას? ასე რომ ზრუნავს ქვეყნის სულიერი ტკივილების მოშუშებასა და თანადროული ქართული იდეოლოგიის ჩამოყალიბებაზე?

თუ გაიკითხ-გამოიკითხავთ, დაადგენთ, რომ ეს ის სვიმონ გამსახურდიაა, ათეული წლები კომუნისტური პარტიის ისტორიის კურსს რომ კითხულობდა და ტვინს უღაყებდა თაობებს სიცრუისა და სიყალბის პროპაგანდით. კაცი, ვისაც მთელი ცხოვრება პარტიის ისტორიის, მარქსიზმ-ლენინიზმისა და სკკპ ყრილობათა მასალების იქით არც გაუხედავს, ახლა ქართველ ახალგაზრდობას... ჩემგან იცავს.

არ მიკვირს: ასეთ ხალხს ბოლშევიკური უტიფრობა ძვალსა და რბილში აქვს გამჯდარი.

ნიმანდობლივია, რომ ამ მორალის პიროვნება ყალბი გმირის შენარჩუნებისათვის ცოდვილობს (იდეალი სხვა არავინ ეგულება წინაპართაგან), და თანაც იმ ხერხებით, რაც ყველაზე უკეთ შეუთვისებია.

„სად, რომელ უტყუარ წყაროში ამოიკითხეთ, ბატონო როსტომ, ასეთი ცნობები“ — რიხიანად აცხადებს სტატიის ავტორი და ასე

ერთი ხელის მოსმით „აქრობს“ იმ საისტორიო წყაროებს, სააკაძის მიერ შაჰ-აბასის ნაქეზებას რომ გვაუწყებს საქართველოს წინააღმდეგ და ამ წერილის დასაწყისშიც კიდევ ერთხელ გავიხსენე. სააკაძის მეხოტბეთაგან ასეთი რამ აქამდე არავის უკადრია. ისინი ცდილობენ, რომ ყურადღება არ გაამახვილონ ამ ისტორიულ ვითარებაზე, შეარბილონ ან თავისებურად ახსნან. გამართლებული, ცხადია, არც ეს არის, მაგრამ არარსებულად კი არ გამოუცხადებიათ.

ამ უტიფრობით (უმეცრებას ვილა ჩივის) არის აღბეჭდილი მთელი სტატია, სააკაძის საბჭოურ ყაიდაზე შეკვეცილ-შელამაზებულ, კლასობრივ თეორიაზე მორგებულ ბიოგრაფიას რომ იმეორებს და „ჭორებად“ ნათლავს (საბჭოური პროპაგანდის კიდევ ერთი ნაცადი მეთოდი) ყველაფერს, რაც ამ ყალბი სქემის აგებას ხელს უშლის!

თქვენ ფინალი უნდა ნახოთ:

„უნდა მოვიშოროთ ფეოდალური ფსიქოლოგიის შემორჩენილი ნაშთები“...

რალა დროს ფეოდალური ფსიქოლოგიაა. რა ნაშთები შეიძლება იყოს დღესდღეობით შემორჩენილი?

ამას მაშინ მივხვდებით, თუ ამ ფრაზას განვიხილავთ მარქსისტული იდეოლოგიის თვალსაზრისით, რითაც არის შთაგონებული.

„ფეოდალური ფსიქოლოგიის აღმოფხვრის“ მოწოდება თუ მისი ვარიაციული სახესხვაობანი იყო იდეოლოგიური საყრდენი იმ რეპრესიებისა,

ჩვენს თავადაზნაურობას რომ დაატყდა თავს, და ერის სისაღისა და ზნეობრივი სიჯანსაღის ეს მაცოცხლებელი ძარღვი ლამის მოსაშთობად გაიწირა. მართლა ნაშთები გადარჩა იმ ამაღლებულ სამყაროში (არა ფეოდალიზმისა, ცხადია), ვინც შეინარჩუნა და ჩვენამდე მოიტანა ეროვნული სული და მართალი, შეუბღალავი ისტორია, ქეშმარიტი ზნეობრივი გმირებით.

კომუნიზმის ორთოდოქსი ადეპტების თვალში სწორედ ესენი არიან „ფეოდალური ფსიქოლოგიის შემორჩენილი ნაშთები“ და, შესაბამისად, „ჩამოსაშორებელნიც“.

არ მეგონა, ასეთი „აზრების“ გამომზეურება დღესაც თუ შეიძლებოდა! 90-იანი წლებია, 30-იანი ხომ არა...

* * *

ერთილა მინდა დავძინო:

ისე, კაცმა რომ თქვას, გიორგი სააკაძე უკეთესი მეხოტბეების ღირსია.

1996

სამარის ლოდი ან სააკაძიანას ეპილოგი

I

ურცხვებმა ხალხის ნერვები
როდემდე უნდა ფლითონ,
სამას მეთე სირცხვილი
სანიკიძეა თვითონ.

ამ ეპიგრამას („ქართული ქრონიკა“, 1993, 8 სექტემბერი) რომ წაიკითხავს გულმონყალე, ოლონდ საქმეში ჩაუხედავი მკითხველი, იქნებ ცოტა გადამეტებული მოეჩვენოს რუსლან მიქაბერიძის სტრიქონთა სიმწვავე და გაიფიქროს: შესაძლოა ბევრი სამარცხვინო საქციელიც ჩაუდენია ეპიგრამის პერსონაჟს, მაგრამ სამას მეთე სირცხვილად მისი გამოცხადება ნამეტანი იყოსო.

ნეტავი მართლა!.. არადა, ეპიგრამისტის აღშფოთებაც გასაგებია: როცა კონიუნქტურული მოსაზრებით ერის ღირსებას ლაფში ამოსვრიან, შეუძლებელი ხდება თავი შეიკავო და ის ოდიოზური წიგნი — „309 სირცხვილი“ — პირუთვნელად არ შეაფასო.

სამას მეათე სირცხვილი თვითონ არისო...

ჩვენც ჯერ ნურც დავეთანხმებით ასეთ შეფასებას და ნურც უარვყოფთ.

ნურც იმაზე გავამახვილებთ ყურადღებას, ეპიგრამის პერსონაჟი კონსტანტინე გამსახურდიას უნიჭო ეპიგონად რომ წარმოგვიდგება და თავისი ბუტაფორიული წიგნები, პლაგიატობისა და სიყალბის ნაზავი, ამ გამაღიზიანებელი, უგემოვნო მანერით აქვს შესრულებული (ასე ძალიან რომ მოსწონს ეს მწერალი, რა იქნებოდა მის იმ სიტყვებსაც ჩაკვირვებოდა, კონსტანტინე გამსახურდია გიორგი სააკაძეს ეროვნულ გმირად რომ არ აღიარებდა).

მხოლოდ ის გავიხსენოთ სხვათა შორის, რომ ლევან სანიკიძე, როგორც საბჭოური ეპოქის წარმონაქმნი, სახიერად გამოხატა თამაზ ნატროშვილმა წერილში „გვახსოვდეს მერვე მცნება“ („ლიტერატურული საქართველო“, 1983, 9 დეკემბერი). ეს იყო საზოგადოებრივი მნიშვნელობის პუბლიკაცია, რადგანაც მიმართული გახლდათ არა იმდენად ერთი პიროვნების მორალური სახის გასაშიშვლებლად, რამდენადაც მედროვეობის, ცრუმეცნიერების წინააღმდეგ. სანიკიძის კერძო მაგალითზე დამაჯერებლად არის წარმოჩენილი, თუ როგორ იწერენ და ითვისებენ ასეთი ისტორიკოსები სხვათა მიგნებებსა და მთელს თხზულებებს (კორექტურული შეცდომებიც კი ერთგულად გადააქვთ „საკუთარი“ წიგნის ფურცლებზე), მაგრამ ამასაც არ ჯერდებიან და შიგადაშიგ საგრძნობლად აყალბებენ კიდეც.

მაგრამ მაშინ არსებობდა კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტი, მფარველი და წამქეზებელი ისტორიის გაყალბებისაც და ცრუმეცნიერთა ყოველგვარი საქმიანობისაც. ურთიერთმხარდაჭერას რომ გრძნობდნენ, ამიტომაც შეთხზეს ყალბი გმირებიც და სამარის ლოდივით გადააფარეს ნამდვილ გმირებსა და წმინდანებს. ეს არის გიორგი სააკაძის კულტის გამომწვევი მიზეზიც. ამ პიროვნების ნამდვილ ბიოგრაფიას ამიტომაც შეენაცვლა გადაკეთებულ-შელამაზებული ბიოგრაფია და გაორებული პიროვნება ეროვნულ გმირად მოახვიეს ხალხს თავზე.

არიან ისტორიული პერსონაჟები, ვის ირგვლივაც დაუსრულებლად გრძელდება დავა-კამათი და ურთიერთგამომრიცხავი შეფასებანი: ზოგი ძალიან აფასებს რობესპიერს, ზოგი — არა, ზოგს უყვარს კრომველი, ზოგსაც — არა... ორჯონიკიძე ზოგის თვალში საქართველოს განმათავისუფლებელია მენშევიკური დიქტატურისაგან, ზოგისთვის კი — ერის გამყიდველი... ყოველივეს ამა თუ იმ ისტორიკოსის ან მწერლის მსოფლმხედველობა განსაზღვრავს.

იქნებ გიორგი სააკაძის მოღვაწეობის შეფასების დროსაც ასევე შევთანხმდეთ: ზოგს გვიყვარდეს და ზოგსაც — არა, ჩვენ-ჩვენი რაკურსიდან გავიაზროთ მისი პიროვნება და ბედი.

მაშ იქნებ ჩემგან აღარც ღირდეს კიდევ ერთი გამომხაურება. ამ კულტის მიმართ ხომ რამდენჯერმე (მართალია, იძულებით) გამოვხატე

ჩემი შეხედულება... და თუ მაინც მოვინდომე ზოგიერთი შენიშვნა დამერთო ლევან სანიკიძის სტატიასა („საქართველოს რესპუბლიკა“, 1996, 8 ოქტომბერი) და სვიმონ გამსახურდიას მცირე განაცხადზე („ლიტერატურული საქართველო“, 1996, 8 ნოემბერი), მხოლოდ იმიტომ, რომ მათ მაგალითზე მკაფიოდ მოჩანს ჩვენი ისტორიოგრაფიის საყრდენების მოშლა. როცა ასეთი უტიფარი გაყალბება წარსულისა კვლავაც გრძელდება ისტორიკოსთა თვალწინ, ვერავინ გაგვამტყუნებს დავეჭვდეთ, გვყავს თუ არა ისტორიკოსები, აღელვებს თუ არა ვინმეს, რომ საქართველოს ისტორია გამოჩნდეს ისეთი, როგორც სინამდვილეშია.

ცხადია, ასეთ სიმკაცრეს მოვერიდებოდი, სააკაძის ეს უნიათო დამცველები ამ ისტორიული პერსონაჟის მიმართ რომ გამოხატავდნენ სიყვარულს (ეს ყველას პირადი უფლებაა), და არა მისი შეთხზულ-შეკეთებული მოღვაწეობისადმი.

გარკვეული რაკურსიდან გიორგი სააკაძე მართლაც შეიძლება ინვევდეს აღტაცებასაც კი: ვისაც ხიბლავს ძლიერი პიროვნება, ბუნებრივია, რომ სააკაძითაც მოიხიბლოს, თვით მეფეებსაც რომ არ ეპუებოდა და პირველობისაკენ ლტოლვისას ლამის ყველა და ყველაფერი წაღეკა. არამცთუ ქართლ-კახეთის მეფეებს არ ემორჩილებოდა, თვით შაჰ-აბასს, მთელს აღმოსავლეთს რომ აზანზარებდა და ევროპის ქვეყნები მასთან მორიგებას ცდილობდნენ, არ შეეპუა და თავბედი აწყევლინა.

ამ რაკურსიდან თუ შევხედავთ, თემურ-ლენგი კიდევ უფრო დიდ ალტაცებას იწვევს და ევროპულსა და ამერიკულ მწერლობაში მისი სახელი დიდების შარავანდით ამიტომაც შემოსილა. პიროვნების მეტი სიძლიერე რაღა უნდა იყოს: უგვარტომო კაცმა ამხელა იმპერია შექმნა და მისმა ნებამ და დაუოკებელმა ჟინმა სტიქიასავით გადათქერა სამყარო. გრიგოლ რობაქიძე ამ თვალთახედვით გაიაზრებდა თემურ-ლენგის პიროვნებას, მისი ლიტერატურული კულტის შექმნაც სცადა ჩვენს მწერლობაში და ახალგაზრდებიც აიყოლია (ტიციან ტაბიძე, გიორგი ლეონიძე, სიმონ ჩიქოვანი).

ამ რაკურსიდან სერგო ორჯონიკიძეც ღირსეულად გამოიყურება, ამხელა პოლიტიკური მოვლენების შუაგულში რომ ტრიალებდა, იმ რევოლუციისა, სახე რომ უცვალა დასავლეთ-აღმოსავლეთის რუკას და ამხელა იმპერიას ჩაუყარა საფუძველი. მის პიროვნულ სიძლიერეზე მეტყველებს ისიც, რომ ამ იმპერიის მძიმე მრეწველობას უძღვებოდა და თვით სტალინსაც არ ეუბებოდა. მასთან ჭიდილს რომ არ ემსხვერპლა, კიდევ დიდხანს იბოგინებდა.

საამისო ნიმუში კიდევ ბევრი მოგვაგონდება და ვერავის წავართმევთ უფლებას, ამ საზომით გაზომოს მათი ცხოვრება, ოღონდ ბიოგრაფიის შელამაზება-დამახინჯება კი ნურას უკაცრავად.

თემურ-ლენგს გრიგალთან, ბრმა ბედისწერულ ძალასთან რომ აიგივებს, გრიგოლ რობაქიძე იმის მტკიცებას არ მოჰყოლია, რომ მის

მიერ დატრიალებული სისხლის მდინარეები საქართველოს ასცდა ანდა თემურის სარდლებმა ააოხრეს ასე ულმოვლად ჩვენი ქვეყანა, თვითონ მბრძანებელმა კი ეს არ უწყოდა.

არც ორჯონიკიძის ბიოგრაფიაში მოხერხდება 25 თებერვლის ამოშლა თუ 24-ის აგვისტო-სექტემბრის სისხლისღვრის მიჩქმალვა, ვითომ არც ყოფილა ანდა ვითომ დაუკვირვებელი და განუჭვრეტელი ნაბიჯები იყო.

რა რაკურსიდანაც გნებავს, იქიდან უმზირე თუნდ „რკინის სერგოს“, მაგრამ დითირამების შესხმისას, კეთილი ინებე და აღიარე ისეთი, როგორიც სინამდვილეში იყო.

გიორგი სააკაძეც რა რაკურსიდანაც გნებავს, იქიდან განსაჯე, მაგრამ ბიოგრაფიის შეცვლას, დანაშაულებრივი ქმედებების მიჩქმალვას ნულა შეეცდები. თუ ზნეობა არ გყოფნის საამისოდ, რომ გაყალბებას მოერიდო, იმას მაინც მიხვდი, რომ საბჭოური ეპოქა დასრულდა, ყოველგვარი დიქტატი მოშლილია და სიცრუეს სიმართლედ ვერაფრისდიდებით ველარ გაასაღებ. მეცნიერული საბუთიანობის საპირისპიროდ ცრუპუბლიცისტური ხერხები, დემაგოგია, ლანძღვა და ცილისწამება ვერაფერს გიშველის.

თუ არადა, აგერ კიდევ ერთხელ გამოჩნდება.

ლევან სანიკიძის ცრუპუბლიცისტურ, მეტიც შეიძლება ითქვას, პათოლოგიურ სტატიას სწორედ ისეთი დასაწყისი შეეფერებოდა, როგორც იწყება კიდევ:

„არ იქნა და არ დაცხრა უკვე აშკარა შადიმანობა როსტომ ჩხეიძისა... ახლა უკვე ხაზგასმით ვაცხადებ სინამდვილეს — სინამდვილეს, თუნდაც უბრალო, მარტივ-მსჯელოებითი ლოგიკით:

უკეთუ რადიკალურად ანტისააკადელი ხარ, მაშასადამე, რადიკალურადვე შადიმანელი ყოფილხარ! მორჩა და გათავდა, — აბა, რა შეიძლება ამ ფორმულირების საპირისპიროდ ამტკიცო?!“

სტატიის ავტორს „შადიმანელიც“ ეცოტავა და იქვე და შემდგომაც თვით „შადიმანად“ მიხსენიებს.

და ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ სააკაძის საძრახის მოქმედებათა დამალვა ვუსაყვედურე საბჭოურ ისტორიოგრაფიას.

საბჭოური მორალისათვის არის ეს რადიკალური ანტისააკადელობა, თორემ ადამიანურ ენაზე პირუთვნელობა ჰქვია საისტორიო წყაროების მიუკერძოებელ განსჯას.

ესეც არაფერი.

მართლა „რადიკალურ ანტისააკადელადაც“ რომ მოვეჩვენო ვინმეს, რატომ ვარ შადიმან ბარათაშვილი და არა, ვთქვათ, თეიმურაზ პირველი? შადიმანმა ისეთი რა დააკლო სააკაძეს, რაც მეფე თეიმურაზმა, ვინც შეძლო საბოლოოდ აღეკვეთა გაბუდაყებული ფეოდალის მანიაკალური სწრაფვა საქართველოს ერთპიროვნული მართვისაკენ?

ამიტომ სტატიის დასაწყისის ბუნებრივი ვარიაცია ასეთიც შეიძლება იყოს:

„არ იქნა და არ დაცხრა უკვე აშკარა თეიმურაზ პირველობა როსტომ ჩხეიძისა... აბა, რა შეიძლება ამ ფორმულირების საპირისპიროდ ამტკიცო?!“

ბარემ არ მინდა ამ „ფორმულირების“ საპირისპირო მტკიცება, მაგრამ ჩვენი ავტორის „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკა“ ისეთი აბსურდულია, მარტო მასზე კი არა, შესაძლოა საერთოდ ადამიანის გონებრივ უნარზე გაგიტყდეს გული.

თურმე ორი ურთიერთდაჯახებული პიროვნებიდან ერთით თუ აღფრთოვანებული არა ხარ, „მაშასადამე“ ის მეორე გიყვარს, უფრო მეტიც, სულაც ის მეორე ხარ.

თუ სტალინი არ არის შენი სალოცავი, „მაშასადამე“ ჰიტლერი ყოფილა.

თუ ორჯონიკიძე არა გხიბლავს, „მაშასადამე“ ბერიას მეხოტბე ხარ.

ნუთუ გვეკრძალება, რომ ორი დაპირისპირებული პიროვნებიდან არც ერთი არ გვიყვარდეს?

ანდა ორი დაპირისპირებული პიროვნებიდან ორივე გვიყვარდეს?

„მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკით“ ესეც შეუძლებელია და თუკი ივანე მაჩაბელს ქებით მოიხსენიებ, არ უნდა გაიოცო, თუ ილია ჭავჭავაძის უგულებელყოფას დაგწამებენ.

ეს რა ჩიტირეკია ყოფილაო, — შესაძლოა ნამოიძახოს მკითხველმა ამ „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ პატრონზე, მაგრამ მთლად ასეც არ უნდა იყოს, უბრალოდ, სიყალბე-სიც-

რუეებში მხილებული ხავსივით ებლაუჭება საძ-
რახის ლიტერატურულ ხერხებს, უხამს გამოთ-
ქმებსაც კი არ ერიდება.

„აი, მომდგარა ეს ჩვენი ახლადმოვლენილი
შადიმანი და ისევ მოუქუჩებია ყველა აქამდე
ცნობილი, შიბაქის დონეზე „გააზრებული“, სა-
აკაძის მაძაგებელი — მხოლოდ მაძაგებელი (!)
წყარო, და ვითომ მათი ხელახალი ჩიჩქნა-გან-
ქექვით, მკითხველს ისლა დარჩენია დაასკვნას:
ჰაი დედასა, სააკაძე რომ მის ცოდვილ დედას
არ დაჰბადებოდა, საქართველო ხომ უეჭველად
გადარჩებოდა! შაჰ აბასიც ხომ საქართველოს
აღარც დალაშქრავდა, ბუზსაც აღარ აუფრენ-
და, აღარც კახეთს გაასახლებდა, აღარც ლუ-
არსაბ მეფეს მოჰკლავდა, აღარც ქართველ
უფლისწულებს დაახოჯავებდა და დახოცავდა,
აღარც ქეთევან დედოფალს აწამებდა, და ა.შ.
და ა.შ...” — ამ საბჭოურ-უზრდელურ პასაჟს
რომ გაეცნობა მკითხველი, ვინც საქართველოს
ისტორიაში გათვითცნობიერებულია, ოღონდ
ჩემი ის წერილი („ლიტერატურული საქართვე-
ლო“, 1996, 16 აგვისტო) ხელთ არ ჩავარდნია,
იქნებ მართლაც შეწუხდეს და გაუკვირდეს ჩემ-
განაც, რალა მხოლოდ სააკაძის მაძაგებელ
წყაროებს მოუყარა თავი. ან განა რომელი ის-
ტორიული ცნობები იუწყება სააკაძის ბრალე-
ულობას ქეთევან დედოფლის წამებასა და უფ-
ლისწულების დახოცვაში, ან შაჰ-აბასი სააკა-
ძის გარეშე ნუთუ მართლა აღარ დალაშქრავდა
საქართველოს და აღარც ლუარსაბ მეფეს მოკ-

ლავდაო?... ხოლო ვისაც ჩემი ის წერილი („ვინც დედის საფლავს ხნავდა სახვენელით“) წაუკითხავს, შეუძლებელია არ შეზაროს ერთმანეთზე უღმერთოდ დახვავებულმა ტყუილებმა.

ცხადია, ჩემს მსჯელობებში მინიშნებითაც არსად გაკრთება სააკაძის ბრალეულობა ქეთევან დედოფლის წამებასა თუ ლევან და ალექსანდრე ბატონიშვილების დახოცვაში, რადგან ასეთი რამ არც ერთ საისტორიო წყაროში არ იხსენიება. იმამ-ყული-ხანი უნდილაძე და გიორგი სააკაძე არასოდეს არავის არევია ერთმანეთში და ამგვარი „ცილისწამება“ მარტოდენ ლევან სანიკიძის ფანტაზიის ნაყოფია.

ცხადია, არც ის მიწერია არსად, თითქოს შაჰ-აბასი სააკაძის დაუხმარებლად ვერც საქართველოს დალაშქრავდა და არც ლუარსაბ მეფეს მოკლავდა. მოურავის დანაშაული ის არის, რომ ამ ორივე მოვლენის თავგამოდებული მონაწილე სწორედ იგია და არა სხვა. თუ სააკაძე არ დაიბადებოდა, შაჰი, რასაკვირველია, სხვა რენეგატს ანუ სხვა სააკაძეს გამოძებნიდა, რათა გაადვილებოდა კახეთის აოხრებაც და მოსახლეობის გადასახლება ფერეიდანში.

განა საბჭოთა რუსეთი სერგო ორჯონიკიძის გარეშე ვერ მოახდენდა საქართველოს ოკუპაციას და ბუზსაც არ აუფრენდა? ორჯონიკიძე იყო ლენინის ერთადერთი იმედი და ის რომ არ დაბადებულიყო, საქართველოც გადარჩებოდა?

არ ვიცი, „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკით“ რა დასკვნას შემოგვთავაზებს ეს ჩვენი ავტორი

(ვის თვალშიც, სხვათა შორის, ორჯონიკიძე პატიოსნების განსახიერებაა), მაგრამ თუკი სააკაძეს მოეხსნება ბრალეულობა 1614 წლის კახეთის აოხრებაში, მაშინ ორჯონიკიძეც უცოდველად მოგვევლინება.

შაჰ-აბასს ისევე ჰქონდა გადანყვეტილი საქართველოს დაპყრობა, როგორც ლენინს, მაგრამ შესაფერის ჟამს ეძიებდნენ. ქართველმარენეგატებმა კი (1614 წელს სააკაძემ და 1921 წელს ორჯონიკიძემ) დააჩქარეს მოვლენები და გააადვილეს ურდოების შემოჭრა.

შემთხვევითი არ არის, ორივეს რომ სული მისდის, როდის შემოუძღვება მტრის ლაშქარს, რადგანაც ამ ლაშქრობაში თავის გამოჩენაზე ჰკიდია მათი აღზევება უცხო სახელმწიფოებში.

შაჰ-აბასის ნაქეზება კი ლუარსაბ მეფის მოსაკლავად ორმაგად სახიერო იყო მოურავისათვის და ასე იმიტომაც ცდილობდა: პირად ანგარიშსაც გაასწორებდა და შაჰს ერთგულებას კიდევ უფრო დაუმტკიცებდა. მოვლენები ამჯერად იმით დააჩქარა, რომ ირანის მბრძანებელს დაბეჯითებით არწმუნებდა: ვიდრე ლუარსაბი ცოცხალია, საქართველოს დამორჩილება ვერ მოგვიხერხდებაო; და შემდეგ კი დასმენასაც არ მორიდებია: ქართველები აპირებენ მალულად გაიტაცონ ლუარსაბი და მერე უკვე ველარაფერს გავანყობთო.

შაჰს მტკიცედაც რომ ჰქონოდა გადანყვეტილი ლუარსაბის მოშობა, განა ეს აბათილებს გიორგი სააკაძის ბრალეულობას? მარ-

თალია, მოურავი რომ არ დაბადებულიყო, შაჰი სხვა დამსმენს იშოვიდა, მაგრამ ისტორიამ ისე განსაზღვრა, რომ სწორედ სააკაძე აღმოჩნდა ლუარსაბის უშუალო დამლუპველი, წმინდანად შერაცხული მეფის სისხლში გარეული.

როცა ერთ სტატიიში რიტორიკული შეკითხვა დავსვი: თუ მომხდარა სადმე ან ოდესმე, რომ წმინდანის მკვლელობაში გარეული კაცი ეროვნულ გმირად შეერაცხოთ-მეთქი, ლევან სანიკიძემ ასეთი შემთხვევა რომ ვერ გაიხსენა (ანკი როგორ შეიძლება გაიხსენო ის, რაც წარმოუდგენელია მოხდეს), ცილი დამწამა, თითქოს ეს ბრალდება მე შემეთხზას და საისტორიო წყაროები კი ასეთს არაფერს გვაუწყებდნენ: „ასეთი უღირსი „ბეზლობის“... დასაბრალებლად არავითარი, ოდნავ სანდო წყაროც საერთოდ ბუნებაშიც არ არსებობს“.

მივაქციოთ ყურადღება, რომ თვითონ „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ პატრონის თვალშიც ასეთი საქციელი „უღირსი ბეზლობაა“, ამიტომ მთელს იმედს იმაზე ამყარებდა, რომ ამგვარი ცნობა საერთოდ არც არსებობს ბუნებაში.

არადა, როგორ არ არსებობს, თანაც ერთი საისტორიო წყარო კი არ გვაუწყებს (ჯერ იმ ერთსაც იოლად ვერავინ გამოაცხადებდა გამქრალად), არამედ: ფარსადან გორგიჯანიძე, იოსებ ტფილელი (სააკაძე), ანტონ კათალიკოსი და პიეტრო დელა ვალე. ამ წყაროების სანდოობა ჩვენს დროში დაადასტურა თამაზ ნატროშვილმა, გაბათილებით კი არავის გაუ-

ბათილებია და არც არის მოსალოდნელი. სააკაძის მეხოტბეებს რადგანაც ხელს არ აძლევთ ამ წყაროების ირგვლივ მსჯელობა და არც წმინდანის მკვლელის ეროვნული გმირობაა აგრე იოლად დასამტკიცებელი, ცხადია, ურჩევნიათ საისტორიო წყაროები მიაყრუონ ან სულაც არარსებულად გამოაცხადონ. რაკილა მიყრუება ველარ ხერხდება, დემაგოგიურ ილეთთა არსენალი ხომ ხელთა აქვთ. ამიტომაც ცდილობს ლევან სანიკიძე მკითხველი გააცუროს, თითქოს ის აზრი გამომეთქვას: სააკაძე რომ არა, შაჰი ლუარსაბს არ მოკლავდაო... არც საქართველოს დალაშქრავდაო... ქეთევანისა და უფლისწულების წამებაშიც სააკაძის ბრალეულობის გამოგონებაც ამიტომ დასჭირდა, რომ თავის მიერ შეთხზული აბსურდების დახვავებით მიეჩქმალა ჩემი, უფრო სწორად, საისტორიო წყაროების სიმართლე.

პასუხი რომ გააჩნდეს, ეს დემაგოგია არ დასჭირდებოდა, ისევე, როგორც იმის შეთხზვა, თითქოს მხოლოდ სააკაძის მაძაგებელი წყაროები მომექუჩებინოს.

თუ ერთხელ კიდევ გადაავლებთ თვალს ჩემს მიერ დამონმებულ უხვ ცნობებს კახეთის 1614 წლის აოხრების თაობაზე, დარწმუნდებით, რომ ესაა პირუთვნელი საისტორიო თხრობა, მოკლებული ყოველგვარ მსჯავრს, მითუმეტეს, დაგებას: ბერი ეგნატაშვილიც, ვახუშტი ბატონიშვილიც, არაქელ დავრიჟეციც, არქანჯელო ლამბერტიც, ბართოლომეო ფეროც, ნას-

როლა ფალსაფიც ეპიკური სტილით ყვებიან ისტორიულ ამბავს და საქართველოს წარსულის ეს ტრაგიკული ეპიზოდი სიმართლით რომ არის აღწერილი, ისიც აშკარად მონშობს, რომ ქართველი, სომეხი, იტალიელი და სპარსელი ავტორები ერთსულოვანნი არიან, თუ როგორ აქებებს შაჰს სააკაძე და ურჩევს ყველაზე მარჯვე დროს სალაშქროდ. ეს ის აოხრებაა, სომეხ მემატიანეს ისიც რომ ათქმევინა: „ვერც პირი იტყვის და ვერც ენა აღწერს“.

მემატიანენი გადმოგვცემენ იმას, რასაც ისტორიული ლოგიკა ადასტურებს.

თუ არა სამშობლოს ამგვარი გამეტება, სააკაძე სხვაგვარად ასე ვერ დანინაურდებოდა შაჰის კარზე.

ეს წყაროები დავიმონმე ისტორიული სიმართლის გასარკვევად, საბჭოური ისტორიოგრაფიის მიერ ნაშლილი სტრიქონების აღსადგენად და კიდევ ჩვენი „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ პატრონის იმ მყიფე მტკიცებების სამხილებლად, თითქოს სააკაძე აქილევსივით განანყენდა და საომარ ასპარეზს გაერიდა, ეს იყო და ეს.

თურმე კახეთის უღმერთო აოხრება და მოსახლეობის აყრა-გადასახლება შუაგულ ირანში (რომლის გეგმაც, მიხეილ თამარაშვილის მიერ მიკვლეული მასალების თანახმად, უშუალოდ სააკაძის მიერ ყოფილა დამუშავებული) ბრძოლის ველიდან გარიდება ყოფილა.

სხვა რა გზა აქვს: ასეთი შეუსაბამო „პარალელები“ თუ არ მოიშველია, აშკარა მძიმე და-

ნაშაულებრივ ქმედებას რა შელავათი მოეძებნება?

ეს რომ ყოვლად შეუძლებელია, თვითონ ეს ჩვენი ავტორიც გრძნობს და, მიუხედავად თავგადაკლული ცდისა, შეალამაზოს და გადაასხვაფეროს სინამდვილე, იძულებულია აღიაროს, რომ: „...გარკვეულ ჟამს, გიორგი სააკაძის დაუკვირვებელ და განუჭვრეტელ ცდომილებათა მიზეზით, საქართველოს ბევრი სისხლი დაექცა“.

ამჯერად ნულა გამოვედევნებით იმას, რომ არა მხოლოდ „გარკვეულ ჟამს“, არამედ -- გაუთავებლად, რაც სახელმწიფო გადატრიალების (საბედნიეროდ, მარცხიანი) მცდელობით დააგვირგვინა.

განა შეიძლება ეროვნულმა გმირმა თავის სამშობლოს ბევრი სისხლი დაუქციოს?..

რაკილა უკვე ველარ ხერხდება უარყოფა, რომ სააკაძის მიზეზით საქართველოს ბევრი სისხლი დაექცა, და ისიც ნათელია, ბევრი სისხლის დამქცევი ვინც შეიძლება იყოს, ჩვენი წითელი ისტორიკოსი საბჭოური ილეთით ცდილობს დანაშაულის შერბილებას: დაუკვირვებელი და განუჭვრეტელი ცდომილებაო.

როგორ არა: სერგო ორჯონიკიძეც ასევე დაუკვირვებლად და განუჭვრეტლად მოქმედებდა!..

ვითომ დიდი დაკვირვება და განჭვრეტა სჭირდება იმას, დამპყრობლის ლაშქარს რომ შემოუძღვები ყველაზე მარჯვე ჟამს (ზამთარში სჯობსო, შაჰ-აბასს რომ ურჩევდა) და მხოლოდ შენი შემწეობით გაარღვევენ ყიზილბაშე-

ბი ქართველთაგან საიმედოდ დაცულ ხეობას, რა საზარლობა შეიძლება დატრიალდეს.

ხოლო თუ ამდენი ვერ განჭვრიტა და ვერაფრისდიდებით ვერ წარმოედგინა, დამპყრობელი რას ჩაიდენდა, მაშ ჭკუანაკლული ყოფილა და თუ მომხდარა სადმე ან ოდესმე, რომ ჭკუანაკლული ეროვნულ გმირად შეერაცხოთ!

საბჭოური მორალით ყველაფერი შეიძლება: თუნდ მოღალატე აქციონ გმირად და თუნდ ჭკუანაკლულიც, მაგრამ ადამიანური საზომით ასეთი შეკითხვაც კი სასაცილოზე მეტია.

ერთ სტატიაში ამ ჩვენმა ავტორმა აკი ისიც აღიარა, რომ მოურავი იყო: „...ძალიან პატივმოყვარე (ახლა რომ „ეგოისტსა“ და „კარიერისტს“ ვუწოდებთ)... და უაღრესად შურისმგებელი, არაშემწყნარებელი და არამიმტევებელი“.

არც მეტი, არც ნაკლები, თვითონ ბოროტ არსებად გვისახავს სააკაძეს, მე კი ისეთს რას ვაშავებ, ძვირფასო მკითხველო, ამ „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ შემყურეს ასეთი შეკითხვა რომ დამეზადოს:

ნუთუ ეს ეროვნული გმირის თვისებებია?

ნუთუ ზნეობრივ ორიენტირად ამგვარი ბუნების კაცი შეიძლება გავიხადოთ?

პასუხად ქოშის უკუღმა ყრა კი არ გამოდგება, არამედ უნდა დასახელდეს ასეთივე პიროვნული თვისებების მქონე სხვა ეროვნული გმირები, გნებავთ ჩვენი წარსულიდან, გნებავთ სხვა ქვეყნების ისტორიიდან.

„მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკისათვის“ ასეთი პასაჟების ჩართვაც საერთო პათოსის განუყრელი ნაწილია:

„ალბათ, როგორ სძულთ ამ „პროგრესულ შადიმანისტებს“ სწორედ „კომუნისტურ ჯოჯოხეთში“ შობილი ფილმი — „გიორგი სააკაძე“, დიდებული ძეგლი დიდი ქართული კინოხელოვნებისა, და როგორ სწყევლიან, თუ დასცინიან იქ მონაწილე დიდ ხელოვანთ — ვერიკო ანჯაფარიძეს, აკაკი ხორავას, აკაკი ვასაძეს და ყველას...“

ჯერ ის რა არის, რაც უეჭველი ჰგონია, და მისი ვარაუდები ხომ რაღა იქნება.

ამ ძეგლის დიდებულებაზე განსხვავებული შეხედულება მაქვს, მაგრამ ის კი აუხსნელია, რატომ უნდა მძულდეს ეს ფილმი ან იქ მონაწილე მართლაც დიდ ხელოვანთ რატომ უნდა ვწყევლიდე და დავცინოდე?! არამცთუ ისინი, თვით ეს ჩვენი ავტორიც კი არა მძულს, მიუხედავად უშურველი ლანძღვა-ცილისწამებებისა ჩემს მიმართ. მებრალება მხოლოდ. მაგრამ გაცილებით უფრო მებრალებიან ჩვენი დიდებული მსახიობები, რომელთაც საბჭოურმა რეჟიმმა არ დააცალათ სრულყოფილად გამოემუღავნებინათ თავიანთი ტალანტი და, ნაცვლად ყალბი ფილმისა, ნამდვილ ფილმებში ეთამაშათ. დიდი ხელოვნება, აი, მაშინ გვენახა.

არადა, ყალბ ფილმს დიდი მისია დაკისრებულია: ხალხის გონებაში მტკიცედ ჩაებეჭდათ გიორგი სააკაძის კულტი, ნამდვილი ეროვნუ-

ლი გმირების ნაცვლად თავზე მოეხვიათ ყალბი გმირი.

ჩვენი ავტორი კი სულ სხვა შეხედულებისაა და გადაჭრით უარყოფს სააკაძის კულტის შექმნის ამ მიზეზს: „და მაინც — ნუთუ მართლა, ოდნავადაც ნორმალურად მოფიქრალ კაცს მოეფიქრება, რომ — სააკაძის, როგორც ეროვნული ფენომენის წინა პლანზე წამოწევა „საბჭოურ-კომუნისტური რეჟიმის“ ინიციატივა და აკვიატება ყოფილა?!“

ოდნავადაც ნორმალურად მოფიქრალსო...

ასეთ გამოთქმას მაინცდამაინც ნუ იხამუშებთ, ძვირფასო მკითხველო, რადგანაც ის ამოვარდნილი არ არის „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ პატრონის მორალური ჩარჩოებიდან. ჩვენ მხოლოდ ერთად გადავავლოთ თვალი რეალურ ვითარებას და საბოლოოდ გავარკვიოთ ჩვენს საისტორიო მეცნიერებაში გიორგი სააკაძისათვის ახალი, შელამაზებულ-გადაკეთებული ბიოგრაფიის შექმნის გარემოებანი.

II

მიხეილ ჭიაურელის ორსერიანი ფილმი „გიორგი სააკაძე“ გადაღებულია (1942-43 წლებში) პირადად სტალინის დაკვეთითა და მითითებებით.

სტალინი ისე ძალიან იყო დაინტერესებული არამარტო ამ ფილმის შექმნით, არამედ ისტორიული სინამდვილისა და სააკაძის სახის გარკ-

ვეული რაკურსით წარმოსაჩენად, რომ მოითხოვა წინასწარვე გაეცნოთ მისთვის ფილმის სცენარები: შესარჩევად და დასახვეწად.

მეორე მსოფლიო ომი უკვე დაწყებულია, გერმანული არმიები ქვეყანას ქვეყანაზე იმორჩილებენ და თუმც საბჭოთა კავშირის საზღვარი ჯერ არ გადმოულახავთ, ესეც დღედღეზეა მოსალოდნელი. და ასეთ დროს რუსეთის იმპერატორი იცლის იმისათვის, რომ გულდასმით დაამუშაოს გიორგი ლეონიძისა და ანა ანტონოვსკაიას მიერ დაწერილი სცენარები და თავისი მოსაზრებანი გაუზიაროს კინომრეწველობის მინისტრს ბოლშაკოვს (სტალინის ამ წერილს მკითხველი სრულად გაეცნობა აკაკი ბაქრაძის წიგნში: „კინო. თეატრი“, 1989 წ., გვ. 90-91).

როდის იყო უმაღლესი ხელისუფალნი კინოსცენარებს კითხულობდნენ, თანაც, ასეთ კრიზისულ ყოფაში?!

ეტყობა, ეს მაშინ ხდება, როცა ამა თუ იმ მოვლენას სახელმწიფოებრივი (ჩვენს შემთხვევაში, პარტიული) მნიშვნელობა ენიჭება.

რაკილა სცენარის ავტორებმა წინასწარვე უწყიან, რომ სააკაძე გმირად უნდა გამოიძერწოს და ფილმი ჰეროიკულ-სახოტბო ხერხებით ამეტყველდეს, და ეს იმ კაცის ნება-სურვილია, ადვილი მისახვედრია, რომ თავს არ დაზოგავდნენ. თითქოს მოსალოდნელი იყო, რომ გიორგი ლეონიძის სცენარი ბევრად დაჯაბნიდა ანა ანტონოვსკაიას (მათი ნიჭის შედარებაც ხომ უხერხულია), მაგრამ სტალინმა სხვაგვარად განსაჯა:

ხელალებით დაიწუნა ლეონიძის თხზულება, მიიჩნია, რომ გადაკეთებაც ვერ უშველიდა („ჩვენი აზრით, ლეონიძის სცენარი წარუმატებელია, მხატვრულად ღარიბია. რამდენადმე პრიმიტიულია ისტორიული მასალის არჩევისა და გამოყენების თვალსაზრისით“), სამაგიეროდ მოიწონა ანტონოვსკაიას სცენარი, ოღონდ დაურთო არსებითი შენიშვნა, რომლის გათვალისწინების შემდგომაც შესაძლებელი იქნებოდა ფილმის გადაღება, რადგანაც მაშინ უკვე ეს თხზულება შეფასდებოდა როგორც ერთ-ერთი საუკეთესო ქმნილება საბჭოური კინემატოგრაფიისა.

სტალინის წერილში მრავალმხრივ დამაფიქრებელია ერთი პასაჟი, რომლის მიხედვითაც მივაკვლევთ ლეონიძის სცენარის დაწუნების ნამდვილ მიზეზსაც და, რაც მთავარია, სააკაძის კულტის დამკვიდრების ყველაზე პირადულ და მნიშვნელოვან მოტივსაც:

„...როგორც ისტორია მოგვითხრობს, სააკაძის პოლიტიკა თუმცა პროგრესული იყო საქართველოს მომავალი პერსპექტივის თვალსაზრისით, მარცხი განიცადა, თვითონ სააკაძე კი დაიღუპა, რადგანაც საქართველო სააკაძის დროს არ იყო მომნიშვნელოვანი ასეთი პოლიტიკისათვის, ანუ გაერთიანებისათვის ერთ სახელმწიფოდ მეფის აბსოლუტიზმის დაფუძნებითა და თავადთა ხელისუფლების განადგურების გზით. მიზეზი ნათელია: თავადობა და ფეოდალიზმი გამოჩნდნენ უფრო ძლიერნი, ხოლო მეფე და

სამეფო კარი უფრო სუსტი, ვიდრე სააკაძე ვარაუდობდა.

სააკაძე გრძნობდა საქართველოს ამ შინაგან სისუსტეს და აპირებდა ამის აღმოფხვრას საქმეში გარეშე უცხო ძალების ჩარევით. მაგრამ გარეშე ფაქტორის ძალას არ შეეძლო ანაზღაურება ქვეყნის შინაგანი სისუსტისა. ასეც მოხდა, როგორც ცნობილია. ამ გადაუჭრელ წინააღმდეგობათა გამო სააკაძის პოლიტიკას უნდა განეცადა — და კიდევ განიცადა — მარცხი“.

„როგორც ისტორია მოგვითხრობს“, — სტალინი რომ ამბობს, მართლა ისტორიის მონათხრობს კი არ ეყრდნობა, არამედ ანტონ ფურცელაძის წიგნს „გიორგი სააკაძე და მისი დრო“, რომელშიც პირველად მიენერა მოურავს ოცნება და ბრძოლა საქართველოს გაერთიანებისათვის, მაშინ, როცა საისტორიო ქრონიკებში ამის ოდნავი მინიშნებაც არ არსებობს და ისტორიული რეალობაც ამასვე ადასტურებს. ფურცელაძემ გააყალბა სააკაძის სოციალური წარმოშობაც, ვითომდა იგი გლეხი იყო და არა დიდგვაროვანი. ამ გარემოებამ კი კიდევ ერთი სხივი შესძინა მოურავს ხალხოსანთა და სოციალ-დემოკრატების თვალში. სტალინიც სიჭაბუკეში ანტონ ფურცელაძის სააკაძით იქნებოდა მოხიბლული და საკუთარ თავს გულში იქნებ მასთანაც აიგივებდა (გლეხის ბიჭი ებრძვის მეფის ხელისუფლებას!).

დადგება ჟამი და მათი ბიოგრაფიების საკვანძო ეპიზოდი მართლაც დაემგვანება ერთმა-

ნეთს: სტალინმა (ორჯონიკიძესთან ერთად) დაგეგმა წითელი არმიის შემოჭრა საქართველოში და აქეზებდა ლენინს, რათა ეს განზრახვა არ გადადებულიყო. ორჯონიკიძე შემდგომ უშუალოდ მონაწილეობდა საბრძოლო მოქმედებებში და 1921 წლის 25 თებერვლის ტრაგედია მის სახელს ამიტომ უფრო გადაეჯაჭვა, თორემ სტალინიც ძალიან გაისარჯა ამ საბედისწერო თარიღის დადგომისათვის.

დააკვირდით მის სიტყვებს:

— სააკაძე გრძნობდა საქართველოს ამ შინაგან სისუსტეს და აპირებდა ამის აღმოფხვრას საქმეში გარეშე უცხო ძალების ჩარევით.

სრულიად აშკარაა, სტალინი ამართლებს სააკაძის საქციელს — ყიზილბაშების ლაშქარს რომ შემოუძღვა, უცხო ძალების ჩარევა ხომ ქვეყნის სისუსტის აღმოსაფხვრელად ანუ საქართველოს გაერთიანებისათვის სჭირდებოდაო. მისი მარცხის მიზეზად კი იმას მიიჩნევს, რომ გარეშე ძალამაც ვერ აანაზღაურა საქართველოს მეტისმეტი სისუსტე და მოუმწიფებლობა სააკაძის პოლიტიკის ხორცშესახსმელად.

კიდევ და კიდევ დააკვირდით ამ სიტყვებს, ამ მსჯელობას, ამ შეხედულებებს:

გიორგი სააკაძის პოლიტიკა — უცხო ჯარის შემოყვანა თავის სამშობლოში — მხოლოდ იმიტომ დასრულებულა მარცხით, რომ საქართველო იმაზე უფრო დასუსტებული აღმოჩნდა შინაგანად, ვიდრე მოურავს წარმოედ-

გინა, თორემ შესაფერისი პირობები რომ ყოფილიყო, უცხო ჯარი მოახერხებდა ქვეყნის სისუსტის აღმოფხვრას და სააკაძის თავკაცობით თავადაზნაურობას რომ გაანადგურებდა, საქართველოს განმათავისუფლებლად მოველინებოდა.

ასე რომ, თუ ქვეყანა დასუსტებულია, იქ უცხო ჯარის შესვლა არამცთუ სასურველი, აუცილებელიც კი ყოფილა.

რასაც იმ „დასუსტებული“ ქვეყნის შვილები დაპყრობას უწოდებენ, თურმე ეს ყოფილა განთავისუფლება.

სააკაძის პოლიტიკაზე მსჯელობისას მკაფიოდ იკვეთება სტალინის მიერ ნაგულისხმევი ქვეტექსტი: გაამართლოს საქართველოს 1921 წლის ოკუპაცია და თავადაზნაურთა ლიკვიდაცია, რაც თურმე ჩვენი ქვეყნის სისუსტის აღმოფხვრად და გადარჩენად უნდა მივიჩნიოთ.

სააკაძეს თუ არ შეესწრო შესაფერისი პირობები, სტალინს (და ორჯონიკიძეს) სწორედ შესაფერის ჟამს მოუხდა გარეშე ძალების ჩარევა საქართველოს შინაურ საქმეებში და რაც სააკაძეს მარცხით დაუმთავრდა, ახლა უკვე ხორცი შეესხა.

ასეთ მსჯელობასა და შეხედულებებს ნუ გავიკვირვებთ.

ასეთია საბჭოური მორალი და მსოფლმხედველობა: ყველა და ყველაფერი უკუღმართად წარმოისახოს, დამპყრობელს განმათავისუფლებელი დაერქვას, საოკუპაციო ჯარს -- სამშ-

ვიდობო მისიით მოსული, პატრიოტს — ყაჩაღი, რენეგატსა და ერის გამყიდველს — გმირი... ამ კონცეფციით გადაისინჯოს ერის წარსულიც და ნამდვილ ისტორიას შეენაცვლოს ყალბი ისტორია, რათა საბოლოოდ დაეცეს ზნეობა.

რაკილა გამართლებულად და აუცილებლობად დაისახა 1921 წლის წითელარმიული ლაშქრობა, 1614 წლის ყიზილბაშური შემოსევაც ასევე, ამ თვალთახედვით შეფასდა.

ორივე ლაშქრობის წამქეზებელნიც შარავანდით შეიმოსნენ.

საბჭოურ-კომუნისტური შარავანდით.

გიორგი ლეონიძის სცენარის დაწუნების მიზეზიც აქ უნდა ვეძიოთ.

მიუხედავად მძიმე პოლიტიკური წნეხისა და საყოველთაო ტერორისა, მიუხედავად თვითონ სტალინზე შექმნილი სახოტბო პოემისა „ბავშვობა და ყრმობა“, მიუხედავად იმისა, რომ ძალიან მოინდომებდა სტალინის მოსაწონად დაენერა და ამისთვის გარკვეულ გადასხვაფერება-გაყალბებასაც არ მოერიდებოდა, იმ პათოსით მაინც ვერ წარმართა თხრობა, რომ მტრის ჯარის შემოსევა საქართველოს სასიკეთოდ მოხდა. ვერც თავადების განადგურების აუცილებლობას დასცემდა დასტურს.

ასეა: რასაც ვერ იწამებ, ვერც სრულყოფილად გამოხატავ, რამხელა ტალანტიც გინდა გქონდეს.

ხოლო თუ როგორ სწამდა და სააკაძის ფენომენსაც როგორ გაიაზრებდა, ექსპრესიულად

გამოხატა 1962 წელს შექმნილ ლექსში „ბევრ-
ჯერ მოვწურავთ მწიფე ბროწეულს“:

გათქერეს ქართლი, როგორც ტრამალი!
აბჯარცმულს,
ჯვარცმულს,
რა არ უნევდა?
ერთი დავითი,
ერთი თამარი!
ორ სააკაძეს ვერ გაუძლებდა!
მინა დაიხა,
ერი დაინთქა...

ტრაგიზმის ეს შეგრძნება ვერ ფერფლავს
იმედოვნებას და ლექსი იმ რწმენით გრძელდე-
ბა და ბოლოვდება: კვლავ ვცოცხლობთ ქვეყ-
ნის გასაოცებლად, ცაში ოცნებას კვლავაც
შევტყორცნით და მარგალიტნაქსოვ თამარის
კაბასაც დაუძონძებლად შევინახავთო, — მაგ-
რამ აქ ჩვენთვის საგულისხმო ისაა, რომ მწარე
განცდანი 1921 წლის 25 თებერვლის მწუხარე
და გაუნელებელი შთაბეჭდილებებით არის აღ-
ვსილი.

მინიშნება ისეთი გამჭვირვალეა, ამოცნობას
ვარაუდები არა სჭირდება: „ორი სააკაძე“, ვი-
საც „ერთი დავითი“ და „ერთი თამარი“ ვერ გა-
უძლებდა — და ვერც გაუძლო — სტალინი და
სერგო ორჯონიკიძე არიან.

„სააკაძე“ გიორგი ლეონიძისათვის მოლა-
ლატის, ერის გამყიდველის, სამშობლოს დამაქ-

ცევარის სიმბოლური სახეა და ამ სიმბოლოს მოშველიებით ამიტომაც განაზოგადებს თვალწინ მომხდარ მოვლენებს.

ორ სააკაძეს ვერ გაუძლებდაო...

გულში ასე რომ სწამდა, აბა, სცენარს — მიუხედავად მორალური კომპრომისისა — სტალინის მოსაწონს როგორ შექმნიდა. კომპრომისსაც აქვს თავისი ზღვარი.

ანა ანტონოვსკაია კი, უმაღლესი ხელისუფალის მითითება რომც არა სცოდნოდა, გიორგი სააკაძეს გმირად ხომ დახატავდა და დახატავდა, სამშობლოში მტრის ჯარის შემოყვანასაც, ანუ ქვეყნის გათქერვას ტრამალივით, ღირსებად მიუთვლიდა.

რუსული შოვინისტური იდეოლოგია ასეთ ყალბ შეხედულებებს უნერგავდა თავის ვოლიერებში გამოზრდილ მწერალთა და მეცნიერთა თაობებს.

როცა ალექსანდრ პუშკინი, მიხაილ ლერმონტოვი, ფიოდორ დოსტოევსკი თუ სხვანი აღვსილიყვნენ იმპერიალისტური სულისკვეთებით და ამ რაკურსიდან გაიზრებდნენ პოლიტიკურ მოვლენებსა თუ ისტორიულ წარსულს, რა უნდა გაგვიკვირდეს მეათეხარისხოვანი მწერლისაგან?

ეგ კი არის: რადგანაც დავალების მიღმა თვითონ სტალინი იდგა, ანტონოვსკაიამ ისე ძალიან მოინდომა და გადააჭარბა, რომ გიორგი სააკაძე გამარჯვებულად გამოიყვანა და ცამდე აზიდა, რაც სტალინს უკვე აღარ ეჭაშ-

ნიკა: ამით ისტორიული სინამდვილე იცვლება და მცდარი წარმოდგენა იქმნება საქართველოს წარსულზე (ვითომ სხვა მხრივ ყველაფერი რიგზე იყო!).

გიორგი სააკაძის სახე უნდა ამაღლდეს, მაგრამ ისეც არა, რომ სტალინი დაჩრდილოს.

ამიტომაც უნდა გვამცნობდეს ფილმის ფინალი სააკაძის პოლიტიკის მარცხიან დასასრულს.

ასეც მოხდება. ფილმი ზუსტად მოერგება უმაღლესი ხელისუფალის ჩანაფიქრსა და საბჭოურ ჩარჩოებს და 1943 წელს მის პირველ სერიას მიენიჭება სტალინური პრემია, 1946 წელს კი — მეორე სერიას.

ცალ-ცალკე რომ დააჯილდოვა ორივე სერია, ამითაც გამოკვეთა „გიორგი სააკაძის“ განსაკუთრებული მნიშვნელობა საბჭოური იდეოლოგიისათვის.

საბჭოური ისტორიოგრაფიაც, ცხადია, უმაღლესი ხელისუფალის ნების მიხედვით გადააკეთებს გიორგი სააკაძის ბიოგრაფიას და მის სახეს საბჭოური მითოსის გალერეაში მოათავსებს.

ამ შეცვლა-გადაკეთების პროცესი ფარულიც რომ ყოფილიყო, მაშინაც ვერ დაიმალებოდა, თორემ ისე მოხდა, რომ ამ პროცესის მასალები ხელთა გვაქვს და თვალის მიდევნებაც ყველას შეუძლია.

30-იანი წლების ბოლოს ქართველმა ისტორიკოსებმა ხელი მოკიდეს საქართველოს ის-

ტორიის სახელმძღვანელოს შექმნას და 1940 წელს გამოსცეს მისი მაკეტი წინასწარი განხილვისა და დახვეწისათვის: „საქართველოს ისტორია უძველესი ხანიდან ჩვენს დრომდე (ხელნაწერის უფლებით)“, ტირაჟი 105 ცალი.

როგორც წინათქმაშია აღნიშნული: უძველესი ხანიდან X საუკუნის დამლევამდე დანერგულია სიმონ ჯანაშიას მიერ, X საუკუნის დამლევიდან XVI საუკუნის დამდეგამდე — ივანე ჯავახიშვილისა, XVI საუკუნის დამდეგიდან XIX საუკუნის დამდეგამდე — ნიკო ბერძენიშვილისა. ასე რომ, ჩვენთვის საინტერესო მონაკვეთი — გიორგი სააკაძის ბიოგრაფია — ამ ისტორიკოსის მომზადებულია.

სახელმძღვანელო წიგნად გამოიცა 1943 წელს და თუ სააკაძის ბიოგრაფიას ამ გამოცემაშიც გავეცნობით და გონების თვალთ მაკეტის ვერსიასაც აღვიდგენთ, მაშინვე ვიგრძნობთ, რომ მნიშვნელოვანი ცვლილებანი შეუტანიათ.

ამიტომ გვერდიგვერდ დავიდოთ მაკეტიც და სახელმძღვანელოც და გულდასმით გავერკვეთ ცვლილებებშიც და მის მიზეზებშიც.

მას შემდეგ, რაც გიორგი სააკაძე სიკვდილს გადაურჩა და ირანს შეაფარა თავი სიმამრთან, ნუგზარ ერისთავთან ერთად, მაკეტში აღნიშნულია:

„გაბოროტებულმა ფეოდალებმა პოლიტიკური მახეზღარობა იკადრეს. ისინი ეცადნენ დაერწმუნებინათ შაჰი, რომ ლუარსაბ-თეიმურაზის თანხმობა ერანის წინააღმდეგ იყო მიმართული“.

სახელმძღვანელოში ამ ფრაზებს ვეღარ იპოვნით.

მაკეტში წაიკითხავთ:

„და აი, 1614 წლის ლაშქრობაში შაჰ-აბასს მოჰყვებოდა გიორგი სააკაძეც და მისი უახლოესი მრჩეველი იყო“.

ვერც ამ ფრაზას იპოვნით სახელმძღვანელოში.

მაკეტში წაიკითხავთ:

„მოურავი გიორგი სააკაძე ლუარსაბის მოსიხბარი იყო და მის დასაღუპავად ცდას არ აკლებდა. შაჰი დარწმუნებული იყო მოურავის ერთგულებაში, დიდად აფასებდა მის სამსახურს და მის რჩევას უსმენდა“.

სახელმძღვანელოში ვერც ამ ფრაზებს იპოვნით.

მარტყოფის აჯანყების მიზეზსაც მაკეტი იმით ხსნის, რომ სააკაძეს ხელთ ჩაუვარდა შაჰის საიდუმლო ბარათი, ყარჩილა-ხანს რომ ავალებდა მოურავისათვის თავის მოკვეთას:

„ყველაფერი გარკვეული იყო. ერთადერთი გზა მოურავის წინაშე — ეს აჯანყება იყო“.

ვერც ამ ფრაზებს იპოვნით სახელმძღვანელოში.

ბაზალეთის ბრძოლის მიზეზსაც მაკეტი ასე ხსნის:

„გიორგი სააკაძე ქართლის მმართველობას იჩემებდა და თეიმურაზის მეფობას ვერ ითმენდა“.

სახელმძღვანელოში ვერც ამ ფრაზას ამოიკითხავთ.

ახლა კიდევ ერთხელ გადაავლეთ თვალი, ძვირფასო მკითხველო, ამ განსხვავებებს მაკეტსა და სახელმძღვანელოს შორის და თვალსაჩინოდ გამოიკვეთება კანონზომიერება:

მიზანდასახულად არის ამოშლილი ის ფრაზები, გიორგი სააკაძეს რომ წარმოგვიდგენს გულბოროტ, მოღალატე, შურისმაძიებელ, პირადი განდიდების წყურვილით შეპყრობილ პიროვნებად.

აშკარაა, რომ ნიკო ბერძენიშვილი სავსებით სანდოდ მიიჩნევდა იმ საისტორიო წყაროებსა და ცნობებს, რომელთაც მეც ვეყრდნობი და მათ ხელახალ შემოტანასაც ვცდილობ სამეცნიერო მიმოქცევაში.

ნიკო ბერძენიშვილს ეს ყოველივე თავის დროზევე ჰქონდა გარკვეული და სავსებით ჩამოყალიბებული კონცეფციაც შეემუშავებინა გიორგი სააკაძის წინააღმდეგობრივ, ტრაგიკულ პიროვნებაზე.

როცა თავისი შეხედულებისამებრ აანალიზებს და მსჯელობს, ანუ 1940 წლამდე, მოურავი ასეთ პორტრეტს წარმოსახავს: შეულამაზებელს, მიუკერძოებელს.

მაგრამ უეცრად დგება არჩევანის წინაშე: ან წაშალოს სააკაძის ბიოგრაფიის სამარცხვინო ეპიზოდები, ანდა შეურიგდეს ციხესა და კატორლას, რაც უსათუოდ მოჰყვებოდა სტალინის ნების წინააღმდეგ წასვლას.

ნურც ნიკო ბერძენიშვილს გავამტყუნებთ და ნურც ნურავის, თუ ასეთ „რედაქციას“ დაყაბულდა, მითუმეტეს, თვითონ თავიც რომ გადაედო, ის

ფრაზები მაინც ამოიშლებოდა და სახელმძღვანელოს ეს მონაკვეთი გამოცემისას იქნებოდა იმ სახით, როგორც სტალინური ნორმები მოითხოვდა.

ასე შექმნა ქართულმა კინემატოგრაფიამ და საისტორიო მეცნიერებამ გიორგი სააკაძის ახლებური, კანონიკური სახე და კულტი.

ვიდრე სააკაძის კულტთან დაკავშირებით ორიოდ გარემოებაზეც მოგახსენებდეთ, ბარემ აქვე გაგაცნობთ ამონაწერს აბელ სურგულაძის წიგნიდან „დიახ, სტალინს ახსოვდა საქართველო“ (ბათუმი, 1996):

„სტალინის ასეთმა დამოკიდებულებამ, სხვათა შორის, დიდი როლი შეასრულა გიორგი სააკაძის მიმართ ქართველ ისტორიკოსთა კონცეფციის ჩამოყალიბებაში. 1940 წელს გამოცემულ საქართველოს ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელოს მაკეტში დიდი მოურავი წარმოდგენილი იყო როგორც რეტროგრადი ფეოდალი მოღვაწე, რომელიც მოქმედებდა არა „პატრიოტული მოტივებით, არამედ პირადი მიზნით“. 1943 წელს დაბეჭდილ სახელმძღვანელოში კი, ალბათ ბოლშაკოვისადმი სტალინის წერილის გათვალისწინებით, ძველი შეხედულებიდან „თითქმის აღარაფერი დარჩენილა“. მოგვიანებით, 1945 წლის ოქტომბერში, სოჭში სტალინთან შეხვედრამ და „აზრთა გაცვლა-გამოცვლამ დიდად იმოქმედა... ნიკო ბერძენიშვილზე (მოურავის შესახებ კონცეფციის ავტორი — ა.ს.) და საბოლოოდ „განკურნა“ სკეპტიციზმისაგან გიორგი სააკაძის მიმართ“.

ამ ფრაგმენტში მოკლედ არის გადმოცემული ის, რის დასასაბუთებლადაც — თვალსაჩინოების მიზნით — ვრცელი მასალა მოვიშველიე. წიგნის ავტორიც აღიარებს, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიაში სააკაძის ბიოგრაფიის გადაკეთება-შელამაზება პირადად სტალინის მოთხოვნით მოხდა.

სხვა გზა არ არის, რეალობა ისეთია, ვერსად ნაუხვალ, თუ სულ არ აიღებ ნამუსზე ხელს.

მართალია, ძალიანაც მოსწონს, რომ სააკაძის შესახებ ნიკო ბერძენიშვილის (საერთოდ, ქართველ ისტორიკოსთა) კონცეფცია სრულიად ამოტრიალდა, მაგრამ აქ მთავარი ისაა, რომ თავისდაუნებლიეთ აბათილებს გიორგი სააკაძის დღევანდელ დამცველთა ერთ მთავარ მტკიცებას, თითქოს საბჭოური ეპოქა და სტალინი არაფერ შუაში არიან სააკაძის კულტის შექმნაში. აგერ, ლევან სანიკიძე იქამდეც მივიდა: ასეთი რამ ოდნავადაც ნორმალურად მოფიქრალ კაცს არ უნდა მოაფიქრდესო.

არადა, თავგადაკლული სტალინისტიც აღიარებს: ქართული ისტორიოგრაფია სააკაძის მიმართ სკეპტიციზმისაგან სტალინმა განკურნაო.

სტალინმა ბოლშაკოვისადმი გაგზავნილი ბარათი-დირექტივაც კი არ იკმარა (თავისთავად ეს უკვე ყველაფერს ნიშნავდა) და პირადადაც მიიწვია და ესაუბრა ნიკო ბერძენიშვილს.

„განკურნავდა“, აბა, რა იქნებოდა!..

პირადად რომ გაგვსაუბრებოდა, იქნებ მე და თქვენც „განვეკურნეთ“ სკეპტიციზმისაგან, ძვირფასო მკითხველო...

ეს ჩვენი სტალინისტი სააკაძის დამცველებს მოუგერიებელ დარტყმას აყენებს, მაგრამ, როგორც მოგახსენეთ, ეს თავისდაუნებლიეთ დამართა, თორემ სულითა და გულით მათ მხარეზეა, რასაც ადასტურებს ჩემს მიერ ამოწერილი ფრაგმენტისათვის დართული სქოლიო:

„უკანასკნელ ხანს პრესა-პუბლიცისტიკაში კვლავ წამოიწყეს დისკუსია გიორგი სააკაძის შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში მიღებული კონცეფციის გადასინჯვისათვის. ჯერ ჯანსუღ ღვინჯილიამ, შემდეგ კი ლევან სანიკიძემ და სხვებმა, ჩვენი აზრით, დამაჯერებლად აჩვენეს ამ ცდის უსაფუძვლობაც, უსარგებლობაც“.

„სხვებმა“ გულისხმობს მხოლოდ სვიმონ გამსახურდიას, ვისი სახელის მოხსენიებაც ამ ჩვენმა ავტორმა საჭიროდ არა ცნო. საინტერესოა, რატომ ამჯობინა მისი გასაიდუმლოება, ამდენი ფუყე და გაუგებარი მსჯელობით გადატენილ წიგნს ასე რას გაზრდიდა მისი მოხსენიება. ეტყობა, იფიქრა, ეს გვარ-სახელი მკითხველს მაინც ვერაფერს ეტყვისო, და უფრო სახელიანი ფიგურები ამიტომაც დაიმონმა.

დამონმებით კი დაიმონმა ჩემს საწინააღმდეგოდ, მაგრამ არგუმენტი... ჩემს სასარგებლოდ მოიტანა.

ამასაც რომ ვერ მიხვდება კაცი, განა შეიძლება ბაიბურში იყოს, რა არის დამაჯერებელი და რა დაუჯერებელი, რა საფუძვლიანი და რა უსაფუძვლო?

თვითონვე დანერა, რომ ქართულ ისტორიოგრაფიაში მიღებული კონცეფცია პირადად

სტალინის შეხედულებაა და, მის უშუალო ჩარევამდე, საპირისპირო კონცეფცია იყო ჩამოყალიბებული. და ორიოდ სტრიქონის შემდეგ თავის დაწერილსაც ველარ ცნობს.

აბა, თქვენ მითხარით, ძვირფასო მკითხველო, საბჭოურ-პარტიული დიქტატიტ ამოშლილი სტრიქონების აღდგენა რატომ უნდა იყოს უსარგებლო?

სხვას ხომ არაფერს ვითხოვ ჩემს წერილების ციკლში „სიმართლე გიორგი სააკაძეზე“, რომელიც ციკლად იმიტომ გადაიქცა, რომ საბჭოური იდეოლოგიის ნაშთებს ჭეშმარიტების აღიარება ხელს არ აძლევთ და სავსებით სანდო საისტორიო წყაროების მიჩქმალვასა და გაყალბებას ცდილობენ.

არადა, უნდა შეეგუონ იმ აზრს, რომ სტალინს, მართალია, შეეძლო ქვეყნიერება ეზანზარებინა, მაგრამ მის ნებასაც აღემატებოდა ისტორიულ წარსულში კორექტივის შეტანა.

საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოს გადააკეთებ, მაგრამ საქართველოს ისტორიასაც ხომ ვერ გადააკეთებ. ის ისეთია და ისეთიც იქნება, როგორც იყო სინამდვილეში. დიდი გადაფასება რომ დასრულდება, ამ სინამდვილის მიხედვით დაერქმევათ გმირებს გმირები და მოღალატეებს მოღალატეები.

ახლა კი სააკაძის კულტთან დაკავშირებულ იმ ორიოდ გარემოებაზეც:

როცა მისი შექმნის აუცილებლობა დადგა უმაღლესი ხელისუფალის წინაშე, ისიც დაისაჭიროვა, რომ ქართულ ფოლკლორშიც მოეძებ-

ნათ მოურავის სადიდებელი ლექსები. ეს იქნებოდა ერთ-ერთი მარჯვე გზა იდეური ზემოქმედებისა ხალხზე, საუკუნეების მანძილზე გიყვარდათ და შარავანდით მოსავდით სააკაძის სახელს, საძულველი თავადების მიერ დევნილს და საქართველოსთვის თავშენიწიულსო.

მისი ბრძანებით გულმოდგინედ მოჩხრიკეს ხალხური ზეპირსიტყვიერების კრებულები, მაგრამ წამლადაც არ მოიძებნა ერთი ნიმუშიც კი.

ამიტომ საბჭოური იდეოლოგიისათვის ნიშანდობლივი ფალსიფიკაციის ხერხი მოიშველიეს და ასე შეითხზა „ხალხური“ პოეტური ციკლი გიორგი სააკაძეზე.

ამ ლექსების გაცნობა, ცალკე წიგნადაც არის გამოცემული, ყოველ ფოლკლორისტსა და ხალხურ პოეზიაში გათვითცნობიერებულ მკითხველს იოლად დაარწმუნებს მათ სიყალბეში, აშკარაა, ჩვენს დროში რომ არის ნაკონინები, მაგრამ საგულისხმოა ერთ-ერთი უშუალო ფალსიფიკატორის, კონსტანტინე ლორთქიფანიძის აღიარება. მოგვიანებით იგი გამოუტყდა მაგალითოდუას, რომ სააკაძეზე ლექსების დაწერა ხალხური პოეზიის მიბაძვით საგანგებოდ დაევაღათ მას და ილო მოსაშვილს და მათაც, ცხადია, სიხარულით შეასრულეს პარტიული დავალება.

კონსტანტინე ლორთქიფანიძის ეს სიტყვები ბატონმა მაგალიმ საჯაროდ გაიხსენა 1994 წლის 10 მაისს, ქუთაისის უნივერსიტეტის სხდომათა დარბაზში, რესპუბლიკურ სამეცნიერო კონფერენციაზე „ქუთაისური საუბრები“.

თუ გსმენიათ სხვა ამისთანა მაგალითი, რომ ისტორიულ გმირებზე ფალსიფიცირებული, ვითომ ხალხური ლექსები შეეთხზათ?

გიორგი სააკაძე თავისი ახალი, შელამაზებული ბიოგრაფიით უკვე გმირთა საბჭოური პანთეონის ბინადარია და ამ შემთხვევაშიც განსხვავებულად ამიტომაც ეპყრობიან, ვიდრე სხვა ისტორიულ პირებს.

განსხვავებულად მოეპყრნენ მაშინაც, 70-იან წლებში, როცა მისი ორი ძეგლი დაიდგა: კასპსა და თბილისში. და ეს მაშინ, როცა ერთი ძეგლიც არ იდგა: ფარნავაზის, აშოტ დიდის, დავით აღმაშენებლის, თამარ მეფის, დიმიტრი თავდადებულის, გიორგი ბრწყინვალის, ქეთევან წამებულის... ვინ მოთვლის ჩვენს ეროვნულ გმირებსა და წამებულთ.

ვიდრე გიორგი სააკაძის ძეგლები დაიდგმებოდა, კონსტანტინე გამსახურდიას გულში ჰქონდა ამოჭრილი რაც შეიძლება მალე დადგმა დავით აღმაშენებლის ძეგლისა და ეს საჯაროდაც განუცხადებია მხატვართა ყრილობაზე. მის გამოსვლას მითქმა-მოთქმა მოჰყოლია და 1968 წლის 24 ივნისს ანა კალანდაძე რომ სწვევია, ძალაუწებურად ჩამოვარდნილა სიტყვა ამ გამოსვლაზე. ორი დიდი შემოქმედის საუბრის ფრაგმენტი შემოგვინახა ქალბატონ ანას მხატვრულ-დოკუმენტურმა ნარკვევმა „კოლხური კოშკის ბინადრებთან“:

„მხატვართა ყრილობაზე გამოსულხართ. მხატვრებს ძალიან მოსწრებულად უთქვამთ, — ერთადერთი მხატვარი ამ ყრილობაზე კონსტანტინე

გამსახურდია იყო. ისიც ძალიან მოსწონებიათ, დავით აღმაშენებლის ძეგლის შეკვეთა რომ გადაგინყვეტიათ და ძეგლის კოლხური კოშკის შესასვლელთან დადგმა-მეთქი. ამაზე ბრძანა: ღიახ, გავაკეთებინებ დავითის ძეგლს და ჩემი კოშკის კარიბჭესთან დავდგამ. მაგათ კი სააკაძის ძეგლი გააკეთონ, სამ რჯულს რომ უღალატაო, და დასძინა, ხომ ნახე, რას წერს ფერევი მასზე? იქით კიდევ სპარსეთის შაჰს აქეზებდა საქართველოზეო“.

ნათელია, ვისაც გულისხმობს: მაგათ კი სააკაძის ძეგლი გააკეთონო.

და კიდევ დადგეს, სულაც ძეგლები.

ზოგადი შტრიხებით ასე გამოიყურება გიორგი სააკაძის კულტის შექმნა-დამკვიდრების მიზეზიც და გარემოებანიც საბჭოურ სინამდვილეში.

III

გაკვირვებით არ მიკვირს, რომ ნომენკლატურული ისტორიოგრაფია ჯერაც გააფთრებით ცდილობს ამ კულტის შენარჩუნებას, მაგრამ რაც განწირულია დასამხობად, ვერაფერი უშველის. გულდასაწყვეტი მხოლოდ ისაა, რომ ისტორიკოსები არ აღმოგვაჩნდნენ და მე მიხდება სიმართლის დაცვა და დამკვიდრება.

აქვე შეიძლებოდა მომეთავებინა მსჯელობა ლევან სანიკიძის ამ პათოლოგიურ სტატიაზე, მაგრამ მისი მორალური პორტრეტის წარმოსაჩენად ორ პასაჟსაც დავუკვირდეთ.

აკაკი წერეთელი ამ სტატიაშიც სააკაძის მეხოტბედ არის მოხსენიებული.

წინა წერილში მის სიტყვებსაც იმონმებდა, მაგრამ ყოვლად არაკეთილსინდისიერად, ტიპური საბჭოური მონტაჟით ისე გამოეშიგნა და გადაეკეთებინა ციტატა, რომ აკაკის მიაწერდა სრულიად საპირისპირო აზრს, რაც მას სინამდვილეში ჰქონდა მოუწავზე.

მართალია, ამ ჩვენი „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ პატრონის მიერ დამახინჯებული ციტატაც და კიდევ სხვა პასაჟი ჩემს წინა წერილშიც დავიმონმე, მაგრამ აქაც გავიმეორებ. ჯერ ერთი, აკაკი წერეთელი ის მწერალია, ვისი სიტყვების გახსენებაც არა გვწყინდება და, მეორეც, გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკის“ რედაქცია ამჯერად მაინც დაუკვირდეს, თუ რას წერს „დამახინჯებელი“ აკაკი წერეთელი. იქნებ მართლა ხოტბის ნიმუშია მისი შეხედულება და მე ვერ ვხვდები:

„შაჰ-აბაზი მხოლოდ იარაღათ უნდოდა ეხმარა, მაგრამ მოტყუვდა ანგარიშში და თვითონვე გადაანყდა თავის ხერხს. მის სამშობლო ქვეყანას თათრებმა მუსრი გაავლეს!.. იკბინა ნეკზე, მაგრამ გვიანლა იყო!.. გადადვა თავი ქვეყნისათვის, მამობრივი გრძნობაც და დაიხშო, შვილი მსხვერპლად დასდვა!.. გასაოცარ საქმეებს ჩადიოდა, მაგრამ ველარ გაასწორა ერთხელვე გაუკუღმართებული გზა. უკეთესმა მამულიშვილმა დაიღუპა თავი და დაღუპა ქვეყანა... კეთილმა განზრახვამ და იმდენმა ღვაწლმა ამაოდ ჩაუარა“.

და კიდევ:

„...ქრისტიანი გრძნობა: „ყოველთა მიტევება“ რომ შერჩენოდა... უკეთესი იქნებოდა: ქვეყანას არა დაუშავდებოდა-რა, თვითონაც პირადად სამაგალითო იქნებოდა ჩამომავლობისათვის და წმინდათა თანა შერიცხული, მაგრამ ეს ვერ მოახერხა და წაიწყმიდა სახსენებელი!..“

რა გახდა ამ სიტყვებიდან და, საერთოდ, მთელი წერილიდან „შავი ფიქრები“ მართებული აზრის გამოტანა?!

უფრო ნათლად წერა, ვიდრე აკაკი წერეთელი წერს, ხომ წარმოუდგენელია, და მის ნათქვამსაც რომ ვერ გაიგებ ან გაუკუღმართებას შეეცდები, სწორედ „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ პატრონი უნდა იყო. მაგრამ რედაქციას რაღა დაემართა. ვთქვათ, თავიდან ენდნენ ამ ჩვენს ლოგიკოსს და აღარ შეამოწმეს დამახინჯებული ციტატის პირველწყარო, მაგრამ მერე, როცა აკაკი წერეთლის სიტყვები დავიმოწმე, ნუთუ მაინც ვერ გამოიტანეს მართებული აზრი, მოურავის მეხოტბეობას რომ მიაწერენ?

ნუთუ შეიძლება სამთავრობო გაზეთში ვერა და ვერ გამოიძებნოს ისეთი რედაქტორი, ვისაც აკაკი წერეთლის წაკითხვისა და გაგების უნარი ექნება? რა გახდა ასეთი კაცის პოვნა, ბოლოსდაბოლოს, ზოგიერთი ოპოზიციური გაზეთის რედაქტორი იოანე პეტრიწსა და ეფრემ მცირეს ურთულეს თხზულებებს კითხულობს და საკმაოდ ღრმადაც წვდება.

საფოსტო ყუთს დამგვანებულ „საქართველოს რესპუბლიკის“ რედაქციას უკვე მივუთი-

თე იმ უხერხულობაზე, რომ წინა საპოლემიკო სტატიაში ეს ჩვენი ავტორი აბუჩად ამგდები ტონით და შეურაცხმყოფელი ეპითეტებით იხსენიებდა ვახტანგ ჭელიძეს, ვისაც... არსად და არასოდეს გამოუთქვამს გიორგი სააკაძის შეფასება. ეს უდიერი საქციელი პირადი ანგარიშსწორების სურვილით აიხსნება, მაგრამ რედაქცია რისთვის არსებობს?.. რა გგონიათ, ძვირფასო მკითხველო, ან ავტორმა იუხერხულა რაიმე, ან რედაქციამ? ამ ახალ სტატიაში აბუჩად ამგდები ტონით და შეურაცხმყოფელ კონტექსტში იხსენიება უკვე ორი პიროვნება: პავლე ინგოროყვა და ერეკლე ტატიშვილი, რომელთაც... არსად და არასოდეს გამოუთქვამთ გიორგი სააკაძის შეფასება.

თუმც ეს პასაჟი ბუნებრივად ეხამება ამ პათოლოგიური სტატიის საერთო სტილსა და სულსკვეთებას.

ამ ჩვენი ავტორის ასეთი გაგულისების ერთი მიზეზი ისიცაა, რომ ვერა და ვერ გაუსაღებია თავისი პიესა გიორგი სააკაძეზე, თუმც არავითარ გზასა და საშუალებას არ ერიდება ამისათვის. არ ეშვებოდა და გააბეზრა რობერტ სტურუა, რათა დაეყოლიებინა დასადგმელად. როცა ვერაფერს გახდა, ანგარიშსწორება გადაწყვიტა და გამოაქვეყნა ყოვლად უღირსი წერილი, რომელშიც სახელოვან რეჟისორს ბრალი დასდო საქართველოს აბუჩად აგდებაში („კრიტიკა“, 1989, №5). გავა წლები და ეს ჩვენი ისტორიკოს-დრამატურგი ხელახლა წამოიწყებს იერიშს

რობერტ სტურუაზე და გაზეთ „შანსის“ ფურცლებიდან პირდაპირ განუცხადებს: თუ გინდა დაამტკიცო, რომ ქართველი ხარ და საქართველო მართლა გიყვარს, მაშინ ჩემი პიესა უნდა დადგაო.

ადამიანი აგონიაში რომ ვარდება, ასეთი რამეები მაშინ ემართება.

თურმე რობერტ სტურუა შექსპირის მწვერვალიდან სანიკიძის ქვესკნელში თუ არ ჩაენარცხება, სხვაგვარად თავის ქართველობასა და საქართველოს სიყვარულს ვერ დაამტკიცებს.

რამდენადაც ვიცნობ ლევან სანიკიძის დრამატურგიულ მოღვაწეობას და სავსებით ვიზიარებ აკაკი ბაქრაძის ანალიზსა და დასკვნას მის მწერლურ უნარზე: „ეს ყველაფერი ანტილიტერატურაა“ („კრიტიკა“, 1972, №1) — ადვილი მისახვედრია, რა პიესაც იქნება, ოლონდ, ცხადია, მე არაფერ შუაში არა ვარ, თუ რუსთაველის თეატრი აღფრთოვანებით არ შეეგება პიესამახერის ამ ნაცოდვილარს. ბოლოსდაბოლოს, ჯერ კიდევ ჩემს დაბადებამდე წერდა ლევან სანიკიძე უნიჭო პიესებს და დგამდა რობერტ სტურუა დიდებულ სპექტაკლებს და მათი პარალელური გზები არასოდეს გადაკვეთილა.

ეს ჩვენი ისტორიკოს-დრამატურგი არაფრისდიდებით არ ეგუება ამ რეალობას და ყელგადაგდებული ივედრება და იმუქრება: თუ გინდა შენი ქართველობა დაამტკიცო, ჩემი პიესა უნდა დადგაო.

აკი მოგახსენეთ: აგონიაში...

და მაინც: რამდენიც უნდა ვწერო, როგორც უნდა ვეცადო მარჯვედ და სახიერად გამოვძერწო საბჭოთა ისტორიკოსის მორალური სახე, იმ ექსპრესიას მაინც ვერ მივაღწევ, რაც იმ სტრიქონებში გამოიხატა:

**ურცხვებმა ხალხის ნერვები
როდემდე უნდა ფლითონ,
სამას მეთე სირცხვილი
სანიკიძეა თვითონ.**

რასაკვირველია, გარკვეულ წრეში ეს ჩვენი ისტორიკოსი პატივისცემითაც სარგებლობს, და მისი მოსაზრებანი (პირობითად ასე მოვიხსენიოთ) პიტალო ჭეშმარიტებადაც ეჩვენება, ვთქვათ, სვიმონ გამსახურდიას, რომელიც „მცირე განაცხადში“ გაოცებასა და აღშფოთებას ვერ ფარავს ჩემს მიმართ:

„როგორ დაამშვენებდა როსტომ ჩხეიძეს ბატონი ლევან სანიკიძისა და იქნებ ჩვენი შეგონებაც რომ ერწმუნა, რომ დამშვიდებულიყო, ფაქტებისა და მოვლენების მეცნიერული ანალიზი გაეკეთებინა და პოლემიკა შეენწყვიტა. ვაგლახ, ეს ასე არ მოხდა... ჩვენ იმიტომ გამოვეხმაურეთ, რომ მისი ცნობიერებისათვის სწორი მიმართულება მიგვეცა, მაგრამ რას იზამ, როცა კარგ მთქმელს კარგი გამგონე არა ჰყავს... ისლა დაგვრჩენია მოვიგონოთ, რომ ადრეც ზოგნი დიდნი და ზოგიც მცირე შეჭიდებიან გიორგი სააკაძეს, მაგრამ ვაგლახად დამარცხებულან“.

ეს არის მცირე განაცხადის ფინალი-აპოთეოზი, რომლის შემდეგაც ეს ჩვენი კარგი მთქმელი პატივისცემას უდასტურებს გაზეთ „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქტორს და დაბეჯითებით უმტკიცებს, რომ: მეცნიერული პოლემიკის ზღვარს არ გადამცდარა და არც არავისთვის შეურაცხყოფა არ მიუყენებია.

ის, რომ მის სტატიასა და განაცხადში უხამსი გამოთქმები არა გვხვდება და არც ისეთი უშვერი ლანძღვა-ცილისწამებანი, რაც მისი კოლეგის ნააზრევში (პირობითად ასე მოვიხსენიოთ), ცხადია, არ ნიშნავს, რომ მეცნიერული პოლემიკის ზღვარში ტრიალებდა და არც შეურაცხყოფა მოუყენებია ჩემთვის. თუნდ ზემოთ დამონმებულ მის სიტყვებს გადაავლეთ თვალი ამ კუთხით. მაგრამ გაცილებით მეტად რომ იცავს ეთიკის ნორმებს, ნურც ამას დავუკარგავთ. მითუმეტეს, სამართლიან საყვედურს გამოთქვამს, რომ: არ არის პარტისტორიის ლექტორი, — როგორც მე მოვიხსენიე.

თუმცა ისიც აშკარაა, რომ საქართველოს ისტორიის სპეციალისტი ისე არ უნდა წერდეს, ვინმეს იოლად აერიო პარტისტორიის ლექტორში, პროპაგანდას არ უნდა უწევდეს საბჭოურ მოვლენებს, ყალბ სქემას სინამდვილედ არ უნდა ასალებდეს და გაორებულ, თავისი ქვეყნის წინაშე უმძიმესი ცოდვების ჩამდენ კაცს ზნეობრივ ორიენტირად არ უნდა სახავდეს.

როცა ამდენი სანდო საისტორიო წყარო ერთსულოვნად გვაუწყებს 1614 წლის ყიზილბაშური ლაშქრობის გარემოებებს და შენ კი პი-

რუთვენელი ანალიზის ნაცვლად მონდომებით ცდილობ გიორგი სააკაძის დანაშაულის მიჩქმალვას და იმასაც კი არ ერიდები, ეს წყაროები ერთიანად ჭორებად გამოაცხადო, ტიპური საბჭოთა მეცნიერი ხარ, აბა, ვინ შეიძლება იყო!

როცა ცდილობ მკითხველს თავგზა აუბნო, თითქოს გიორგი სააკაძის განზრახ დამცირებას თეიმურაზ I-ის აპოლოგეტები ცდილობენ, თორემ ამ უცოდველ კაცს რა შეიძლება დაბრალებოდა, „მარტივ-მსჯელობითი ლოგიკის“ ფარგლებს ვერა სცილდები.

სულაც არ არის აუცილებელი, სვიმონ-ბატონო, მაინცდამაინც მეფე თეიმურაზის აპოლოგეტი იყო, რომ სააკაძე არ ჩაგქროდეს გულში.

აკაკი წერეთელი რა აზრისაც იყო გიორგი სააკაძეზე, ყველას კარგად მოეხსენება საბჭოელი პროპაგანდისტების გარდა, მაგრამ თეიმურაზსაც მკაცრად განსჯიდა. ცხადია, „მოლალატეს“, „ქვეყნის დამლუპველსა“ და „სულ-ნანყმედილს“ არ უწოდებს, მაგრამ დამამცირებლად კი იხსენიებს „ბაში-აჩუკში“.

რა მოხდა, ისტორიკოსებად თავი მოაქვთ და აკაკი წერეთელი ვერ წავაკითხე. წააკითხებ და მაინც ვერ იგებენ...

ჩვენი შეგონებაც ერწმუნაო...

ამას ეს გამსახურდია ამბობს.

სხვა გამსახურდია (კონსტანტინე!) კი სხვას შეგვაგონებდა:

„გადაუჭარბებლად ითქმის: საქართველოს თვით უნიათო მეფეებიც, ყოველ საუკუნეში

უფრო მართებულ საქმეს აკეთებდნენ, ვიდრე უჭკვიანესი და გაიძვერა, მსტოვარი ფეოდალები. ასე რომ, თეიმურაზი და ლუარსაბი იყვნენ ამ ფაქტების ფონზე ნამდვილი ნაციონალური გმირები და არა კონდოტიერი სააკაძე“.

ამ ორ შეგონებას შორის ისეთივე განსხვავებაა, რაც გონიერებასა და უგუნურებას შორის, ზნეობასა და უზნეობას შორის, ღირსებასა და უღირსობას შორის, სიმართლესა და სიცრუეს შორის...

წესით და კანონით, ადამიანი არჩევანის წინაშეც არ უნდა დადგე.

IV

ჩემს სტატიებს გიორგი სააკაძეზე კიდევ ერთი გამოხმაურება მოჰყვა. ეს უკვე მსახიობის სახლის სცენიდან, ჭაბუა ამირეჯიბის საიუბილეო საღამოზე.

მოურავი საიდან სადაო, — გაიოცებთ. მე თვითონ გადმოცემით ვიცი, მაგრამ იქაც რომ ვყოფილიყავი, მაინც გამიძნელდებოდა გარკვევა. ყოველ შემთხვევაში, იუბილარს რომ ესაღმებოდა, ჯანსუღ ჩარკვიანს უეცრად გულისწყრომა გამოუთქვამს... ჩემს მიმართ: აღარა და აღარ დაამთავრა გიორგი სააკაძეზე წერა, რას გვერჩის, ეს ერთი გმირი მაინც დაგვიტოვოსო.

წინა რიგები აშრიალებულა და წამოზვირთებულა: დაგვიტოვოს, დაგვიტოვოსო...

არ ვიცი, რატომ მოეჩვენათ, თითქოს სააკაძეს ვართმევდნენ. ვისაც ნებავს, აღიაროს თავის

გმირად, თუნდაც ერთადერთ გმირად და სხვას ნურც ნურავის ცნობს გმირებითა და წმინდანებით სავსე ქართულ ისტორიულ პანთეონში. ფილმი და საქართველოს ისტორიის საბჭოური სქემა იყოს მისი გზამკვლევი და მოურავის ცხოვრების წესი გაიხადოს შუქურად.

გამეორება რომ მიხდება: თუ გიორგი სააკაძეს ეთაყვანებით, მაშინ ეთაყვანეთ იმ სააკაძეს, ვინც სინამდვილეში იყო, თორემ ბიოგრაფიის გადაკეთება-შელამაზების უფლება არავის არა აქვს-მეთქი, — იმათ მივმართავ, მოურავის ხიბლის ქვეშ რომ მოქცეულან, მაგრამ მხოლოდ იმიტომ, რომ აქამდე საისტორიო წყაროებში ჩახედვა და შემოწმება აუცილებლობად არ ესახებოდა. მათ ვთხოვ და ვურჩევ, რომ იოლად არ ენდონ გიორგი სააკაძის ცხოვრების საბჭოურ-მითოსურ ვერსიას, თორემ ვისაც სიმართლე ხელს არ აძლევს ანდა თვალის გასწორება უძნელდება, თავისი გზითაც უვლია.

ის კი არა, ერთ ეპიზოდსაც ვამცნობ, კიდევ უფრო რომ გაუცხოველდეთ გიორგი სააკაძის მიმართ აღფრთოვანება. ეს ეპიზოდი იოსებ ტფილელს (სააკაძეს) აქვს აღწერილი „დიდმოურავიანში“, მაგრამ რადგან ამ აპოლოგეტურ პოემაშიც არ იხედებიან და მხოლოდ ფილმითა და სკოლის მერხიდან გამოყოლილი ცოდნით ასაზრდოებენ თავიანთ წარმოსახვას, იმ პოემის გადაშლაში მე შევაშველებ ხელს.

შაჰ-აბასი დიდად მადლიერია სააკაძისა, ინდოეთისა და ბალდადის ლაშქრობებში რომ ისახელა თავი, და ლხინად დამჯდარი და გალალეული

უეცრად შეუძახებს: „...თეთრს მოგცემ ამდენს, კარამდი ვერ შესძლო მიტან-წაღება, სხვის წყალობითაც დაგმართო სევდათა კარის გაღება!“

და კიდევ შემოატანინებს მსახურებს ფულით გაძედილ გუდებს.

რა ექნაო — დაფიქრდება სააკაძე — ცოტა ავილო, დამძრაბავენ, ძალა არა ჰქონიაო, ბევრი ავილო და არა თქვან, სიხარბემ დაუბნელა თვალებიო. მაგრამ დაე სიხარბე მიძრაბონ, გული კლდესავით სალი მაქვსო.

და ერთიანად წაეტანება ყველას:

თვითო მხარზედან გადვიგდე,
ერთი თავზე ვჰქმენ დებული,
თვითო ღლიასა შევიგდე,
ორი ვჰქმენ ხელკიდებული,
ერთი კბილშიგან მივიეც,
მით ვიქმენ აზიდებული,
ავდეგ, კარამდის წავიდე,
არვისგან არ რიდებული.

როგორ თვალნათლივ ხატავს ეპიკოსი სურათს: გიორგი სააკაძეს არამარტო ხელებით ჩაუბლუჯია ფულის გუდები, არამედ მხრებზეც გადაუკიდია, თავზეც დაუდევეს და კბილებითაც ჩაბლაუჭებია, და ისე მიდის, მიეზიდება შინისაკენ.

ეს კბილებით წაღება რაღა იყო.

საუკუნე-ნახევარი რომ ჩაივლის, ინდოეთის ლაშქრობიდან დაბრუნებული ნადირ-შაჰი, დიდად რომ ემადლიერება ქართველ უფლისწულს

(შემდგომ: ერეკლე მეორე), ვინც თავი ისახელა ამ ლაშქრობაში, აუნონელ განძთან მიიყვანს: რამდენიც გენებოს, შენთვის მიბოძებიაო.

უფლისწული ერთადერთ ძვირფას თვალს იკმარებს.

ეს ეპიზოდი საისტორიო ქრონიკის ლაკონიურობით გადმოგეცით, მაგრამ მაინც თვალნათლივ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ.

ერეკლე მეორე იქცევა ისე, როგორც მოიქცეოდა მეფის გვარისა, როგორც მოიქცეოდნენ, ვთქვათ, თეიმურაზ პირველიც და ლუარსაბ მეორეც.

ერის გამყიდველთა მორალი სულ სხვაა.

და ვინც ამ მორალით ცხოვრობს, თამამად შეუძლია ფულის გუდების გაზიდვაც ღირსებად მიუთვალონ გიორგი სააკაძეს „სამშვიდობო ჯარის“ შემოყვანასა, ლუარსაბზე შურისძიებასა და სახელმწიფო გადატრიალების მცდელობასთან ერთად.

მცდელობა ახლა ჰქვია, თორემ ედიშა ვაჩნაძეს რომ არ დაეჭრა ორთაბრძოლაში (თვითონ სააკაძის ხელით გამოესალმა სიცოცხლეს), ნამდვილი გადატრიალება იქნებოდა: გიორგი სააკაძის პოლიტიკის სრული ტრიუმფით დაგვირგვინება.

ეპილოგი

ეს უკვე ჩვენი დროა.

მწერალთა სასახლე. რომელიღაც ლიტერატურული თავყრილობა.

აღელვებული გალაკტიონი დარბაზიდან სა-
ლონში გამოდის. თავს ძლივს იმაგრებს, მაგრამ
ისევ ღვთაებრივი ირონია შველის, ტუჩის კუთ-
ხებთან რომ გაუკრთება.

— ესენი სააკაძესავით მოსკოვიდან მიტევენ!..

„ესენი“ მოშურნე პოეტებს გულისხმობს,
მოსკოვის იმედით გულმოცემულნი რომ ცდი-
ლობენ პოეტთა მეფის დამხობას.

ისიც აშკარაა, გიორგი სააკაძეზე რა აზრი-
საც ყოფილა.

სააკაძესავით მოსკოვიდან...

მეხოტბენი კი იმიტომაც ემადლიერებიან მოუ-
რავს, რომ თავიანთი ცხოვრების წესი გაამართ-
ლონ, უკუღმართად იკითხონ სინამდვილის წიგნი,
ჭეშმარიტება სიყალბით შეანაცვლონ და აქეთ შეგ-
ვაგონონ, რა როგორ სჯობს საქართველოსთვის
და გმირად ვინ ვაღიაროთ. და გვიმტკიცონ, რომ
თუ ქვეყნის სისუსტის აღმოფხვრას სჭირდება,
მტრის ჯარის შემოყვანა აუცილებელიც კი არის.

დაცემული ზნეობის გარემოში უკეთესს რა
შეგონებას მოისმენ, ანკი: ერთი დავითი, ერთი
თამარი ორ სააკაძეს რას გაუძლებდა...

1997

ცრუგვირის მითოსი

გიორგი ლეონიძის ესეი „ქართული მესსიანიზმი“, რომელიც 1922 წელსაა გამოქვეყნებული, ამ სიტყვებით ბოლოვდება —

„შემდეგი პრობლემა:

რუსთაველი და სააკაძე“.

ესეის სახელწოდება ისედაც მიანიშნებს მკითხველს, რა თემაზეა გაშლილი მსჯელობა, რას ამტკიცებს ავტორი მისეზური ექსპრესიით, და ნიშანდობლივია, რომ ესეის ამაღლებული პათოსი და სიმბოლიკა გვირგვინდება ბაზალეთის ტბის ხატით — ამ ქართული მეწამული ზღვით, სადაც წევს ქართლის მესია — ყრმა, და ეს სწორედ ისეა, როგორც ბიბლიურ მეფეთა წიგნშია გამოცხადებული.

და ამ ყრმა მესიაში, გიორგი ლეონიძის მაშინდელი რწმენით, შედედებულია ორი სული: სული რუსთაველის და სააკაძის.

ამჯერად ნურაფერს ვიტყვით, რომ განსხვავებული სიბრტყეები უღმერთოდაა ერთმანეთში არეული. დამაფიქრებელი ისაა, რომ გიორგი ლეონიძე ჩვენი მესიანიზმის სიმბოლოდ ამ ორი პიროვნების შერწყმას აცხადებს და მისთვის სააკაძეც ისეთივე მწვერვალია ქართული გენიის გამოვლენისა, როგორც რუსთაველი.

თანაც მითოსურ სახეებში გაიაზრებს და მის კვლავდაბრუნებას მოელის.

ამ თემაზე საგანგებო სტატიის გამოქვეყნებაც განეზრახა.

ის სტატია დაუნერელი დარჩა, თუმც მთავარი ძარღვი გაამხილა და, ეტყობა, მონდომებითაც ემზადებოდა მის ხორცშესასხმელად. მომავალი წერილის წინასწარი უწყება კი იმიტომ დაისაჭიროვა, სული უსწრებდა, ერქარებოდა უკვე ეხარებინა მკითხველისათვის, მეტად მნიშვნელოვანი თემის დამუშავებას ვეპირებიო.

ეს დაკავშირება (რუსთაველი — სააკაძე) გიორგი ლეონიძის მიგნება არა ყოფილა, ჯერ კიდევ გრიგოლ რობაქიძე აყენებდა მათ გვერდი-გვერდ და თავის შეგირდებს, უმთავრესად ცისფერყანწელებს, ამ რწმენით მსჭვალავდა. არა მხოლოდ ისტორიულ პერსონაჟთაგან, საქართველოს ისტორიის მაგიურ ხაზთაგან — თამარ მეფე, წმინდა ნინო, გიორგი მერჩულე, შოთა რუსთაველი, თეთრი გიორგი, გიორგი სააკაძე, ვაჟა-ფშაველა, ნიკო ფიროსმანი — მისთვის ერთ-ერთი გამორჩეული აგერ დიდი მოურავიცაა, და თანაც არამარტო რუსთაველის გვერდით მდგარი.

ეს რვა გენიალური ხაზია და აქ იხსნება ქართული კულტურა, ასეთია ჩემი მიხვედრაო, — ეამაყებოდა გრიგოლ რობაქიძეს ეს დაკვირვებანი და ამზადებდა წიგნს „საქართველო“, ამოზრდილს ამ რვა საყრდენზე.

ამჯერად მათგან გამოვარჩიოთ ორი თეზისური ჩანაწერი, ის, რაც ასე ხიბლავდა გიორგი

ლეონიძეს და კომპოზიციური ქარგა მათ ირგვლივ შეეკრა.

მაშ ასე:

„შოთა რუსთაველი. ლექსის თაური. უცნაური: ყოველთვის პრობლემა. წვალება. ბოლოს და ბოლოს? ფარდის უკან გახედვა“.

და

„გიორგი სააკაძე. გმირი შემმართებელი. ვერდატეული საქართველოში. გადავარდნა და მოვარდნა. ხმალი გადატეხილი. არმილება ემპირიულ საქართველოსი. სიყვარული შორეულის. ბერი იოვან“.

ამათგან ის პირველი ჩანაწერი ცოტა არ იყოს ბუნდოვანია. თვითონ ალბათ მკაფიოდაც გაეაზრებინა, რის დამტკიცებასაც ესწრაფოდა, მაგრამ ის, რაც ჩაეფიქრებინა, ისეა შეკვეცილი, თავი უნდა ვიმტვრიოთ, რაღაცას რომ მივუხვდეთ. და ისიც ან მივუხვდებით და ან ვერა.

მეორე ჩანაწერი გაცილებით კანთიელია — დიდი ალტაცებით წარმოთქმული. შემმართებელი გმირიო. საქართველოში ვერდატეულიო. მაშინდელ საქართველოზე ამაღლებულიო. გადავარდნაც და მოვარდნაც ისეა ნათქვამი, რაღაც დიადს გულისხმობს. და თუ „სიყვარული შორეულის“ და „ბერი იოვან“ ცოტა დააბნევს მკითხველს, მშველელად მოევლინება მანამდე შექმნილი ესეი („საქანელა და სახრჩობელა“), სადაც ეს შესიტყვებაც და ეს პარალელიც გაშლილია.

ქართველი გაურბის თავის თავს (ცუდს), რომ ნახოს თავის თავი (უკეთესიო), — ირწმუ-

ნებოდა გრიგოლ რობაქიძე, — წმინდა მამა იოანე საქართველოს გაექცა და მთაწმინდას შეაფარა თავი. შემდგომ ვერც იქ გაუძლო ქართულ „შუღლიანობასა და შფოთს“ და ესპანეთისაკენ გაემართა, სადაც ქართველები ეგულებოდაო. ქართველს სძულს თავის თავი (ახლობელი), ალბათ მისთვის ეტრფის თავის თავს (შორეულსო), — ამასაც ირწმუნებოდა, — გიორგი სააკაძე ორჯერ გადავარდა საქართველოდან და ორჯერვე ხმლით შემოუტია მშობელ ერს. იყო მასში შორეთის სიყვარული და ტანჯვა უკანასკნელიო.

ასე წარმოისახება ავტორის ხილვაში მისთვის გამორჩეული გმირის სილუეტიც და ის ერთ-ერთი მაგიური თუ გენიალური ხაზიც, ქართული კულტურა რომ უნდა ახსნას. და გიორგი სააკაძის ამ განზოგადებულ-გასიმბოლოებულ პორტრეტში ყველაზე მკვეთრი და რელიეფურია შურისძიების მოტივი. გრიგოლ რობაქიძე უპირველესად ამ პიროვნული თვისებითაა აღფრთოვანებული: გადავარდნა და მოვარდნაო, ორჯერვე ხმლით შემოუტია მშობელ ერსო. კი მაგრამ, მშობელ ერს რომ შემოუტია, ამას რა გამართლებას უძებნის? გამართლება თურმე ისაა, რომ ეს პიროვნება ვერ ეტევა საქართველოში, მისთვის მიუღებელია თავისი სამშობლო ემპირიული სახით.

მარტყოფისა და მარაბდის ბრძოლებიც კი გაფერმკრთალებულა შურისძიების მოტივის ფონზე. ყოველ შემთხვევაში, გრიგოლ რობაქიძე

მათ მოხსენიების ღირსადაც არა ცნობს. საქართველოს ორგზის დალაშქერა — მისი კონცეფციით — უფრო მეტს ნიშნავს, ვიდრე იმავე ხმლის ქნევა სამშობლოს გადასარჩენად.

რა გასაკვირია, რომ ეს მოტივი, სააკაძის ხასიათის ეს თვისებაა მთავარი ვალერიან გაფრინდაშვილისთვისაც, ვინც ივანე მაჩაბლის ხსოვნისადმი მიძღვნილ ლექსს ასე მოულოდნელი ფინალით დააგვირგვინებს:

უკვე დაინგრა ბედითი გორი.
დგებიან მკვდრები საფლავის ხმაზე.
და მაჩაბელი — მხნე კამანდორი —
ტფილისზე მოდის, ვით სააკაძე.

ეს ლექსი ჩემი დიდი სიხარულიაო, — განაცხადებდა გრიგოლ რობაქიძე, საგანგებოდ რომ დაიმონებდა მის ფინალს, და ერთი წამითაც არ აეჭვებდა, თუ რატომ გაეაზრებინა პოეტს ივანე მაჩაბელი შურისმაძიებლად, ან კომანდორს რატომ ადარებდა, ან სააკაძეს, და რატომ მიუთვლიდა ღირსებად თბილისზე იერიშით წამოსვლას.

კომანდორი და სააკაძეც შეეტოლებინა ერთმანეთისათვის, როგორც სამართლიანი შურისმაძიებელნი. კომანდორი არა პატიობს დონ ჟუანს, ცოლი რომ შეუცდიდნა და მის სისხლშიც ხელი გაისვარა, და ქვის ქანდაკებად გადაქცეული წამიერად სულს ჩაიდგამს, რათა დონ ჟუანთან ერთად შთაინთქას ქვესკნელში.

მთავარია, რომ ჯავრი არ წაიყოლა საიქიოში.
ამ პოეტის აღტაცებას სწორედ ამით იწვევს.
მაგრამ მაჩაბელი რატომ უნდა წამოსული-
ყო თბილისზე იერიშით?

მისი პიროვნება, მისი ტრაგიკული და იდუმა-
ლებითმოსილი ბედი ხიბლავდა ცისფერყანწელებ-
საც და მათ იდეურ მეთაურსაც; და რაკილა მის სა-
ხელსაც დიდ სიმბოლოდ დასახავენ, ამგვარი გან-
ზოგადებისას ისეთი შტრიხებითაც უნდა შევესოთ
მაჩაბლის პორტრეტი, რაც ყველაზე ძალიან
აღაფრთოვანებდათ ამა თუ იმ პიროვნებაში.

ასე ჩნდება მისდამი აღვლენილ დითირამბში...
შურისძიების მოტივი, თანაც მაინცდამაინც მშო-
ბლიური ქალაქის წინააღმდეგ გალაშქრება.

წინამორბედად, ცხადია, სააკაძე დაუსახეს.

როგორც ჩვენს მთიელებს სწამდათ, თამარ
მეფე და ერეკლე მეორე კვლავ დაბრუნდებიანო
— რადგანაც მათი სახებანი მითოსში გადაიტანეს
— თურმე ასევეა მოსალოდნელი მაჩაბლის დაბ-
რუნებაც — როგორც ცისფერყანწელთა მითოსის
გმირისა — ოლონდ, ბაგრატიონთაგან განსხვავე-
ბით, მხსნელად კი არა, დამლაშქვრელად.

ივანე მაჩაბლის პიროვნული ხასიათი და
რეალური ბიოგრაფია ოდნავადაც კი არ მიგვა-
ნიშნებს, რომ მას ოდესმე შეიძლება საკუთარი
ხალხის წინააღმდეგ გაელაშქრა, რომ ოდესმე
შეიძლება სააკაძესავით წამოსულიყო თბი-
ლისზე, მაგრამ თუ არა ეს შტრიხი, ვალერიან
გაფრინდაშვილისა და მის თანამოაზრეთა
თვალში მის სახებასაც რაღაც მნიშვნელოვანი

დააკლდებოდა და ველარც იდეალური გმირის სიმაღლეზე აიზიდებოდა.

და მაჩაბელი — მხნე კამანდორი — ტფილისზე მოდის, ვით სააკაძეო...

ნეტა ასე რას გაეხარებინა, რას ალექტაცა რობაქიძე და მისი შეგირდები?

ძლიერი პიროვნება იტაცებდა გრიგოლ რობაქიძეს, მისი კულტის დამკვიდრებას ესწრაფოდა, ეტყობა, რასკოლნიკოვივით ისედაც შენატროდა ადამიანებს, რომელთაც შეეძლოთ არავისა და არაფერს მორიდებოდნენ, თუკი დაბრკოლებად მიიჩნევდნენ, თვით მშობელ ხალხსა და ქვეყანასაც. მცდარად გაგებული ნიცშე კიდევ უფრო განუმტკიცებდა ამ რწმენას და ძლიერ პიროვნებას სულაც რელიგიური იერით შემოსავდა. თვითონ მისთვისაც თუ მიუღებელი იყო ემპირიული საქართველო და ვერაფერი ელონა მის გარდასაქმნელად, თავისი ოცნების ხორცშესხმას გიორგი სააკაძეში ხედავდა. თვითონაც თუ გადავარდებოდა მასავით, ხმლით უკან მოვარდნას ნამდვილად ვერ შეძლებდა, ამიტომაც შენატროდა მის სახელს და ქმნიდა მის მითოსს, უფრო ზუსტად — საფუძვლებს მისი მითოსისა, რათა სააკაძის კვლავდაბრუნებაზე ეოცნება — რაც რეალობაში ველარ მოხერხდებოდა, წარმოსახვით, ილუზიურ სამყაროში მაინც გამხდარიყო შესაძლებელი.

სულიერ ჟინს ესეც მაღამოდ ედებოდა.

ამიტომაც არ მორიდებია, სააკაძეს თამარ მეფისა თუ წმინდა ნინოს, შოთა რუსთაველი-

სა თუ თეთრი გიორგის გვერდით რომ მიუჩინა ადგილი საკრალურ პანთეონში და მის სახელს ქართული კულტურის ახსნა დააკისრა.

ძლიერი პიროვნება ყოველთვის სათაყვანოდ ეყოლებოდა და არა იძულებით, გულგარეთ, რალაც კონიუნქტურული მოსაზრებებით, არამედ სრულიად გულწრფელ დითირამებს უძღვნიდა თემურ-ლენგსაც, ლენინსაც, ჰიტლერსაც, მუსოლინისაც.

სტალინს რატომ არა?

ამის ახსნაც არ არის ძნელი, ჯერ კი:

ტფილისზე მოდის ვით სააკაძეო...

არა, მაჩაბელი არც წამოსულა და არც წამოვიდოდა თბილისზე სააკაძესავით, სამაგიეროდ, იყვნენ სხვა პიროვნებანი, რომელნიც თითქოს რობაქიძის ფარული ოცნების ხორცშემსხმელებად წარმოგვიდგებიან.

სერგო ორჯონიკიძე სწორედ ისე წამოვა თბილისზე, ვით სააკაძე.

ვერც ის დატეულიყო საქართველოში.

გადავარდნილიყო და მოვარდნილიყო ხმლის ქნევით.

მისთვისაც მიუღებელი გახლდათ ემპირიული საქართველო.

ასე რომ, ზუსტად მორგებოდა იმ მოდელს, რასაც გრიგოლ რობაქიძე სააკაძის მითოსის ქარგად ქმნიდა.

მაგრამ თავისი თვალით რომ იხილავს, რასაც ნიშნავს თბილისზე წამოსვლა და ჯავრის ამოყრა საკუთარ ხალხზე, აღტაცება გაუნელ-

დება სააკაძის მემკვიდრის მიმართ და მოგვიანებით რომანში „გრაალის მცველნი“ პერსონაჟად რომ გამოიყვანს, წარმოსახავს იმ ბოროტ და საშიშ ძალად, ქართულ სინმინდეთა ხელში ჩაგდებასა და შებლალვას რომ ესწრაფის, გრაალის მცველებად გააზრებული პიროვნებანი კი — მათ შორის, თვითონ და ცისფერყანწელები — ამ სინმინდეთა გადარჩენას ლამობენ.

ერთი სიტყვით, ორ საპირისპირო პოლუსზე დგანან.

განა სტალინი კი დატეულიყო საქართველოში?

კიდევ უფრო აღმატებული, კიდევ უფრო ძლიერი პიროვნება, ვიდრე ორჯონიკიძე გახლდათ.

გადავარდნილიყო და მოვარდნილიყო, მის უშუალო ჩარევას გადაეწყვიტა იმ ემპირიული საქართველოს ბედი, მისთვის მიუღებელი რომ იყო, და ახლა, როგორც დაექადნა, წაღმარეულმა ხნავდა.

ასე რომ, ზუსტად მორგებოდა იმ მოდელს, გრიგოლ რობაქიძე სააკაძის მითოსის ქარგად რომ ქმნიდა.

მაგრამ თავის თავზე რომ გამოსცდიდა, რასაც ნიშნავდა ეს მოვარდნა, ფილოსოფიურ-ფსიქოლოგიურ ჩხირკედელაობას კი აღარ შეუდგებოდა და იოანე მთაწმინდელი კი აღარ გაახსენდებოდა, იმას შეეცდებოდა, როგორმე გაესწრო აქედან და სტალინის პორტრეტიც ისე გამოეხატა, შემზარავი ნაკვთები არც გადაეკეთებინა და არც შეელამაზებინა. არც იმის

თქმას მორიდებოდა: პრეისტორიული ხელიკის გაქვავებული თავიო, ან — გველივით იცვლიდა კანსო, ანდა — სიცოცხლის მიმართ მტრულად იყო განწყობილი და ყველგან მტრები ელანდებოდაო, ან თუნდ — მის ხასიათში იმ-თავითვე რალაც უცხო გვარის ბოროტი თესლი ბუდობდაო...

ორ საპირისპირო პოლუსზე დგანან.

და 1954 წელს ქართველ ახალგაზრდებს რომ მიმართავს გერმანიიდან, და ურჩევს, დაენდეთ და უსმინეთ საქართველოს გულისძგერასა და მაჯისცემასო, იმ სახელებსაც გაიხსენებს, რომელთაც სიამაყითა და სულიერი ძალით უნდა აღავსონ ახალგაზრდები დემონოკრატიის (მისი ნეოლოგიზმია) წინააღმდეგ საბრძოლველად, იმ პოლიტიკური რეჟიმის დასამხობად, მათ რომ მოგვახვიეს თავს, ვინც გადავარდნილიყვნენ და მოვარდნილიყვნენ და, სამშობლოში ვერდატიულებს, ვერაფრისდიდებით ვერ მიეღოთ ემპირიული საქართველო.

ახალგაზრდობას ვინ უნდა გაეხადა იდეალად?

წმინდა ნინო, ვინც ვაზის ჯვრით გვაზიარა ქრისტეს მცნებას, დავით აღმაშენებელი — ფუძემდებელი საქართველოს ხელმწიფებისა, მეფე თამარი — მშვენიერი შარავანდი ამ ხელმწიფებისა, ქეთევან დედოფალი — **წმინდა ნინო** დობილი, წამებული ვაზის ჯვრისათვის, დიდი კარდუს მესიტიყვინი: **იაკობ ხუცესი**, გიორგი მერჩულე, შოთა, საბა-სულხან ორბელიანი, ილია, აკაკი, ვაჟა.

ჩამონათვალში აღარსადაა გიორგი სააკაძე.
გიორგი ლეონიძეს ის თემა კი არ გაუშლია
— რუსთაველი და სააკაძეო — მაგრამ დიდი
მოურავის სახელს კვლავ დაუბრუნდებოდა
1962 წელს შექმნილ ლექსში „ბევრჯერ მოვწუ-
რავთ მწიფე ბროწეულს“ და ტრამალივით გათ-
ქერილი და ჯვარცმული ქართლის შემყურე,
მოთქმას ამ სტრიქონებს ამოაყოლებდა:

ერთი დავითი,
ერთი თამარი!
ორ სააკაძეს ვერ გაუძლებდა!

ისეთი გამჭვირვალეა სააკაძის მეტაფორა,
გაშიფვრა ზედმეტიც კი არის, ორჯონიკიძე და
სტალინი იგულისხმებიანო.

იდეაც მკაფიოა: ერთ სააკაძეს კიდევ გაუძ-
ლო დავითისა და თამარის ნაგებმა საქართვე-
ლომ, მაგრამ ორი სააკაძის გაძლება და გადა-
ტანა მთლად საიმედო ვეღარ ჩანდა. ტრაგიკული
რეალობის შემყურეს, თვით ასეთი ოპტიმიზმით
აღვსილ პიროვნებასაც, გიორგი ლეონიძე რომ
გახლდათ, სკეპსისი მორევია და თავს ვეღარ
უმაღლავს. თბილისზე იერიშით წამოსვლა ჰეროი-
კულ განწყობილებას კი არ ბადებს მის წარმო-
სახვებში, არამედ გაუსაძლის ტკივილს. მომდევ-
ნო იმედიანი სტრიქონები („ბევრჯერ მოვწუ-
რავთ მწიფე ბროწეულს, კვლავაც შევტყორც-
ნით ცაში ოცნებას... და შევინახავთ მარგალიტ-
ნაქსოვ თამარის კაბას დაუძონძებლად...“) განა

არაგულწრფელია. ბოლოსდაბოლოს, რადგანაც კაცნი გვექვია, შვილნი სოფლისა, მკვდრებს არ უნდა ვემსგავსოთ და იმედის ყოველ გამოჭიატებას მოვებლაუჭოთ, მაგრამ ლექსის იდეური ძარღვი აქ იკვრის: ერთი დავითი, ერთი თამარი ორ სააკაძეს ვერ გაუძლებდაო, — უზომო ტკივილით გრიგოლ ორბელიანის სიტყვებს რომ გაგვახსენებს: გულს მიკლავს უიმედობა, საფლავს ჩავდივარ სიმწარითო.

რალა დროს.

თუმცა რა უდროესია.

ყოველ შემთხვევაში, 20-იანი წლების მიჯნაზე საბედისწერო როლი ეთამაშა იმ თეორიას „გადავარდნა-მოვარდნისა“ და „ემპირიული საქართველოს მიუღებლობისა“, რისი განსხეულებაც გიორგი სააკაძის სახეში ჰპოვეს; და ნაცვლად გმირისა, გრიგოლ რობაქიძე თავის ხალხს სთავაზობს ცრუგმირს, ქმნის მის ყალბ მითოსს, ისეთივეს, როგორსაც მოგვიანებით სტალინი შექმნის — სააკაძის საბჭოურ მითს, და კიდევ გააბატონებს, როგორც აუცილებელ შტრიხსა თუ სიმბოლოს საბჭოური იდეოლოგიისა.

კონსტანტინე გამსახურდიას ხომ ასეთი რამ არ დამართნია, არასოდეს გაბრუებულა სააკაძის სახელის ბანგით და მთელი ცხოვრება იღვწოდა მისი მითის დასარღვევად, რათა დიდი მოურავი საზოგადოებრივ ცნობიერებაში ჩაბეჭდილიყო არა გმირად და იდეალად, არამედ რენეგატად და კონდოტიერად.

ჯერ კიდევ 1918 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში — „ორი ორიენტაცია“ — რომ აღნიშნავდა: „ისტორიული მტრები ქართველებისა ისევ ქართველები გახლდათ, ოსმალებისა და სპარსეთის დამსჯელ ექსპედიციებს წინ რომ უძლოდნენ“, — ნიმუშად გიორგი სააკაძეს დაასახელებდა.

ნამდვილი ისტორიის სანაცვლოდ ყალბი ისტორიის შემოთავაზება, გმირების ნაცვლად — ცრუგმირებისა, შლის ერის ცნობიერებას და ველარც თანამედროვეობაში გაარკვევს, ვის მიაგოს პატივი, ვინ დაისახოს წინამძღოლად თუ მაგიური ხაზის გამომხატველად, თავისი ქვეყნის ისტორიულ მისიასაც რომ ახსნის — დამის კულტურასაც.

ტფილისზე მოდის, ვით სააკაძეო...

არა, მაჩაბელს რაღას ერჩოდნენ. ასე როგორ გაიხლართნენ მცდარ წარმოდგენებში, რომ თავისი ქვეყნის მოჭირნახულე კაცს შურისმაძიებლის, რენეგატის ნილაბი მოარგეს.

თავისი ტრაგიკული წასვლით აუხსნელი საიდუმლო რომ დაეტოვებინა, ეს საიდუმლო უნებლიეთ უკუღმართად გაუშიშვლეს. არადა, ეგონათ, ამაღლებულის შარავანდით შევმოსეთ, ამ გამორჩეული პიროვნების კულტს ვამკვიდრებთო.

უნებლიეთ...

აქ საექვო ნამდვილად არაფერია.

გრიგოლ რობაქიძეც და მისი უმცროსი მეგობრებიც უთუოდ უნდა ვიგულვოთ ქართული

კულტურის ერთგულ მოღვაწეთა, სწორედაც გრაალის მცველთა შორის. მათი სახელების ხსენებისას ძალდაუტანებლად წამოტივტივდება მეხსიერებაში ჩვენი ლიტერატურის არაერთი სასიკეთო და მნიშვნელოვანი მოვლენა, მაგრამ, ძვირფასო მკითხველო, რაკილა ერთად ვიდეთ თავს, მიუდგომლად და შეულამაზებლად წარმოვსახოთ ჩვენი მწერლობის გზა ტრაგიკულ რეალობაში, რაკილა ვერც მიჩქმალვა-მიყრუებას შევეგუებით ვერაფრისა, იძულებულნი ვართ მათ ამ მცდელობას — სააკაძის პიროვნებისა და საკუთარი ხალხის დალაშქვრის გამართლებას, მეტიც, სასახელო მოვლენად შერაცხვას — ვუნოდოთ ის სახელი, რაც სინამდვილეშია. ესაა იდეოლოგიური დივერსიის ნიმუში. უნებლიე ცოდვა, გეთანხმებით, დაბნეულობით გამოწვეული, მაგრამ დივერსია დივერსიაა და დაე ნულარავის აცდუნებს თბილისის დამარბეველთა ხოტბა-შემკობის სურვილი.

ნეტა მაჩაბელი მაინც არ გაეხვიათ ცოდვაში.

90-იანი წლების მიჯნაზე კვლავ განმეორდება იმგვარივე იდეოლოგიური დივერსია, თანაც, განსხვავებით რობაქიძისა და მისი სკოლისაგან, რომელთაც არავითარი მონაწილეობა არ მიუღიათ საქართველოს პირველი დამოუკიდებელი რესპუბლიკის დამხობაში, ამჯერად მისი განმეორება თავის როლს შეასრულებს ეროვნული ხელისუფლების ჩამოგდებასა და გაძევებაში.

თბილისზე, ქართველ ხალხზე იერიშით წამოსვლის მოტივი აღარ გაეხვევა პოეტურსა თუ

ესეისტურ სამოსელში, არამედ ითქმის პუბლიცისტური სიშიშვლით და ადამიანებს, ვინც იმ უამს მოესწრნენ, ჩემს შეუხსენებლადაც წამოუტივტივდებათ მერაბ მამარდაშვილის ქადილიანი ფრაზა: თუ ქართველი ერი პრეზიდენტად ზვიად გამსახურდიას აირჩევს, მე წავალ ჩემი ხალხის წინააღმდეგო.

ყველას პიროვნული ნებაა, უღირსად ან ღირსეულად მიაჩნდეს ესა თუ ის ადამიანი, ენდობოდეს ან არ ენდობოდეს, უყვარდეს თუ სძულდეს, მაგრამ საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ წასვლა?..

მაინც როგორ შეიძლება წახვიდე შენი ხალხის წინააღმდეგ?

ან იარაღით სააკაძესა ან ორჯონიკიძესავით, ან სიტყვით... ოღონდ სიტყვაც არის და სიტყვაც. სხვაა შეგონება, რჩევა, დამუნათება, კრიტიკული განსჯა და სხვა — იდეური საყრდენის შემზადება გარდუვალი სისხლიანი სასაკლავოს გასამართლებლად.

ასეთ დროს სიტყვა საბედისწერო ხდება.

ზემოხსენებული ფრაზა — საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ წასვლით რომ იმუქრება — თავისთავად იქნებ არც ყოფილიყო ასე შემზარავი, რომ არა ის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური რეალობა: ფრაზაც და მისი წარმომთქმელიც ისეთ მოვლენებში მოექცევიან, მერაბ მამარდაშვილის სახელს ისეთი დანიშნულება დაეკისრება „დემოკრატიული რევოლუციის“ თეორეტიკოსთაგან, საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ

წასვლამ შეიძინა ის პოლიტიკური ელფერი და მიზანი, რაც ასე ესაჭიროება იდეოლოგიური დივერსიის შექმნას.

სწორედ ამ ფრაზის წარმოთქმის გამო გამოცხადდება მერაბ მამარდაშვილი „დემოკრატიული რევოლუციის“ იდეოლოგად და, მისდა უნებურად, მისი სახელით გაამართლებენ ბრძოლას ქართული სახელმწიფოებრიობის წინააღმდეგ.

გზა გაეხსნება რუსულ იარაღს.

განმეორდება ის, რაც ერთხელ უკვე მომხდარიყო.

ადამიანი, ვინც ღრმად ერკვეოდა ილია ჭავჭავაძის მოძღვრებაში და საჯარო ლექციებისას მრავალმხრივ საგულისხმო დაკვირვებებს გამოთქვამდა ამ პიროვნებასა და მის ნააზრევზე, ასე აღმოჩნდა მისი გზის დამსამარებელთა გვერდით.

განა შეიძლება ილია ჭავჭავაძის დამფასებელს გაუჩნდეს სურვილი საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ წასვლისა?

ცხოვრებაში, ეტყობა, ყველაფერია მოსალოდნელი.

სიტყვა საბედისწერო ხდებაო...

დისკუსიისას — „ერი და ჭეშმარიტება“ — ალექსანდრე ორბელიანის საზოგადოების თაოსნობით რომ გაიმართება 1997 წლის დეკემბერში, გიორგი გაჩეჩილაძე საგანგებოდ მიაქცევს ყურადღებას ამ ფრაზას და ასე შეაფასებს: საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ წასვლა

სხვა არაფერია, თუ არა ორჯონიკიძის საქციელი ან ამ საქციელის იდეური გამართლება — გზის გახსნა იარაღისთვისო.

ზურაბ კიკნაძე ასეთ შეფასებას არ გაიზიარებს და მკაცრადაც გამოეპასუხება, იმასაც დასძენს: რას ხედავთ ამ ფრაზაში ამისთანას, ბოლოსდაბოლოს, ალუდა ქეთელაური გაიხსენეთ, ჯოყოლა, ანდა ექიმი სტოკმანი, განა ისინიც საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ არ წავიდნენ უფრო მაღალ ღირებულებათა მოსაპოვებლადო? — კართან მივა, გამოაღებს, შემობრუნდება: ძალიან ვჩქარობ, პროტესტის ნიშნად არ ჩამითვალოთო, — გაიხურავს, გადის.

ეს მართლაც ასეა.

სამივე გმირი უპირისპირდება თავის ხალხს, თანაც უკიდურესი სიმწვავეით.

და ჩვენ მოხიბლულნი ვართ მათი საქციელით.

მაშ მერაბ მამარდაშვილმა რა თქვა ამისთანა?

რა და:

არცერთი ამ გმირის სიტყვა თუ მოქმედება არ არის დივერსია თუ ღალატი საკუთარი ხალხის წინააღმდეგ, რადგანაც — და მთავარიც სწორედ ესაა — არცერთი არ მოუძღვის მტრის ჯარს საკუთარი ხალხის დასარბევად და არც იდეურ ფონს ქმნის საამისოდ.

„...შენა გაქვს თანდაყოლილი მიდრეკილება, მაინცდამაინც საკუთარი გზით იარო, ხოლო კეთილგონივრულ სანყისებზე დაფუძნებულ

საზოგადოებაში ეს არანაკლებ დაუშვებელია. კერძო პირი, უნდა თუ არა, უყოყმანოდ უნდა ემორჩილებოდეს საზოგადოების ინტერესებს, ან, უფრო სწორად, ხელისუფლებას, რომელიც საზოგადოებრივი სიკეთის სადარაჯოზე დგას“, — შეაგონებს ნორვეგიის ზღვისპირა ქალაქის ფოგტი პეტერ სტოკმანი თავის უმცროს ძმას — თომასს, და დიდი შეხლა-შემოხლაც მოუვათ, რადგანაც ექიმი სტოკმანი სულაც არ აპირებს ბრმად დაემორჩილოს საზოგადოების ინტერესს.

ამ საკურორტო ქალაქის მთელს შემოსავალს განსაზღვრავს უამრავი დამსვენებელი, რომელთაც არწმუნებენ, აქაურობა არაჩვეულებრივი ჯანმრთელობის კერააო. ასევე სჯე-როდა ექიმსაც და სხვებთან ერთად ისიც აქებ-და და ადიდებდა მშობლიურ ქალაქს, მაგრამ უეცრად აღმოაჩენს, რომ აქაური სანატორიუმი სინამდვილეში შეფეთქილი კუბოა, ჯანმრთელობისათვის ძალზე საშიში, გადამდები სნეუ-ლებით სავსე.

ქალაქს არაფრისდიდებით არ უნდა ამის აღიარება, ვერ შეეგუებიან, ნალოლიავეები შე-მოსავალი ერთბაშად მოაკლდეთ და ექიმ სტოკ-მანს ხალხის მტრობაშიც კი დასდებენ ბრალს, როგორ თუ აპირებ, სიმართლე საქვეყნოდ გა-ნაცხადოო.

რაკი ბრალი დასდეს და ის კი სულაც არ აპი-რებს, ვითომ კეთილგონივრული რჩევა გაიზიაროს და პირში წყალი ჩაიგუბოს, დევნას გამო-

უცხადებენ. ექიმი სტოკმანი მიიჩნევს, რომ ბრძოლის ველზე დგას და სრული უშეღავათობით უპირისპირდება თავის ხალხს. მზად არის, ამ ბრძოლას შეენიროს, ოღონდაც არ დათმოს თავისი სიმართლე.

მაგრამ მთავარი აქ ისაა, რომ იგი გზას არ უხსნის არავის მის მშობლიურ ქალაქზე საიერიშოდ, შურისმაძიებელი არა ხდება და არც გრიგოლ რობაქიძის სქემა მიესადაგება და არც იმ ტრაგიკული მოვლენების ანალიზისას წამოტივტივდება ასოციაციურად, თვალწინ რომ აგვიდუღეს თბილისის გული.

მას იდეოლოგიური დივერსია არ ჩაუდენია, არავის გამოძღოლია, ჩემი ემპირიული ქალაქი არ მომწონსო.

არც ჯოყოლა გაქცეულა ხევსურებთან, ჩემი ემპირიული სოფელი არ მომწონს და გამომყევით, ჭკუა ვასწავლოთო.

იგი სოფლის კართან იღუპება, მარტოდმარტო შებმული ხევსურთა ლაშქარს.

არც ალუდა ქეთელაური ჰგავს ქისტებთან გამქცევს, ჩემი ემპირიული შატილი არ მომწონს და, ერთი ვაჩვენოთ, ხმლის ქნევა როგორ უნდა, თქვენს გვერდით მიგულეთო.

ამიტომაც შეუწყრება დედასა და ცოლ-შვილს, მოთქმით რომ მიაბიჯებენ მასთან ერთად შატილელთაგან მოკვეთილნი და საით მიდიან, არ უწყიან: ღმერთმა ბედად ეს გვარგუნა, ჯვარს არ აწყინოთ და თემს ნუ სწყევლითო.

ეგაა, ერთხელ მოუნდება თავის მობრუნება:

მშვიდობით, საჯიხვეებო,
გამახარელნო თვალისა!
მშვიდობით, ჩემო სახ-კარო,
გულში ამშლელო ბრალისა!
მშვიდობით, ჩვენო ბატონო,
ყმათად მიმცემო ძალისა!

და სამუდამოდ იკარგება თოვლსა და ნისლში.
განა ეს კაცი, ამ რწმენისა და ზნეობრივი
თვალთახედვისა, ოდესმე მოუვარდება თავის
ხალხს?

არადა, შურისძიების მოტივის გარდა ალუ-
და ქეთელაურის ბიოგრაფიის დრამატული
ეპიზოდები იმეორებს გრიგოლ რობაქიძის
სქემატურ მონახაზს: აქაცაა მიუღებლობა ემ-
პირიული სინამდვილის, აქაცაა გადავარდნა,
მაგრამ არ არის და არც შეიძლება იყოს მოვარ-
დნა, რაც დიდად სასახელოდ მიიჩნიეს სააკა-
ძის ბიოგრაფიაში, მაგრამ უპატიებელია ზნე-
ობრივი და ეროვნული თვალსაზრისით.

ეს რომ მართლა სასახელო საქციელი იყოს,
ტფილისზე იერიშით წამოსვლა, მაშ ღირსებად
სხვებსაც უნდა მივუთვალოთ, ყველა იმ რენე-
გატსა და მოლაღატეს, ვისთვისაც მიუღებელი
იყო ემპირიული საქართველო და გადავარდნა-
მაც მოუწიათ ყაენის, ხონთქრის, შაჰის, იმპე-
რატორის კარზე, და მათგან ძალმოცემულნი
მოუძლოდნენ მტრის ლაშქარს. მაშ მათი მოქმე-
დებაც გამართლებულია, ერთადერთი ფილო-
სოფიურ-ფსიქოლოგიური საფანელი აკლია:

მათ, როგორც ყველა ქართველს, სძულდათ თავისი თავი (ახლობელი) და ალბათ ამიტომ ეტრფოდნენ თავის თავს (შორეულს), და ხმლით რომ შემოუტიეს მშობელ ერს, იყო მათში შორეთის სიყვარული და ტანჯვა უკანასკნელიო.

ალუდა ქეთელაურის პიროვნებას ბოლომდე რომ ვერ მოერგო გრიგოლ რობაქიძის სქემა, სამაგიეროდ, ეს სქემა ზუსტად ესადაგება ვაჟა-ფშაველას სხვა გმირს — ბახას („მოკვეთილი“). აქაც მიუღებლობაა ემპირიული საკუთარი ხალხის, აქაც გადავარდნა მოუწევს პერსონაჟს, მკლავმაგარსა და უშიშარ მეომარს, და აქაც გადავარდნას მოვარდნა მოჰყვება ხმლით მშობელი ერის წინააღმდეგ. ბახა ქისტებს მოუძღვის, რათა ჯავრი ამოიყაროს. ამ ბრძოლაში იღუპება, მაგრამ არც თვისტომთ დაინდობს.

ერთი სიტყვით, სჩადის იმას, რაც ცისფერყანწელებმა რატომღაც ივანე მაჩაბლის აჩრდილს მიაწერეს.

და განა შეიძლება ბახა ხევსურებს გმირად ჰყავდეთ დასახული?

შთამომავლობას ეამაყებოდეს, ხმლით მოვარდაო?

განა შეიძლება მისი ხსენებისას ალუდა ქეთელაური და ჯოყოლა ალხასტაისძე რომ წამოგვიტივივდეს ხსოვნაში?

სააკაძის სახელმა უნდა გაიელვოს, ორჯონიკიძის სახელმაც, კიდევ სხვებისა... ცხადია, ბახასა თუ მისნაირებს არც ის უნდა დავუკარგოთ თუ წავუშალოთ, დანაშაულამდე თუ რამ

სასიკეთო ჩაუდენიათ თავისი ხალხისათვის, მაგრამ ღალატის შემდგომ განა შეიძლება მათი სახელები გაზღაპრდეს და გადიადდეს?

განა შეიძლება ვეგუებოდეთ მათი მითოსის არსებობას?

ერთი რამ მკაფიოდ იკითხება ვაჟა-ფშაველასა თუ ჰენრიკ იბსენის მხატვრული ნააზრევადან: თავის ხალხთან დაპირისპირებული პიროვნება ან ილუპება, ანდა მოკვეთილის, განდევნილის ბედით ცხოვრობს, თუკი ესეც ცხოვრებაა. და რაოდენ სამძიმოც უნდა იყოს განდევნილის ხვედრი, სამაგიეროს მიზღვაზე არც ფიქრობს.

თუკი ემპირიულ სინამდვილეს ვერ შეგუებიან, ეს განაჩენი უნდა გამოუტანოს საკუთარ თავს, ნიკოლოზ ბარათაშვილმა ასეთ პოეტურ სამოსელში რომ მოაქცია: ნუ დავიმარხო ჩემსა მამულში ჩემთა წინაპართ საფლავებს შორისო.

მისი მორალური გამარჯვებაც ესაა.

ამას მტკიცება რად უნდა სჭირდებოდეს, რომ გზას გაუხსნის თუ არა საკუთარი ხალხის დალაშქვრას, იქ შეწყდება მისი არსებობა, როგორც გმირისა თუ მორალური პიროვნების.

თავისი ქვეყნის ემპირიული სინამდვილე თუ ვინმეს არ მოსწონდა და მიზანმიმართულადაც იღვწოდა მის გარდასაქმნელად, სოკრატეს პირველ რიგშია გასახსენებელი. და, სასჯელგამოტანილს, ათენიდან გაქცევისა თუ საიმედოდ დამალვის საუკეთესო საშუალებაც გაუჩნდა, მაგრამ იგი ამასაც კი არ დათანხმებია, არამც-

თუ, გადავარდნილი, მტრის ლაშქრის წინამძღოლად მოვლენოდა თანამოქალაქეებს. ბოლოსდაბოლოს, ფილოსოფიურსა თუ ფსიქოლოგიურ გამართლებას ის რომ მოუძებნიდა თავის საქციელს, ვერც რობაქიძე გაუტოლდებოდა და იქნებ ვერც ვერავინ. მაგრამ სოკრატე იმის სოკრატეა, არც სიცრუის მტკიცებას მოჰყვება, არც ილუზიებით მოიტყუებს თავს და მისებური უბრალოებით დასაზღვრავს გზას, თუ რას ნიშნავს და როგორ წარიმართება მოღვაწის ბედი, როდესაც თანამემამულენი გიპირისპირდებიან.

ალუდა ქეთელაური სპონტანურად, გულით მიწვდა ამ ჭეშმარიტებას, რაც სოკრატესათვის ეთიკური მრწამსია, მისი ფილოსოფიური აზროვნების განმსჭვალავი.

გიორგი სააკაძე, მისი მიმდევარნი თუ მაქებარნი ამ მრწამსის სანინაალმდეგო გზას ირჩევენ.

და, ცხადია, შეფასებაც სანინაალმდეგო უნდა ერგოთ.

ორი საპირისპირო პოლუსი ერთმანეთში ანკი რატომ უნდა ავრიოთ.

ზღაპარში, რომელიც დესაკრალიზებული მითია და სხვა არაფერი, გმირის ადგილს ხშირად იკავებს ცრუგმირი. მაგრამ დროებითია მისი ზეობა. ბედისწერის განაჩენით, გმირი აუცილებლად უნდა გამოჩნდეს და თავისი ადგილიც დაიბრუნოს.

ფასეულობათა გადაფასებამ გამოიწვია, რომ სწორედ ამის შემსწრენი გავმხდარიყავით ჩვენს ისტორიულ პანთეონში.

გმირები იბრუნებენ თავიანთ ადგილსა და სახელს, ცრუგმირთა მითოსი კი ისე ქარწყლდება, ჩვენი შთამომავლები გაოცებულნიც იკითხავენ, ნეტა ამ მორალის ადამიანები გმირებად რატომ იყვნენ შერაცხილნიო.

რა ვუყოთ. ასე ხდება ზღაპრებშიც და... ასე ხდება სინამდვილეშიც.

გრიგოლ რობაქიძე ალბათ ნანობდა.

გიორგი ლეონიძე ნამდვილად ნანობდა და გოდების ფრაგმენტად ამ სტრიქონებს დაგვიტოვებდა: **ორ სააკაძეს ვერ გაუძლებდით...**

მშვიდობით საჯიხვეებოო, — ამას **ალუდა ქეთელაური** ქვითინებდა გულში და ისევ გუდანის ჯვარს შესთხოვდა სულიერ გაძლებას, — მშვიდობით ჩვენო ბატონო, ყმათად მიმცემო ძალისაო.

აბა, ქისტებს ხომ არ გამოუძღვებოდა, მიუღებელია ჩემთვის ემპირიული შატილიო.

* * *

ნეტა მაჩაბელი მაინც არ გაეხვიათ ამ ცოდვაში.

ნეტა მისთვის არ შეერქმიათ **სააკაძე**.

ვისაც ერქვა და ორგზის ხმლითაც მოვარდნილიყო თავის სამშობლოში, არა კმაროდა!..

ამაო შარავანდედი

აკაკი ბაქრაძეს ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანთან იხმობენ.

70-იანი წლებია.

იგი იმუშამად რუსთაველის თეატრის დირექტორია და, ძალაუნებურად იფიქრებს, ხელისუფალს ამ თეატრის ირგვლივ სურს რაღაცის გარკვევაო.

აბა, სხვა რა შეიძლება ყოფილიყო?!

მასპინძელი გულთბილად შეეგებება და კარგა ხანსაც ისაუბრებენ სწორედ თეატრალურ ცხოვრებაზე, თავის მოსაზრებებსაც გაუზიარებს, დახმარებასაც დაპირდება, კარებამდეც მოაცილებს და გამომშვიდობებისას – თითქოს ახლა გაახსენდაო – სხვათა შორის გადაუკრავს:

– ვიცი, რომ პროფესიით ისტორიკოსი ხარ და გიორგი სააკაძეზე მასალებიც კარგად გეცოდინება, მაგრამ იქნებ ხელახლა და დაკვირვებით გადაგეხედა ამ მასალებისათვის.

ქარაგმულად, მაგრამ დავალება მიცემულია.

გიორგი სააკაძეზე წიგნი უნდა დაწეროს, რაც შეიძლება სასწრაფოდ და თანაც:

შეედავოს ყველას, ვინც ეჭვით უყურებს და მკაცრადაც აფასებს ამ პიროვნების სამხედრო-ეროვნულ მოღვაწეობასა თუ მორალურ გაორებას.

აუცილებლად წარმოსახოს გმირად, ქვეყნის მხსნელად და დასახოს ზნეობრივ ორიენტირად.

აკაკი ბაქრაძისათვის საძნელო არ არის გადაკრული სიტყვის ნამდვილი შინაარსის ამოცნობა, რაკილა კარგად იცნობს მასპინძლის პიროვნულ ბუნებას, ინტერესებსა და მიზნებს.

არც იმის მიხედვრეა ძნელი, რამხელა ნდობას უცხადებს პირველკაცი, ვინც სწორედ მხსნელისა და გადამრჩენის სახელით დაუფლებია ქვეყნის უმაღლეს კვარცხლბეკს და საკუთარი განდიდებისა და პოლიტიკური გზის გამართლებისათვის ძალიან საჭიროებს ამ ისტორიულ პიროვნებასთან გატოლებას. და ეს იმ უმთავრესი შეხედულების დასამტკიცებლად, რომ: შესაძლოა ადამიანი გარეგნულად თავისი სამშობლოს წინააღმდეგ მიდიოდეს, მაგრამ ფარულად მხოლოდ მისი კეთილდღეობისათვის იღვწოდეს და იბრძოდეს.

და საერთოდაც, ორმაგი მორალი ხან აუცილებელიც იყოს.

საამისოდ გიორგი სააკაძის ცხოვრებაზე უკეთეს მოდელს სად იპოვნოდი.

სტალინს უკვე შეექმნა სააკაძის მითოსი 40-იან წლებში და ესეც ძალიან წაადგებოდა ჩვენი რესპუბლიკის (საქართველოს ხსენება უკვე იკრძალება!) იმჟამინდელი პირველკაცის ჩანაფიქრის აღსრულებას, მაგრამ მძაფრი პუბლიცისტური გზნებით გაჟღენთილი წიგნის შექმნა მაინც აუცილებელი შექმნილიყო, რაკილა ის მითოსი მორღვეულიყო და დაბლანდვა სჭირდებოდა.

ინტელექტუალური საზოგადოების თვალში ვერა და ვერ გამოიყურებოდა დამაჯერებლად დიდი მოურავის სახელის ასეთი აღზევება და ზნეობრივ ორიენტირად დასახვა და პირველი მდივანი სწორედ მათ იწვევდა საპაექროდ, და იწვევდა იმ კაცის ხელით, ვისაც საკმაო სახელი მოეხვეჭა ეროვნული გამოსვლებით – ღრმა ანალიტიზმით, სიახლისაკენ სწრაფვით, გაბედულებით ტრიბუნასთან თუ ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე. შევიწროებაც განეცადა შეუპოვრობის საზღაურად და, ედუარდ შევარდნაძე სამთავრობო გადატრიალებით ჩამოიცილებდა თუ არა თავის წინამორბედს, ინტელიგენციის მოსყიდვას რომ მოინდომებდა, ერთი პირველთაგანის აკაკი ბაქრაძის გულის მონადირებასაც შეეცდებოდა და რუსთაველის თეატრის დირექტორობას უბოძებდა.

უთუოდ მალევე ინანებდა – რატომ ავჩქარდიო.

იმის გულს მონადირება არ შეტყობია და ვერც დირექტორის სავარძელი დააკავებდა, წრფელი და მართალი სიტყვა კვლავაც რომ მიწვდინა საზოგადოებისათვის.

მითუფრო დიდი მნიშვნელობა ექნებოდა, თუ აკაკი ბაქრაძე შეასხამდა ხორცს პირველი მდივნის გულისნადებს და გიორგი სააკაძეზე სახოტბო წიგნით მოევლინებოდა სამწერლო და საზოგადოებრივ რეალობას.

იქნებ ხელახლა დაკვირვებით გადაგეხედა ამ მასალებისათვისო...

კი მაგრამ, ხომ არსებობდა გივი ჯამბურის მონოგრაფია დიდ მოურავზე, სწორედ გმირად და მხსნელად რომ სახავდა? ბარემ გამეორებულიყო ეს გამოცემა, ახალი წიგნის შექმნა რაღა აუცილებელი გახლდათ?

გმირად კი სახავდა, ქვეყნის გადამრჩენის მანტიითაც მოსავდა, მაგრამ ეს მაინც ისტორიკოსის თხოვნილება იყო, ანალიტიკური და არა პუბლიცისტური. ისტორიული ცნობებისა და დოკუმენტების ისეთნაირი ანალიზი და გააზრება, ამ წიგნში რომ გაშლილიყო, ძალიანაც ეამებოდა ყველას, ვისთვისაც გიორგი სააკაძე იდეალს უახლოვდებოდა, და განსაკუთრებით მას, ვინც სულაც თავს უტოლებდა დიდ მოურავს, მაგრამ ეს მაინც არა კმაროდა, ცეცხლითა და გზნებით უნდა გაუღენთილიყო თხრობა, აქცენტები ისე უნდა გადანანილებულიყო, გიორგი სააკაძის ცხოვრების გზა ედუარდ შევარდნაძის კარიერას უფრო მარჯვედ რომ მისადაგებოდა და სულაც ამ თარგზე გამოჭრილიყო.

ამიტომაც გადაიდებოდა გვერდით ისტორიკოსის მონოგრაფია და პირველკაცის განზრახვის აღმსრულებლად აკაკი ბაქრაძე შეირჩეოდა.

განა შეთვლით ვერ შეუთვლიდა, მაგრამ მეტი ვალდებულებისათვის პირადად გაუმჟღავნებდა ჩანაფიქრს.

დავიყაბულებ, ჩემს დავალებას ვერ აუკრავს ხელსო, – ეგონა.

თითო-ოროლა კაცის გარდა ყველა სიხარულით შეხვდებოდა ამ დავალებას და ბედნიერე-

ბისაგან ფრთაშესხმული გამოფრინდებოდა იქიდან, რათა უმოკლეს ხანში პირნათელი წარდგომოდა ხელისუფალს.

და აკაკი ბაქრაძე სწორედ იმ თითო-ოროლა კაცში გახლდათ და არა ხელისუფალის ყურადღებით ფრთაშესხმულთა შორის.

ამიტომ ბუნდოვნადაც არაფერს დაპირდებოდა.

– ბატონო ედუარდ, იმ მასალებს კი გადავხედავ ხელახლა და დაკვირვებითაც, მაგრამ ისეთ ნიგნს მე ვერ დავწერ, თქვენ როგორიც გნებავთ.

არა სწამდა გიორგი სააკაძის.

ვერც ედუარდ შევარდნაძის ხათრით თუ შიშით იწამებდა.

ის... არაფერს დაიტყობდა, თავაზიანად გამოემშვიდობებოდა და ყოველი შემთხვევისათვის მაინც დასძენდა:

– გადაგეხედა!..

გამოხდებოდა ხანი და ჟურნალ „განთიადის“ ფურცლებზე ჯანსუღ ღვინჯილიას მონოგრაფიული თხზულების – „გიორგი სააკაძის პიროვნება“ – ბეჭდვა დაიწყებოდა თუ არა, აკაკი ბაქრაძე მაშინვე გაიფიქრებდა: ჩემი შემცვლელი უპოვნიაო.

დასაწყისს უკვე ეტყობოდა, რა მიზნითა და პათოსიტაც შექმნილიყო, თავიდანვე ისეთ კამერტონზე აეწყობოდა თხრობა, ხვდებოდი, პუბლიცისტი რისხვად დაატყდებოდა ყველას, ვინც განსხვავებული თვალსაზრისის გამოთქმას კიდევ გაბედავდა და გიორგი სააკაძის მე-

სიობაში კვლავაც დაეჭვდებოდა. შეჰხაროდა იმის აჩრდილს, უფრო კი იმ პიროვნებას, ვინც გიორგი სააკაძის სახელში გაესიმბოლოვებინა თუ დაექარაგმებინა საკმაოდ გამჭვირვალედ.

დიდი მოურავი უცხო ლაშქრით შემოწყობოდა და იკლებდა თავის ქვეყანას?

არც შინაომის ატეხვას მოერიდებოდა?

ეს ყოველივე გარეგნული გახლდათ, მოჩვენებითი, თორემ სინამდვილეში მარტოდენ თავისი სამშობლოს ბედსა და ხსნაზე ფიქრობდა და მისი რბევა-აწიოკება მტრისათვის თვალის ასახვევად სჭირდებოდა.

კეთილი უნდა გენება და ეს შეხედულება ერთხელ და სამუდამოდ გერწმუნა.

თუ არა, ხალხის მტრად გამოცხადებას არაფერი გიკლდა.

ასე პირდაპირ ეს არსად უნერია ჯანსუღ ღვინჯილიას, მაგრამ მისი წიგნის მღელვარე პათოსი და მუქარის ინტონაცია საკმაოდ მკაცრი გაფრთხილებაა სკეპტიკოსთათვის.

ამ გაფრთხილების მიღმა კი ილანდება ხელისუფლება მთელი თავისი ძალმოსილებით.

გივი ჯამბურიას მონოგრაფიას წამდაუნუმ იმონმებდა – კეთილსინდისიერად მიუთითებდა და ვრცელ-ვრცელ პასაჟებსაც პირდაპირ გადმოიტანდა თავის წიგნში. თანაავტორივითაც კი გამოდიოდა, ისე ერთგულად ეყრდნობოდა, მაგრამ პათოსი – მგზნებარე და მრისხანე – პირწმინდად ჯანსუღ ღვინჯილიასი გახლდათ და კიდევ ძალიან მოიხიბლებოდა ხელისუფა-

ლი, განზრახვა ისე რომ აუცხადდებოდა, როგორც ფიქრში ელოლიავენოდა.

დაფასებით დაუფასებდა ამ მგზნებარებას და, მწერალთა ყრილობაზე ქებით რომ მოიხსენიებდა და ჟურნალ „ცისკრის“ რედაქტორობასაც ჩააბარებდა, უფრო შორეული პერსპექტივაც მკაფიოდ გადაიხსნებოდა და... პუბლიცისტ-კრიტიკოსი მთლიანად ისტორიაში ჩაეფლობოდა – სააკაძე სააკაძედ, მაგრამ უფრო გადიადებაც შეიძლებოდა ხელისუფალისა, დიას, უფრო... უკვე ახსენებდნენ მის სახელთან დავით აღმაშენებელს, შეუთანაბრებდნენ მათ ღვანლს და ბარემ მონოგრაფიულ თხზულებაშიც არეკლილიყო ეს შეთანასწორება – სულ სხვა შთამბეჭდაობით წარმოისახებოდა ხელისუფალის სახება და ერთგულებაც სულ სხვა მონდომებით დამტკიცდებოდა.

როგორ შეიძლება ერთმა და იმავე კაცმა ერთი და იმავე სულისკვეთებით წეროს დავით აღმაშენებელსა და გიორგი სააკაძეზეო, – გაკვირვებას ვერა ფარავდა აკაკი ბაქრაძე და: აუცილებლად გამოვეხმაურებიო, – დასძენდა ახლობელთა წრეში.

ისეთნაირად გამოდიოდა, მთანმინდაზე გვერდიგვერდ რომ განისვენებდნენ ქრისტე და იუდა ანუ ილია ჭავჭავაძე და ფილიპე მახარაძე.

კონსტანტინე გამსახურდია წუთისოფლის ამ პარადოქსს საჯაროდაც გამოაცხადებდა და სიბრაზესაც ვერ იოკებდა: როდემდე შეიძლება ეს უმსგავსობა გრძელდებოდესო.

აკაკი ბაქრაძის იმ ნაგულისხმევი სტატიის ძარღვიც, ეტყობა, ეს უნდა ყოფილიყო: როდემდე ცნობიერების ასეთი მოშლათ.

თუმცა ამჯერად ის არსებითი რეალია არ უნდა გამოგვრჩენოდა, გიორგი სააკაძეც და დავით აღმაშენებელიც ერთსა და იმავე პიროვნებას რომ გულისხმობდა საკმაოდ გამჭვირვალე ქარაგმულობით და ეს გარემოება პარადოქსზე პარადოქსს უმატებდა.

ის სტატია დაუნერელი დარჩებოდა, თუმცა გიორგი სააკაძეზე მაინც ამოიყრიდა გულისჯავრს აკაკი ბაქრაძე და ლიტერატურულ ნარკვევში „მკვახე შეძახილი“ მწვავე პასაჟად ჩაურთავდა დიდი მოურავის პიროვნებისა და მოღვაწეობის შეფასებას, როგორც უსამშობლო კონდოტიერისა (უშუალოდ გაიმეორებდა კონსტანტინე გამსახურდიას მიერ შერჩეულ ეპითეტს).

„ცისკარში“ დასაბეჭდად გამზადებულ ამ სტატიას ცენზურა რომ ამოაგდებდა, ერთ-ერთი მოტივი გიორგი სააკაძის ასეთი – ოფიციალურისაგან მკვეთრად განსხვავებული – შეფასებაც გახლდათ.

ორიოდ წელიწადში შესაძლებელი გახდებოდა მისი გამოქვეყნება აღმანახ „კრიტიკის“ ფურცლებზე, მაგრამ „ცისკარი“, თავის მხრივ, კვლავ გამოაბრუნებდა თამაზ ნატროშვილის ისტორიულ ნარკვევს „ორი მოურავი“, რომელიც ხელშესახებად წარმოაჩენდა გიორგი სააკაძის გაორებული ბუნებასა და მისი მოღვაწეო-

ბის იმ მრუდე ხაზს, რაც გადაკეთებულ-შელამა-ზებულ იყო საბჭოთა ისტორიოგრაფიისა და კინემატოგრაფიის მიერ და ისტორიული პერსონაჟი საბჭოური მითოსის გმირად ქცეულიყო (ეს დაწუნებული ნარკვევი მოგვიანებით აღმანახ „ლიახვის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდებოდა).

ამასობაში დადგებოდა ახალი ათწლეული – 90-იანი წლები თავისი უმძაფრესი დრამატიზმით შემოაღებდა კარს და აუცილებელი შეიქნებოდა გიორგი სააკაძის კერპის დამხობაც, უფრო ზუსტად – ამ ისტორიული პიროვნების გათავისუფლება ყალბი საბურველისაგან და მისი წარმოსახვა ისე, როგორც სინამდვილეში გახლდათ, არც არაფერი მიმატებოდა და არც არაფერი გამოკლებოდა.

აუცილებელი იმიტომაც, რომ ის ხელისუფალი დაბრუნებულიყო საქართველოს რესპუბლიკის სათავეში, ასე რომ ელოლიავენოდა გიორგი სააკაძის კერპსა და ფეტიშს, განამტკიცებდა და საკუთარ თავსაც გულისხმობდა მის სიმბოლურ სახებაში.

მაგრამ აუცილებლობა იგვიანებდა და... თქვენს მონა-მორჩილს მოუნევდა სხვა საქმეების განზე გადადება, რათა ამ კერპის მსხვერვისათვის მიეყო ხელი – ისტორიისა და თანამედროვეობის გაყალბებულ სურათთა გადასაყრელად და იმ ზნეობის დასამკვიდრებლად ჩვენს საზოგადოებრივ ყოფაში, ურომლისოდაც ჩხირკედელაობას ემსგავსება ყოველგვარი ძიება, კვლევა, მიგნება, დასკვნა...

ადვილად არ დათმობდნენ გიორგი სააკაძის შარავანდშემოვლებულ ფიგურას?

ადვილად არ შეეგუებოდნენ ახალი ხელისუფალის თავისებური არქექტიპის ნამდვილი ბუნების ამოტანას მზის სინათლეზე?

ადვილად არ შეეგუებოდნენ მკაცრსა და პირუთვნელ განაჩენს?

გაყინულ კლიშე-ფორმულათა გაქარწყლება ყოველთვის დაბრკოლებათა გადალახვას გულისხმობდა, მითუმეტეს, განსაკუთრებით ნალოლიავეებისა და თვით ხელისუფალის მიერ აღიარებულის.

მხოლოდ აღიარებულის?

მისგან და დავით აღმაშენებლისაგან აღარც თვითონ განარჩევდა თავს და აღარც მისი მეხოტბენი განარჩევდნენ და ბუზღუნებდა ჩემზე გულმოსული ჯანსუღ ღვინჯილია: რას ერჩის ამ გიორგი სააკაძეს, ავღანეთიდან მაგან გამოიყვანა ჯარი, გერმანიაც მაგან გააერთიანა, საბჭოთა კავშირიც მაგან დაშალა და ახლაც საქართველოს ერთადერთი ეგ უშველის თუ უშველისო.

ვინ აღარ გამომედებოდა, ვინ აღარ გამომედავებოდა... ყველას პასუხის გაცემას, საამისოდ დიდი სურვილიც რომ მქონოდა, რა აუვიდოდა – ათი წელი და კიდევ მეტი გაგრძელდებოდა ჩემი პიროვნებისა და ყოველი სტრიქონის, რაც კი ოდესმე დამეწერა, გმობა გიორგი სააკაძის სახელის მოსაბაბებით, ამასობაში კი ზვიად გამსახურდიაზე შექმნილ მონოგრაფია-

სა და ზოგიერთ სხვა თხზულებასაც დაიხვედ-
ნენ ხელზე...

ქვეტიქსტი გამჭვირვალე გახლდათ ჩემი სა-
აკადიანას ციკლისა, მეორე პლანის ამოცნობა
არავის გაძნელებია, და დიდი მოურავის გატე-
ხილი სახელის აღდგენას რომ ცდილობდნენ
დიდი მონდომებით, ედუარდ შევარდნაძეს
გაჰყურებდნენ იდუმალი მზერით: ხომ ხედავ,
რა თავგადაკლულნი გიცავთო.

თუმც, ცხადია, გიორგი სააკაძის პიროვნე-
ბა და ცხოვრების გზა ჩემთვის მხოლოდ საბაბი
არა ყოფილა სახელმწიფოს მეთაურისა და შემ-
დგომ უკვე მეორე პრეზიდენტის ქარაგმული
პორტრეტის გამოსაკვეთად.

არც მარტოდენ საბჭოური მითოსის იდეური
საფუძვლების დასაშლელად.

უფრო მთავარი გახლდათ, მართლა გარკვევა
გიორგი სააკაძის პიროვნულ ხასიათში და მისი
მოღვაწეობის გეზის ფსიქოლოგიური და ფი-
ლოსოფიური მხარეების ამოცნობა-გააზრება.

და კიდევ უფრო მთავარი გმირობის არსის ძი-
ება და ჭეშმარიტი და ცრუ შარავანდის გამიჯნვა.

ასე რომ, სააკაძიანას ციკლს არა აქვს მხო-
ლოდ პუბლიცისტური მნიშვნელობა, არც უმე-
ტესნილად გარკვეული ეპოქით იზღუდება და
იქვეც მთავრდება. ისტორიოგრაფიული დანიშ-
ნულება კიდევ უფრო მკაფიოდ ემჩნევა და ამი-
ტომაც არ უნდა მოძველდეს და არც მოძველე-
ბულა ედუარდ შევარდნაძის ძალაუფლების
დასრულებასთან ერთად.

პოლემიკისა და დისკუსიისაგან განზე არ გავ-
მდგარვარ, ოღონდ მანამდე მიმაჩნდა აუცილებ-
ლად კამათში მონაწილეობა, სანამ ახალ-ახალი
მასალები შემომქონდა სამეცნიერო-ლიტერა-
ტურულ მიმოქცევაში ან ახლებურად წარმოვა-
ჩენდი ამა თუ იმ გარემოებასა თუ რეალიას.

ერთი და იმავეს გამეორება არასოდეს მხიბ-
ლავდა და არც ის მგონია, რომ მაინცდამაინც
ბოლოს ნათქვამი სიტყვა ნიშნავს პოლემიკასა
თუ დისკუსიაში გამარჯვებას... ამიტომაც, რო-
დესაც შევატყვე, რომ ახალს ველარაფერს შევ-
მატებდი ჩემს არგუმენტაციას, კიდევ გამოვე-
ცალე მოკამათეებს და ნებაზე მივუშვი.

აღარც მკითხველი გაბეზრდება და წიგნად
თავმოყრილი ისტორიული და პოლემიკური
ნარკვევების ციკლის ჩამთავრებამდე ყოველთ-
ვის ექნება სიახლის მოლოდინი და შეგრძნება.

რაკილა მაინც ისტორიული ნარკვევებისა და
სტატიების ციკლია და არა მონოგრაფია,
აღარც მიცდია შინაგანი მთლიანობის გაძლიე-
რება. ეს მონოგრაფიის იერს კი შესძენდა, მაგ-
რამ ერთგვარად გააფერმკრთალებდა ეპოქის
კონტექსტს – ბოლოსდაბოლოს, რა პირობებში
უწევს მკვლევარს მწვავე თემებზე სიტყვის ჩა-
მოგდება და მოვლენათა გადაფასება, როდე-
საც მის წინააღმდეგ უმთავრეს იარაღად გამო-
ყენებულია არა დამატებითი საბუთები თუ უფ-
რო დამაჯერებელი მსჯელობა, არამედ ცილის-
წამება და დემაგოგია, თითქოს სიმართლის აღ-
კვეთა რაიმეს შეეძლოს.

ჯერ ედუარდ შევარდნაძის სახელს ამოეფარებოდნენ, გიორგი სააკაძის საბჭოური მითოსი რომ აღედგინათ.

მერე... მიხეილ სააკაშვილის ჩრდილქვეშ მოინდომებდნენ თავის შეფარებას.

ეს უკვე ის დროა, როდესაც დასრულებულად მიმაჩნია სააკაძიანას ციკლი და სხვა საქმეები მაყრია თავზე. და დევი კაჭარავაც, ისტორიკოსობას რომ იჩემებდა და ფილოლოგიებისაგან უკადრისობდა „მის“ შეჭრას, უეცრად გაპოლემიკოსდებოდა და, თავის აზრებსა და ანალიტიზმის უნარს რომ ვერ ენდობოდა, ყველაზე დამაჯერებელ არგუმენტებად იმას ჩაებლაუჭებოდა, რომ: ჯერ ერთი, გიორგი სააკაძეს ახალი პრეზიდენტის წინაპრად მოიხსენიებდა, და მეორეც, რევოლუციის გმირად შერაცხავდა, რევოლუციებს კი კაცთათვის არნახულ ბედნიერებად.

ესეც პოლიტიკური სარჩული.

ისე, კაცმა რომ თქვას, გიორგი სააკაძე, როგორც საბჭოური მითოსის გმირი, რევოლუციონერი მართლაცაა, და მაშ მისი ფეტიში კვლავაც ხელუხლებელი უნდა დარჩეს!.. ახალმა ეპოქამაც გულში უნდა ჩაიხუტოს და ხოტბადიდებაც არ მოაკლოს!..

რაოდენ მოხდენილი, უკვდავი ფრაზა ეპოვნა დავით კლდიაშვილს ამგვარ ვითარებათა შესაფასებლად:

მართლაც სასაცილო იქნებოდა, სატირალიც რომ არ იყოსო.

და კიდევ: სანათესაოებში გზის გაგნებას რომ შეეცდებოდა ეს ჩვენი ისტორიკოსი (თვითონ როგორც ირწმუნებოდა), ველარ გაუწევდა ანგარიშს, რომ ჩემს წინააღმდეგ მანამდე ასეთი საბუთიც აეფრიალებინათ (სახელდობრ: რიმა ფირცხალაიშვილს) – გიორგი სააკაძე მისი წინაპარია და, ვინც თავის წინაპარს შესაფერის პატივს არ მიაგებს, მისი შეხედულებების ნდობა, აბა, როგორ შეიძლებაო!..

ახლა – დევი კაჭარავას ძიების შუქზე – თურმე მიხეილ სააკაშვილის წინაპარიც ის ყოფილა.

ჭეშმარიტება ჭეშმარიტებაა და რა მნიშვნელობა აქვს, საგვარეულო შტოები როგორ იტოტება და ან რამდენად ზუსტად მიაღვენებს თვალს ესა თუ ის ადამიანი საგვარეულო ხეს. მაგრამ აქ სასაცილო ისაა, გადამეტებულმა გულმოდგინებამ დემაგოგიის საფანელი რომ გამოაცალა კაჭარავას, დევის. უთუოდ სანანებელი გაუხდებოდა, ნეტა სულ არ გამედო ხიდი დიდ მოურავსა და ახალ ხელისუფალს შორისო.

მოპაექრეთა გალერეაში ერთადერთი გივი ჯამბურია გახლდათ – და ეს საგანგებოდ უნდა ითქვას – ვინც გულწრფელად ლამობდა გიორგი სააკაძის წარმოსახვას გმირად და მხსნელად, იმეორებდა თავისი წიგნის უმთავრეს დებულებებს და ყოველგვარი დემაგოგიისა თუ ცილისწამების გარეშე ცდილობდა გაექარწყლებინა ის არგუმენტაცია და მსჯელობის ძირითადი გეზი, რაც ჩემს ისტორიულ ნარკვევებში მოიყრიდა

თავს. უშუალოდ არც დაასახელებდა სტატიების ამ ციკლს და დარბაისლური კილოთი წარმართავდა ანალიზს. ამიტომაც ვერ აამებდა გიორგი სააკაძის კულტის მომხრეთ, თუმც იმ გამოხმაურებით საგულისხმო ნიმუშს შექმნიდა, თუ რას ნიშნავს, როდესაც ისტორიკოსი ახალი დროის ხელისუფალს კი არ უკმევს გუნდრუკს, არამედ მატიაწე-ქრონიკებს ჩაღრმავებია და სიმართლის ამოცნობისაკენ მიიღტვის.

ლტოლვა ხან გაგვიმართლებს, ხან ვერა, მაგრამ ჩვენი ძიებანი ყოველთვის აღბეჭდილი იქნება იმ სულისკვეთებით, ძველი რომაელები ისტორიის შექმნის აუცილებელ პირობად რომ სახავდნენ:

მიკერძოებისა და მრისხანების გარეშეო.

მეც... ძველ რომაელს უფრო ვგავარ, ვიდრე დანიელს.

და გიორგი სააკაძის პორტრეტი სწორედ მიკერძოებისა და მრისხანების გარეშეა გამოკვეთილი, ხოლო ისტორიულ ნარკვევთა მწვავე პათოსი ისტორიის გამყალბებელთ ეხებათ და არა საქართველოს დრამატული თავგადასავლის ამ ტრაგიკულ პერსონაჟს, ქვეყნის დიდებისთვისაც რომ დაულალავად უქნევია ხმალი და... ორგულობითა და ლალატითაც შეუსვრია.

მონუმენტალიზმი არ დაჰყოლია მის ბიოგრაფიასა და სახეობას.

და ორი გიორგი სააკაძე ამიტომაც ილანდება ასე ხელშესახებად ჩვენს ბედკრულ წარსულში. ოღონდ მიუხედავად ამ გაორებისა, მაინც

ძალიან საბრალოა, ის ხელისუფალნი რომ შე-
ვუტოლოთ, რომელთა ცოდვათაც ადვილად
ვერ აღნუსხავს მემამაციანე.

როგორც გენებოთ, ისე განსაჯეთ, მაგრამ
გიორგი სააკაძის კულტის იდეური საფუძვლე-
ბის მოშლით მაინც მეტ პატივისცემას გამოვხა-
ტავ ამ უბედური პიროვნებისადმი, ვიდრე ის
მეხოტბენი, ვინც მას კი არა, მის სიმბოლურ სა-
ხეს მოსავენ ზეციური შარავანდით.

არადა, სჯობს ძველ რომაელთ უფრო ვგავ-
დეთ, ვიდრე დანიელთ.

დამატება

ზვარაკად — შადიმან ბარათაშვილი

ჩვენს პუბლიცისტიკაში შადიმანი და შადიმანობა ხშირად ხმიანებს და ბოროტებასთან, ღალატთან, უკეთურობასთანაა გაიგივებული.

ამავე მნიშვნელობით გაისმის სატელევიზიო ეკრანიდან თუ ტრიბუნიდან.

რალა იუდა უხსენებიათ და რალა ფარსადანი თუ შადიმანი.

ფარსადან ბოდბისხეველის სახელი და ღალატი „არსენას ლექსმა“ შემოგვინახა.

შადიმან ბარათაშვილის სახელი კი — ბერი ეგნატაშვილის საისტორიო მატყიანემ, სახელი და არა... ღალატის ამბავი. მისი მოღალატური პორტრეტი კინოფილმში წარმოისახება — „გიორგი სააკაძე“. მიხეილ ჭიაურელის ეს კინოფილმი კვებავს ჩვენს პუბლიცისტთა ცოდნა-განათლებას და აღშფოთებულნი რომ გაიხსენებენ სერგო ზაქარიაძის პერსონაჟს — გაიძვერას, ქვეყნისა და მეფის ორგულს, ეროვნული გმირის გიორგი სააკაძის დაუძინებელ მტერსა და მდევნელს — მის სახელს ათვალწუნებითა და ზიზღით წარმოთქვამენ და სწორედ ბოროტებასა და უკეთურობას უიგივებენ.

მოვლენადაც კი განაზოგადეს — შადიმანობაო...

გარდა კინოფილმისა, შადიმან ბარათაშვილის პორტრეტი ასევეა გამოკვეთილი ვასილ ბარნოვის რომანშიც „განგების გრკალში (გიორგი სააკაძე)“, ანა ანტონოვსკაიას რომანშიც „დიდი მოურავი“, სიმონ ქვარიანის რომანშიც „დიდი მოურავი“, ანტონ ფურცელაძის მონოგრაფიასა („გიორგი სააკაძე და მისი დრო“) და პიესაშიც „დიდი მოურავი“, სანდრო შანშიაშვილის დრამაშიც „უგვირგვინო მეფენი“ (გიორგი სააკაძის ბიოგრაფიულ ქარგაზე რომ გაშლილა) და ისტორიის საბჭოთა სახელმძღვანელოებსა თუ ისტორიკოსთა (გივი ჯამბურია, ჯანსუღ ღვინჯილია, ლევან სანიკიძე) ნაშრომებშიც.

ის, რაც არ ამოიკითხება მატყანეში, ასეთი ერთსულოვნებით მეორდება სხვადასხვა ავტორისა თუ ჟანრის თხზულებაში.

მაგრამ იქნებ ბერი ეგნატაშვილის მატყანეში ეს ერთი შეხედვით არა ჩანს, თორემ დაკვირვება-გაანალიზება დაბეჯითებით დაგვიმონმებს შადიმან ბარათაშვილის ორგულობასა თუ მოღალატეობას?

მკითხველი ყურადღებას მიაქცევდა, რომ ჩამოთვლილ თხზულებებში, სადაც შადიმანი ერთ-ერთი პერსონაჟია, მთავარი გმირი ყველგან გიორგი სააკაძეა, მას ეძღვნება ეს პიესებიც, ეს რომანებიც, ეს კინოფილმიც, ეს მონოგრაფიული ნაშრომებიც... მას შეჰხარიან ავტო-

რები, მას სახავენ ქვეყნის გადამრჩენად და უსამართლოდ დევნილად, მას აიდევლებენ და რომანტიკულ შარავანდში ხვევენ, მიაწერენ ყოველგვარ სიკეთესა და ღირსებას, მხოლოდ ამალღებულსა და ფაქიზ ოცნებებს, დაგვირგვინებულს საქართველოს გაერთიანებისაკენ სწრაფვით (მხოლოდ ვასილ ბარნოვის რომანში იცვლება ფინალისაკენ რომანტიკული გაიდება რეალისტური ხედვით და სააკაძე წარმოდგება გზააბნეულ ბუმბერაზად, ვის გონებასაც აღარ ესმის ერის ძახილი და ვის ჩახშულ გულსაც ველარ უგრძვნია ერის განცდანი).

და რაც მოსალოდნელია:

ვინც ასეთ ყოველმხრივ შემკულ კაცს დაუპირისპირდება, ვინ შეიძლება იყოს, თუ არა ზნედაცემული პიროვნება, მზაკვარი და გაიძვერა, გამცემი და მოღალატე, ქვეყნის გამწირველი.

ყველაზე მეტად გიორგი სააკაძეს შადიმან ბარათაშვილი რომ დაპირისპირებოდა, ქართლის ცხოვრების ქრონიკები არა ფარავდა:

„მაშინ თავადთა და დიდებულთა ქართლისათა და რომელიცა არა იყო მოურავის მოყუარე, ინყინეს და დაუნყეს ბეზლობა მოურავსა... და უმეტესად სუფრაჯმან შადიმან ბარათაშვილმან დაუცადებლად დაუნყო ბეზლობა მოურავსა“.

ეს სტრიქონია, შადიმანს ასეთი დაუნდობლობით რომ მისდგნენ გიორგი სააკაძის მეხოტბენი და მისი სახელი საწყევრად გადააქციეს.

ანტონ ფურცელაძის პიესის პირველივე სცენის პირველივე მონოლოგში დიდი მოურავი შადიმანს გაიხსენებს, როგორც ყველაზე დიდ დამაბრკოლებელს უკეთესი საქართველოს ძიების გზაზე:

— შადიმანის მონაფისაგან, — მეფე ლუარსაბს გულისხმობს, — რა ხეირს უნდა მოელოდეს ქვეყანა. განა თუ შადიმან უჭკუოა! მაგრამ ძნელი ეს არის, რომ ჭკვიანია და ბოროტი. იმისი დაუნდობელი ხასიათი და ყოვლისფრის შიში — მეფეს არასდროს კარგს გზაზედ არ დააყენებს... შადიმანს თუ ერთი ბენო გაუჭირდა, თავის შვებისათვის არა თუ მეფეს, და თვით საკუთარ შვილსაც არ დაჰზოგავსო...

მერე კი მეფის ჯარი ასაკლებად და მოსაკლავად რომ შეესევა გიორგი სააკაძის სამკვიდროს, რაკილა წინასწარ გაფრთხილებული მოურავი გაასწრებთ, შადიმანი შურს მის მსახურებზე იძიებს და უდანაშაულო ადამიანებს ულმობლად დააყრევინებს თავებს. ხოლო როდესაც გამოირკვევენ, სააკაძე ბააკა ხერხეულიძეს გაუფრთხილებია და ამიტომაც გაგვასწროო, და მეფე ლუარსაბი ბრძანებს, ცხვირი მოსჭერით და საკანში ჩააგდეთო, ბააკა პირში მიახლის:

„თქვენსა და ქვეყნის ერთგულებს შადიმანებისა და მელიქების ხელში უკეთესი ბოლო არ უწერიათ და ელოდე მეფეო, შენც მაგათგან მაგ ბოლოს“.

პირველად აქ განზოგადდა შადიმან ბარა-

თაშვილის სახელი უკეთურ მოვლენად — შადიმანობად.

პირველად აქ დაერქვა სააკაძის ცხოვრების წესს — ერთგულება, ბარათაშვილისას — მოღალატეობა.

შენც მაგათგან მაგ ბოლოს ელოდეთ...

ანტონ ფურცელაძე უკვე ცდილობს შადიმან ბარათაშვილს აჰკიდოს ლუარსაბ მეორის დაღუპვის ცოდვაც.

„შადიმან ბარათაშვილი კარგი მელაა და გესლიანი მორიელი. ის არ შეარჩენს გიორგი სააკაძეს ასეთ გაქირდვას. მისთანა დროს უკბენს და დაგესლავს, რომ არ მოელოდეს“, — სიმონ ქვარიანი თავის ამ მოსაზრებას პერსონაჟს გამოათქმევინებს, თანაც — შადიმანის მომხრეს, მასთან ერთად რომ უნდა დაამხოს და განდევნოს დიდი მოურავი.

ის კი არა, სწორედ ამ პერსონაჟს — ფარსადან ციციშვილს — და შადიმან ბარათაშვილს მიაწერს ისტორიული მატრიანეებით დაუდასტურებელ ეპიზოდს, თითქოს მათ „ურჩიეს მეფეს სააკაძის და აეყვანა ხასად და მით მოეკლა ვაჟური ვნება“.

მელა და გესლიანი მორიელი ხომ უნოდა, მერე შხამიან გველადაც მოიხსენიებს და დემონადაც, ჭროლა თვალებიდან გესლს რომ ანთხევს.

ლუარსაბ მეფე საყვედურობს კიდეც: ნუთუ ვერ გაძეხ კიდეც მოურავის მტრობით, განა რა დაგიშავა ასეთი, მხოლოდ ის იყო, რომ არ მოგიწონა მამაჩემის დროს ერევნის ომში ხმლის მკვეთრობა. მას შემდეგ რამდენი დრო გავიდა,

რამდენმა წყალმა ჩაიარა, ხოლო შენი გული არ დაცხრა და კვლავ ბორგავს შურისძიებითო.

ალბათ მიხვდებოდით, რომ ეს „არ მოგიწონაც“ (როგორც სათავე შადიმანის ნაწყენობისა) მწერალს იმისათვის დასჭირდა, რათა ხაზი გაესვას მეფის აღმზრდელის მოქმედების პირად მოტივს და არა სახელმწიფოებრივ აზროვნებას. აქ ანტონ ფურცელაძე იმეორებს თვალსაზრისს იოსებ ტფილელის (სააკაძის) „დიდმოურავიანიდან“, თითქოს გიორგი სააკაძეს შადიმანის მტრობის მოტივი ასე აეხსნას: „ერთხელ ეს უთხარ: შენს ხმალსა არა აქვს კვეთა, ახვანი! თურმე შეექმნა გულშია სევდა, კვნესა და ახვანი“. მაგრამ „დიდმოურავიანი“ პოემაა და არა ისტორიული ქრონიკა.

იმასაც მიხვდებით, საყვედურის პასუხად შადიმანი ფარისევლურ ხერხებს იხმარსო, და მართლაც იგი, გრძნობამორეული, ხელმანდით მოიწმენდს თვალებზე მომდგარ ცრემლს.

„გველის დაშაქრული სისინი და ნიანგის ცრემლებით“, ასეთი ეპითეტებით შეამკობს ავტორი პერსონაჟის საქციელს, რათა ამ ფონზე უფრო სახიერად გამოკვეთოს გიორგი სააკაძის მონუმენტი — როგორც მთელი ქართლის გადამრჩენის, უპირველესი სარდლის, ისეთი კაცის, რომლის მსგავსიც საუკუნეში ერთი იბადება.

გველი შადიმან ბარათაშვილის ეპითეტად ანა ანტონოვსკაიას რომანშიც („დიდი მოურავი“) გაიელვებს და როგორი საოცარიც უნდა იყოს, ამ ეპითეტით ლუარსაბ მეფის გამზრდე-

ლი თვითონვე „ამკობს“ საკუთარ თავს, მკაცრად ძრახავს: რატომ ცდილობდი შენ, „გველო“ თავადო, მის დალუპვასო.

განსხვავებით კინოფილმისაგან, გიორგი სააკაძისა და შადიმან ბარათაშვილის ურთიერთობა არ არის სწორხაზობრივი. შადიმანი სააკაძეს მიიჩნევს ერთადერთ კაცად, ვისაც შეუძლია თავისი დევგმირული მკერდით დაიცვას სამეფო. ყველა ერთად არა ღირს სააკაძის გაცვეთილ წალადაც. მაშ რატომღა დაპირისპირებია და ლამობს მის დალუპვას? თურმე თავადთა წოდების მეთაურობა ავალებს ამას და სხვა გამოსავალი აღარ არის.

შადიმანისათვის ქართლის მოურავის დალუპვა იმიტომაცაა გულისგულში მიუღებელი, რომ მხოლოდ მას აღიარებს თავის ერთადერთ ღირსეულ მეტოქედ, თავის ფარდად, სააკაძის დალუპვის შემდეგ კი მისი არსებობაც აზრს ჰკარგავს.

რომანში ისეთი უცნაური ვითარების შემსწრენიც შეიძლება გავხდეთ, რომ თეიმურაზ პირველის წინააღმდეგ ძველი მოშულარნი — შადიმან ბარათაშვილი და გიორგი სააკაძე — შერიგდებიან და ერთად იბრძვიან, მაგრამ ამჯერად ამ სიუჟეტურ ხაზს ნულა გავყვებით. ამ ფსიქოლოგიურ ჭიდილზე მეტად (მიხეილ ჯავახიშვილის „არსენა მარაბდელის“ კომპოზიციურ ჩარჩოსაც რომ მოგვაგონებს) დამაფიქრებელია, რომ რომანის ავტორი შადიმან ბარათაშვილს ირანელთა რაზმის ფარულად შემოყვანას მიაწერს ქართლში.

ასეთი რამ მინიშნებითაც არსად ამოიკითხება მატრიანეში.

მაგრამ ანა ანტონოვსკაიას თავისი განუზრახავს: სრულიად უმიზეზოდ და უსაბუთოდ კიდევ ერთი მძიმე ბრალდება აჰკიდოს ისედაც უსამართლოდ შერისხულ ისტორიულ პირს, სააკაძის საქციელი მას გადააბრალოს, თანაც იმას — გიორგი სააკაძეს — გამართლებაც კი მოუძებნოს.

შადიმანი მოითხოვს ეკლესიისაგან: სააკაძეს მოღალატე ეწოდოს, იგი ხომ მზად არის ახლა თურქები მოიწვიოს, როგორც ოდესღაც სპარსელები მოიწვია, რომელთაც ქართლ-კახეთი ააოხრეს და უდანაშაულო ქალები და ბავშვები ამოჟლიტესო.

მაგრამ პასუხად მიახლიან: სააკაძემ მოიყვანა და სააკაძემვე მოსპო ისინი და საქართველო იხსნა დაღუპვისაგან. და შენც, შადიმან, მიწისქვეშა გზით შემოიყვანე სპარსელები სამეფოს გულშიო.

ივსება და ივსება საზარელი შტრიხებით პიესიდან პიესაში, რომანიდან რომანში გადასული შადიმან ბარათაშვილის პორტრეტი.

ანტონ ფურცელაძე უკვე ცდილობს შადიმან ბარათაშვილს აჰკიდოს ლუარსაბ მეორის დაღუპვის ცოდვაცო...

სანდრო შანშიაშვილიც ამასვე ირწმუნება პიესაში „უგვირგვინო მეფენი“, შაჰ-აბასის კარზე თავშეფარებულ გიორგი სააკაძეს მეგობარი რომ შეატყობინებს: „მე არ მინახავს ლუარსაბი. შაჰს

თურმე ტყვედ ჰყავს, როდესაც შაჰი ბრძანდებოდა საქართველოში, შადიმანს იგი მოტყუებით მოუყვანია იმერეთიდან და დღეს აქ ტყვედ ჰყავს“.

და სააკაძე ამოიგმინებს გაოცებული:

„შადიმანს? აღმზრდელს? ვაი საბრალო, სატირალო მეფე ლუარსაბ!“

სააკაძე აქაც და ტყვედ მყოფ ლუარსაბ მეორესთან პირადი შეხვედრის დროსაც დიდად განიცდის თავისი მდევენელისა და ამკლების ბედს, თანაუგრძნობს და კვლავ მის და საქართველოს ერთგულებას ეფიცება.

შადიმანს კი მოტყუებით ჩაუგდია ხელთ მძვინვარე შაჰისათვის.

ბერი ეგნატაშვილი რას გვაუწყებს, მაინც რამ გამოიწვია ქართლის მეფის ჩასვლა შაჰის კარზე?

მეფე ლუარსაბი იმერეთის მეფე გიორგის-თანაა თავშეფარებული თეიმურაზ პირველთან ერთად და შაჰ-აბასი გიორგის კაცს გამოუგზავნის და შემოუთვლის: „მომეც ეგევე ორნივე მეფენი და აღგავსებ მრავლითა ნიჭითა და საბოძვართა“. იმერთა მეფე ასეთ მოთხოვნას არ იყაბულებს და თავის მხრივ შეუთვლის: ამათი მოცემა ჩემგან არ იქნება და ხელმწიფემ ამდენი წყალობა გვიყოს და დაგვდოს პატივი, რომ ესენი ისევ შეირიგოს და თვითონ წაბრძანდეს და ამათ თავიანთი მამული და საბატონო დაანებოსო. შაჰ-აბასს ამ პასუხით მიუვლენ მის მიერ გაგზავნილი კაცი და მასთან ერთად კათალიკოსი მალაქია და ლევან აბაშიძე. მათ შაჰი კარ-

გად დახვდება და დიდ პატივსაც სცემს, მაგრამ გულში სხვა განზრახვას ჩაითქვამს. „ველარა გაანყო რა შააბაზ... მაშინლა მოიპოვა ხელოვნება და ღონე ილათისა, რათამცა ხერხით მოაგუაროს“, გვიამბობს ბერი ეგნატაშვილის ქრონიკა შაჰის ხერხიანობას, გიორგის კვლავ რომ შემოუთვლის: მე ლუარსაბთან არცა რა საქმე მაქვსო და არცა რას ვემდურვიო და არც მაგის ნასახდენად მოვსულვარ. ბატონი თეიმურაზია ჩემი მტერი, მაგას არც შევირიგებ და არც მინდა. მეფე ლუარსაბს კიდევ შევირიგებ და თუ მოვა და შემომირიგდება, წყალობასაც ვუზამო.

ამას დააბარებს მალაქია კათალიკოსსა და ლევან აბაშიძეს და მათ რომ გაისტუმრებს, შადიმან სუფრაჯს მოიხმობს („რომელი იყო გამზრდელი ლუარსაბისა“) და დაიწყებს ტირილს და ეტყვის: მე მეფე ლუარსაბს როგორ ნავახდენ, სვიმონის შვილიშვილსა და გიორგის შვილს ავსა და ურიგოს როდი ვკადრებ, მაგრამ თეიმურაზმა შეაცდინა და მოატყუა. იცოდე, თუ ლუარსაბი მოვა და შემომირიგდება, დიდ წყალობას ვუზამ და გავამდიდრებო.

„და მისცა ფიცი საშინელი და საფიცარი და იტირა ბევრი“.

შადიმანი რომ იხილავს ტირილსა და ფიცილს შაჰ-აბასისა, დაიჯერებს, ლუარსაბს ყენი დიდ წყალობას უზამს და კიდევ შეირიგებსო („ამაზედ დიდად დააჯერა გული“).

და შადიმანს რომ გაგზავნის ქართლის მეფესთან, ერთგულ ხოჯასაც აახლებს, წერილსა

და საფიცარს მისწერს და მურასა ხმალსაც გაუგზავნის.

კათალიკოსი და თავადი აბაშიძე ხომ მიუგზავნა, ახლა სუფრაჯიც ამავე დავალებითა და ფიცილით წარგზავნა, მაგრამ საკმარისი არ მოეჩვენება და თავის ცოლსაც — ლუარსაბის დას — მოატყუებს და წერილს მიაწერიანებს ძმასთან: შაჰს ენდე და ჩამოდიო.

ასე რომ:

მხოლოდ შადიმან ბარათაშვილს არ გამოუდია თავი, გინდა თუ არა, ეახლე შაჰ-აბასსო. ურჩევდნენ კათალიკოსი და თავადი აბაშიძე, ურჩევდა საკუთარი დაც. თუმც ბევრმა დაუშალა და, მათ შორის, კახთა მეფე თეიმურაზმაც, „ყიზილბაშთ მრავალი ტყუილი იციანო და დაუნდობარნი კაციც არიანო, არც შენ დაგინდობენო, ნუ ნახვალო“, უკვე აღარ დაიშლის. მათიანის ცნობით, გადამწყვეტი მაინც დის ბარათი აღმოჩნდება და, ცხადია, საფიცარიც.

შადიმანი გარეგნით გარეულია ლუარსაბის გამგზავრებაში შაჰის კარზე, მაგრამ სულაც არა ჩანს, თითქოს პირადი გამორჩენა თუ ანგარება ამოქმედებდეს, როგორც დრამატურგები, პროზაიკოსები თუ კინოფილმის ავტორები მიაწერენ და მის საქციელს იმით განსაკუთრებით ამძიმებენ — მეფის გამზრდელი იყო და ასე როგორ გაიმეტებდა, ყოვლად ზნედაცემული პიროვნება რომ არ ყოფილიყო.

ეგაა: უფრო მიმნდობია, ვიდრე თეიმურაზ პირველი, ნაკლებ ეჭვიანი და რადიკალური,

ვიდრე თეიმურაზი, უფრო ნაკლებ ერკვევა ყიზილბაშთა ბუნება-ხასიათშიც, ვიდრე კახთბატონი, ვინც შაჰის სამეფო კარზე იზრდებოდა და უკეთესად იცნობდა შაჰის კარსაც და მათ ზრახვებსაც და ხვანჯებსაც.

ოლონდ: გარეულია თანაც უნებლიეთ, და არა უმეტეს.

ლუარსაბი შაჰის კარზე ჩაყვანისთანავე რომ დაესაჯათ სიკვდილით, იქნებ მისი სისხლის ერთი წვეთი მაინც მისხმოდა შადიმან ბარათაშვილსაც, მაგრამ შაჰს მისი მოკვლა არა ჰქონია გაზრახული, ეგ არის ქართლში აღარ უშვებდა და საპატიო ტყვესავით ჰყავდა.

ასე გაგრძელდება შვიდ წელიწადს.

და იმ შვიდი წლის შემდეგ მშვილდის საბლით რომ დაახრჩობენ, მის სიკვდილში მაშინდელი საზოგადოება — განსხვავებით სამი საუკუნის შემდგომი დრამატურგებისა და პროზაიკოსებისაგან — დაადანაშაულებს არა შადიმან ბარათაშვილს, არამედ... გიორგი სააკაძეს.

„ქვეყანამ იცის, შენ იყავ მისის სისხლისა მღვრელია“, მიმართავს თეიმურაზ პირველი დიდ მოურავს იოსებ ტფილელის პოემაში.

ეჭვს კი არ უმხელს, ქვეყანამ იცისო.

ანტონ კათალიკოსის ცნობითაც: გიორგი სააკაძე *„არა დასცხრებოდა შაჰ-აბასის მიმართ შესმენითა ლუარსაბისათა და ყოვლითურთ მეცადინეობდა მოკვლასა მისსა“.* ერთხელ იმასაც ეტყვის, ხედავ, კახელებმა იმერეთიდან გადმოიყვანეს თეიმურაზი და შენი ნების სანინააღმ-

დეგოდ კახეთში ისევ გამეფდა. ლუარსაბს თუ არ მოკლავ, შესაძლოა ზღვიდან მოადგნენ და „მოიპარონ ადვილად ლუარსაბ ციხით“.

ფარსადან გორგიჯანიძეც ამასვე გვაუწყებს: „მოურავი ყაენისა კარგი ყმა შეიქნა და ყაენს ასრე მოახსენა: მაგდენს პატივს რომ მეფეს ლუარსაბს ზდებო, მეფეს ბაგრატს აღარვინ მოუდგებისო, ამისივე იმედი აქვთო. ხელმწიფემ მტრის სიტყვა დაიჯერა. თავისის ყმებით ლუარსაბ მეფე ასტრაბათს გაგ ზავნეს და ერთი ნელიწადი გამოიარა, კახელებმა ბატონი თეიმურაზ ჩამოიყვანეს, ისახან გამოადგეს. კიდეც მოურავს ყაენისათვის მოეხსენებინა: რადგან კახთ ბატონი თეიმურაზ ჩამოიყვანესო, ქართველნიც ეცდებიანო, რომ რუსები მოიყენონო და ხომალდი გამოუძახონო და მეფე ლუარსაბ ზღვით წაიყვანონო. ამ სიტყვით ყმანი მოაშორვეს, დაუფანტეს და ბატონი ლუარსაბ გულაბის ციხეში ტყვეთ გაგ ზავნეს. ყაენი ისპაანს მივიდა და მეფის ბაგრატის ჩაფარი მოვიდა — იმერელთ ზემო ქართლი დაარბივესო და ჩვენც გვინდა იმერეთი დავარბივოთო, ხელმწიფის ბრძანება რა იქნებისო. ეს ანბავი ყაენს მოახსენეს. მოურავმან დრო დაიცადა და ყაენს ასრე მოახსენა: სინამდისინ მეფე ლუარსაბ ცოცხალიაო, საქართველო არ დაწყნარდებისო. კაცი გაუძახეს, მეფე ლუარსაბ ციხეში დაარჩევს“.

ამასვე იმეორებს პიეტრო დელა ვალეც რომის პაპისადმი წარდგენილ მოხსენებაში („ინფორმაცია საქართველოს შესახებ“): შაჰს ჩა-

გონებული ჰქონდა მოურავისაგან, გამოჩენილი და ძლიერი ქართველისაგან, ლუარსაბის ქვეყანა არ იქნება შენს მფლობელობაში წყნარად და მოსვენებულად, ვიდრე თვითონ ლუარსაბი ცოცხალიაო.

ესაა ის ისტორიული სიმართლე, რაც მზის სინათლეზე ამოიტანა თამაზ ნატროშვილმა — გახსნა ლუარსაბის მკვლელობა, გაამჟღავნა მისი მთავარი მოტივი და ის კაცი, ვისი ჩაგონებითაც განუმზადა სასჯელი შაჰ-აბასმა შემდგომ წმინდანად შერაცხულ მეფეს.

სანდო წყაროებისა და მონაცემთა შეჯერებამ დაბეჯითებით დაადასტურა ის აზრი, რომელიც ლაკონიურად გამოიხატა „დიდმოურავიანში“: ქვეყანამ იცის, შენ იყავ მისის სისხლისა მღვრელიაო...

მაშ რა უფლებით აჰკიდეს ეს ცოდვა შადიმან ბარათაშვილს ხალხოსანმა და საბჭოთა ეპოქის მწერლებმა თუ ისტორიკოსებმა?

იმავე უფლებით, რა უფლებითაც ხდებოდა საქართველოს ისტორიის გაყალბება-გადაკეთება, მისადაგება კონიუნქტურული შეხედულებისადმი, და ისტორიულ პერსონაჟთა რეალობისაგან დაცილებული პორტრეტების შექმნა.

კერძოდ კი:

გიორგი სააკაძის მითოსის შეთხზვამ შეინირა შადიმან ბარათაშვილი, განსაკუთრებით მაინც კინოფილმმა ჩააგონა ხალხს მისი ყალბი ხატი — ბოროტისა და ქვეყნის დამაქცევარის. ისტორიულ პირთა ბოლშევიკურმა გადანაწი-

ლებამ გიორგი სააკაძე ცაში აზიდა, მისი მოწინააღმდეგე შადიმან ბარათაშვილი კი ქვესკნელში გაისტუმრა და სიმბოლურ მოვლენადაც ასე განაზოგადა: შადიმანობაო.

მარქსისტული მოდელი:

შავი და თეთრი.

თუ გიორგი სააკაძე უზენაესი სიკეთეა, მისი მოწინააღმდეგე სიმდაბლის განსახიერება უნდა იყოს.

ასე დარჩა გვერდით ისტორიული ქრონიკა და მისი ცნობები, თორემ შადიმან ბარათაშვილი სინამდვილეში სულაც არ გამოიყურება უსიმპათიოდ.

მეფის გამზრდელია და თანაც როგორი მეფის — მოწამებრივად რომ აღესრულა თავისი ქვეყნისათვის.

მაგრამ მარტო წვრთნა რას უზამს, თუ ბუნებაშიც არ უშველაო.

აკაკი წერეთლის ამ აფორისტულ სტრიქონს თუ ჩავუკვირდებით, იმასაც შევიტყობთ, რომ მარტო ბუნებაც რას უზამს, თუ წვრთნამაც არ უშველა. ეს ამ სტრიქონის ლოგიკური გაგრძელებაა და არა ანტითეზა.

ასე რომ:

ლუარსაბსაც პიროვნულ ბუნებასთან ერთად წვრთნამაც უშველა, ქვეყანას რომ შეენირა და თავის მრწამსსა და იდეალებს არ უღალატა.

ვინ ჩაუნერგა ეს მრწამსი?

ვინ დაუსახა ეს იდეალები?

განა შადიმან ბარათაშვილმა არა?

მაშ რაღას ვერჩით, თუკი იმ საბჭოურ-მარქსისტულ დებულებასაც არ გავუწევთ ანგარიშს, რომ დიდგვაროვანი პიროვნება უკვე დამნაშავეა.

ალარაფერს განვსჯით ლუმპენპროლეტარული საზომებით და რაღა ლუარსაბ მეორის გამზრდელი უნდა განვსაჯოთ.

ლუარსაბის სისხლიც ტყუილუბრალოდ ბრალდებოდა. მისი მკვლელობის მოტივების გამორკვევამ ნამდვილი დამნაშავის სახე ამოზიდა საუკუნეთა სიღრმიდან შაჰ-აბასთან ერთად.

შადიმანის პორტრეტი ასერიგად იმიტომ ჩააშავეს და დაამახინჯეს, გიორგი სააკაძეს რომ უპირისპირდებოდა და მეფისა და ქვეყნის ორგულობაში სდებდა ბრალს. დიდი მოურავის სახის გათეთრების ცდამ თავისთავად უკარნახა ახალი დროის მწერლებსა და ისტორიკოსებს შადიმანის პორტრეტის გადადღაბნა, მაგრამ მას შემდეგ, რაც ძალდაუტანებლად დაიშალა ჩვენს თვალწინ სააკაძის მითოსი და საბჭოურ-ნომენკლატურული გმირი თავისი რეალური სახით წარმოდგა, შადიმან ბარათაშვილის რეაბილიტაცია ამ მხრივაც აშკარა ხდება.

მან იმთავითვე ამოიცნო გიორგი სააკაძის მოღალატური ბუნება, რაც არაერთხელ დადასტურდება და მწარედაც ინვენეს ქართველობა, რომელსაც იგი, ცხადია, გმირად არ შეურაცხავს.

სხვაა პიესების, რომანებისა და კინოფილმის პერსონაჟი შადიმან ბარათაშვილი და სხვა — ისტორიული შადიმანი, ვინც არ იმსახურებს ჩვენგან ტენდენციურ მოპყრობასა და ისეთ

განზოგადებას, რაც უხერხული ჩანს ყოველი მიუკერძოებელი და კეთილშობილი პიროვნების თვალში.

სხვაა, სხვა არის სერგო ზაქარიას შადიმანი და ეკრანიდან დამახსოვრებული გაიძვერასა და ქვეყნის გამწირველის სახე ნამდვილი შადიმანისა ნულა გვეგონება.

მსახიობის ოსტატობამ ძალიან დააზარალა ისტორიული პირი, სცენარისტების — ანა ანტონოვსკაიასა და ბორის ჩორნის — მიერ მიწერილმა ფრაზებმაც და მოქმედებამაც — ყველა ბოროტებასთან ერთად დედოფლის მონამვლასაც რომ არ მოერიდება: გიორგი სააკაძის დისა და ლუარსაბ მეფის თანამეცხედრის.

სანდრო შანშიაშვილის პიესაში თეკლე გაანჩხლებული რომ მიმართავს შადიმანს: ჩემს სიცოცხლეს ბოროტი ენა რომ არ სწამლავდეს, თავს უკეთ ვიგრძნობდი, ბოროტი ენის ამოგლეჯა რომ მეგრძანებინა, შენ პირველს არ აგცდებოდა ეს სასჯელიო, — და არც ამის თქმას მოერიდება: გაიძვერა, ბოროტო გველო, არ ვსაჭიროებ შენგან შხამის კვლავ გადმონთხევასო, — თვითონ ავტორი გახვეულა პერსონაჟის სამოსელში და საკუთარ გულისთქმასაც მიაღვენებს პერსონაჟის მძვინვარებას.

ვასილ ბარნოვის რომანსაც გამოსდევს გიორგი სააკაძისა და შადიმან ბარათაშვილის ჭიდილი და, ცხადია, მის მიერ წარმოსახულ პორტრეტსაც მეფის გამზრდელისა დატყობია საერთო განწყობილებათა კვალი.

„განგების გრკალის“ პერსონაჟ შადიმანს სააკაძის სახლ-კარის აკლებისას უნებლიეთ შემოაკვდება მოხუცებული ქალი, მოგვიანებით კი შურის ციხეში გამაგრებულ ყიზილბაშებს საიდუმლოდ სანოვაგეს უზიდავს — უკან არ იხევს ამ გამცემობაზე, ოღონდაც სააკაძეს ავნოს.

მატიანეში არსად აღნიშნულა მისი ეს ქმედებანი, მაგრამ ვასილ ბარნოვიც მოქცეულა ტენდენციურობის ტყვეობაში და მანცდამაინც ასეთ პასაჟებს თხზავს მეფის გამზრდელზე, ვისაც იმასაც მიაწერს, რომ წინასწარვე გრძნობს, შაჰ-აბასი ლუარსაბს თავისთან სასიკეთოდ არ დაიბარებდაო, მაგრამ მაინც აქეზებს მეფეს, ეახლოს ირანის მბრძანებელს. ასე რომ, კი არ ტყუვდება შაჰის დაპირებით, მის მზაკვრულ დავალებას აღასრულებს, თუმცა უნადინოდ, მერე კი ძალიანაც განიცდის ამ საქციელს და სულიერადაც გატყდება, ლუარსაბის მონამებრივ აღსასრულს რომ შეიტყობს.

და მაინც: ბარნოვი ბარნოვია და სხვებივით ვერ იმეტებს თავისი დროის ამ გამოკვეთილ ფიგურას და გიორგი სააკაძისა და შადიმან ბარათაშვილის ჭიდილს მთლად ბოროტებისა და სიკეთის ბრძოლად კი არა სახავს, არამედ ორი გამოჩენილი პიროვნების შეურიგებლობად მეტი გავლენის მოსაპოვებლად:

„თუ სვიმონისაგან განსწავლული სააკაძე მთავარსარდლობდა საქართველოს საფარ ომებში, შადიმანი წინამძღვრობდა ქართველთ ცხოვრების მიმოდენაში; ხოლო ამ ძლიერთ მის-

წრაფების დიდი ჰაზრები ერთი მეორეს უარყოფდნენ, განაქარვებდნენ.

და ფიქრობდა ორი მტერი ღრმა საფიქრებელს“.

შადიმანი წინამძღვრობდა ქართველთა ცხოვრების მიმოდენაშიო...

არ არის ეს ის ფრაზა, იოლად რომ აარიდო თვალი.

ისევე, როგორც: ძლიერის დიდი აზრებო.

ან იმ პასაჟსაც — ლტოლვილი სააკაძე მცირე გუნდით მტკვარს რომ გადალახავს და ხელიდან გაუსხლტება სისხლმონყურებულ მდეველთ — მოდი ცოტა სხვა თვალთ შევხედოთ.

„განერა საფრთხეს უვნებლად, არ დაჰკლებია არც ერთი სული. განიპო მათ წინ წყალიც მჩქეფარე, გზა მისცა ლტოლვილთ, ვით ისრაელს ზღვამ მენამულმა“, — ამ სიტყვებს ამბობს არა ვინმე სხვა, არამედ შადიმანი. „და მორწმუნე კაცს ეს შედარება ცეცხლის ასოებით აღებეჭდა ჰაერში“.

იგი თავის მიერ აკლებულსა და სასიკვდილოდ გამეტებულ სააკაძეს, არც მეტი, არც ნაკლები, მოსედ ხედავს — მტკვრის გადალახვას ბიბლიურ ეპიზოდს ადარებს ზღვის გაპობისა მოსესა და ისრაელიანთა წინაშე.

და თავს გაკიცხავს: ეგვიპტელივით ვდევნი შიოშის ძესო.

მართალია ეს შეკრთომა ერთი წუთისაა და შეთრთოლებიდან მრისხანებამ უნდა გამოარკვიოს, მაგრამ ის, რომ სწორედაც შადიმანის

ხილვაში უნდა გაჩნდეს ბიბლიური სურათი, კიდეც ერთხელ გვაგრძნობინებს, რომ იგი რთული ბუნების ადამიანია და არა მოარული სქემა ბოროტებისა, ლასოსავით რომ გადააცვეს და კოლორიტული პიროვნება მარტივ ხასიათამდე ჩამოაქვეითეს.

იმ ანტონ ფურცელაძემაც.

იმ სიმონ ქვარიანმაც.

იმ ანა ანტონოვსკაიამაც.

იმ სანდრო შანშიაშვილმაც.

იმ ჩვენი დროის ისტორიკოსებმაც.

მაგრამ ბერი ეგნატაშვილს უკეთ მოეხსენებოდა ლუარსაბ მეფის აღმზრდელის პიროვნული ბუნებაც და საქმენიც და ჩვენც მოვალენი ვართ, არც რა მოვაკლოთ და არც არაფერი მივუმატოთ გაბოროტებით.

...შადიმანიო, შადიმანობაო, — სარეველასავით მოსდებია ეს ყალბი განზოგადება ჩვენს პუბლიცისტიკას და აღარავის ანალვლებს სათრევ-საგინებლად გადაქცევა სახელისა, რომელიც არც სათრევია და არც საგინებელი. გაიდებლებას კი არავინ მოითხოვს, მაგრამ ხალხოსნურ-საბჭოურ კლიშეს ადევნებულნი ქვეყნის ორგულადაც ნულა დავსახავთ.

ეჰ, როდის მოეგებიან გონს „შადიმანობის“ მძახებელნი, ვინ იცის, ვინ განჭვრეტს...

და მაინც:

საზოგადოებრივი ცნობიერება ყოველთვის მომართულია საიმისოდ, რომ იცოდეს სიმართლე და მხოლოდ სიმართლე.

ესაა მისი არსებობის საყრდენი და მხნეობა-
საც ეს გვინერგავს, არასდროს შევეგუოთ ყალბ
სქემებსა თუ ტენდენციურად გადაკეთებულ
პორტრეტებს, ხელი არ ჩავიქნიოთ, თუნდაც
საძნელო ჩანდეს ისტორიული სამართლიანო-
ბის აღდგენა.

ბევრად უფრო რთულსა და საშიშ პირობებ-
შიც აღუდგენიათ ისტორიული სამართალი და
რა გახდა, მაინცდამაინც შადიმან ბარათაშვი-
ლი არ დაგვრჩეს ზვარაკივით შეწირული ყალბი
გმირის მითოსს.

არა არს საიდუმლო...

ყოველთვის ძალიან მიყვარდა ლუარსაბ I და გული მწყდებოდა, რომ მხატვრული ქმნილების პერსონაჟად არსად მოჩანდა. მთავარ გმირად, თორემ გაელვებით კი გაიელვებდა ლევან გოთუას ისტორიულ ნოველაში „სიბრძნე სიკვდილისა“.

ამხელა ღვანლის დამდეგი ქვეყნისათვის, ბერი ეგნატაშვილი მონამედაც რომ მიიჩნევდა და ვახტანგ გორგასალსაც ადარებდა.

და დაბეჯითებით ირწმუნებოდა, რომ:

— უკეთუმცა მეფესა ლუარსაბს ესოდენი ბრძოლა არა ექმნა, ახლამცა საქართველო ქმნილიყო სრულ სარკინოზ და, რაოდენნიცა დღეს სახელნი არიან საქართველოსანი, ყოველნივე ხრმლისა მისისაგან არიან.

აღმატებული შეფასება და ასეთი!..

არ უკვირდა მემამტიანეს მისი სამხედრო და პოლიტიკური მოღვაწეობის ეს განსაკუთრებულობა, რადგანაც სახელი მოეხვეჭა როგორც ბრძენსა და გონიერს, ღვთისმოშიშსა და სჯულიერ მორწმუნეს, ღვანლმრავალსა და ბრძოლებში მხნესა და ახოვანს, ლომებრ ძლიერსა და სარდალს კეთილს.

სიბრძნეც, ღვთისმოშიშობაც, სიმხნევეც და ლომისებრი უნარიც ბრძოლისა ეგებ არც სხვებს

ჰკლებოდათ, მაგრამ ქვეყნის გადასარჩენად ეს მაინც უკმარი გამომდგარიყო.

აქ კი:

— როდენნიცა დღეს სახელნი არიან საქართველოსანი, ყოველნივე ხრმლისა მისისაგან არიან.

აშკარაა, იმ პიროვნულ თვისებათა გარდაუთუოდ ჰქონდა ის დაფარული ღირსებანიც, გარდამტეხ ჟამს სრულიად რომ შემოაბრუნა ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ყოფა და ბედისწერისაგან გამეტებული საქართველო კვლავაც დატოვა სამზეოზე.

ისედაც ადვილი მისახვედრია, თუ რა დრამატული ბიოგრაფია ექნებოდა უკიდურეს მღელვარებათა შუაგულში მოქცეულ კაცს, და თუ იმ ეპიზოდსაც არ დავივიწყებთ, მისმა დატყვევებულმა დედამ — ამაოდ რომ ეცადა ლუარსაბი მის დახსნას ტყვეობიდან — სანამლავი დალია და მომხდურს კი სახელი არ გაათელინა, მეტი სიმწვავეთ წარმოგვიდგება მეფის თავგანწირული კვეთება საზარელ სინამდვილესთან.

უშუალოდ ეს ისტორიული ეპიზოდი გაიშლებოდა ლევან გოთუას იმ ნოველის სიუჟეტურ ქარგად, მარიამ დედოფლის ტრაგიკული და ამაღლებული გარდაცვალების ირგვლივ მოქსოვილი, მის მონუმენტურ სახებას რომ დამკვიდრებდა მკითხველის შეგნებაში.

მაგრამ ლუარსაბ მეფის მონუმენტური სახება?!

კოლორიტულად, კანთიელად კი მოჩანს ვახტანგ ჭელიძის „ქართლის ცხოვრების ქრონი-

კებში“, ჯერჯერობით ცოტა მაინც რომ გვიშოშმინებს ჩვენი ეროვნული გმირის პერსონაჟად ქცევის წყურვილს, მაგრამ მხატვრულ-დოკუმენტური თხზულება ვერ შეცვლის ბელეტრისტიკას, მითუმეტეს, საკუთრივ ერთი პიროვნებისადმი მიძღვნილ ქმნილებას.

გულიც მწყდებოდა და ახსნიდაც ვერ ამეხსნა, ასეთი მაღლიანი მასალა როგორ არ იქცა მხატვრული თხზულების სიუჟეტურ ქარგად, ერთბაშად რომ დაამკვიდრებდა ლუარსაბ I-ს მკითხველის ცნობიერებაში და ეგებ ერთი ყველაზე საყვარელი პერსონაჟიც შექმნილიყო.

ვასილ ბარნოვი სვიმონ I-ს აირჩევდა ისტორიული მოთხრობის გმირად, ლუარსაბ I-ის ვაჟს და მისი გზის უშუალო გამგრძელებელს, არანაკლები ღვაწლმრავლობით რომ გაიბრწყინებდა და მისი დამსახურება ქვეყნის წინაშე იოსებ ტფილელის ამ ლაკონიურ შეფასებაში ჩაინურებოდა: ქართლს ხმალი იმან შეარტყა, მტერნი გახადა კიდითა; და იქნებ მამის თავგადასავლის მხატვრული აღწერაც განეზრახა საქართველოს ისტორიის სრული სურათის ამოვსებისას, იმ აჩრდილებში ისიც აუცილებლად გამოერეოდა, ვასილ ბარნოვს ვინც შესთხოვდა წყვდიადიდან გამოყვანასა და მხატვრულ ქმნილებაში დაბინავებას, მაგრამ არც იმხანად და არც შემდგომ ეს არ მოხდებოდა და ქართველ პერსონაჟთა დიდებულ გალერეას ჯერჯერობით ამოკლებია კაცი, ვისი ხმლის ქნევამაც მოგვიყვანა აქამდე და არ გაგვაზიარებინა გამქრალ-გადაშენებული ერების ბედი.

ეგებ ამიერიდან მაინც მოაფიქრდეს ვინმეს ამ მეფის პორტრეტისა თუ ბიოგრაფიის გაშლა ისტორიულ მოთხრობად, ტრაგედიად ან სულაც რომანად, ოღონდ ეს მოვალეობა იმან უნდა იდოს თავს, ვინც **ლუარსაბ I-ს** პერსონაჟთა დიდებული გალერეის ბინადრად აქცევს, თორემ დასანანი იქნება ეს მადლიანი მასალა ნაკლებუნარიანი კალმოსნის ხელში.

მის ამბავს ჯერ კიდევ მაშინ მიკითხავდა მამა „ქართლის ცხოვრებაში“, ვიდრე წერა-კითხვას ვისწავლიდი, ბიძაჩემს კი ძალიან უყვარდა მისი ხსენებაც და **სვიმონ I-საც** და ჩემს ბავშვურ წარმოსახვაში უკვე ხელშესახებად და კოლორიტული იერით დამკვიდრდებოდა ეს ორი სახელი, **სვიმონ მეფის** პორტრეტის შთამბეჭდაობას შემდგომ უკვე **ვასილ ბარნოვის „სვიმონ ხელი“** რომ გაამკვეთრებდა.

* * *

გული მწყდებოდა, პერსონაჟად რომ არსად მოჩანდაო...

და თუმც ეს გულდანყვეტა ჯერაც არ შეცვლილა, უეცრად ისე შემომანათებდა **ლუარსაბ მეფის** სახელი, ერთი ისტორიული დოკუმენტიდან, უკეთესს ვერც ვინატრებდი. მერე რა, რომ იგი პირდაპირ არ იხსენიება — ყველაფერი ისეთი გამჭვირვალეა, მაინცდამაინც სახელდებით ხსენება რა აუცილებელია.

ეს დოკუმენტია მინის წყალობის სიგელი, რომელსაც ქართლის მეფის **ბაგრატ VII-ის** (1616-

19) მეუღლე, დედოფალი ანა და მისი ვაჟი, მეფე სვიმონ II აძლევენ გორგასალ ჩხეიძესა და მის შვილებს:

— ...ჩვენ დედოფალთ-დედოფალმან პატრონმან ანამან და ძემან ჩუენმან პატრონმან მეფემან სვიმონ, თქუენ ჩვენსა ერთდგულსა და თავდადებით ნამსახურსა მამიდაშვილსა ჩხეიძეს პატრონსა გორგასალს და შვილთა თქვენთა ბეჟანს, ქაიხოსროს და დავითს და მომავალთ სახლისასა თქვენისასა, ამას უამსა ოდეს მამულის წყალობასა გვეაჯენით, ვისმინეთ აჯა და მოხსენება, შეგინყალეთ და გიბოძეთ კარალეთი ვახტანგ ციციშვილის კერძი, რაც ციცისაგან ამას კერძოდ რგებოდეს ანუ აზნაურიშვილი და ანუ გლეხი ამისის სამართლიანის საგანაყოფოთ... ყოვლითურთ სახმართა და უხმართა ყოვლი თქვენთვის გვიბოძებია...

სიგელის ეს პასაჟი ჩართულია თამაზ ლაცაბიძის საისტორიო ნარკვევში ქართლის ჩხეიძეების საგვარეულოს ბიოგრაფიას რომ ირკვევს — „იტრიელი ჩხეიძეები“, გამოქვეყნებული „ხაშურის მუზეუმის მოამბის“ პირველ კრებულში (ხაშური, 2010) და განმეორებული თამარ ლაცაბიძის თანაავტორობით მომზადებულ წიგნში „იტრია“ („ლიხი“, ხაშური, 2010), რომელიც ეძღვნება საქართველოს ერთ-ერთ უძველეს სოფელს, სურამის წყლის ხეობაში გაშლილსა და ლიხის ქედს მიბჯენილს, და გვხიბლავს არაერთი უცნობი წყაროს გამოვლენითა და მახვილგონივრული დაკვირვებით,

ამ მონოგრაფიულ თხზულებას მრავალმხრივ ფასეულ სამეცნიერო ნაშრომად რომ აქცევს.

სხვაგვარად წარმოუდგენელიცაა, რაკილა თამაზ ლაცაბიძე იმთავითვე იგულისხმება იმ მცირერიცხოვან ადამიანთა შორის, რომელნიც უჩინრად, თავმოდრეკით აღასრულებენ დიდად მნიშვნელოვან საქმეთ და შეუცვლელნი არიან თავთავიანთ სამოღვაწეო ასპარეზზე, როგორც უაღრესად განსწავლულნი და სანდონი.

ჯერ ზოგადად რომ აღნიშნავს: სიგელში კარგად ჩანს ქართლის სამეფო კარისა და გორგასალ ჩხეიძის ახლო ნათესაური კავშირიო, — მერე თვითონვე შიფრავს ბოლომდე ნათესაობის ამ წრეს:

გორგასალ ჩხეიძის პაპა დედის მხრიდან არის ქართლის მეფე ლუარსაბ I, ბიძები — სვიმონ I და დავით XI (დაუდ-ხანი), ბიძაშვილები — გიორგი X, ბაგრატ VII და როსტომი.

ასე უბრალოდ უნდა დადასტურებულიყო ძველი სიბრძნე: არა არს დაფარული, რომელი არ გაცხადდესო.

მკვლევარი ამასაც დასძენს:

— ამავე სიგელიდან ჩანს, რომ ჩხეიძეები XVII საუკუნის 10-იანი წლებისათვის უკვე ქართლში არიან და სამეფო კარი განეული სამსახურისათვის — და არამარტო ნათესაობისათვის — წყალობად მამულს აძლევს.

ნარკვევის ავტორი ყურადღებას მიაქცევს იმ გარემოებასაც, რომ ქართლის სამეფო კართან ჩხეიძეთა ურთიერთობა უფრო ადრეც დას-

ტურდება. სვიმონ I-ს 1588-90 წლებში დასავლეთ საქართველოს შემოერთება რომ უცდია, ამ მიზნით სამჯერ ულაშქრია იმერეთში, იქ გადასულ ქართლის მეფეს კი, ბერი ეგნატაშვილის ცნობით, „შემოეყარა ზემოური იმერელე-ბი“, რომელნიც მის მხარდამხარ ჩაებმოდნენ ბრძოლაში. მაინც ვინ არიან ეს „ზემოური იმერელე-ბი“. ერთი მემატიანის ზოგად მინიშნებას მეორე მემატიანე — ფარსადან გორგიჯანიძე — დააზუსტებდა, რომ სვიმონ I-ს აბაშიძეები, ჩხეიძეები და წერეთლები მიმხრობიან.

და მიიჩნევს, რომ ამ თანადგომას ხელს უწყობდა ქართლის სამეფო კართან ჩხეიძეთა ნათესაობა — ქართლის ჩხეიძეთა წინაპარი, გორგასალ ჩხეიძის მამა, ხომ სვიმონ მეფის სიძეა, მისი დის მეუღლე.

სამეცნიერო ლიტერატურა ირწმუნებოდა: მიუხედავად სვიმონ I-ის მარცხისა იმერეთის შემოერთებისათვის ბრძოლაში, ჩხეიძეებს იმერეთის სამეფო კარისაგან არავითარი შევიწროება არ განუცდიათო. თუმც თამაზ ლაცაბიძე ასე იოლად ვერ ენდობოდა ამ თვალსაზრისს: იქნებ სვიმონის მარცხმაც განაპირობა ჩხეიძეთა სახლის იმ ნაწილის გადმოსვლა ქართლში, მისი მომხრეები რომ იყვნენ და, ამავდროულად, ენათესავებოდნენ ქართლის სამეფო კარსო.

ნარკვევში გამოიკვეთებოდა ჩხეიძეთა ნათესაობა ბაგრატიონ-მუხრანბატონების შტოს-თანაც კიდევ ერთ ისტორიულ დოკუმენტზე დაყრდნობით. ეს შტო ქართლის სამეფო ტახტს

დაეუფლებდა ჯერ კიდევ როსტომ მეფის სიცოცხლეშივე — 1657 წლიდან. მათი ნათესაობა კი აღინიშნებოდა გიორგი X-ის მიერ 1688 წელს გაცემულ სიგელში, რომლითაც იგი ბეჟან ჩხეიძის შვილს — ქაიხოსროს — აძლევს სოფელ ფონას, სახასო მამულს: „ერთგულად და თავდადებით ნამსახურსა“ და „ნათესავსა და ყმას“.

სიგელში აღარ ზუსტდებოდა, თუ უშუალოდ რას გულისხმობდა ეს ნათესაობა, რაც მოგვიანებით გაცემული დოკუმენტით ცნაურდება.

1729 წელს ვახტანგ VI სეხნია ჩხეიძეს სიგელს რომ მისცემდა, იქ ჩაინერებოდა:

— ...ბედნიერს პაპაჩვენს მეფეს შანავაზს (ვახტანგ V) თავისი დეიდაშვილის, პაპაშენის ბეჟანისათვის (გორგასალ ჩხეიძის ვაჟი), ქვემო ბოლნისი წყალობა ექნა...

ასე აღმოჩნდნენ ვახტანგ V (შაჰნავაზი) და ბეჟან ჩხეიძე დეიდაშვილები.

და რაკილა ვახტანგ V-ის დედა გიორგი სააკაძის ასული გახლდათ, ცხადია, ბეჟან ჩხეიძის დედაც დიდი მოურავის ასული უნდა ყოფილიყო, და ასე დასტურდებოდა ჩხეიძეთა ნათესაობა ქართლის კიდევ ერთ დიდ ფეოდალურ გვართან — სააკაძეებთან.

ამიტომაცაა, გორგასალ ჩხეიძესა და მის ვაჟს გიორგი სააკაძის გვერდით რომ ვხედავთ ლხინის ჟამსაც და ჭირის ჟამსაც... და ალექოში დიდ მოურავსა და მისი ამალის წევრებს ჯალათები თავებს რომ გააყრევიანებდნენ, ეს ტრაგიკული ხვედრი უნდა რგებოდა ბეჟან ჩხეიძესაც,

მამამისს, გორგასალს, მცველები რომ არ მოეს-
ყიდა და დილეგიდან შვილის გამოშვების სანაც-
ვლოდ თვითონ არ გაეზიარებინა გიორგი საა-
კაძის მწარე ბედისწერა (ბერი ეგნატაშვილი,
ვახუშტი ბატონიშვილი).

ასე გადაურჩებოდა ბეჟან ჩხეიძე დალუპვას
ალეპოში და სამშობლოში დაბრუნებასაც ელირ-
სებოდა — ერთადერთი კაცი დიდი მოურავის
ამალიდან, იმასაც რომ შვებას მოჰგვრიდა შვი-
ლიშვილის გამოხსნა გარდუვალი აღსასრული-
საგან.

დაუნერელი დარჩებოდა ამ თემაზე ოთარ
ჩხეიძის ისტორიული დრამა.

სამაგიეროდ, ლევან გოთუა შეასხამდა ხორცს
ნოველაში „უგზო ქარავანი“.

ლევანს თუ პირადმა ეპიზოდმაც უბიძგა ამ
ნოველის შესაქმნელად (მამამისი, პართენ გო-
თუა, მზად გახლდათ თავი დაედო შვილის სანაც-
ვლოდ — იგი დაეხვრიტათ და არა ლევანი 1924
წლის აგვისტო-სექტემბრის რეპრესიების ჟამს),
ოთარ ჩხეიძეს საგვარეულო გადმოცემა გა-
ნაწყობდა საამისოდ — ბეჟან ჩხეიძე იყო უშუა-
ლო წინაპარი ქართლის ჩხეიძეთა ყელქცეულის
შტოსი, რომელსაც არ დაკლებია დევნა-განად-
გურება და მაინც შეინარჩუნა თავი, რათა, დაშ-
რეტაზე მიმდგარი, გაქრობით არ გამქრალიყო.

ასეა თუ ისე, ბეჟან ჩხეიძის პეპერა თუ ლუ-
არსაბ I-ია, პაპა გიორგი სააკაძეა.

და ამ გარემოებას — დიდი მოურავის შვილიშ-
ვილობას — წლების წინათ ჩემს საწინააღმდეგო

არგუმენტად მოიმარჯვებდა რიმა ფირცხალა-იშვილი: როგორ თუ გიორგი სააკაძე არ ჩაგქრის გულში მაინცდამაინც, იგი ხომ შენი წინაპარიაო. თითქოს ვალდებული ვიყო ან მე ან სხვა, ნათესაობის გადასახედიდან განვსაჯოთ ადამიანის მოქმედება და ამ საზომით ვიხელმძღვანელოთ მისი ღვაწლისა თუ ცოდვა-ბრალის შეფასებისას.

ალექსანდრე ორბელიანისა არ იყოს, არც მე შევივრდომებ თუ დავინდობ ვინმეს ნათესაობის გულისათვის და ვერც გიორგი სააკაძეს ვინამებ ეროვნულ გმირად იმ შეუნდობელი ცოდვებისათვის, საქართველოს წინაშე რომ მიუძღვის. ვითომ რატომ არ უნდა დავუჯერო ისტორიულ მატრიანეებს და დავუჯერო სააკაძის ბიოგრაფიისა და პორტრეტის საბჭოურ-სტალინურ ვერსიას, რომელიც სრულიად აცდენილია ისტორიულ რეალობას და წარმოგვიდგება ახალი დროის მითოსის სრულუფლებიან ნაწილად.

ის გარემოება, რომ გიორგი სააკაძე წინაპრად მომხვდება, ჩვენი ფესვის მასულდგმულებელი ორი ჩხეიძე კი — მისი ოჯახის წევრები — ასე დაშვრა მის სამსახურში და ერთი სულაც მის გვერდით, მის თანაზიარადაც აღესრულა, ოდნავადაც ვერ შემალამაზებინებს ისტორიულ რეალობას.

ლუარსაბ I და გიორგი სააკაძე ორი საპირისპირო პოლუსია და შეუძლებელია ორივე ერთნაირად გიყვარდეს, თუ გაორებული არა ხარ ანდა ჯერაც ზეგავლენას არ ახდენს შენს ფსიქიკაზე საბჭოური მითოსის ინერცია.

ეს ინერცია დატყობია თამაზ ლაცაბიძის მსჯელობასაც დიდი მოურავის პიროვნებაზე, გმირად რომ გვისახავს და საქართველოს გაერთიანებისათვის მებრძოლად, და ესაა ერთადერთი ჩავარდნილი ადგილი არამარტო ამ თავში, არამედ მთელს წიგნში, რომელშიც იტრიის ეტიმოლოგიაც დიდი სიფრთხილითა და დამაჯერებლობითაა გამორკვეული და ტოპონიმიკაც გულდაგულ აღნუსხული, დოროთეოზ კათალიკოსის სიგელიც შესწავლილია და იტრიის მონასტრის სიძველეებიც წარმოჩენილი, იტრიის არქიტექტურული კომპლექსიც ყოველმხრივაა გააზრებულ-გაანალიზებული და იტრიის კოშკიც — ჩხეიძეთა რეზიდენცია — გულდასმით აზომილი, ჩხეიძეთა სამეურნეო საქმიანობაც დახასიათებულია და იტრიაში მოღვაწე მღვდლის, შემდგომ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, ქრისტეფორე ციციქიშვილის მნიშვნელოვანი წვლილიც მიკვლეულია იქაური სკოლის დაარსებაში...

და მიგნებულია უაღრესად საგულისხმო ცნობაც ქართული კულტურისა და კერძოდ კინემატოგრაფის ისტორიისათვის:

იტრიაში 1909 წელს ფირზე გადაიღეს ხალხური სანახაობა „ყეენობა“.

ესეც პირველი ქართული დოკუმენტური ფილმი.

აქამდე პირველ ქართულ დოკუმენტურ ფილმად მიჩნეული იყო ვასილ ამაშუკელის მიერ გადაღებული აკაკი წერეთლის მოგზაურო-

ბა რაჭა-ლეჩხუმში, არადა, იტრიაში გადაღებული ფილმი რამდენიმე წლით უსწრებს მას. მართალია ჯერჯერობით თვითონ „ყეენობა“ მიუკვლეველია, მაგრამ ცნობის პოვნაც მრავლისმეტყველია — ბოლოსდაბოლოს, ვიცით, რომ პირველი ქართული დოკუმენტური ფილმი მოსაძებნი გვაქვს.

თამაზ ლაცაბიძისათვის ეს ცნობა ორი გარემოების გათვალისწინებითაც დამაფიქრებელია:

— ერთი ის, რომ იტრიისათვის უცხო არ ყოფილა ქართული ხალხური სანახაობის გამართვა, მას როგორც ჩანს ხანგრძლივი ტრადიცია გააჩნდა. და მეორეც, ეს სანახაობა გარკვეულ ინტერესსაც იწვევდა იმდროინდელ ქართულ საზოგადოებაში, რომ მაინცდამაინც იტრიაში ალებეჭდათ იგი ფირზე.

ეს მხარე, ეს სოფელი აღმოჩნდებოდა შთამაგონებელი არჩილ ჯორჯაძისთვისაც შესაქმნელად თავისი განთქმული ციკლისა „წერილები იტრიის წისქვილიდან“, რომლის სათაურსაც დავესესხებოდი ამ დიდებულ მოღვაწეზე ბიოგრაფიული რომანის შედგენისას, და კომპოზიციური ჩარჩოსთვისაც ამ ფილოსოფიურ-ესთეტიკურ სერიას გამოვიყენებდი ქართული პროვინციის თანდათანობითი რღვევის დრამატული პროცესის წარმოსახვისას.

იტრიაში საგულდაგულოდ დავეძებდი არჩილ ჯორჯაძის იქ ყოფნის კვალს, გამქრალი წისქვილის ადგილსამყოფელს, ვიძიებდი და ვაზუსტებდი ამ სოფლის სახელწოდების წარმო-

მავლობას. და ძიებისას ვეყრდნობოდი და ვითვალისწინებდი **თამაზ ლაცაბიძის** მიერ მოწოდებულ ცნობებს, მის ცალკეულ რჩევებს.

მის წიგნში შეტანილი ნარკვევი „სვიმონაანთ მდგმური“ კვლავ უბრუნდება ამ მხარეში არჩილ ჯორჯაძის სტუმრობის იმ დაუვინყარ თვეებს 1911 წლის მაისიდან აგვისტოს მიწურულამდე, რომელმაც დიდებულ მოღვაწეს სიცოცხლის მიმწუხრი შეუმსუბუქა და გაულამაზა, ქართულ მწერლობას კი უმნიშვნელოვანესი თხზულება შემატა, დაუსრულებელი, მაგრამ წერილების ეს რკალიც მკაფიო წარმოდგენას გვიქმნის მის მიზანდასახულებასა და კონცეფციაზე.

თამაზ ლაცაბიძე სხვა ცნობებთან ერთად საარქივო მასალებითაც — არჩილ ჯორჯაძესთან გაგზავნილი ბარათებით — ავსებს იმ დღეების ქრონიკას და ქმნის წიგნის ერთ-ერთ დამამშვენებელ თავს. ამასთან, მკითხველს აღმოუჩენს უცნობ ფოტოსურათს — სურამის საზოგადოების ერთ ჯგუფს XX საუკუნის 10-იანი წლების დამდეგს. ერთ-ერთი პიროვნების გამოსახულებაზე ფრთხილად აღნიშნავს: არჩილ ჯორჯაძე უნდა იყოსო. თუმცე ეს სიფრთხილე მკვლევარის თავდაჭერაზე უფრო მეტყველებს, თორემ ეს ნამდვილად მისი სახებაა და ისიც ყველას კარგად მოგვეხსენება, ასეთ მიგნებას რა ბაქიბუქითა და ზარზეიმით წარმოგვიდგენდნენ სხვანი. **თამაზ ლაცაბიძე** კი, ვითომცე ასეთი მიგნებანი ჩვეულებრივი მოვლენა იყოს, ისეთი მორიდებით ჩართავს ამ ფოტოსურათ-

საც წიგნში, უცნობი მასალითა და მარჯვე დაკვირვებებით რომ უხვად გაჯერებულია.

ამ მასალების და დაკვირვებათა მიხედვით კანთიელად წარმოისახება სეხნია ჩხეიძის სილუეტიც, საისტორიო თხზულების — „ცხოვრება მეფეთა“ — ავტორისა, დიპლომატიისა და სახელმწიფო მოღვაწის, ქართლის სამეფო კარზე მოღარეთუხუცესის სახელო რომ ეჭირა, და ჩხეიძეთა სახლის მეთაურობაც პაპის — ბეჟანისა — და მამის — ქაიხოსროს — შემდეგ მასზე გადმოვიდოდა.

იგი თავის თხზულებაში ბევრგან ლაპარაკობს საკუთარ თავზე და თამაზ ლაცაბიძე ადვილად წარმოსახავს მისი ცხოვრების გზას, რომელსაც ავსებს სიძველეთსაცავებში დაცული დოკუმენტებით და უსამართლოდ მივიწყებული ჟამთააღმწერელი ბურუსიდან გამოჰყავს, თუმც მისი პიროვნებაც და ღვანლიც გაცილებით ღრმა და მრავალმხრივ შესწავლას მოითხოვს, უფრო სრულყოფილ წარმოჩენას, ვიდრე იტრიელ ჩხეიძეთა სახლისადმი მიძღვნილ ნარკვევში მისადმი დათმობილი — თავისთავად დიდად საგულისხმო — გვერდებია.

მიკვლეულთან ერთად ბევრი რამაა ღიად დარჩენილიც, ეს მკვიდრი საძირკველი თვითონვე რომ მოითხოვს თამაზ ლაცაბიძისაგან, ვისი მაძიებელი გონებაც ასე ადვილად არ შეჩერდება... და მოსალოდნელია, რომ სეხნია ჩხეიძე დამოუკიდებელი და ვრცელი ნარკვევის მთავარი გმირიც გახდეს.

დამუშავდეს იტრიის ეკლესიის გალავანში შემონახულ საფლავთა წარწერები ჩხეიძეთა საგვარეულოზე წარმოდგენის შესავსებად.

დაემატოს XIX საუკუნის ისტორიაც ამ სახლისა — მკვლევარი, დარწმუნებული ვარ, კიდევ არაერთი მნიშვნელოვანი დოკუმენტის მოძიებს გაგვხდის და ბოლომდე მიიყვანს იტრიელ ჩხეიძეთა დრამატულ თავგადასავალს, ვიდრე ამ სოფლიდან აიყრებოდნენ და თბილისს შეაფარებდნენ თავს.

ამ სახლის ყელქცეულურ განშტოებაზე ცნობებისათვის კი — სურათის კიდევ უფრო შესავსებად — ჩემი ბიოგრაფიული რომანის — „აგვისტოს შვილები (მამაჩემი ოთარ ჩხეიძე)“ — გამოადგება, მწერლის ოჯახურ გარემოს, მის უშუალო წინაპართა გენეალოგიას რომ აღადგენს.

აგრეთვე ივანე ამირხანაშვილის რეპორტაჟი „ნუთის სოფელმა წარმიტაცა...“ („ჩვენი მწერლობა“, 2009, №9) ყელქცეულის ეკლესიის გალავანში თავისებური არქეოლოგიური გათხრების შედეგად მიგნებულ საფლავებზე, უპირველესად კი როსტომის — ჩემი პაპის პაპის — სამარეზე, ამ სოფელში ვინც პირველი გამოჩნდებოდა ჩხეიძეთაგან და ამ განშტოების მეთაურიც ის შეიქნებოდა, საკმაოდ მძლავრი კერისა, ვიდრე 1924 წლის აგვისტო-სექტემბრის ჰეროიკული გაბრძოლება დაკარგული სახელმწიფოებრიობის ამოსაგებად, ამ დიდ ოჯახსაც დაარბევდა და იმსხვერპლებდა, სრულ ამოუღეტას როგორღაც რომ გადავურჩებოდით.

იმ ტრაგიკული დღეებით ვიზრდებოდით და ქართლის ცხოვრების პეროიკული და მწუხარე სურათებით, ჩვენთვის აღმაფრთოვანებელ გმირთა გალერეაში კი იმთავითვე მძაფრად შთაიბეჭდებოდა ლუარსაბ I-ის სახეცაც, იდეალს შეტოლებული გმირის, ოლონდ ვერასოდეს ვიფიქრებდით, მისი სისხლიც თუ გვიჩქეფდა ძარღვებში...

— ახ, ერთი პიესა ლუარსაბ პირველზეო, — ნატვრით და წუხილით იტყოდა ხოლმე ოთარ ჩხეიძე.

ნატვრა იმისა გახლდათ, ნეტა დაუხატავი არ დამრჩესო, წუხილი კი იმისა — ყველაფერს როგორ გავწვდე, როგორ ვაქციო მხატვრულ სიუჟეტებად და სახეებადო...

და იმედით მიმოიხედავდა გარშემო, ისე როგორ იქნება, რომ დროზე არავინ შემოგვეშველოს ქართლის ცხოვრების მხატვრული სურათის სრულყოფის გზაზეო.

შინაარსი

მკითხველისადმი	3
ორშოლტიანი მათრახი	6
ვინც არის კახაბერი (ღია წერილი ჟანსულ ღვინჯილიას).....	24
კერპები და კერპთმსახურები (მეორე წერილი ჟანსულ ღვინჯილიას)	72
ღია წერილი გაზეთ „საქართველოს“ რედაქტორს ნოდარ გრიგალაშვილს	85
ზღუდე ბოროტების წინაშე	97
გული	111
ჯანდაბას მათი დიდი სახელი! (ღია წერილი ლევან სანიკიძეს)	114
ვინც დედის საფლავს ხნავდა სახვნელით (მეორე წერილი ლევან სანიკიძეს)	129
ეპილოგის მაგიერ	149
სამარის ლოდი ან სააკაძიანას ეპილოგი	154
ცრუგმირის მითოსი	203
ამაო შარავანდედი	227

ფამბახიბა

ზვარაკად — შადიმან ბარათაშვილი	243
არა არს საიდუმლო	264